

Laagri Kooli õppekava lisa 11

LÕK ainekavad

SISUKORD

1. Eesti keel.....	2
2. Inglise keel.....	58
3. Matemaatika.....	97
4. Loodusõpetus	141
5. Ajalugu.....	183
6. Inimeseõpetus	202
7. Muusika	239
8. Kunst.....	277
9. Tööõpetus.....	325
10. Kehaline kasvatus	351

1. Eesti keel

1.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Eesti keele õpetuse peamine ülesanne on toetada õpilaste kõne arengut, rõhutades eriti kõnest arusaamise kujundamist. Lõiming teiste õppeainetega. Eesti keele õpetamisega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- oskab kuulata ja kõnele adekvaatselt reageerida; osaleb dialoogis ja väljendab oma mõtteid kuulajale arusaadavalt;
- kavandab oma tegevust kõne abil, kommenteerib ning hindab seda, reguleerib oma ja teiste tegevust vastavalt üldistele käitumisnormidele;
- loeb jõukohast teksti, mõistab selle sisu ja mõtet;
- kirjutab arusaadavalt, teeb märkmeid, mõistab ja koostab tarbekirja;
- on omandanud elementaarse ülevaate eesti keele süsteemist, tunneb põhitermineid;
- valdab praktiliselt eesti keele lauseehitust, igapäevast sõnavara ja sõnade muutevorme, saab aru sõnade ja lausete otsesest tähendusest ning oma kogemuste piires ka pragmaatilisest tähendusest;
- kasutab eesti keelt õpitegevuses ja igapäevases elus; tõlgendab igapäevast lihtsat verbaalset teavet;
- tunneb ilukirjanduslike tekstide liike, omab elementaarset ülevaadet rahvuskirjandusest ja oskab nimetada mõnda kirjanikku;
- tunneb ja jälgib oma võimete kohaselt üldinimlikke kõlbelisi arusaamu, valdab vastavat tavasõnavara.

Õppetegevuse rõhuasetused arenguperioodide kaupa:

Õppetegevuse rõhuasetused 1.-2. klassis

- Õppimise eelduseks on lapse suutlikkus tunnetada ennast õpilasena, vastu võtta ja sooritada õpiülesandeid; reageerida konkreetsetele korraldustele adekvaatselt osatoimingute kaupa.
- Lihtsustatud õpet vajava lapse tunnetuslik aktiivsus on madalam, kujutluste ja keeleüksuste vaheline seos on ebatäpne või puudu, tegevusega kaasnev privaatkõne (endale suunatud kõne) on kasin või ei ilmne üldse. Seetõttu toetub 1. kooliastmel tunnetustegevus valdavalt praktilisele tegevusele ja lähiümbruse tajumisele, mis on osaliselt võrreldav eakohaselt arenenud lapse tegevusega neljandal-viiendal eluaastal.

- Kooliikka jõudes kasutab laps oma kõnes baassõnavara (tajutud/märgatud esemete ja tegevuste sõnastamine) ja piiratud hulgal vabade laienditeta lihtlauseid. Kõnest arusaamine sõltub situatsiooni mõistmisest. Baassõnavaraga võrreldes konkreetsema või üldisema tähendusega sõnu ning nende grammatilisi muutevorme lauses laps valdavalt ei mõista. Lihtsustatud õpet vajav laps suudab esimesel kooliastmel töömälus hoida vaid kolme- või neljasõnalist lausungit.
- Kõne alaarengust ja tegevusele kaasneva privaatkõne puudulikkusest tuleneb vajadus õpetajal reguleerida laste õppetegevust koostöös ja eeskuju järgi ning kommenteerida lapse tegevust, rakendada koos- ja järelkõnet.
- Õpilaste passiivsus, kognitiivsete protsesside, kõne ning tundevala eakohasest tunduvalt madalam areng tingib vajaduse 1.-2.klassis praktilise või materialiseeritud tegevuse ning tajuprotsesside suunamise järele; tegevus ja selle tulemus seostatakse kõnega.
- Õpitakse kuulama kõnet, jälgima, vaatlema ja võrdlema tajutavaid objekte ja nähtusi ning neid erisuguste tunnuste alusel rühmitama; mõistma ja täitma suulisi korraldusi; osalema dialoogis; orienteeruma tahvlil, raamatus (sh tööraamat) ja vihikus. Kujundatavatest oskustest on peamised baaslausete ja laiendatud lihtlausete mõistmine, koostamine ja kasutamine, lugemine ja kirjutamine.
- Peamised õppeviisid on praktiline harjutamine ja didaktiline mäng. Kujundatakse oskused tegutseda koos õpetajaga, matkides ning eeskuju järgi, orienteeruda oma kehas ning lähimas aegruumis, neid pidevalt kinnistatakse verbaalsete repliikidega. Tegevuse verbaalne kommenteerimine, kokkuvõtete ja järelduste sõnastamine ning lühitekstide sisu selgitamine on valdavalt õpetaja pädevuses.
- Õpilasi suunatakse õpetaja ütlust kordama (kooris ja/või individuaalselt) ning lõpetama. Õpilase ütlusi on soovitatav parafraseerida: ümber ütelda, konkretiseerida sõnakasutust, varieerida sõnastust.
- Vaimsete ülesannete täitmisel toetatakse õpetaja poolt antud näitvahenditele, õpitavad toimingud ja tegevused materialiseeritakse, kogu protsessi käigus kasutatakse lihtsaid skeeme, sümboleid, graafilisi orientiire, mille kasutamise vajadus tuleneb töömälu piiratud mahust ja kõne reguleeriva funktsiooni arenematuses.
- Motivatsiooni kujundamiseks antakse õpilastele nii õpitegevuses osalemise kui ka tulemuste puhul võimalikult sageli positiivset tagasisidet. Positiivsele hinnangule võiks kaasneda konkreetne soovitus midagi paremini teha. Korraldused antakse osatoimingute kaupa, arvestades seejuures õpilaste kõnemõistmise taset. Õppeülesannete esitamisel rõhutatakse selle konkreetset eesmärki (... *kirjutada tuleb õigesti, valida õige täht*), 2. klassis hakatakse õpilasi suunama oma tööd kontrollima.

Õppetegevuse rõhuasetused 3.-5. klassis

- Lihtsustatud õppetaseme teine arengutase hõlmab 3.-5.klassi. Võrreldes esimese tasemega on õppija ajutegevus on täiustunud, tõusnud on analüütilist taju ja kõnetegevust korraldava vasaku poolkera osakaal, mis võimaldab esemete, tegevuste ja sündmuste seni hängusaid mälukujutlusi suurema hulga tunnuste abil täpsemaks muuta. Lisaks kaemuslik-praktilisele mõtlemisele suunatakse last järjest enam kasutama kujundilist mõtlemist.
- Õpilase analüütilis-süntheetilise taju ja sellest kujunevate kujutluste areng eeldab õpetaja suunamisel toimuvat esemete tunnuste/omaduste, osade ning funktsioonide märkamist ja teadvustamist. Nendele toetudes saab arendada esemete, tegevuste, sündmuste jm rühmitamis- ning üldistamisoskust.
- Konkreetsed ja üldistatud kujutlused ning nende vahelised assotsiatiivsed seosed on baas, millele toetudes kujunevad ja arenevad keeleüksuste tähendused (sõna ja selle vormid, sõnaühendid, laused/lausungid, hargnenud ütlus, sidus tekst), laienevad võimalused nimetatud üksusi valida ja kombineerida.
- Lugemistehnika ja õigekirjaoskuse arenemine on omavahel tihedalt seotud. Ladusa lugemise oskus toetab õigekirjaoskuse kujunemist (ja vastupidi). Lugemisoskuse kujunemine sõltub veel olulisel määral õpilase jaoks tuttavate süntaktiliste konstruktsioonide esinemise sagedusest tekstis ning õpilase keeleüksuste tähenduse valdamise tasemest. Lugemistehnika arendamise eesmärgiks on jõuda 5.kl lõpuks sisult ja keeleliselt kohandatud tekstide ladusa lugemiseni või vähemalt selle piirini. Õpetaja suunab õpilasi tekste analüüsima sisu ja mõtte mõistmise seaduspärasusi arvestades. Vajalik on läbida analüüsi kõik etapid, igal etapil enamkasutatavad strateegiad ehk oskuste rühmad.
- Suulise eneseväljenduse arenduses eristatakse kahte valdkonda – tekstilähedane jutustamine (vahendatud tekstiloomes) ja jutustamine oma kogemusest. Tekstilähedase ümberjutustuse kui vahendatud tekstiloomes õppimine sõltub järgmistest asjaoludest: mälu muutumisest juhtivaks tunnetusprotsessiks; teksti sisu ja mõtte mõistmise tasemest; keeleüksuste valdamisest; keeruliste grammatiliste struktuuride lihtsamateks ja tekstisidusateks muutmise oskusest; teabeüksuste variatiivse sõnastamise oskusest.
- Tekstilähedasel jutustamisel tuleb hoiduda teksti fragmentaarsest sõnastamisest või mehaanilisest päheõppimisest. Oluliseks tuleb pidada teabe järjestamist, sõnavara variatiivset valimist, lausungite seostamist ja nende parandamist järeltööna. Teksti mitmekordsel taastamisel on oluline muuta abivahendeid ja varieerida sõnastust. Sobivateks abivahenditeks on skeemid koos tugisõnadega (sh ka küsisõnad).

- Praktilise grammatika õppimise peamised eesmärgid on baaslause mallide hulga laiendamine; muutevormide kasutamine eri lausemallides ja mitmes tähenduses. Lausemallide baasiks on kujutlused tegevussituatsioonidest (skemaatilised kujutluspildid) ja nende kombinatsioonid. Oluline on teadvustada situatsioonide komponente: subjekt(id), objekt(id), vahendid, tunnused (sh tegevus või seisund), aeg, ruum jne. Jõutakse tajutavate sündmuste/nähtuste põhjuse ning eesmärgi mõistmise ja sõnastamiseni. Oluline on põhjuse ja eesmärgi eristamine ning nende ettekujutamine ajas ja ruumis.
- Lausetähenduse mõistmine toetub põhisõna ja laiendite seostele, mille teadvustamiseks harjutatakse süntaksiküsimuste esitamist. Sõnade ja sõnaühendite tähendust seletatakse ja täpsustatakse kontekstis, mille kaudu tähendus konkretiseerub.
- Peamiseks tööviisiks on praktiline harjutamine. Keeleüksuste analüüs sisaldab enamasti semantilisi ülesandeid. Keeleterminite kasutamine jääb valdavalt õpetaja pädevusse. Uute õpioskuste omandamine algab materialiseeritult. Üldistamine toetub eelnevalt õpitu konkretiseerimisele, edaspidi taotletakse oskuste etapiviisilist automatiseerimist.
- Suureneb kirjalike töökorralduste osatähtsus. Tähelepanu hakatakse pöörama lihtsate kirjalike töökorralduste mõistmisele, mille täitmist saab nõuda juhul, kui töövõte on koostegevuses ja/või matkimise teel omandatud.
- Raskusastme varieerimiseks kasutatakse kolme võimalust: materjali keerukust, pedagoogi vahetut osalemist ehk õpilase iseseisvuse astet, abivahendeid.
- Elementaarse õigekirja õpetamisel on tähelepanu keskmes võrdleva hääldamise oskuse arendamine, mille sooritamise kiiruse tahtlik reguleerimine on otseselt seotud ka lugemistehnika omandamisega. Häälimist ja võrdlevat hääldamist kasutatakse ühtlasi enesekontrollioskuse omandamiseks.
- Automatiseerumata osaoskuste sooritamiseks ning uute oskuste õppimiseks on endiselt vaja materialiseeritud abivahendeid (graafilised orientiirid, värvid, noobid, skeemid, analüüsietappide tulemuste visualiseerimine).

Õppetegevuse rõhuasetused 6.-7. klassis

- Lihtsustatud õppetaseme kolmas arengutase hõlmab 6.-7.klassi. Sel arengutasemel arenevad kõne tunnetuslik ja reguleeriv-planeeriv funktsioon. See teeb võimalikuks lihtsamate teooriate omandamise, mistõttu saab õpiülesannete täitmisel hakata toetuma reeglitele. Järk-järgult hakkab tõusma laste iseseisvuse osakaal, vähenema abivahendite osatähtsus ülesannete täitmisel.
- 6.-7. klassis on keskne eesmärk soodustada juhtiva ajupoolkera (valdavalt vasaku) analüütilise tegevuse (sh kõnepiirkondade) arengut. Kujundilises tunnetustegevuses kasvab märgatavalt verbaalse teabe osakaal, mis võimaldab tekstidest hangitud teabe põhjal luua uusi kujutlusi, mõista põhjus-tagajärg seoseid.
- Sel perioodil arendatakse õpilaste suulist ja kirjalikku väljendusoskust keele kõiki osaoskusi pidevalt harjutades. Harjutamisel on alati toeks pildid, sõnaühendid, tugisõnad ja -laused, lausemallid, õpetaja suunavad küsimused jm. Õpilasi julgustatakse suhtlema, üksteist toetama ning väärtustama. Keeleteadmised omandatakse praktilise tegevuse ja konteksti kaudu. Tehakse ära kirja, koostatakse mallide järgi lauseid ning moodustatakse nendest lühitekste.
- Koostöös õpetajaga õpitakse tekstist tundmatuid sõnu otsima, loetu põhjal küsimustele vastama, küsimusi esitama. Tehakse oma tegevusest ja ühisüritustest suulisi kokkuvõtteid, osaletakse igapäevaelu dialoogides, valitakse esitatud repliikide hulgast vestlusesse sobivaid. Õpitakse kasutama igapäevaeluks vajalikke digivahendeid. Suureneb lugemise ja kirjutamise osa, kinnistuvad esmased õpi- ja digioskused, turvalise käitumise harjumused. Koostöös teiste aineõpetajatega rakendatakse lõimitud õpet. Motiveeritakse õpilast eesti keelt kasutama igapäevategevustes ja suhtluses, luues selleks õpilastele huvitavaid olukordi (õppekäigud, teater, spordivõistlus jms).
- Õpilaste verbaalsed mehhanismid ei ole veel iseseisvaks õpitegevuseks piisavad. Varasemaga võrreldes kasutatakse rohkem hargnenud korraldusi ning variatiivseid skemaatilisi vahendeid. Arendatakse oskust oma tegevust teadlikult korraldada, st õpilasi suunatakse abivahendeid ja töövõtteid valima, töövõtete eesmäärke ja töösamme sõnastama. Uue oskuse omandamisel nõutakse õpilastelt toimingut kaasnevat sõnalist kommenteerimist ja harjutamise käigus protsessile järgnevat kirjeldamist, et kujundada enesekontrolli. Oluliseks peetakse oskust esitada koostegevuses kaaslastele soovitusi, leida ja parandada eksimusi. Keelekasutuse osakaalu tõstmist tunnetustegevuses võimaldab sõnavara mahu suurenemine, sõnatähenduste täpsustumine, uute semantiliste seoste loomine sõnade vahel.
- Jätub õigekirjaoskuste automatiseerimine, kasutatakse variatiivset harjutusmaterjali. Harjutusmaterjali valikul lõimitakse keeleõpetust teiste õppeainetega, st kasutatakse teistele ainetele tüüpilisi lausekonstruktsioone ja

aktiveeritakse vastavat sõnavara. Töövõtete mehaanilist sooritamist aitab vältida sõnastuse varieerimine ja reeglite rakendamist toetav praktiline tegevus. Praktilises lauseõpetuses tegeldakse lausete ühendamise, sisestamise ja laiendamisega. Alustatakse kirjaliku ümberjutustuse õpetamist, mis esialgu vajab detailset etappide kaupa suunamist.

Õppetegevuse rõhuasetused 8.-9. klassis

- 8. ja 9. klassi õpetuse ülesandeks on õpilaste edaspidiseks iseseisvaks eluks ettevalmistus: kutseõpe ja seotud täiendõpe, sotsialiseerumine ja tööine tegevus, orienteerumine meedias, pere loomine jne. Tulemused sõltuvad eesti keele kui õppeaine lõimimisest teiste ainetega (keelematerjal, ühised nõuded, osaliselt samalaadsed ülesanded).
- Lihtsustatud õppetaseme viimaste kooliaastate peamine eesmärk on soodustada oma tegevuse reguleerimise kujunemist (peaaju frontaalsagarate funktsioonid), et omandatud oskusi ja elementaarseid keeleteadmisi võimetele vastavalt ja võimalikult iseseisvalt rakendada. Seda toetab aju kõnepiirkondade analüütilise tegevuse pidev stimuleerimine variatiivsete ülesannetega.
- Kõikide allteemade puhul ergutatakse õpilasi võimalikult iseseisvalt oma tegevust planeerima, toimingute eesmärgi teadvustama, töövõtteid valima, tulemusi kontrollima ja hindama. Jätkuvalt on olulisel kohal suhtlemis- ja koostööoskuste kujundamine, õpimotivatsiooni hoidmine ja tõstmine. Kujundatakse oskust oma arvamust väljendada, põhjendada ja kaitsta, hinnata oma tugevaid ja nõrku külgi ning teadvustada oma huvisid. Tähtsal kohal on enesejuhtimise oskuste kujundamine, suurendatakse õpilaste iseseisvust oma tegevuse kavandamisel, sooritamisel ja tulemuse hindamisel. Järjepidevalt harjutatakse valima ning rakendama eesmärgi saavutamiseks vajalikke tegevusi ja vahendeid ning kasutama enesekontrollivõtteid.
- Ilukirjanduslike tekstide käsitlemisel ja suhtlemisõpetuses on rõhuasetus pragmaatilise tähenduse mõistmisel, mis omakorda toetub keeleüksuste (sõnavara, lausemallid) semantilise tähenduse arengule. Tekste analüüsides arutletakse tegelaste käitumise üle: motiivid, kavatsused, tegevusakte soodustavad või takistavad tingimused, moraalsed valikud, tulemuse mõju tegevusakti sooritajale ja teistele, tegelasrühmade ühised tunnused, tunded ja hoiakud (sh poiste ja tüdrukute kiindumus). Meedia põhjal arutletakse ühiskonnas toimuvate protsesside üle, püütakse eristada fakte ja arvamusi.
- Teabetekstide käsitlemisel harjutatakse erilaadse teabe hankimist, märkmete tegemist, konspekteerimist, sõnaraamatute kasutamist. Teine teabega tegelemise

valdkond on tarbekiri: kujundatakse selle mõistmise, koostamise ja blankettide nõuetekohase täitmise oskust.

- Tekstiga tutvumisel ja tekste analüüsidest muutub valdavaks sihipärane endamisi lugemine: valiklugemine ülesandega (teabe otsimine), uue teabe iseseisev märkamine, valmistumine jutustamiseks ümberjutustuse liigist lähtudes.
- Analüüsi tulemusena sõnastatakse teksti mõtend (teksti sisu lühikokkuvõte ja alltekst), mida vajaduse korral parafraseerib pedagoog. Tekstianalüüsi eesmärk on õppida iseseisvalt kasutama teksti mõistmisstrateegiaid. Oluliseks valdkonnaks on seejuures jätkuvalt kirjalik dialoog, mille analüüsile toetub argidialoogi elementaarne teadvustamine ja reguleerimine.
- Harjutatakse ümberjutustuse eri liike, varieerides üldistamise ja konkretiseerimise osakaalu. Suunatakse originaalteksti ja märkmete kasutamist vahendatud tekstiloomel ajal olenevalt suulise või kirjaliku ümberjutustuse liigist.
- Lauseõpetuses on rõhuasetus lausemallist olenevalt lausetähenduse mõistmisel ning muuteharjutustel. Praktiline lauseõpetus toetub osaoskustele moodustada sõnavorme ja sõnu, mõista nende tähendust ning sõnade seost (tegusõna- ja nimisõnafraase). Konteksti lausetähenduse mõistmiseks on oluline analüüsida lausetevahelisi seoseid (kasutada lokaalse sidususe strateegiat).
- Sõnavara laiendamine ja sõnatähenduse täpsustamine sõltub objektide ja nende tunnuste rühmitamise oskusest ja teadmistest. Sõnatähenduse seletamisel suunatakse õpilaste tähelepanu objektide rühma tunnustele, funktsioonidele, omadustele, tunnuse tunnustele, objekti osadele. Suunamist vajab sõnavormide ja tuletiste eristamine: sõnavormid tähistavad sama objekti (rühma) või tunnust, samatüvelised tuletised aga eri objekte või tunnuseid. Samuti on vaja õpilaste tähelepanu suunata ja neid abistada abstraktse tähendusega sõnade ning metafoorsete väljendite mõistmisel.

8. ja 9. klassi õpetuse eesmärk on saavutada võimalikult õige kiri ja rakendada kirjutamist ühe operatsioonina teiste ülesannete täitmisel.

1.2. Üldpädevuste kujundamine eesti keele õppes

1.-2. klassi õpilastel kujundatavad üldpädevused:

- **Sotsiaalne ja kodanikupädevus**
Õpilane on oma võimaluste piires aktiivne; arvestab suunamisel rühma ja isiklikke huvisid.
- **Enesemääratluspädevus**
Õpilane hindab suunamisel oma võimeid; väärtustab tervislikku eluviisi; on füüsiliselt aktiivne.
- **Õpipädevus**
Õpilane õpib vastavalt oma võimetele; täidab korrektselt jõukohaseid ülesandeid individuaalselt õpetaja suunamisel.
- **Suhtluspädevus**
Õpilane suhtleb suhtlemispartnereid arvestades, esitab oma vajadusi ja soove.

3.-5. klassi õpilastel kujundatavad üldpädevused:

- **Kultuuri- ja väärtuspädevus**
Õpilane tunneb oma pere ja kodukoha traditsioone.
- **Sotsiaalne ja kodanikupädevus**
Õpilane on oma võimaluste piires aktiivne; arvestab suunamisel rühma ja isiklikke huvisid; järgib kooli- ja klassireegleid.
- **Enesemääratluspädevus**
Õpilane hindab suunamisel oma võimeid ja toimetulekut igapäevaelus; väärtustab tervislikku eluviisi; on füüsiliselt aktiivne.
- **Õpipädevus**
Õpilane õpib vastavalt oma võimetele; täidab korrektselt jõukohaseid ülesandeid individuaalselt õpetaja suunamisel.
- **Suhtluspädevus**
Õpilane suhtleb suhtlemispartnereid arvestades, suudab arusaadavalt ja viisakalt esitada oma vajadusi ja soove.
- **Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus**
Õpilane lahendab suunamisel eakohaseid probleemsituatsioone; tegutseb loodust ja keskkonda säästvalt.
- **Digipädevus**
Õpilane lülitab digiseadet sisse ja välja, küsib abi, kui digiseade ei tööta. Täidab õpetaja poolt esitatud samm-sammulist tegevusjuhust ära kirja sooritamisel.

6.-7. klassi õpilastel kujundatavad üldpädevused:

- **Kultuuri- ja väärtuspädevus**
Õpilane tunneb oma pere ja kodukoha traditsioone; tunneb ja austab oma emakeelt.
- **Sotsiaalne ja kodanikupädevus**
Õpilane on oma võimaluste piires aktiivne; arvestab suunamisel rühma ja isiklikke huvisid; teab oma peamisi õigusi ja kohustusi ning järgib kooli- ja klassireegleid.
- **Enesemääratluspädevus**
Õpilane hindab suunamisel oma võimeid ja toimetulekut igapäevaelus; väärtustab tervislikku eluviisi; on füüsiliselt aktiivne.
- **Õpipädevus**
Õpilane õpib vastavalt oma võimetele; täidab korrektselt jõukohaseid ülesandeid individuaalselt õpetaja suunamisel. Planeerib suunamisel õppimist, sh enesekontrolli.
- **Suhtluspädevus**
Õpilane suhtleb suhtlemispartnereid arvestades, esitab arusaadavalt ja viisakalt oma vajadusi ja soove, kasutades selleks erinevaid teabevahendeid.
- **Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus**
Õpilane lahendab suunamisel eakohaseid probleemsituatsioone, kasutades omandatud matemaatilisi, loodusteaduslikke ja tehnoloogiaalaseid teadmisi- oskusi ja abivahendeid; tegutseb võimete piires loodust ja keskkonda säästvalt.
- **Digipädevus**
Õpilane leiab juhendamisel teavet veebist, tunneb levinumaid otsingumootoreid (nt Google) ja kasutab arvuti jm digivahendite abi õppetöös.

8.-9. klassi õpilastel kujundatavad üldpädevused:

- **Kultuuri- ja väärtuspädevus**
Õpilane tunnetab end oma rahvuse liikmena ja Eesti kodanikuna, väärtustab maailma eri rahvaste ja kultuuride mitmekesisust, suhtub teistest rahvustest inimestesse eelarvamuste vabalt ja lugupidavalt, tunneb ja austab oma keelt ja kultuuri; väärtustab eesti keele ja kultuuri säilimist ja arengut; tunneb ja järgib üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

- **Sotsiaalne ja kodanikupädevus**

Õpilane on aktiivne ja vastutustundlik kodanik, kes on huvitatud oma kooli, kodukoha ja riigi arengust; teab oma peamisi õigusi ja kohustusi, oskab nende eest seista, arvestab rühma huvisid ja isiklikku huvi; järgib vastutustundlikult ühiselu reegleid, konflikte lahendades arvestab seadusi ning moraalinorme.

- **Enesemääratluspädevus**

Õpilane mõistab ja väärtustab iseennast ja enda arengut, hindab adekvaatselt oma võimeid ja toimetulekut igapäevaelus, juhib oma käitumist erinevates olukordades; väärtustab tervislikku eluviisi, on füüsiliselt aktiivne.

- **Õpipädevus**

Õpilane õpib vastavalt oma võimetele, planeerib õppimist, sh enesekontrolli, järgib kavandatut. Täidab korrektselt jõukohaseid ülesandeid individuaalselt ja rühmas, kasutab sobivaid teabevahendeid. On avatud uutele teadmistele ja oskustele.

- **Suhtluspädevus**

Õpilane suhtleb olukorda ja suhtlemispartnereid arvestades, esitab oma soove, selgitab oma seisukohti, osaleb arutelus; loeb, mõistab, kirjutab ja loob tekste iseseisvaks toimetulekuks vajalikul tasemel, kasutab teabevahendeid.

- **Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus**

Õpilane lahendab elulisi probleemsituatsioone, kasutades omandatud matemaatilisi, loodusteaduslikke ja/või tehnoloogiaalaseid teadmisi-oskusi ning (abi)vahendeid; mõistab inimese ja keskkonna vahelisi seoseid, suhtub elukeskkonda vastutustundlikult ja hoolivalt, elab ning tegutseb loodust ja keskkonda säästvalt.

- **Ettevõtlikkuspädevus**

Õpilane on tegutsemisaldis, väärtustab praktilist tööd ja on valmis kutse- ja elukestvaks õppeks. Hindab adekvaatselt oma võimeid. Püstitab ja täidab endale seatud eesmärgid ning võtab vastutuse oma tegude eest.

- **Digipädevus**

Õpilane orienteerub ja tegutseb infotehnoloogilises maailmas eesmärgipäraselt ja turvaliselt. Otsib ja kasutab infot, tunneb lihtsamaid programme ja keskkondi. Järgib digikeskkonnas üldkehtivaid moraali- ja väärtuspõhimõtteid.

1.3. Eesti keele lõiming teiste õppeainetega

Eesti keele õpetamine teenib reaalselt õpilase kõne arendamise eesmärki ja on seetõttu tihedalt lõimitud kõikide teiste õppeainetega. Eesti keeles õpitav vajab arvestamist ja rakendamist kõikide õppeainete rakendamisel. Õpilase kõne arengu tase, esmajoonel kõne mõistmine esitab väljakutse õpetaja kõnele. Õpilase suulise kõne arendamise eesmärgil vajab keeleõpetuses õpitu rakendamist kõikide ainete tundides ja ka klassivälistel üritustel.

Eesti keele lugemistekstide valikul tuleb lähtuda laste oskuse tasemest. Ainekavale mittevastavate õppematerjalide kasutamisel on õpetajatel vaja õppetekste kohendada.

Loodusainete õpe eeldab head lugemise ja tekstiga töötamise oskust. Loodusainete õpitulemuste saavutamiseks on oluline õpetajate omavaheline koostöö, sama kehtib ühiskonnaainete õppe kohta. Tekste valides peetakse silmas ühiskonnaelus olulisi valdkondi.

Matemaatika õpitulemuste saavutamisele aitab kaasa, kui matemaatiliste probleemide selgitamisel ning tekstülesande sõnastamisel ja analüüsil toetutakse eesti keele tundides omandatud oskustele. Pööratakse tähelepanu tekstülesannete struktuurile, sest selle lahendamise edukus on otseses seoses teksti mõistmisega.

Tööõpetuses on tööoskuste omandamise kõrval oluline roll suhtlemisel, oskusel korraldada ühistegevust, küsida abi, anda nõu. Kujundatakse oskusi töötamiseks nii suuliste kui kirjalike juhiste alusel, kavandatakse ja sooritada oma tööd plaani järgi ning seda kontrollida. Kunstiõpetuses arvestatakse kõnetaju ja –loome oskustega. Tekstide juurde kuuluvate illustratsioonide jõukohase analüüsi käigus kujuneb positiivne suhtumine kunstiteostesse.

1.4. Õppetegevuse kirjeldus arenguperioodide kaupa

Õppetegevus 1.–2. klassis

1.–2. klassis on põhitaotluseks õpilaste kohanemine koolieluga, turvatunde ja eduelamuste kogemine ning valmisoleku kujunemine edasiseks edukaks õppetööks. Kuna õpilaste koolivalmidus ja võimed on erinevad, diferentseeritakse õppeülesandeid ja nende täitmiseks kuluvat aega. Õpilased suudavad osaleda õppetegevustes õpetaja suunamisel ja õpetajaga koostöös. Õppetegevustes on palju materialiseerimist ja näitlikke vahendeid, sh algoritme. Eesmärgiks on saavutada elementaarne lugemis- ja kirjutamisoskus.

Õppetegevus 3.–5. klassis

3.–5. klassis tegeletakse õpiharjumuste ja -oskuste ning püsivuse kujundamisega. Tähelepanu pööratakse eneseväljendusoskuse ja -julguse kujundamisele, põhiliste suhtlemis- ja koostööoskuste omandamisele, sealhulgas üksteist toetavate ja

väärtustavate suhete kujunemisele õpilaste vahel. Peamiseks õppemeetodiks on praktiline harjutamine õpetaja suunamisel, õppetegevustes kasutatakse materialiseerimisvahendeid, näitlikkust, sh algoritme. Õpilased suudavad mõista ja järgida lühikesi, lihtsaid suulisi ja kirjalikke tööjuhiseid. Tähelepanu pöörata esemete, nähtuste, sündmuste tunnustele ja neid väljendavate sõnade õpetamisele.

Õppetegevus 6.–7. klassis

6.–7. klassis tegeletakse iseseisvuse kujundamise ja eesmärgistatud töö oskuste ning valikute tegemise oskuste arendamisega. Õpilased suudavad mõista ja täita suulisi ning kirjalikke tuttavaid töökorraldusi ning iseseisvalt oma tegevust kontrollida. Õppeprotsessis suur osakaal praktilisel harjutamisel.

Õppetegevus 8.–9. klassis

8.–9. klassis tegeletakse oma tegevuse kavandamise ja hindamisega. Õpetatakse valima ning rakendama tulemuse saavutamiseks vajalikke tegevusi ja vahendeid ning enesekontrollivõtteid. Õppesisu ja omandatavaid oskusi seostatakse igapäevaeluga. Kujundatakse oskust oma arvamust väljendada, põhjendada ja kaitsta, hinnata oma tugevaid ja nõrku külgi ning teadvustada oma huvisid. Arendatakse oskust kuulata ja lugeda jõukohaseid tekste, mõista suulist kõnet, luua keeleliselt korrektseid ning suhtlussituatsioonile vastavaid lihtsaid suulisi ja kirjalikke tekste.

1.5. Õpitulemused kooliastmete ja klasside kaupa

Õpitulemused I kooliastmes:

- osaleb ühistevõtte ajal dialoogis (küsimus-vastus, teade-küsimus), kasutab viisakusväljendeid; loeb õpitud teksti valdavalt 2–3-silbiliste sõnade kaupa;
- leiab õpitud tekstist küsimuste-korralduste järgi sõnu, lauseid ja lõike, vastab küsimustele, sh annab elementaarse hinnangu tegevusaktile;
- annab abistavaid materjale kasutades ja koostöös õpetajaga tekstilähedaselt edasi õpitud pala sisu;
- võrdleb tajutavate tunnuste alusel abistavale materjalile toetudes kahte tuttavat objekti;
- mõistab ja koostab skeemide toel kuni 5-sõnalisi lihtlauseid, kasutades õpitud nimi-, omadus- ja tegusõnavorme;
- koostab sõnaühendeid õpitud sõnavormidega erinevates funktsioonides;
- muudab ja määrab õpetaja suunamisel graafilistele orientiiridele ning skeemidele toetudes üksikhäälikutest koosnevates sõnades veaohlike häälikute pikkuse;
- kirjutab pärast analüüsi õigesti 2–3-silbilisi üksikhäälikutest koosnevaid sõnu;
- kirjutab lugema õpitud lausete ära kirjas 1–2-silbilisi sõnu originaalteksti täiendavalt vaatamata; kontrollib suunamisel kirjutatu õigsust.

1. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused
Kuulama ja jälgima õpetamine. Nägemis-ruumi- ja kuulmistaju arendamine. Rühmitamisharjutused: nimetused, üldnimetused, rühmitamine erinevate tunnuste alusel.	Nimetab õpitud esemeid, olendeid; rühmitab neid erinevate tunnuste alusel. Tunneb ära õpitud kujundeid (kolmnurk, nelinurk, ring).
Baaslause ja vähelaiendatud lihtlause äratundmine, lause järelkordamine. Kahe- ja kolmesõnaline lause: lausete moodustamine, sõnade eraldamine, sõnajärje määramine. Lauseskeemid.	Mõistab tuttavat infot sisaldava lause sisu; väljendab oma mõtet 2-3sõnalise baaslausega. Tunneb lauseskeemi kui lause analüüsi ja koostamise vahendit ning oskab selle abi kasutada.
Häälikanalüüs. Sõnade ladumine ringidega.	Kasutab sõnu analüüsides sobivaid sümboleid (ringe, noope). Häälib kuni 4-häälikulisi sõnu, koostab analüüsitud sõnade (noop)skeeme, määrab häälikujärje sõnas.
Foneemanalüüs. Lühike ja ülipikk häälik.	Määrab õpetaja võrdleva hääldamise abil õpitud häälikute pikkuse 1-2 silbilistes sõnades; asendab analüüsitud sõnades noobid õpitud ühe- või kahekordsete tähtedega.
Tutvumine täishäälikutega: I, U, E, O, A ja vastavate ühe- ning kahekordsete suurtähtede ja väikeste kirjatähtedega. - Häälik ja täht I - Häälik ja täht U - Häälik ja täht E - Häälik ja täht O	Tunneb õpitud täishäälikute suuri trükitähti; teeb analüüsitud sõnade ära kirja tähtede kaupa; kirjutab väikseid õpitud kirjatähti.

Häälik ja täht A Tähtede kirjutamine.	
Tutvumine kaksiktäishäälikutega. Kaksiktäishäälikute lugemine. Kaksiktäishäälikute kirjutamine. Lugemise eelharjutused Lahtise silbi lugemine.	Tunneb ära kaksiktäishääliku orientiiridele toetudes. Loeb veerides 1-silbilisi sõnu, saab aru loetu tähendusest.
Praktiline lauseõpetus. Lausete moodustamine: osasihitis ja omastava käände ning tagasõnadega väljendatud kohamäärus lauses. Lausemallid: Alus+öeldis+sihitis Alus+öeldis+kohamäärus (kus?). Tagasõnad.	Mõistab esemete paiknemist üksteise suhtes ja väljendab seda, kasutades tagasõnu <i>ees/taga, all/peal, kõrval</i> .
Tutvumine suluta kaashäälikutega: N, L, M, N, S, R, V ja vastavate ühe- ja kahekordsete suurtähtede ja väikeste kirjatähtedega. Õpitud tähti sisaldavate sõnade ja lühikeste lausete lugemine. Tähtede kirjutamine. Õpitud tähti sisaldavate sõnade kirjutamine.	Loeb häälega veerides 1-2-silbilisi sõnu, baaslauseid ja vähelaiendatud lihtlauseid; saab aru loetu tähendusest.
Praktiline grammatika Lausemallid: - alus+öeldis+sihitis+kohamäärus (kuhu?). Tagasõnad. - alus+öeldis+sihitis+kohamäärus (kust?). Tagasõnad. Õpitud kohasuhete diferentseerimine.	Mõistab tuttavatest sõnadest koosneva(te) lause(te) sisu; koostab kuni 4-sõnalise lihtlause õpitud lausemalli(de) ulatuses.

Omadust väljendavad sõnad öeldistäite ja täiendina	Eristab esemeid tajutavate tunnuste alusel; väljendab tunnust omadussõnaga; kasutab omadussõna nii täiendi kui ka öeldistäitena.
Lausemallid: • alus+öeldis+abinõumäärus (millega?) + kohamäärus • alus+öeldis+kaasolumäärus (kellega?) + kohamäärus • alus+öeldis+sihitis+sihitismäärus (kellele?).	Mõistab tuttavatest sõnadest koosneva(te) lause(te) sisu; koostab kuni 4-sõnalise lihtlause õpitud lausemalli(de) ulatuses.
Olend ja ese. Küsimused kes?, mis? Üks ja mitu.	Eristab olendeid ja esemeid küsimuste kes?, mis? alusel; eristab sõnade nimetava käände ainsuse ja mitmuse vorme.
Tutvumine suluta kaashäälikute ühenditega	Määrab suluta kaashäälikute ühendit kahesilbilistes sõnades orientiiride abil.
Kahesilbiliste sõnade lugemine	Loeb kahesilbilisi sõnu häälega veerides orientiiride abil.
Tutvumine Õ-hääliku ja vastava ühe- ja kahekordse suurtähe ja väikese kirjatähega.	Hääldab õigesti Õ-häälikut; tunneb ära häälikule vastava tähe.
Tutvumine P-hääliku, vastava suurtähe ja väikese kirjatähega. Teisevälteliste sõnade (supi, kapi) lugemine. Ühe- ja kahesilbiliste sõnade ja nendest koosnevate lausete lugemine. Tähtede, sõnade ja lausete kirjutamine.	Tunneb ära P-häälikut märkivad tähed, eristab nõrka (B) ja tugevat (P) tähte; taastab lugemisel tähele toetudes sõna rõhulis-rütmilise struktuuri. Loeb ja kirjutab (koostegevuses õpetajaga) õigesti P-häälikut sisaldavaid sõnu.

Tutvumine Ä, Ö, Ü häälikute ja vastavate suurtähtede ja väikeste kirjatähtedega. Tähtede, sõnade ja lausete kirjutamine.	Hääldeb õigesti õpitavat häälikut; eristab häälikuid omavahel; tunneb ära häälikule vastavad tähed; loeb ja kirjutab diakriitiliste märkidega tähti sisaldavaid õpitud sõnu.
Ainsuse ja mitmuse eristamine	Loeb ja mõistab nimisõna nimetava käände ainsuse ja mitmuse vorme.
Tutvumine T-hääliku ja vastavate suurtähtede ja väikeste kirjatähtedega. Teisevälteliste sõnade (koti, luti) lugemine. Ühe- ja kahesilbiliste sõnade ja nendest koosnevate lausete lugemine. Tähtede, sõnade ja lausete kirjutamine.	Tunneb ära T-häälikut märkivad tähed, eristab nõrka (D) ja tugevat (T) tähte; taastab lugemisel tähele toetudes sõna rõhulis-rütmilise struktuuri. Loeb ja kirjutab (koostegevuses õpetajaga) õigesti T-häälikut sisaldavaid sõnu.
Tutvumine K-hääliku ja vastavate suurtähtede ja väikeste kirjatähtedega. Teisevälteliste sõnade (kuke, tuka) lugemine. Ühe- ja kahesilbiliste sõnade ja nendest koosnevate lausete lugemine. Tähtede, sõnade ja lausete kirjutamine.	Tunneb ära K-häälikut märkivad tähed, eristab nõrka (G) ja tugevat (K) tähte; taastab lugemisel tähele toetudes sõna rõhulis-rütmilise struktuuri. Loeb ja kirjutab (koostegevuses õpetajaga) õigesti K-häälikut sisaldavaid sõnu.
Konsonantühendid. Sulghäälik S kõrval. G, D konsonantühendis.	Tunneb ära konsonantühendid orientiiridele toetudes. Loeb ja kirjutab õigesti konsonantühendiga sõnu orientiiridele toetudes.
Häälikud ja tähed J, H. Tähtede ja sõnade kirjutamine.	Tunneb ära häälikule vastavad tähed; loeb ja kirjutab õigesti J või H-d sisaldavaid kuni 2-silbilisi sõnu.

Pikk täishäälik, pikk suluta kaashäälik sõnas: lugemine ja kirjutamine. Ülipikk täishäälik või ülipikk suluta kaashäälik sõnas: lugemine ja kirjutamine Tähtede, sõnade ja lausete kirjutamine.	Loeb häälega veerides ja kirjutab orientiiridele toetudes õigesti 2-silbilisi erinevate kõnetakti variantidega sõnu.
Tutvumine väikeste trükitähtedega. Väikeste trükitähtedega lühikese teksti lugemine. 1-2silbilistest õpitud sõnadest koosnevate kuni 4-sõnaliste lausete kirjutamine.	Loeb valdavalt häälega veerides väikestest trükitähtedest koosnevaid 2-silbilisi sõnu, lihtlauseid; saab aru loetu tähendusest. Kirjutab kuni 2-silbilistest õpitud sõnadest koosnevaid lauseid ära kirjana valdavalt tähepaaride kaupa.

Lause ja sõnavara

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused
Baaslause ja vähelaiendatud kuni 4-sõnalise lihtlause äratundmine, lause järelkordamine. Sõnade eraldamine lauses, sõnajärje määramine lauses. Lausetähenduse mõistmine, lause sisulise õigsuse määramine. Lause (kuni 4-sõna) koostamine skeemi abil tegevuse ja/või pildi järgi. Lausemallide mõistmine: • alus + öeldis + sihitis + kohamäärus (<i>kuhu?</i>), • alus + öeldis + sihitis + kohamäärus (<i>kust?</i>), • alus + öeldis + abinõumäärus (<i>millega?</i>), • alus + öeldis + kaasolumäärus (<i>kellega?</i>), • alus + öeldis + sihitis + sihitismäärus (<i>kellele?</i>).	Õpilane: • väljendab oma mõtet kuni 4-sõnalise lihtlausega; • mõistab tuttavatest sõnadest koosneva lause sisu; • tunneb õpitud lausemallide ulatuses ära agrammatilise lause; • eristab käsk-, küsi- ja väitlauset, kasutab neid tuttavas situatsioonis;

Skeemide kasutamine analüüsimisel (koostegevuses õpetajaga), lause skeemi koostamine (kuni 4 sõna). Väit-, küsi- ja käsklause praktiline kasutamine õpitud lausemallide ulatuses, õpetaja häälduse/intonatsiooni matkimine. Kolme etteantud lause seostamine sidusaks jutukeseks.	- tunneb lauseskeeme kui lause analüüsi ja koostamise vahendeid ja oskab nende abi kasutada; - eristab elusolendeid ja asju, ühendab küsisõnadega <i>kes?</i>, <i>mis?</i>; - mõistab ja väljendab esemete paiknemist, kasutades tagasõnu <i>ees/taga</i>, <i>all/peal</i>, <i>kõrval</i> sobivas grammatilises vormis.
Baassõnavara aktiveerimine. Esemete ja olendite eristamine, küsimuste <i>kes?</i>, <i>mis?</i> praktiline esitamine. Sõnavormi ja tagasõnade <i>alla (alt)</i>, <i>peale (pealt)</i>, <i>ette (eest)</i>, <i>taha (tagant)</i>, <i>kõrvale (kõrvalt)</i> tähenduse äratundmine, kohasuhete (<i>kus?</i>, <i>kuhu?</i>, <i>kust?</i>) eristamine, vastavate sõnavormide tähenduse mõistmine. Omandatud sõnade kasutamine kõnes enamlevinud muutevormides ja koos tagasõnadega. Esemete eristamine meeleorganitega tajutavate tunnuste alusel, tunnuste (värvus, suurus, kuju) väljendamine sõnadega. Tajutava tunnuse sõnastamine lauses öeldistäite ja täiendina (<i>Sai on soe – Soe sai ...</i>)	

Häälik- ja foneemanalüüs

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused
Häälikanalüüs	Õpilane:
Sõnade hääldamise täpsustamine, häälikurea (kuni 4 häälikut) kordamine. Kuni 5-häälikuliste sõnade häälimine skeemide abil ja ilma; häälikute asukoha ja järjekorra määramine. Sõna häälimise tempo muutmine: häälimine aeglaselt ja kiiremini. Sõnade häälikkoostise ladumine abivahenditega (valged ringid).	- häälib kuni 5häälikulisi sõnu, koostab analüüsitud sõnade skeeme, rühmitab sõnu häälikkoostise järgi; - nimetab sõnas õpitud täishäälikud ja suluta kaashäälikud, tähistab need õiget värvi (punase või sinise) noobiga;

2-3 sõna koostise võrdlemine. Sõnade rühmitamine häälikkoostise järgi (häälikute arv, hääliku esinemine või puudumine sõnas, häälikute asukoht).	- nimetab sõnas teistest pikemalt kostuva hääliku; - koostegevuses õpetajaga valib või koostab sõnaskeeme.
Foneemanalüüs Ülipika täishääliku ja suluta kaashääliku leidmine 1-2-silbilistes sõnades õpetaja utreeritud hääldamise järgi, lühikese ja ülipika täishääliku ja suluta kaashääliku eristamine (õpetaja) võrdleva hääldamise alusel, koostegevuses õpetajaga ja õpetajat matkides. Häälikupikkuse märkimine sümbolitega (noopidega). Täishäälikute (I, U, E, O, A, Õ) ja suluta kaashäälikute (N, L, M, R, S, V) eristamine. Sõnaskeemide valimine ja koostamine: sõnade ladumine noopidega, sõnade koostise võrdlemine (materialiseeritult). Häälik/täht seoste harjutamine (topelttäht = üks hääldussegment). Tähendusega sõnade ja sõnavormide eristamine tähenduseta häälikukombinatsioonidest.	

Lugemine: lugemistehnika ja orienteerumine tekstis

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused Õpilane: - loeb häälega veerides 1-2-silbilisi sõnu, baaslauseid ja vähelaiendatud lihtlauseid, saab aru loetu tähendusest (oma kogemuste piires); - mõistab loetud ja analüüsitud lause sisu;
Lugemistehnika Suluta kaashäälikud (N, L, M, R, S, V) ja täishäälik Õ: suurte trükitähtede õppimine. Suluta kaashäälikute ühendid. Laotud, trükitähtedega kirjutatud/trükitud 1-2silbiliste sõnade lugemine. Erineva šriftiga sõnade lugemine, sõnade tähtkoostise võrdlemine.	

Sõnade, lausete ning lühitekstide lugemine tahvlilt ja aabitsast häälega veerides. Sõna või lause korduv lugemine Teisevälteliste sõnade lugemine orientiiridele ja tähendusele toetudes. Õpetaja lugemise jälgimine.	- vastab konkreetsetele küsimustele lause kohta; - leiab lauses otsitava sõna õpetaja suunamisel; - valib lause kohta sobiva pildi.
Teksti analüüs	
Loetu tähenduse mõistmine: veeritud sõna või lause kordamine tervikuna; küsimustele vastamine.	
Orienteerumine tekstis	
Sõna leidmine lausest õpetaja juhendamisel; illustratsiooni(de) sisu suunatud analüüs; sõna või lause sobitamine illustratsiooni(de)ga	

Kirjutamine

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused
Ärakiri	Õpilane:
Sama ja erineva šriftiga sõnade äratundmine, sõnade tähtkoostise võrdlemine; ladumine näidise järgi. Kirjatehnikas õpitud tähtedest koosneva(te) sõna(de) ärakiri tähepaaride kaupa originaali alla. Kirjutatud sõna võrdlemine originaaliga, vea leidmine ja parandamine.	- sooritab ärakirja tuttavate sõnade ulatuses valdavalt tähepaaride kaupa originaali alla; - võrdleb kirjutatut originaaliga, leiab ja parandab vea(d); - kirjutab ühise analüüsi alusel koostatud skeemide abil 2-3sõnalisi lauseid;
Õigekiri	

Kuni 4-häälikust (täis- ja suluta kaashäälikutest) koosnevate sõnade skeemi koostamine, sõnade ladumine tähtedega pärast analüüsi skeemi järgi, sõnade ja lühikeste lausete (2-3 sõna) kirjutamine pärast analüüsi.	kirjutab väikseid õpitud kirjatähti, arvestab kirjutamisel etteantud jooni.
Kirjatehnika	
Käe ja sõrmede peenmotoorika: voolimine, voltimine, ladumine, punumine, töö mosaiigiga. Kehaasend, pliatsihoid. Joonte tõmbamine eri suundades, täheelementide joonistamine orientiiride ja eeskuju järgi. Väikeste kirjatähtede kirjutamine etteantud jooni arvestavalt.	

Lause ja sõnavara

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused
Baaslause ja vähelaiendatud lihtlause äratundmine, kuni 5-sõnalise lause järelkordamine. Sõnade eraldamine ja sõnajärje määramine lauses. Lausetähenduse mõistmine, lause sisulise õigsuse määramine. Lauseskeemid kui analüüsi materialiseerimisvahendid: skeemide funktsiooni mõistmine. Skeemi abil kuni 4-sõnalise lause koostamine tegevuse ja/või pildi järgi, esitatud skeemi kasutamine lause analüüsimisel (koostegevuses õpetajaga), kuni 5-sõnalise lause skeemi koostamine. Kuni 4 lause seostamine sidusaks jutuks. Baassõnavara aktiveerimine. Õpitud sõnavormide kasutamine koos tagasõnadega levinud lausemallides.	Õpilane: - mõistab tuttavatest sõnadest koosneva õpitud lausemallide sisu, tunneb õpitud lausemallide ulatuses ära agrammatilise lause; - väljendab oma mõtet kuni 4-sõnalise baaslausega; - koostab kuni 5-sõnalise lause skeemi, kasutab skeemi lausete analüüsi abivahendina;

	• järjestab kuni 4 lauset sidusaks jutuks.

Häälik- ja foneemanalüüs

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused
Häälikanalüüs	
Sõnade hääldamise täpsustamine, 4-5-ühikulise häälikuterea kordamine. Kuni 5-häälikuliste sõnade häälimine skeemide abil ja ilma, häälikute asukoha ja järjekorra määramine. Häälimistempo muutmine suulise juhendi järgi: aeglaselt ja kiiremini. Sõnade häälikkoostise ladumine valgete ringidega, 2-3 sõna koostise võrdlemine, sõnade rühmitamine häälikkoostise järgi (häälikute arv, esinemine või puudumine sõnas, häälikute asukoht).	Õpilane: • häälib kuni 5-häälikulisi sõnu häälimise tempot tahtlikult muutes; • koostab vastavaid sõnaskeeme, rühmitab sõnu nende häälikulise koostise alusel; • eristab häälikurühmi, koostab sõnaskeemi tähistades häälikuid õige värviga; • hääldab 1-2silbilises sõnas õigesti lühikest, pikka ja ülipikka sulghäälikut.
Foneemanalüüs	
Ülipika sulghääliku leidmine sõnas õpetaja utreeritud hääldamise järgi, lühikese ja ülipika hääliku eristamine (õpetaja) võrdleva hääldamise alusel; lühikese, pika ja ülipika sulghääliku eristamine 1–2-silbilistes sõnades õpetaja abiga koostegevuse ja matkimise tasandil. Sulghääliku pikkuse märkimine sümbolitega (noopidega). Häälikurühmade eristamine värvuse kui sümboli abil. Sõnaskeemide valimine ja koostamine (sõnade ladumine noopidega), sõnade võrdlemine.	

Häälik/täht seoste harjutamine (topelttäht = üks hääldussegment, pikk sulghäälik = ühekordne tugev täht, lühike sulghäälik = ühekordne nõrk täht).
Tähendusega sõnade ja sõnavormide eristamine tähenduseta häälikukombinatsioonidest.

Lugemine: lugemistehnika ja orienteerumine tekstis

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused
Lugemistehnika	Õpilane: • hääldab õigesti õpitavat häälikut; eristab neid omavahel; tunneb ära häälikule vastavad tähed; • loeb häälega veerides õpitud tähtedest koosnevaid 2-silbilisi sõnu, lihtlauseid; saab aru loetu tähendusest; • mõistab loetud ja analüüsitud lause sisu, vastab konkreetsetele küsimustele lause kohta; • sobitab illustratsiooni loetud lause või tekstiga; leiab õpetaja abiga sõna või lause tekstist, märgistab vastussõna või -lause.
Tutvumine diakriitiliste märkidega tähtedega: (Õ), Ä, Ö, Ü, nimetatud tähti sisaldavate sõnade lugemine.	
Sulghäälikud. Sulghäälikute suured trükitähed (P-B, T-D, K-G) Lühike, pikk ja ülipikk sulghäälik	
Tähed J, H	
Ülipikk sulghäälik ülipika täishääliku või diftongi järel.	
Konsonantühendid. Sulghäälik S kõrval. G, D konsonantühendis	
Pikk täishäälik. Pikk suluta kaashäälik. Lühike, pikk ja ülipikk täishäälik. Lühike, pikk ja ülipikk suluta kaashäälik.	

Laotud, trükitähtedega kirjutatud/trükitud või erineva šriftiga 1-2-silbiliste sõnade lugemine; sõnade tähtkoostise võrdlemine. Pikemate (3-4-silbiliste) kõnetaktideks liigendatud sõnade lugemine (<i>mesi-lane</i>). Õpetaja ja kaaslaste lugemise jälgimine, lugemisjärje hoidmine.	
Väikeste trükitähtede õppimine. Lausete ning lühitekstide lugemine tahvlilt ja raamatust. Sõna või lause korduv lugemine.	
Teksti analüüs	
Loetu tähenduse mõistmine: veeritud sõna või lause kordamine tervikuna, küsimustele vastamine.	
Orienteerumine tekstis	
Sõna või lause leidmine tekstist õpetaja juhendamisel; illustratsiooni(de) sisu suunatud analüüs (valdavalt pärast lugemist); sõna või lause sobitamine illustratsiooni(de)ga; illustratsiooni sobitamine lause või tekstiga. Küsimusele vastuse otsimine tekstist, vastussõna või -lause märgistamine.	

Kirjutamine

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused
Ärakiri	Õpilane: sooritab kirjutetehnikas õpitud sõnade ära kirja 2-3 täheliste sõnade kaupa
Sama ja erineva šriftiga sõnade äratundmine, sõnade tähtkoostise võrdlemine; ladumine näidise järgi.	

Kirjatehnikas õpitud sõnade ära kirjutamine 2-3 tähtedega sõnade kaupa originaali alla ja kõrvale. Kirjutatud sõna võrdlemine originaaliga, vea leidmine ja parandamine.	originaali alla ja kõrvale; võrdleb kirjutatud originaaliga, leiab ja parandab vea(d); • kirjutab ühise analüüsi käigus koostatud skeemi järgi 2-3 sõnalist lauset; kontrollib kirjutatu õigsust õpetaja suunamisel skeemile toetudes; • seostab omavahel õigesti kirjatähti; tunneb ära ja parandab tähtede moonutused.
Õigekiri	
Sõnaskeemi koostamine, sõna ladumine tähtedega pärast analüüsi skeemi järgi; sõnade ja lühikeste lausete (2-3 sõna) kirjutamine pärast analüüsi. Kirjutatu õigsuse kontrollimine õpetaja suunamisel skeemile toetudes.	
Kirjatehnika	
Käe ja sõrmede peenmotoorika: kehaasend, pliiatsihoid. Väikeste kirjatähtede õppimine, tähtede seostamine, 1-2silbiliste sõnade kirjutamine, tähemoonutuste äratundmine ja parandamine.	

Keeleteadmised ja -oskused

Häälikute, õpitud tähtede (sh topelttähtede), sõnade, lausete äratundmine. Häälikurühmad, häälikute kolm pikkust (lühike, pikk, ülipikk). Suur algustäht lause alguses ja nimedes. Lause lõpumärkide praktiline äratundmine.

Häälikute, tähtede (sh topelttähtede), sõnade, lausete praktiline äratundmine. Häälikurühmad, häälikute kolm pikkust (lühike, pikk, ülipikk).

Suur algustäht lause alguses ja nimedes. Lause lõpumärkide praktiline äratundmine.

Ainsuse ja mitmuse vormide tähenduse praktiline eristamine.

2. klassi õppesisu ja õpitulemused

Kõnearendus ja keeleõpetus

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused
Lause ja sõnad. Laiendatud lihtlause koostamine (lausete ühendamise) Sõnajärg lauses. Lausemall: alus+öeldis+sihitis	Jaotab lauset sõnadeks. Eristab lauseid tekstist ja sõnu lausest. Jaotab ahellauset baaslauseteks. Teab, et sõnad on lauses harilikult kindlas järjekorras. Taastab lauset skeemi abil. Mõistab sihitise rolli lauses (tegevust täpsustava sõnana).
Häälikud sõnas. • “Punased” häälikud ja tähed • Kui pikk võib olla “punane” häälik? • “Sinised” häälikud ja tähed • Kui pikk võib olla “sinine” häälik? • Häälimine “klaveril” (punane+sinine) • “Rohelised” häälikud ja tähed • Kui pikk võib olla “roheline” häälik? • Häälimine “klaveril” (punane+sinine+roheline)	Määrab häälikurühmi (“punane”, “sinine”, “roheline” häälik. Seostab häälikupikkusnoobi vastava ühe- või kahekordse tähega. Määrab häälikujärje sõnas. Määrab häälikujärje häälikute-tähtede tabeli alusel.
Sõnade ja lausete ära kiri	Teeb õpitud sõnade ära kirja. Kirjutab 3-4sõnalisi lauseid sõnade kaupa.
Lause ja sõnad. • Lausemall: alus+öeldis+kohamäärus (<i>kus?</i>); • Lausemall: alus+öeldis+kohamäärus (<i>kuhu?</i>); • Lausemall: alus+öeldis+kohamäärus (<i>kust?</i>); • Seest või pealt? • Lausemall: alus+öeldis+abinõu-/kaasolumäärus (<i>millega?/ kellega?</i>); • Lausemall: alus+öeldis+sihitis+sihitismäärus (<i>kellele?</i>).	Mõistab kohamääruse rolli lauses konkreetsetele situatsioonidele või piltidele toetudes. Mõistab abinõu- ja kaasolumääruse rolli lauses vastavatele situatsioonidele või piltidele toetudes; eristab kahte peamist suhet: vahendit (<i>millega?</i>) ja koosolemist (<i>kellega?</i>). Mõistab sihitismääruse rolli lauses konkreetsetele situatsioonidele toetudes; eristab kahte peamist suhet: <i>kes?</i> (<i>andis/rääkis</i>), <i>kellele?</i> (<i>andis/rääkis</i>).

	Kõneleb õpetaja suunamisel oma tegevusest 3-4 lausega.
Kellel on mis? Lausete ühendamine.	Oskab koostada lauseid piltide vaatlusele toetudes. Ühendab lauseid näidise alusel.
Omadussõna. On <i>missugune</i> ? Omadussõna öeldistäite ja täindina. Lausete sisestamine.	Nimetab objektide tunnuseid piltidele ja konkreetsetele situatsioonidele toetudes. Suudab lauseid sisestades muuta öeldistäite täiendiks piltidele ja skeemidele toetudes.
Ruumisuhted - Allpool-ülalpool - Parem-vasak	Nimetab geomeetrilisi kujundeid: <i>ring, kolmnurk, ruut</i> . Mõistab õpitud lausemalle. Suudab orienteeruda tööraamatu, lugemiku leheküljel. Orienteerub endast lähtuvalt ruumis konkreetsetele situatsioonidele toetudes.
Võrdlemine.	Võrdleb esemeid tajutavate (eelkõige nähtavate) tunnuste alusel.
Suur algustäht nimedes	Eristab oma kogemuse piires nime nimetusest. Tunneb ja mõistab pereliikmete ja sugulaste nimetusi. Kirjutab suure algustähe inimeste nimedes.
Häälik ja täht A Häälik ja täht E Häälik ja täht I Häälik ja täht O Häälik ja täht U	Muudab ja määrab abivahendi abil 1-2silbilistes sõnades õpitava täishääliku pikkust. Teeb lugema õpitud lausete ära kirja lühikeste sõnade ja kõnetaktide kaupa. Kirjutab analüüsitud 1-2silbilise sõna häälikkoostist muutmata. Kontrollib kirjutatud sõna vastavust originaalile (tähtede arv, topelttähtede leidmine/võrdlemine).
Häälik ja täht Õ Häälik ja täht Ä Häälik ja täht Ö	Hääldab häälikuid täpselt. Seostab häälikut ja tähte.

Häälik ja täht Ü	Muudab ja määrab abivahendi abil 1-2silbilistes sõnades õpitava hääliku pikkust. Teeb lugema õpitud lausete ära kirja lühikeste sõnade ja kõnetaktide kaupa. Kirjutab analüüsitud 1-2silbilise sõna häälikkoostist muutmata. Kontrollib kirjutatud sõna vastavust originaalile (tähtede arv, topelttähtede leidmine/võrdlemine).
Täishäälikute ühendid	Leiab ja nimetab täishäälikute ühendit 1-2silbilistes: 1) laotud ja kirjutatud sõnades, 2) kuuldu sõnades häälimisele toetudes. Muudab vältemarkidele toetudes ühendis vältekandja hääliku pikkust. Teeb lugema õpitud lausete ära kirja lühikeste sõnade ja sõnaosade kaupa. Kirjutab täishäälikute ühendis tähed ühekordselt.
Ese ja olend. Esemete ja olendite eristamine. Küsimused <i>kes?</i> , <i>mis?</i>	Eristab eset/olendit, nende pilti ja vastavat sõna. Seostab küsimusi <i>kes?</i>, <i>mis?</i> elusolendite ja asjade/esemetega.
Sõnade ainsuse ja mitmuse nimetav vorm	Eristab sõnavormi alusel, kas juttu on ühest või mitmest esemest/olendist. Rühmitab ja konstrueerib keelendeid eeskujuga järgi.
Häälik ja täht L Häälik ja täht M Häälik ja täht N Häälik ja täht R Häälik ja täht S Häälik ja täht V Lühike ja ülipikk V	Määrab sõnas õpitava hääliku asukohta. Muudab ja määrab abivahendi abil 1-2silbilistes sõnades õpitava hääliku pikkust. Kirjutab analüüsitud 1-2silbilise sõnu häälikkoostist muutmata. Kirjutab analüüsitud 3-4-sõnalisi lauseid (ära kirjana).

	Kontrollib kirjutatu vastavust etalonile sõnade kaupa: tähtede arv, topelttähtede olemasolu.
Suluta kaashäälikute ühendid	Leiab ja nimetab suluta kaashäälikute ühendit 1-2silbilistes 1) laotud ja kirjutatud sõnades, 2) kuulnud sõnades häälimisele toetudes. Hääldab kõnetaktivariante, muutes ühendis vältemärkidele toetudes hääliku pikkust. Teeb lugema õpitud lausete ära kirja lühikeste sõnade ja sõnaosade kaupa. Kirjutab suluta kaashäälikute häälikute ühendis tähed ühekordselt.
Häälik ja täht H	Määrab häälimisele toetudes H-häälikut sõna sees ja suluta kaashäälikute ühendis. Kirjutab tuttavaid H-häälikuga 1-2 silbilisi sõnu.
Häälik ja täht J - Lühike ja ülipikk J - I ja J J “siniste” häälikute ühendis	Tunnetab J-häälikut sõna (silbi) alguses. Muudab ja määrab abivahendi abil 1-2silbilistes sõnades J-hääliku pikkust. Eristab I- ja J -häälikut sõnades võrdleva hääldamise võtte abil. Määrab J-hääliku asukoha “siniste” häälikute ühendis sõnaskeemi abil häälimisele toetudes. Eristab ja kirjutab analüüsitud 1-2silbilistes sõnades I ja J skeemile toetudes. Kirjutab analüüsitud 3-4-sõnalisi lauseid (ära kirjana). Kontrollib kirjutatu vastavust etalonile sõnade kaupa.
Veaohtlikud häälikud sõnas	Nimetab 2silbilistes sõnades esimest “punast” häälikut. Nimetab veaohtlikud häälikud 1-2-silbilises sõnas sõnaskeemile toetudes. Tunnetab ja nimetab III-vältelistes 2-silbilistes sõnades vältekandjat (<i>saali, salli</i>) kahe sõna võrdlevale hääldamisele toetudes.

Omadust väljendavad sõnad	Teab, et esemeid saab eristada värvuse, kuju, suuruse, maitse ja lõhna järgi; olendeid suuruse, kuju, käitumise ja iseloomu järgi. Rühmitab esemeid, olendeid nimetatud omaduse alusel. Iseloomustab õpetaja suunamisel objekti 2-3 tajutava tunnuse alusel, valides selleks sobivaid omadussõnu.
Häälik ja täht P Häälik ja täht T Häälik ja täht K	Määrab õpitava hääliku asukohta sõnas. Muudab ja määrab abivahendi abil 1-2silbilistes sõnades õpitava hääliku pikkust. Vastandab häälikupikkuse ja vastava nõrga, ühe- või kahekordse tähe. Verbaliseerib tähevaliku. Kirjutab analüüsitud 1-2-silbilisi sõnu häälikkoostist muutmata. Kirjutab analüüsitud 3-4-sõnalisi lauseid (ärakirjana). Kontrollib kirjutatu vastavust etalonile sõnade kaupa: tähtede arv, nõrga tähe, topelttähtede olemasolu.
Tegevust väljendavad sõnad	Eristab tegijat ja tegevust konkreetse situatsiooni või pildi alusel. Mõistab, et üks tegija võib sooritada mitut tegevust, mitmed tegijad võivad sooritada ühte tegevust.
Isikulised asesõnad: mina (ma), sina (sa), tema (ta), meie (me), teie (te), nemad (nad)	Teadvustab kõneleja ja kuulaja vahelduvat rolli konkreetse situatsiooni dialoogis: <i>kes räägib,</i> <i>kellele räägib,</i> <i>kellest räägib.</i> Kasutab suhtlussituatsioonist lähtuvalt (küsimustele toetudes) õigesti isikulisi asesõnu ja tegusõna pöördelõppe.
Kindla kõneviisi oleviku ja lihtmineviku vormid	Teadvustab õpetaja suunamisel tegevuse ajalist suhet kõnelemise ajaga. Muudab sisult tuttavate 1-3-silbiliste tegusõnade ainsuse 3. pöörde ajavormi õpetaja suunavate küsimuste või näidiste abil.

Lugemine ja kõnearendus

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused
Teemavaldkonnad: • Saare pere • Tähed ja sõnad • Seened • Sügis • Meie oleme õues • Lapsel on sünnipäev I klassis omandatud oskuste kinnistamine (aabitsajärgne periood). Väikeste trükitähtede ja eri šriftiga kirjutatud sõnade lugemine; sõnade ja lausete lugemine, nende eristamine. Sõnade ja lausete leidmine õpetaja juhendamisel. Eelharjutused jutustamiseks näitvahendite abil, küsimustele vastamine, lausete lõpetamine.	Loeb vaikselt veerides ja sõna kordamisega 1-2silbilisi eri šriftiga sõnu ja trükitähtedega esitatud teksti. Õpilane mõistab õpetaja kõnes/korralduses esinevaid termineid <i>täht, sõna, lause</i>. Leiab õpetaja suunamisel tekstist vajaliku sõna ja/või lause.
Teemavaldkonnad: • Varsti on jõulud. • Me oleme viisakad lapsed. • Talvel on tore õues olla. • Talvel on liikluses suured ohud. • Varsti on kevad.	
Õpitud teksti lugemine valdavalt sõnahaaval. Lausete lugemine, kui lause on jaotatud kahele reale. Teksti lugemine lõikude kaupa.	Loeb 1-kõnetaktilistest sõnadest koosnevat lühikest lauset valdavalt sõnahaaval, toetub sõna rõhulis-rütmilise struktuuri määratlemisel graafilistele orientiiridele.
Lausete transformatsioon: sõnade järjekorra muutmine loetud lauses, lausete lühendamine tuumauseks.	Muudab lauset õpetaja juhendamisel, mõistab samaviiteliste sõnade tähendust.

Samaviiteliste sõnade sobitamine lünka graafiliste abivahendite toel.	
Vastamine küsimustele, mille küsisõna on küsilause a) lõpus; b) alguses. Vastamine küsimustele, mis eeldab kahe lause teabe sidumist.	Vastab õpetaja küsimustele keelenormile vastava vastuslausega, muutes vajadusel sõnade järjekorda.
Viisakusväljendite kasutamine tervitamisel ja lahkumisel.	Kasutab nii õppesituatsioonis kui praktikas teistega suhtlemisel elementaarseid viisakusväljendeid.
Seeriapiltide järjestamine.	Mõistab tekstis kirjeldatud tegevusi, reastab pildid loogiliselt loetud teksti järgi.
Eelharjutused jutustamiseks. Lausete järjestamine, kontekstisidusaks muutmise.	
Teemavaldkond: Lapsed õpivad koolis ja kodus.	
Väikeste trükitähtedega trükitud teksti lugemine. Teksti analüüs koostegevuses õpetajaga abivahenditele (pildid, pildiseeriad, küsimused, sõnalünkadega laused) toetudes. Teksti põhjal puuduva teabe tuletamine ühisvestluses. Kahe lause teabe seostamine.	Loeb õpitud teksti sõnahaaval, 3-(4)-silbilisi sõnu kõnetaktide kaupa.
Küsilause valik lause juurde. Etteantud küsimuste esitamine kaaslastele. Saatelause ja ütluse eristamine kirjalikus dialoogis.	Vastab analüüsitud lühiteksti põhjal suuliselt õpetaja küsimustele; pöördub kaaslase poole küsimusega. Eristab lugemispalades saatelauset ja repliike.
Sõna(de) ja lause(te) leidmine õpetaja juhendamisel. Tegelaste tegevuse hindamine. Puuduva informatsiooni tuletamine.	Kirjeldab tekstis nimetatud tegelasi ja sündmusi abivahenditele toetudes, hindab õpetaja abiga nende tegevust; osaleb ühisvestluses tekstis puuduva teabe tuletamiseks;

Teksti peamõtte ühine sõnastamine.
Õpetaja ja õpilaste vahelduv jutustamine.

mõistab jõukohast analüüsitud teksti.

3. klassi õppesisu ja õpitulemused

Kõnearendus ja keeleõpetus

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused
Lause ja sõna. Lause õige intoneerimine. Lausete eraldamine tekstis. Lihtlause laiendamine. Lause ühendamine. Lause koostamine skeemi järgi. Sõnade järjekord lauses. Jutustava, küsi- ja hüüdlause praktiline eristamine. Suur algustäht, lause lõpumärgid.	Eraldab lihtlause tekstis. Eristab jutustavat, küsi- ja hüüdlause; valib ja kirjutab õigesti lause lõpumärgid ja suure algustähe.
Häälikud ja tähed. Häälikute grupid: “punased”, “sinised” ja “rohelised” häälikud ja vastavad tähed. Häälimine “klaveril”.	Eristab häälikugruppe. Häälib individuaalse tempoga jõukohaseid sõnu “klaveril”. Tunneb häälikute ja tähtede vastavust. Valib ja kirjutab sõnas noobile vastava ühe-/kahekordse, nõrga/tugeva tähe.
Sõnade ja lausete ära kiri	Kirjutab ära kirja algoritmi alusel analüüsitud sõnu ja lauseid sõnade kaupa. Kontrollib algoritmi alusel kirjutatud sõna või lauset, parandab vajadusel vea(d).
Kohta väljendavad (taga)sõnad.	Mõistab tagasõnu: sees (sisse, seest), ees (ette, eest), peal (peale, pealt), all (alla, alt), taga (taha, tagant), kõrval (kõrvale, kõrvalt), kohal (kohale, kohalt), vahel (vahele, vahelt), otsas (otsa, otsast), juures (juurde, juurest), järel (järele, järelt) ja täidab praktilisi korraldusi. Kasutab valikuks antud tagasõnu lausetes õigesti.
Kohta väljendavad sõnavormid Nimisõna ainsuse ja mitmuse seesütleva käände sõnavormid	Mõistab ja eristab õpitavaid kohasuhet väljendavaid sõnavorme tähenduse järgi, moodustab sõnavorme küsimuste ja konteksti abil,

- Nimisõna ainsuse ja mitmuse alalütleva käände sõnavormid - Nimisõna ainsuse ja mitmuse sisseütleva käände sõnavormid - Nimisõna ainsuse ja mitmuse alaleütleva käände sõnavormid	kasutab õpitud kohasuhet väljendavaid ainsuse ja mitmuse sõnavorme sõnaühendites ja lausetes. Vastab küsimustele <i>kus?</i>, <i>kuhu?</i>. Väljendab kohasuhet nii tagasõna kui ka sõnavormiga. Eristab tähenduse järgi sees- ja alalütleva ning sisse- ja alaleütleva käände ainsuse ja mitmuse sõnavorme.
Häälik ja täht A - Hääliku ja tähe asukoht - Lühike ja ülipikk A - Pikk A - Lühike ja pikk A - Pikk ja ülipikk A - Lühike, pikk ja ülipikk A	Muudab ja määrab sõnades A-hääliku pikkust noopide ja vältemarkide või tiiviku (vasak tiib) abil. Valib ühe- või kahekordse tähe, täidab tähelüngad analüüsitud sõnades suhteliselt iseseisvalt, kommenteerib õpetaja abiga abimaterjalile toetudes tähevalikut.
Häälikud ja tähed E, I - Hääliku ja tähe asukoht - Lühike, pikk ja ülipikk E.	Muudab ja määrab sõnades õpitava hääliku pikkust noopide ja vältemarkide või tiiviku (vasak tiib) abil. Valib ühe- või kahekordse tähe, täidab tähelüngad analüüsitud sõnades suhteliselt iseseisvalt, kommenteerib õpetaja abiga abimaterjalile toetudes tähevalikut.
Kohta väljendavad sõnavormid - Nimisõna ainsuse ja mitmuse seestütleva käände sõnavormid - Nimisõna ainsuse ja mitmuse alaltütleva käände sõnavormid	Mõistab ja eristab õpitavaid kohasuhet väljendavaid sõnavorme tähenduse järgi, moodustab sõnavorme küsimuste ja konteksti abil, kasutab õpitud kohasuhet väljendavaid ainsuse ja mitmuse sõnavorme sõnaühendites ja lausetes. Vastab küsimustele <i>kust?</i>. Väljendab kohasuhet nii tagasõna kui ka sõnavormiga. Eristab tähenduse järgi seest- ja alaltütleva käände ainsuse ja mitmuse sõnavorme. Eristab kohasuhetid tähenduse järgi; kasutab õpetaja suunamisel lauses erinevate käänete sõnavorme (<i>tõstis kotist lauale</i>).
Häälikud ja tähed O, U, Hääliku ja tähe asukoht	Muudab ja määrab sõnades õpitava hääliku pikkust noopide ja vältemarkide või tiiviku (vasak tiib) abil.

Lühike, pikk ja ülipikk O	Valib ühe- või kahekordse tähe, täidab tähelüngad analüüsitud sõnades suhteliselt iseseisvalt, kommenteerib õpetaja abiga abimaterjalile toetudes tähevalikut.
Kohta väljendavad sõnavormid Nimisõna rajava käände sõnavormid (<i>milleni?</i>)	Mõistab kohasuhet väljendava (tegevuse piiri märkiva) rajava käände ainsuse ja mitmuse sõnavorme; moodustab sõnavorme küsimuste ja konteksti abil, kasutab õpitud kohasuhet väljendavaid sõnavorme sõnaühendites ja lausetes. Vastab küsimustele (<i>liikus</i>) <i>kui kaugele?</i>, <i>milleni?</i>, <i>kelleni?</i>.
Liitsõna	Mõistab liitsõna ja sõnaühendi tähenduslikku erisust näitlikule materjalile ja õpetaja selgitustele toetudes.
Kuuluvust väljendavad sõnavormid. <i>Kelle oma? Mille oma?</i> Nimisõna ainsuse ja mitmuse omastava käände sõnavormid	Mõistab nimisõna ainsuse ja mitmuse omastava käände vormidega väljendatud kuuluvussuhet. Mõistab ja koostab mitme täiendiga sõnaühendeid. Kasutab moodustatud sõnaühendeid lausetes.
Arvsõna. <i>Mitu? Mitmes?</i>	Mõistab õpitavate põhi- ja järgarvude sisulist erisust, vastab küsimustele <i>mitu?</i> ja <i>mitmes?</i>.
Abinõu, kaas- ja ilmaolemist väljendavad sõnavormid. Nimisõna ainsuse ja mitmuse kaasaütleva käände sõnavormid (<i>millega?</i>, <i>kellega?</i>; <i>kellela?</i> <i>milleta?</i>)	Mõistab ja eristab ainsuse ja mitmuse kaasa- ja ilmaütleva käände vormidega väljendatud abinõu-, kaas- ja ilmaolusuhet; moodustab sõnavorme küsimuste ja konteksti abil, kasutab õpitud suhteid väljendavaid sõnavorme sõnaühendites ja lausetes. Vastab küsimustele <i>millega?</i>, <i>kellega?</i>; <i>kellela?</i> <i>milleta?</i>.
Häälikud ja tähed Õ, Ä, Ö, Ü	Eristab sõnades käsitletavaid häälikuid, hääldab neid ise korrektselt. Muudab ja määrab sõnades õpitava hääliku pikkust noopide ja vältemärkide või tiiviku (vasak tiib) abil. Valib ühe- või kahekordse tähe, täidab tähelüngad analüüsitud sõnades suhteliselt iseseisvalt, kommenteerib õpetaja abiga abimaterjalile toetudes tähevalikut.

Kaksiktäishäälik sõnas	Leiab ja nimetab kuulnud ja kirjutatud sõnades kaksiktäishäälikud (häälimisele ja häälikurühmade tundmisele toetudes). Kirjutab ühendid sõnades õigesti.
Sihitismäärusfunktsiooni väljendavad sõnavormid. Nimisõna ainsuse ja mitmuse alaleütleva käände sõnavormid (<i>kellele?</i>)	Mõistab sihitismäärusfunktsiooni väljendava alaleütleva käände ainsuse ja mitmuse sõnavormide tähendust, eristab kolme peamist suhet: <i>kes?</i> (andis/rääkis), <i>kellele?</i> (andis/rääkis), <i>kes?</i> (kuulis/sai). Moodustab sõnavorme küsimuste ja konteksti abil, kasutab õpitud sõnavorme sõnaühendites ja lausetes.
Häälik ja täht L	Muudab ja määrab sõnades L-hääliku pikkust noopide ja vältemärkide või tiiviku (parem tiib) abil. Valib ühe- või kahekordse tähe, täidab tähelüngad analüüsitud sõnades suhteliselt iseseisvalt, kommenteerib õpetaja abiga abimaterjalile toetudes tähevalikut.
Veaohtlikud häälikud sõnas	Nimetab kuulnud ja kirjutatud sõnas veaohtlikud häälikud häälimise ja/või skeemide abil, eraldab kirjutatud sõnas veaohtliku koha. Muudab sõna veaohtlikke häälikuid "tiiviku" skeemide abil.
Häälikud ja tähed M, N	Muudab ja määrab sõnades õpitava-hääliku pikkust noopide ja vältemärkide või tiiviku (parem tiib) abil. Valib ühe- või kahekordse tähe, täidab tähelüngad analüüsitud sõnades suhteliselt iseseisvalt, kommenteerib õpetaja abiga abimaterjalile toetudes tähevalikut.
Häälikud ja tähed R, S	Muudab ja määrab sõnades õpitava hääliku pikkust noopide ja vältemärkide või tiiviku (parem tiib) abil. Valib ühe- või kahekordse tähe, täidab tähelüngad analüüsitud sõnades suhteliselt iseseisvalt, kommenteerib õpetaja abiga abimaterjalile toetudes tähevalikut.
Omadust väljendavad sõnad	Väljendab õpitud omadussõnadega esemete ja olendite tajutavaid tunnuseid ja inimeste iseloomuomadusi.

	Moodustab sõnaühendeid ja kasutab lausetes.
Häälikud ja tähed I, J, V	Eristab ja kirjutab /-d ja / sõna alguses ja sees skeemidele toetudes. Eristab lühikest ja ülipikka J- ja V-häälikut, valib õigesti ühe- ja kahekordse tähe.
Suluta kaashäälikute ühendid	Leiab ja nimetab kuulnud ja kirjutatud sõnades suluta kaashäälikute ühendid (häälimisele ja häälikurühmade tundmisele toetudes). Kirjutab ühendid sõnades ühekordsete tähtedega. Kontrollib ühendi õigekirja algoritmi alusel.
Sõnade poolitamine	Poolitab sõnu õpitud mallide alusel.
Häälik ja täht P	Muudab ja määrab sõnades P-hääliku pikkust noopide ja vältemärkide või tiiviku (täishäälik+sulghäälik) abil. Valib nõrga, ühekordse või kahekordse tugeva tähe, täidab tähelüngad analüüsitud sõnades õpetajaga koostegEVuses võrdleva häälduse ja abistavale materjalile (noopide-tähtede tabel) toetudes, kommenteerib õpetaja abiga tähevalikut.
Tegevust ja seisundit väljendavad sõnad. Liitlause. Tegusõna laiendamine sihitisosalausega.	Leiab ja rühmitab tegevust väljendavaid sõnu lausetes. Seostab isikulise asesõna tegusõnasõna kindla kõneviisi vormiga. Kasutab tegevust ja seisundit väljendavaid sõnu ja isikulisi asesõnu kontekstist lähtuvalt õigesti. Sobitab tegusõna ja osalause, laiendab tegusõna sihitisosalausega.
Häälikud ja tähed T, K	Muudab ja määrab sõnades õpitava hääliku pikkust noopide ja vältemärkide või tiiviku (täishäälik+sulghäälik) abil. Valib nõrga, ühekordse või kahekordse tugeva tähe, täidab tähelüngad analüüsitud sõnades õpetajaga koostegEVuses võrdleva häälduse ja abistavale materjalile (noopide-tähtede tabel) toetudes, kommenteerib õpetaja abiga tähevalikut.
Nõrk või tugev täht täishäälikuühendi järel (<i>vaiba-vaipa; kleidi-kleiti, paiga-paika</i>)	Loeb õigesti õpitava veaohtlike häälikute struktuuriga sõnu orientiiridele toetudes, rühmitab sõnu orientiiridele (skeemidele)

	toetudes, valib ja kirjutab sulghääliku tähe võrdlevale hääldusele toetudes. Kontrollib õpetaja suunamisel kirjutatut.
K, P, T s-i kõrval	Leiab ühendit kirjutatud ja kuuldud sõnas. Kirjutab tugeva tähe s-i kõrvale.

Lugemine ja kõnearendus

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused
Teemavaldkonnad • Suvi • Kool algas • Loodus sügisel	Loeb õpitud jõukohast pala ladusalt, toetudes orientiiridele. Leiab küsimuste ja korralduste abil õpitud tekstist sõnu ja lauseid lõigu tasandil. Järjestab sisu järgi pildid seeriaks ja taastab nende järgi tugisõnadele toetudes teksti.
Tähtpäevad novembris	
Teemavaldkonnad: • Detsembris on jõulud • Talv • Raamatud • Teatris	Loeb õpitud pala kõne tempos ladusalt, toetudes vajadusel orientiiridele. Leiab küsimuste ja korralduste abil õpitud tekstist sõnu ja lauseid. Vastab sisutaastavatele küsimustele. Jutustab tekstilähedaselt analüüsitud pala, toetudes tugilauseitele ja -sõnadele teksti.
Teemavaldkonnad: • Kevad • Lõunamaa loomad • Meie õpime	Loeb õpitud teksti lühikeste sõnade ja/või kõnetaktide kaupa. Leiab õpitud tekstist küsimuste-korralduste abil sõnu ja lauseid. Järjestab sisu järgi pildiseeria, vastab küsimustele lause ja/või lõigu sisu kohta valiklugemise abil. Taastab lühiteksti abivahendeid kasutades (pildid, pildiseeriad, küsimused, sõnalünkadega laused).

Õpitulemused II kooliastmes

- küsib ja edastab teavet tuttavates situatsioonides, järgib üldtunnustatud käitumisnorme;
- osaleb oma õpitegevuse planeerimisel, kasutab suunamisel enesekontrollivõtteid, küsib abi, valib ja kasutab abistavaid materjale;
- loeb õpitud teksti kõne tempos õigesti ja ladusalt; loeb jõukohast tundmatut teksti peamiselt süntagmaade kaupa;
- täidab endamisi lugedes jõukohaseid sisulisi ja keelelisi ülesandeid;
- annab abistavate materjalide toel edasi kuulnud või loetud tekstilõikude sisu (valikjutustamine); kirjeldab situatsioone ja objekte plaani alusel;
- hindab tekstis kirjeldatud tegelaste käitumise vastavust moraalinõuetele;
- mõistab ja kasutab õpitud liht- ja koondlausemalle; mõistab kaheosaliste liitlausete tähendust, eristab osalausetega väljendatud suhteid ja seoseid;
- moodustab liitsõnu ja tuletisi õpitud mallide ulatuses, mõistab liitsõnade ja tuletiste tähendust;
- analüüsib sõnavormi koostist ja tähendust; moodustab sõnavorme, esitab suunamisel süntaksi- ja morfoloogiaküsimusi;
- kasutab sõnade õpitud muutevorme eri funktsioonides (tegusõna muutevorme õpetaja abiga);
- kirjutab sõnu õigesti, rakendab õpitud tähekasutus- ja ortograafiareegleid; kasutab vajaduse korral individuaalseid abimaterjale, rakendab õpitud enesekontrollivõtteid;
- teeb ära kirja lauseosade või lühikeste lausete kaupa ja kontrollib tulemust.

4. klassi õppesisu ja õpitulemused

Kõnearendus ja keeleõpetus

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused
Häälikud ja tähed. Häälimine “klaveril”.	Tunneb häälikurühmi. Häälib sõnu valdavalt abivahenditeta.
Veaohtlikud häälikud ja tähed sõnas.	Leiab veaohtlikud häälikud kuulnud sõnas ja veaohtliku koha kirjutatud sõnas abivahendite toel. Valib häälikupikkuse muutmiseks sobiva “tiiviku”.
Täishäälik ja suluta kaashäälik veaohtlike häälikutena.	Muudab võrdlevalt hääldades veaohtlike häälikute pikkust õigesti valitud “tiiviku” abil. Määrab võrdlevale hääldusele toetudes sobiva skeemi. Seostab “tiiviku” skeemid kirjutamise skeemidega. Kirjutab analüüsitud sõnad kirjutamise skeemide toel õigesti. Kontrollib kirjutatu õigsust kirja pildist lähtuva lugemise ja skeemide toel.
Täishäälikuühend veaohtlikus kohas. Suluta kaashäälikute ühend veaohtlikus kohas.	Muudab ja määrab häälikuühendite pikkust veaohtlike häälikute skeemide alusel. Kirjutab analüüsitud sõnad kirjutamise skeemide toel õigesti.
Täishäälik ja sulghäälik veaohtlike häälikutena.	Muudab võrdlevalt hääldades veaohtlike häälikute pikkust kirjutamise skeemide abil. Määrab võrdlevale hääldusele toetudes sobiva skeemi. Kirjutab analüüsitud sõnad kirjutamise skeemide toel õigesti. Kontrollib kirjutatu õigsust kirja pildist lähtuva lugemise ja skeemide toel.
Sulghäälik kaksiktäishääliku järel.	Muudab ja määrab diftongist ja klusiilist koosnevat sõna veaohtlikku kohta skeemide abil.

	Kirjutab sõna skeemide toel õigesti. Kontrollib kirjutatu õigsust kirja pildist lähtuva lugemise ja skeemide toel.
Sõnade poolitamine	Poolitab sõnu toetudes analoogiale ja "Tarkvara mapi" reeglitele. Oskab kasutada nimetatud abimaterjali.
Laused ja sõnad	Eristab kirjalikus tekstis lauseid. Eristab lauses sõnad ja sõnade erinevad vormid. Mõistab sõnade ja sõnavormide tähendust. Moodustab kuni 6-sõnalisi lihtlauseid.
Sõnajärg lauses	Kasutab küsimustele vastates ja oma koostatud lausetes korrektset sõnajärge.
Pika lause lühendamine. Mitme lühikese lause ühendamise pikaks lauseks.	Oskab jaotada pika lause seal esineva teabe alusel mitmeks lühikeseks lauseks. Leiab lausetest korduvaid ja sama tähendusega sõnu. Mõistab, et pika lause moodustamiseks on vaja lisada lühikesele lausele mitu uut teavet.
Ajaline järgnevus lausetes.	Mõistab ja kasutab ajalisi suhteid tegevuste järjestamisel (mis toimus enne tegevust, pärast tegevust, samal ajal tegevusega).
Ese ja olend. Pilt ja sõna.	Eristab reaalseid objekte ja nähtusi, nende pilte ja neid tähistavaid keeleüksusi.
Nimi ja nimetus. Suur algustäht.	Eristab elusolendite ja esemete/nähtuste nimetusi ja nimesid. Kirjutab suure algustähega inimeste, koduloomade, linnade, külade ja tänavate nimed.
Sõnade tähendus.	Mõistab, et samast olendist, objektist, nähtusest, protsessist saab rääkida mitmesuguste sõnadega. Mõistab, et erinevaid olendeid, objekte, nähtusi ja protsesse saab nimetada ühe sõnaga.

Omadussõnad ehk omadust ja tunnust väljendavad sõnad.	Mõistab, et paljudel esemetel ja olenditel võib olla sarnane omadus või tunnus. Mõistab, et ühel esemel või olendil on tavaliselt mitu omadust või tunnust. Kirjeldab tajutavaid esemeid, kasutab suuruse, värvuse, kuju ja maitset väljendavaid õpitud omadussõnu.
Kellegi või millegi võrdlemine.	Võrdleb tajutava tunnuse alusel kahte objekti/olendit. Kasutab võrdluse väljendamisel õpitud vastupidise tähendusega sõnu.
Arvsõna	Mõistab põhi- ja järgarvu sisulist erisust. Kasutab oma kõnes õigesti arvsõnade õpitud muutevorme.
Tegevust ja seisundit väljendavad sõnad Tegijat väljendav sõna lauses – alus. Tegevust ja seisundit väljendavad sõnad lauses – öeldis.	Eristab tegevust (seisundit). Laiendab tegusõnu õpitud käändevormidega. Kasutab kaasteksti toel õigesti isikulisi asesõnu. Moodustab tegusõnade oleviku- ja minevikuvorme analoogia ja küsimuste toel. Mõistab tegusõna eitavate vormide ja kse-oleviku sisu. Leiab lauses aluse ja öeldise ning nende laiendid.
Küsisõna ja küsimus	Oskab koostada küsimusi. Oskab vastata küsimusele ühe sõnaga ja pikemalt.
Sõna algvorm	Rühmitab algvormis sõnu küsimuste <i>kes?</i> , <i>mis?</i> alusel. Moodustab muutevormides sõnade algvorme abistava sõnaühendi (<i>see on</i>) toel.
Sõna tüvi. Ainsuse tüvevormis sõna kasutamine sõnaühendis ja lauses.	Mõistab sõnavormi põhi-ja lisatähendust. Moodustab ainsuse omastava käände vormi täiendi <i>uue</i> toel. Leiab ainsuse omastava käände vorme lausetes. Mõistab nimetatud sõnavormide tähendust, kasutab neid sõnaühendites ja lausetes. Vastab süntaksi- ja morfoloogiaküsimusele.
Mitmuse tüvi.	Teab, et sõnad mitmuse vormides koosnevad kolmest osast: tüvi, tunnus, lõpp.

Küsimustele <i>keda?</i> ja <i>mida?</i> vastavate sõnade kasutamine sõnaühendis ja lauses.	Moodustab ainsuse osastava kääne vormi täiendi <i>uut</i> toel. Mõistab nimetatud sõnavormide tähendust, kasutab neid sõnaühendites ja lausetes. Vastab süntaksi- ja morfoloogiaküsimusele.
Ainsus (<i>mida?</i>) ja mitmus (<i>mis?</i>) Mitmuse tunnus.	Eristab ainsuse osastava ja mitmuse nimetava käände vormide tähendust. Kirjutab sõnades mitmuse tunnuse õigesti skeemi abil.
Kohta väljendavad sõnavormid: • On <i>kus?</i> Milles? • On <i>kus?</i> Millel? • Läheb (paneb) <i>kuhu?</i> Millesse? • Asetab (läheb) <i>kuhu?</i> Millele? • Võtab (tuleb) <i>kust?</i> Millest? • Võtab (tuleb) <i>kust?</i> Millelt? • Jookseb (liigub) <i>kui kaugele?</i> Milleni? Kohta väljendavad tagasõnad.	Leiab kohta väljendavaid sõnavorme lausetes. Mõistab nimetatud sõnavormide tähendust, kasutab neid sõnaühendites ja lausetes. Vastab süntaksi- ja morfoloogiaküsimusele.
Aega väljendavad sõnavormid.	Leiab aega väljendavaid sõnavorme lausetes. Mõistab nimetatud sõnavormide tähendust, kasutab neid sõnaühendites ja lausetes.
Kellele antakse? Kellel on? Kellelt saadakse? Kellega? Millega? Missugune? Kelleta? Milleta? Kelleks? Kellena? Milleks? Millena?	Mõistab lausetes ja sõnaühendites sihitis-, kaasolu-, abinõu-, ilmaolu- ja öeldistäitemääruse funktsioonis olevate sõnavormide tähendust. Kasutab õpitud sõnavorme sõnaühendites ja lausetes. Vastab süntaksi- ja morfoloogiaküsimusele.
Liitlause. Otsene kõne.	Eristab otsekõnet ja saatelauset. Muudab otsekõnet kaudseks abistava materjali toel.

Lugemine ja kõnearendus

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused
Teemavaldkonnad: • Turvaliselt kooli. • Sügis taime ja loomariigis. • Kuidas jääda ausaks? • Sõnakuulelikkus ja sõnakuulmatus. • Novembrikuu tähtpäevad. • (Hilis)sügis metsas. • Völusõnad.	Loeb õpitud teksti sõnade ja süntagmade kaupa. Leiab õpetaja suunamisel küsimuste ja korralduste alusel tekstist sõnu ja lauseid; Annab ühisvestluses hinnanguid tegevusaktidele; Annab tekstilähedaselt abivahenditele toetudes edasi loetu sisu.
• Ootame talve ja jõule. • Talverõõmud ja talvemured. • Kodumaa sünnipäev. • Hea sõna võidab võõra väe. • Kevadeootus.	Loeb õpitud teksti valdavalt süntagmade kaupa, õppimata teksti sõnahaaval. Leiab küsimuste ja korralduste abil tekstist sõnu, lauseid, lõike. Annab ühisvestluses hinnanguid tegevusaktidele, osaleb peamõtte sõnastamisel. Jutustab skeemkava abil tekstilähedaselt loetud ja analüüsitud pala.
• Kevad on saabunud • Minu oma ja sinu oma • Emadepäev • Hoiame loodust • Muinasjutt • Suvele vastu • Kordamine	Loeb õpitud teksti sõnade ja süntagmade kaupa, õppimata teksti vähemalt sõnahaaval. Leiab küsimuste ja korralduste alusel tekstist sõnu, lauseid, lõike, sh peamõtet väljendavaid lauseid. Annab ühisvestluses hinnanguid tegevusaktidele, osaleb peamõtte sõnastamisel. Annab tekstilähedaselt edasi loetu sisu

5. klassi õppesisu ja õpitulemused

Kõnearendus ja keeleõpetus

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused
Häälikud ja tähed. Veohtlikud häälikud sõnas.	Häälib sõnu kirjutamise tempos. Leiab veohtlikud häälikud 4-5-silbilistes muutevormis sõnades ja liitsõnades.
Veohtlike häälikute õigekiri Veohtlik koht on: - Täishäälik ja suluta kaashäälik - Täishäälikuühend ja suluta kaashäälik - Täishäälik ja suluta kaashäälikute ühend - Täishäälik ja sulghäälik - Täishäälikuühend ja sulghäälik	Muudab ja määrab veohtlike häälikute pikkust abistava materjali toel ja ilma. Valib vajaliku abistava algoritmi või skeemi Tarkvara mapist, kasutab seda ülesannete täitmisel ja kontrollimisel.
Veohtlike häälikute õigekiri. Veohtlik koht on: täishäälik ja sulghäälik kaashäälikuühendis. Õigesti kirjutamine algoritmi alusel. Sõnade ja lausete kirjutamine tabelite (1-4) abil.	Tunneb ära kaashäälikuühendid nii kirjalikult kui ka suuliselt esitatud sõnades. Orienteerub kaashäälikuühendite õigesti kirjutamise tabelites, kasutab neid sõnade kirjutamisel. Orienteerub sõnade ja lausete kirjutamise abimaterjalides, valib neid sõna veohtlikust kohast lähtuvalt.
Nimisõna. Nimisõnaliide – <i>ja</i> . Nimisõnaliide – <i>mine</i> . Nimisõnade muutevormid.	Mõistab nimisõna üldistatud tähendust millegi või kellegi nimetuse või nimena. Tuletab õpitud liidetega nimisõnu tegusõnadest algoritmi alusel. Mõistab ja kasutab liidetega ja muutevormis nimisõnu sõnaühendis ja lauses.

Omadussõna. Omadussõnaliide -lik. Omadussõnaliide -line. Omadussõnaliide -ne.	Mõistab omadussõna üldistatud tähendust millegi või kellegi tunnust või omadust märkiva sõnana. Tuletab õpitud liidetega omadussõnu algoritmi alusel. Mõistab omadussõna vormide tähendust ning kasutab liidetega ja muutevormis omadussõnu sõnaühendis ja lauses.
Tegusõna. Õeldis lauses. Alus lauses.	Mõistab tegusõna üldistatud tähendust tegevust ja seisundit märkiva sõnana. Leiab lauses aluse ja öeldise.
Arvsõna.	Mõistab arvsõna üldistatud tähendust hulka ja järjekorda märkiva sõnana. Kasutab õpitud arvsõnade muutevorme õigesti kaasteksti toel.
Liitsõna.	Mõistab ja selgitab liitsõna tähendust. Moodustab liitsõnu skeemide abil.
Nimisõna algvorm ja muutevormid. Sõna põhi- ja lisatähendus. Ainsuses ja mitmuses sõnavormi koostis.	Mõistab nimisõna algvormi ja muutevormide tähendust. Analüüsib ja moodustab sõnavorme algoritmi alusel.
Mitmuse tunnus.	Valib ja kirjutab mitmuse muutevormi sobiva mitmuse tunnuse abimaterjali toel. Rühmitab sõnu mitmuse tunnuse alusel.
Sõna algvorm ja mitmus. Nimetav kääne.	Mõistab sõna põhi- ja lisatähendust. Mõistab ja rakendab algvormis sõna aluse, öeldistäite või sihitisena. Kirjutab mitmuse nimetavas käändes sõna lõppu -d.
Omastav kääne.	Moodustab ja leiab skeemi toel sõnavormis ainsuse omastava tüve. Mõistab ja kasutab õigesti ainsuse omastava käände sõnavorme.

Osastav kääne	Mõistab ja kasutab õigesti ainsuse osastava käände sõnavorme. Eristab ainsuse osastava ja mitmuse nimetava käände sõnavorme tähenduse järgi (üks ja mitu). Kirjutab lõpud -t ja -d õigesti abistavale materjalile ja kaastekstile toetudes.
Sisseütlev kääne. Seesütlev kääne. Seestütlev kääne.	Mõistab ja kasutab õigesti sisekohakäänete ainsuse ja mitmuse sõnavorme. Kirjutab õigesti sõnalõpud.
Alaleütlev kääne. Alalütlev kääne. Alaltütlev kääne.	Mõistab ja kasutab õigesti väliskohakäänete ainsuse ja mitmuse sõnavorme. Kirjutab õigesti sõnalõpud.
Saav kääne. Rajav kääne. Olev kääne.	Mõistab ja kasutab õigesti õpitavate käänete ainsuse ja mitmuse sõnavorme. Kirjutab õigesti sõnalõpud.
Ilmaütlev kääne. Kaasaütlev kääne.	Mõistab ja kasutab õigesti õpitavate käänete ainsuse ja mitmuse sõnavorme. Kirjutab õigesti sõnalõpud.
Tegusõna muutevormid.	Leiab lausetes öeldise ja aluse. Mõistab ja selgitab tegusõna põhi- ja lisatähendust. Mõistab ja seostab õigesti tegusõna pöördvormi ja isikulise asesõna. Seostab tegusõnavormi ja küsimuse vormi kohta.
ma-tegevusnimi da-tegevusnimi	Moodustab abistavale materjalile ja analoogiale toetudes tegusõna ma- ja da-tegevusnime vormid. Rakendab õpitud sõnavorme sõnaühendites ja lausetes. Kirjutab -da/-ta analoogia alusel õigesti.
Tegusõna jaatav ja eitav kõne.	Mõistab ja selgitab kõne vormide tähendust. Muudab lausetes jaatava kõne vormid eitavaks ja vastupidi.

Tegusõna oleviku- ja minevikuvormid.	Mõistab oleviku- ja minevikuvormidega väljendatud tegevuse toimumise aega. Moodustab vastavad sõnavormid abistava materjali ja küsimuste toel. Rakendab tegusõna oleviku- ja minevikuvorme sõnaühendites ja lausetes. Kirjutab õigesti pöörddevormide lõpud.
Tingimust väljendavad sõnavormid.	Mõistab tegusõna tingimust väljendavate sõnavormide tähendust kaasteksti toel. Rakendab sõnavorme sõnaühendis ja lauses. Kirjutab õigesti kõneviisi tunnused ja pöördelõpud.
Lause. Lihtlause.	Koostab kuni 6-sõnalise lihtlause , kasutades õpitud käändevorme. Ühendab lühikesi lauseid. Muudab pikki lauseid lühikesteks lauseteks. Moodustab küsilauseid ette antud küsisõnade toel.
Koondlause.	Ühendab ühele ja samale küsimusele vastavad sõnad koondlauseks . Mõistab ja selgitab õpitavate sidesõnade tähendust, kasutab neid koondlauses õigesti.
Liitlause.	Mõistab ja koostab algoritmile toetudes õpitavaid rind- ja põimlauseliike. Mõistab ja selgitab õpitavate sidesõnade tähendust, kasutab neid osalausete sidumisel õigesti.

Lugemine ja kõnearendus

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused
Teemavaldkonnad I osa: • Uues koolis. • Sügis looduses.	Õpilane jälgib õpetaja ja kaaslaste lugemist, märkab lugemisvigu. Leiab tekstist tähenduselt võõraid sõnu ja väljendeid. Valib antud väljendite hulgast sobiva(d) asenduse(d) autori sõnastusele.

• Muinasjutt. II osa Muinasjutt (Hansuke ja Greteke).	Leiab tekstis lõigu piirid etteantud kriteeriumide järgi (tegelase vahetus, tegevuse aja või koha muutus vms). Nimetab muinasjutu tunnuseid, eristab muinasjuttu teistest tekstiliikidest. Annab tekstilähedaselt edasi loetud pala sündmustiku, kirjeldab loodust etteantud plaani ja väljendeid kasutades.
Teemavaldkonnad: • Sõprus. • Jõulud. • Talv.	Loeb latusalt (kõne tempos) õpitud teksti. Vastab õpetaja küsimusele tekstis sisalduva(te) lause(te)ga. Annab hinnangu tekstis kirjeldatud tegevustele ja põhjendab neid. Sobitab <i>miks?</i> ja <i>milleks?</i> küsimusi lõiguga. „Maalib“ suuliselt looduspilte etteantud plaani ja keeleüksusi kasutades. Teab peast ja jutustab loetud ning analüüsitud pala abivahendite toel tekstilähedaselt ja valikuliselt.
Teemavaldkonnad: III osa: • Talv. • Lemmikloomad. • Seikluste otsingul. IV osa: • Kevad • Lihavõtted • Suveplaanid	Loeb õpitud teksti latusalt (kõne tempos) kirjavahemärke arvestades. Leiab eelnevalt loetud tekstist teavet vaikse lugemise käigus. Leiab tekstist olulisi lauseid, sõnastab neid ümber õpetaja suunamisel. Annab edasi (jutustab valikuliselt) tekstilõikude sisu, pealkirjastab lõike ja osaleb sõnastuse täpsustamisel. Jutustab tekstilähedaselt ja valikuliselt, kasutades ühiselt koostatud näitvahendeid.

6. klassi õppesisu ja õpitulemused

Kõnearendus ja keeleõpetus

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused
Häälikud ja tähed. Tähestik.	Teab, et eesti keeles jagunevad häälikud täis- ja kaashäälikuteks. Teab, et täishäälikuühendit moodustavad häälikud ja tähed kuuluvad ühte silpi. Reastab sõnu tähestikulises järjekorras.
Võõrhäälikud ja -tähed. Võõrsõnad.	Tutvub võõrhäälikute, -tähtede ja -sõnadega. Rühmitab võõrsõnu tunnuste alusel. Tunneb õpitud võõrsõnade tähendust.
Veaohtlikud häälikud sõnas. Veaohtlike häälikute õigekiri: • Täishäälik ja suluta kaashäälik veaohtlikus kohas. Ülipikk täishäälik ühesilbilise sõna lõpus. Ülipikk suluta kaashäälik ühesilbilise sõna lõpus. • Täishäälik ja sulghäälik veaohtlikus kohas. • Kaksiktäishäälik ja kaashäälik veaohtlikus kohas. • Täishäälik ja kaashäälikuühend veaohtlikus kohas.	Määrab suhteliselt iseseisvalt veaohtlikud häälikud sõnades, sh liitsõnades. Valib suhteliselt iseseisvalt ja kasutab häälikupikkuste muutmisel ja kirjas märkimisel nelja tabelit, sobivaid skeeme. Sooritab enesekontrolli skeemidele toetudes.
Nimisõna.	Mõistab nimisõna tähendust kui inimesi, olendeid, asju, nähtusi nimetava sõnana. Eristab nimisõna tähenduse järgi teistest õpitavatest sõnaliikidest. Kasutab jutumärke ajalehtede, ajakirjade ja raamatute pealkirjades. Mõistab õpitud tuletusliidetega sõnade tähendusnüansse, kasutab sõnu lausetes.

Liitsõna.	Teab, et liitsõna koosneb põhisõnast ja seda täpsustavast sõnast. Moodustab sõnaühenditest liitsõnu ja vastupidi.
Omadussõna.	Mõistab omadussõna tähendust kui inimeste, olendite, asjade, nähtuste omadusi ja tunnuseid märkiva sõnana. Eristab omadussõna tähenduse järgi teistest õpitavatest sõnaliikidest. Moodustab omadussõnu nimi- ja tegusõnadest. Moodustab enamlevinud omadussõnadest võrdlusastmed, mõistab ja kasutab neid lausetes. Kasutab lausetes omadussõna koos nimisõnaga sobivates vormides.
Arvsõna.	Mõistab arvsõna tähendust kui hulka, mõõtu ja järjekorda märkiva sõnana. Eristab arvsõna tähenduse järgi teistest sõnaliikidest. Rakendab kirjutamisel arvsõna kokku- ja lahkukirjutamise reeglit.
Sõnaühend.	Teab, et sõnaühend koosneb kahest või enamast sõnast. Moodustab sõnaühendeid põhisõna täpsustavate sõnadega. Laiendab kahesõnalist sõnaühendit täiendeid kasutades.
Käändsõnade algvorm ja tüvi. Algvorm ja muutevormid. Tüvevormis sõna lisatähendused. Väljendab: • kuuluvust, • olendit või eset, kellele tegevus on suunatud, • aega, • mõõtu, • kohta (koos kaassõnaga).	Teab, et igal sõnal on algvorm ja muutevormid. Teab, et tüvevorm moodustatakse sõna algvormist. Mõistab ja selgitab tüvevormis sõna tähendust sõnaühendis ja lauses.

Sõnatüvi mitmuses. Mitmuse tüvevormis sõna lisatähendused: - täpsustab koos tegusõnaga tegevust, - väljendab koos arvu või mõõtu märkivate sõnadega millegi hulka; koos eelneva kaassõnaga kohta ja aega; koos sõnadega <i>ei ole</i>, <i>pole</i> puuduvat eset, olendit või sündmust. Mitmuse tunnus.	Tunneb ära mitmuses olevad sõnad, eristab mitmuse tunnust. Mõistab ja selgitab mitmuse tüvevormis sõna tähendust sõnaühendis ja lauses. Tunneb mitmuse tunnuse valiku algoritmi, kirjutab abistavale materjalile toetudes mitmuse tunnused sõnades õigesti.
Sõna käändevormid: - väliskohakäänete vormid, - sisekohakäänete vormid, - rajava, oleva, saava ilma- ja kaasaütleva käände vormid. Käändevormide rühmitamine väljendavate suhete järgi (koha-, ajasuhted jne). Käändelõppude õigekiri.	Mõistab ja kasutab sõnade käändevorme sõnaühendites ja lausetes. Rühmitab sõnavorme küsimuste ja grammatilise tähenduse alusel.
Tegusõna. Tegusõna muutevormid: olevik, lihtminevik. Tegusõna eitavad vormid. Tegusõna liitvormid: moodustamine tegusõna <i>olema</i> abil. Tegusõna umbisikulised vormid. Ühendteigusõna. Tingimust väljendavad tegusõna vormid. Tingimust väljendavate sõnade eitava vormi moodustamine. Kaudne kõneviis.	Mõistab tegusõna tähendust kui kellegi või millegi tegevust, seisundit, kõnelemist märkiva sõnana. Eristab tegusõna tähenduse järgi teistest õpitavatest sõnaliikidest. Kasutab lausetes ja dialoogis õigesti isikulisi asesõnu ja tegusõna pöördelisi vorme. Moodustab tegusõna jaatavatest vormidest eitavaid vorme ja vastupidi. Mõistab umbisikuliste vormide tähendust lausetes. Mõistab ja selgitab käsitletud ühendteigusõnade tähendust. Mõistab ja moodustab analoogia alusel tingimuslauseid. Mõistab ja selgitab kaudses kõneviisis väljendatud tegusõnade tähendust lausetes.

Lihtlause. Alus ja öeldis. Sõnade seos lauses.	Mõistab, et lauses peavad olema omavahel sobivad õiges vormis ja õiges järjekorras tähendusega sõnad. Laiendab baaslauset õpitud käändevormidega küsimuste ja sisulise sobivuse alusel.
Koondlause. Korduvad lauseliikmed. Sidesõnad koondlauses. Korduvate lauseliikmete laiendid.	Eristab koondlauset lihtlausest. Eristab tähenduse järgi ja selgitab sidesõnade kasutamist. Moodustab koondlausest mitu lihtlauset.
Liitlause: - vastandava teabega liitlause - põhjust väljendav liitlause - eesmärgi väljendav liitlause - täiendkõrvallause	Mõistab, et üht ja sama mõtet saab väljendada kas mitme lühikese lausega või ühe liitlausega. Eraldab liitlauses osalaused. Mõistab ja selgitab vastandava teabega, põhjust ja eesmärgi väljendavate liitlausete sisu ja kasutatavaid sidesõnu. Koostab skeemide abil vastandavat teavet sisaldavaid, põhjust ja eesmärgi väljendavaid liitlauseid. Laiendab lihtlauset täiendkõrvallausega.

Lugemine ja kõnearendus

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused
Teemavaldkonnad: - Kodus ja puhkusel. - Mis su nimi on? - Kutse. - Vanasti ja tänapäeval.	Loeb õpitud teksti kõne tempos, loeb analüüsitud teksti endamisi (või sosinal) ja täidab tekstipõhiseid sisulisi ülesandeid. Võrdleb teksti abiga eri nähtusi, sõnastab need õpetaja abiga või etteantud võrdluskonstruktsioone kasutades. Annab oma sõnastuses edasi loetud teksti sisu.

Teemavaldkonnad: • Talvevalgus. • Jõulud. • Luges saan teada (teabetekstid). • Muinasjutt ja muistend. • Eestlane olla on uhke ja hää.	Loeb õpitud teksti kõne tempos õigesti ja ladusalt. Täidab endamisi lugedes jõukohaseid keelelisi ülesandeid. Loeb jõukohast tundmatut teksti peamiselt süntagmade kaupa. Kirjeldab situatsioone ja objekte plaani alusel. Teab ja esitab peast vähemalt ühe luuletuse.
Teemavaldkonnad: • Minu sõber raamat. • Teatris. • Kevad läheneb. • Kelleks tahan saada? • Suvele vastu.	Loeb jõukohast teksti valdavalt süntagmade kaupa. Annab abivahendite toel edasi loetud tekstilõikude sisu (valikjutustamine). Valib ja kasutab jutustamiseks sobivaid abivahendeid. Hindab tekstis kirjeldatud tegelaste käitumise vastavust moraalinõuetele.

Õpitulemused III kooliastmes

- suhtleb ja käitub partnerit arvestades olukorrale vastavalt, järgib üldtunnustatud moraalinorme, esitab oma soove, selgitab seisukohti suuliselt ja kirjalikult korrektses eesti keeles, osaleb arutelus;
- valdab võimetekohaste tekstide funktsionaalse lugemise oskust;
- nimetab mõnda eesti kirjanikku ja on tutvunud tema loominguga;
- kasutab teabe hankimiseks eriliigilisi tekste ja erinevaid allikaid, suudab elementaarselt konspekteerida; koostab referaadi eelneva analüüsi või plaani alusel;
- koostab erinevaid õpitud tarbekirju näidiste alusel;
- edastab loetud või kuulnud teksti sisu suuliselt või kirjalikult korrektses eesti keeles;
- tunneb eri lausetüüpe, mõistab õpitud lausemallide tähendust, kasutab neid kõnes;
- järgib õpitud tähekasutus- ja ortograafiareegleid, suudab ise oma tööd kontrollida, leida ja parandada õigekirjavigu.

7. klassi õppesisu ja õpitulemused

Kõnearendus ja keeleõpetus

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused
Häälikuõpetus. Häälikurühmad. Tähestik. Veaohtlikud häälikud sõnas.	Teab, et sõnas võivad häälikud esineda üksikhääliku või häälikuühendina. Järjestab sõnu tähestiku alusel. Leiab sõnas veaohtlikud häälikud valdavalt abivahendita.
Veaohtlike häälikute õigekiri. Täishäälik ja suluta kaashäälik veaohtlikus kohas. Täishäälik ja sulghäälik veaohtlikus kohas. Täishäälikuühend veaohtlikus kohas. Kaashäälikuühend veaohtlikus kohas.	Kirjutab sõnades veaohtliku koha (vajadusel skeemidele toetudes) õigesti. Kasutab valikuliselt abivahendeid kirjutamise ettevalmistaval etapil ja enesekontrolliks. Kontrollib ja selgitab kirjutatu õigsust.
Ortograafia. <i>k, p, t</i> s-i ja <i>h</i> kõrval Erandlik <i>g, b, d</i> s-i kõrval Võõrsõnade õigekiri <i>h</i> sõna alguses <i>i</i> ja <i>j</i> õigekiri	Kasutab kirjutamisel ja kirjutatu õigsuse kontrollimisel õpitavaid ortograafiareegleid. Kasutab vajadusel abistavaid materjale (reeglite kogumikku).
Liitsõna	Mõistab, et liitsõna tähendus erineb liidetavate sõnade tähendusest. Mõistab ja selgitab samadest sõnadest moodustatud sõnaühendi ja liitsõna erinevat tähendust.

	Moodustab liitsõnu skeemide alusel, kasutab neid sõnaühendites ja lausetes. Kirjutab liitsõnad õigesti.
Nimisõna. Nimisõna tunnused. Nimi ja nimetus. Nimisõna algvorm ja muutevormid. Mitmuse tunnus.	Teab, et • sõna algvorm ja tüvi annavad sõnale põhitähenduse; • ainsuses sõnavorm koosneb sõnatüvest ja -lõpust; mitmuses sõnavorm sõnatüvest, mitmuse tunnusest ja sõnalõpust; • sõnalõpp ja mitmuse tunnus annavad sõnale lisatähenduse. Valib sõnasse sobiva mitmuse tunnuse, kasutab vajadusel skeemi abi.
Sama suhet väljendavad käändevormid: Tegevuse koht. Tegevuse aeg. Kellegi või millegi seisund või olukord. Käändevormide tähendused.	Mõistab, moodustab ja kasutab lausetes ning kõnes sama suhet väljendavaid käändevorme.
Nimisõnade tuletamine: Liited: <i>-ja, -mine, -la, -nik, -kond, -stik</i>.	Mõistab ja selgitab nimisõnale tuletisega lisatavat tähendust. Moodustab analoogia ja/või skeemide abil tegija- ja tegevusnimetusi, koha-, isikunimetusi, hulka märkivaid nimetusi. Kasutab tuletusliidetega sõnu lausetes ja kõnes.
Omadussõna. Omadussõna tunnused. Omadussõna kasutamine.	Eristab omadussõna teistest sõnaliikidest tähenduse alusel. Moodustab omadussõnade käändevorme küsimuste alusel.
Kesksõnade moodustamine ja kasutamine.	Mõistab kesksõnaga väljendatud sõnavormide tähendust. Kasutab moodustatud kesksõnu sõnaühendites ja lausetes. Mõistab ja selgitab omadussõnale tuletisega lisatavat tähendust.

<i>-nud, -tud, -v, -tav, -mata</i> kesksõnad. Omadussõnade tuletamine nimisõnadest. Liited: <i>-ne, -lik, -line, -jas, -kas</i>. Kirjelduse koostamine.	Moodustab analoogia ja/või skeemide abil tuletisliidetega omadussõnu, kasutab sõnaühendites ja lausetes. Kirjeldab loomade ja inimeste välimust ja iseloomu, kasutab õpitud omadussõnu.
Arvsõna. Arvsõna tunnused. Arvsõnade rühmad: põhi- ja järgarvsõnad, Rooma numbrid. Arvsõnade õigekiri.	Teab, et • arvsõnad väljendavad esemete, olendite, nähtuste hulka või järjekorda; • arvsõnad jagunevad põhi- ja järgarvsõnadeks. Muudab ja eristab arvsõnu küsimuste alusel. Tunneb Rooma numbreid I-XXX, seostab vastava araabia numbriga. Kirjutab liitarvsõnad kokku või lahku toetudes näitlikule materjalile. Rakendab arvsõnade kirjutamisel liitsõnade õigekirjareegleid.
Tegusõna. Tegusõna öeldisena. Alus ja öeldis. Tegusõna laiendid lauses. Sünonüümid ehk sarnase tähendusega tegusõnad. <i>ma-</i> ja <i>da-</i>tegevusnimi.	Teab, et tegusõna on tavaliselt öeldiseks. Eristab lauses öeldist ja alust. Leiab lauses öeldist ja alust täpsustavad sõnad. Eristab, rühmitab ja kasutab sarnase tähendusega tegusõnu. Moodustab tegusõna <i>ma-</i> ja <i>da-</i>tegevusnimed, kasutab sõnaühendites ja lausetes. Kasutab analoogiale toetudes õigesti <i>da-</i>tegevusnime tunnuseid.
Tegusõna pööramine. Ainsus ja mitmus. Olevik ja lihtminevik. Täisminevik ja enneminevik.	Pöörab tegusõna ainsuses ja mitmuses toetudes asesõnale või küsimusele. Moodustab tegusõnade oleviku- ja lihtminevikuvorme skeemide või analoogia alusel. Mõistab täis- ja enneminevikuvormidega väljendatud ajalisi suhteid (tegevus on sooritatud jutustamise ajaks või oli sooritatud enne mingit sündmust), moodustab vastavaid tegusõnavorme abimaterjalile toetudes.
Kõneviisid.	Mõistab ja eristab kindlas, tingivas, kaudses, käskivas kõneviisis väljendatud tegusõnavorme.

Tingiv kõneviis. Kaudne kõneviis. Käskiv kõneviis.	Moodustab skeemide ja/või küsimuste abil õpitava kõneviisi jaatava ja eitava kõne vorme, kasutab neid lausetes ja kõnes.
Isikuline ja umbisikuline tegumood.	Mõistab, eristab ja selgitab tähenduse alusel isikulise ja umbisikulise tegumoe vorme. Moodustab umbisikulise tegumoe vorme analoogia alusel.
Ühendtegusõna.	Mõistab ja selgitab abisõna rolli ühendtegusõna tähenduse muutumises. Moodustab ühendtegusõnadega sõnaühendeid ja lauseid.
Lihtlause. Alus ja öeldis lauses. Lause ühendamine. Küsilause moodustamine.	Leiab lausetes öeldise ja aluse, öeldise ja aluse laiendid. Moodustab pikast lausest lühikesi lauseid. Ühendab lühikesi lauseid pikemaks lihtlauseks. Moodustab etteantud lausetest küsilauseid.
Koondlause. Sidesõnad koondlauses.	Teab, et - koondlause on korduvate lauseliikmetega lihtlause; - korduvad lauseliikmed eraldatakse koma ja sidesõnaga. Mõistab ja selgitab lause tähenduse sõltuvalt kasutatud sidesõnast.
Liitlause. Ajasuhteid väljendav liitlause. Nimisõna laiendamine täiendkõrvallausega. Vastandamise-eraldamise väljendamine liitlauses.	Eristab lihtlauset ja liitlauset. Mõistab ja selgitab ajalausetega väljendatud samaaegselt toimuvaid ja üksteisele ajaliselt järgnevaid tegevusi. Mõistab vastandliku ja samal ajal toimuvat eraldava tähendusega liitlauseid, selgitab õpitavate sidesõnadega väljendatud tähendusnüansse. Moodustab õpitavaid liitlausetüüpe skeemide alusel. Kasutab liitlausetes õigesti sidesõnu (vajadusel näidise alusel).
Põhjus-tagajärgsuhteid väljendav liitlause.	Eristab tegevuse põhjust ja tagajärge, tegevuse eesmärki konkreetsetes situatsioonides ja liitlausetes väljendatuna. Moodustab õpitavaid liitlausetüüpe skeemide alusel.

Tegevuse eesmärgi väljendav liitlause. Tegusõna laiendamine sihitiskõrvallausega.	Kasutab liitlausestes õigesti sidesõnu (näidise alusel).
Otsekõne. Otsekõne muutmine kaudseks.	Eristab otsekõnes saatelauset (viitab, kes räägib) ja otsekõnet (rääkija sõnaline tekst). Kasutab skeemidele toetudes õigesti otsekõne kirjavahemärke. Sõnastab otsekõne kaudseks ja vastupidi.

Lugemine ja kõnearendus

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused
Teemavaldkonnad: • Tegevused suvel ja sügisel. • Mida teame ussidest? • Vana aja koolis. Rahvajutud ja valmid.	Loeb õpitud teksti kõne tempos õigesti ja ladusalt, jõukohast tundmatut teksti peamiselt süntagmade kaupa.
Teemavaldkonnad: • Kardemoni linna röövlid. • Jõulud. • Talverõõmud ja talvemured.	Täidab endamisi lugedes jõukohaseid sisulisi ja keelelisi ülesandeid. Teab ja esitab peast vähemalt ühe luuletuse.
Teemavaldkonnad: • Kevad. • Rahva looming. • Õiged ja valed teod. • Mõeldes suvele.	Annab abivahendite toel edasi loetud ja analüüsitud teksti sisu. Valib või koostab õpetaja suunamisel jutustamiseks sobiva abivahendi (tugisõnad, graafiline kava). Kirjeldab ja võrdleb tegelasi plaani alusel. Hindab tekstis kirjeldatud tegelaste käitumise vastavust moraalinoüetele.

8. klassi õppesisu ja õpitulemused

Kõnearendus ja keeleõpetus

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused
Häälikuõpetus ja õigekiri. Häälikud ja tähed. Veaohtlikud häälikud sõnas. Veaohtlike häälikute õigekiri.	Kirjutab sõnades veaohtliku koha (vajadusel skeemidele toetudes) õigesti. Kontrollib ja selgitab kirjutatu õigsust. Kasutab omandatud õigekirjaoskusi iseseisvates kirjalikes töödes.
Võõrhäälikud ja -tähed. Võõrsõnad.	Hääldab õigesti õppeainetes esinevaid võõrhäälikutega sõnu. Selgitab tööraamatutes kasutatud võõrsõnade tähendust. Kontrollib võõrsõnade, võõrapäraste ja keeruliste kohanimedega õigekirja interneti abil.
Sõnaliigid. Ülevaade sõnade rühmitamisest ja sõnaliikidest.	Rühmitab sõnu tähenduse ja muutmisviisi järgi. Kasutab sõnaliigi nimetusi abistava materjali toel õigesti.
Nimisõna. Nimisõna tunnused. Nimi ja nimetus. Nimede ja nimetuste õigekiri.	Tunneb ära ja nimetab lauses nimisõna. Eristab nime ja nimetust. Kasutab õpitava materjali ulatuses õigesti suurt ja väikest algustähte ning jutumärke pealkirjades, vajadusel ülevaatlikule näidisele toetudes.
Nimisõna algvorm ja käändevormid. Käänamistabel.	Tunneb ära ja moodustab nimisõna käändevorme, vajaduse korral toetub näidisele (käänamistabelile).
Liitsõna. Liitsõna liigid. Liitnimisõna: nimetavaline ja omastavaline liitumine.	Tunneb ära liitsõna, eristab selles põhisõna ja täiendsõna. Mõistab ja kasutab liitnimisõnade moodustamisel nimetavalise ja omastavalise liitumise malle. Teab ja kasutab õigesti liitsõnade õigekirja reegleid.
Nimisõna käändevormide tähendused.	Mõistab, et sõnal erinevates käändevormides on erinevad tähendused.

Nimetav kääne. Omastav kääne. Osastav kääne.	Selgitab käändevormide tähendusi, rühmitab sõnavorme nende alusel. Moodustab ja kasutab ainsuse ja mitmuse käändevorme sõnaühendites ja lausetes.
Sisse-, sees- ja seestütlev kääne.	Selgitab käändevormide tähendusi, rühmitab sõnavorme nende alusel. Moodustab ja kasutab ainsuse ja mitmuse käändevorme sõnaühendites ja lausetes.
Alale-, alal- ja alaltütlev kääne.	Selgitab käändevormide tähendusi, rühmitab sõnavorme nende alusel. Moodustab ja kasutab ainsuse ja mitmuse käändevorme sõnaühendites ja lausetes.
Saav kääne. Rajav kääne. Olev kääne.	Selgitab käändevormide tähendusi, rühmitab sõnavorme nende alusel. Moodustab ja kasutab ainsuse ja mitmuse käändevorme sõnaühendites ja lausetes.
Kaasa- ja ilmaütlev kääne.	Selgitab käändevormide tähendusi, rühmitab sõnavorme nende alusel. Moodustab ja kasutab ainsuse ja mitmuse käändevorme sõnaühendites ja lausetes.
Sõnade tuletamine liidete abil. Nimisõnade tuletusliited. Liide <i>-gi</i> ja <i>-ki</i> .	Tuletab sõnu õpitud liidetega. Mõistab ja kasutab kõnes tuletistega sõnu.
Omadussõna. Omadussõna muutmise: algvorm ja käändevormid.	Tunneb ära ja nimetab lauses omadussõna. Moodustab ja kasutab omadussõnade käändevorme sõnaühendites ja lausetes, vajaduse korral toetub näidisele (käänamistabelile).
Omadussõnade tuletusliited. Liited: <i>-ne</i> , <i>-like</i> , <i>-lik</i> , <i>-tu</i> , <i>-kas</i> , <i>-jas</i> , <i>eba-</i> ja <i>mitte-</i> .	Tuletab sõnu õpitud liidetega. Mõistab ja kasutab kirjelduste koostamisel tuletistega sõnu.
Omadussõnade otsene ja ülekantud tähendus. Liitomadussõna.	Selgitab enamkasutatud sõnaühendites omadussõnade otsest ja ülekantud tähendust, kasutab sõnaühendeid kontekstis. Mõistab ja selgitab õpitavate liitomadussõnade tähendust, kasutab sõnaühendites ja lausetes.

Omadussõnade võrdlusastmed.	Mõistab, moodustab omadussõnade võrdlusastmeid, kasutab neid objekte või nähtusi kirjeldades.
Määrsõnad. Samatüvelised määrsõnad ja omadussõnad.	Mõistab sõnaühendis määrsõna rolli tegusõna tähenduse muutumises. Tuletab sõnu õpitud liidetega, mõistab ja kasutab sõnaühendites ja lausetes.
Arvsõna. Rooma numbrid. Arvsõnade õigekiri.	Eristab arvsõnu tähenduse järgi. Moodustab arvsõnade käändevorme, vajaduse korral toetub näidisele, kasutab kontekstis. Tunneb Rooma numbreid I-XXX, seostab vastava araabia numbriga. Kirjutab liitarvsõnad kokku või lahku, toetudes näitlikule materjalile. Rakendab arvsõnade kirjutamisel liitsõnade õigekirjareegleid.
Tegusõna. Lihtteguõna. Samatüvelised tegusõnad. Sarnase tähendusega tegusõnad.	Teab, et • tegusõnad on pöörsõnad; • lauses on tegusõnal tavaliselt mitu laiendit. Selgitab käsitletud samatüveliste tegusõnade tähendust, rakendab õpitut sõnaühendites ning lausetes. Kasutab lausetes ja tekstides mingi tegevuse täpsemaks väljendamiseks või sõnakorduste vältimiseks sarnase tähendusega tegusõnu.
Tegusõna pöördelised vormid. Ainsus ja mitmus. Olevik ja minevik. Lihtminevik. Täisminevik. Enneminevik.	Tunneb ära ja moodustab tegusõna ainsuse ja mitmuse oleviku ja mineviku pöördedevorme, vajaduse korral toetub näidisele (analoogiale). Rakendab sõnavorme kontekstis.
Jaatav ja eitav kõne. Kõneviisid.	Mõistab tegusõna jaatavat ja eitavat kõnet, transformeerib ning rakendab kontekstis. Eristab ja selgitab nelja kõneviisi tegusõnavormis väljendatud teabe ja tunnuste alusel. Rakendab tegusõnavorme kontekstis.
Isikuline ja umbisikuline tegumood.	Mõistab, eristab ja moodustab tegusõna isikulise ja umbisikulise tegumoe vorme, vajaduse korral toetub näidisele (analoogiale). Rakendab sõnavorme kontekstis.
Ühendteguõna ja väljendteguõna.	Teab, et tegusõnad koos abimäärsõnaga on ühendteguõnad.

	Mõistab õpitud ühendtegu sõnade tähendust, rakendab neid kontekstis. Mõistab, selgitab ja sõnastab ümber käsitletud väljendtegu sõnade tähendust.
Tegusõna käändelised vormid. Kesksõnad: <i>v-</i>, <i>tav-</i>, <i>nud-</i> ja <i>tud-</i> kesksõna.	Tunneb ära, mõistab ja moodustab algoritmi alusel vastavaid kesksõnavorme, kasutab neid sõnaühendites ja lausetes. Rakendab sõnavorme kontekstis.
Lause. Lihtlause. Laiendamata ja laiendatud lihtlause. Sõnade järjekord lauses.	Teab, et • lause on sõnadega väljendatud terviklik mõte, • sõnad peavad lauses olema õiges järjestuses ja vormis. Eristab lauses alust ja öeldist, leiab öeldise laiendid. Laiendab lauset eri sõnaliikides muutevormidega.
Koondlause. Korduvad lauseliikmed. Sidesõnad koondlauses. Korduvate lauseliikmete laiendid.	Eristab koondlauset teistest lausetüüpidest. Teab, et koondlause tähendus sõltub sidesõnast. Mõistab ja selgitab eri sidesõnadega väljendatud loetelu tähendusvarjundeid, kasutab sidesõnu õigesti kontekstis. Kasutab koondlauseid kellegi või millegi kirjeldamisel.
Liitlause. Osalausete rinnastav ja alistav seos.	Teab, et • liitlause koosneb kahest või enamast lihtlausest (osalausest), • liitlause igas osalauses on öeldis, tavaliselt ka alus, • osalauseid seovad omavahel komad, sidesõnad või koma(d) ja sidesõna, • rinnastavas seoses ei allu üks osalause teisele, • alistusseose puhul on üks osalause pealause, teine kõrvallause. Saab aru käsitletavate liitlausete tähendusest, koostab liitlauseid skeemide ja analoogia alusel. Kasutab õpitud lausemalle suulises ja kirjalikus tekstis.
Täiendkõrvallause.	Teab, et • täiendkõrvallause on alistavas seoses osalause, mis täpsustab või täiendab pealauses väljendatud teavet; • osalauseid ühendatakse sidesõnadega, mille ette kirjutatakse koma. Kasutab õpitud lausemalli suulises ja kirjalikus tekstis.

Aega väljendavad liitlaused.	Teab, et aega väljendava liitlausega saab väljendada tegevuse toimumise samaaegset või üksteisele järgnevat aega ja kestust. Valib ja kasutab aega väljendavate osalauseste sidumiseks sobivaid sidesõnu. Järjestab tegevusi nende toimumise järjekorras, sõnastab liitlausega. Moodustab samaaegset tegevust väljendavaid liitlauseid piltide alusel või liitlausestest. Kasutab õpitud lausemalli suulises ja kirjalikus tekstis.
Kohta väljendavad liitlaused.	Kasutab kohaliitlauset tegevuse või sündmuse toimumise koha märkimiseks. Mõistab, et • kõrvallause täiendab pealauses väljendatud teavet; • osalauseste ühendamiseks kasutatakse sidendeid <i>kus, kuhu, kust</i>, mille ette pannakse koma. Moodustab vastavaid liitlauseid analoogia või skeemi alusel. Kasutab õpitud lausemalli suulises ja kirjalikus tekstis.
Põhjust väljendavad liitlaused.	Kasutab põhjust väljendavaid liitlauseid tegevuse või olukorra põhjuse märkimiseks. Mõistab, et • põhjusliitlausega saab väljendada mingi tegevuse või olukorra põhjust, tulemust või tagajärge; • põhjus võib olla märgitud kas esimeses või teises osalauses. Mõistab ja eristab liitlauseste väljendatud tulemust/tagajärge ja põhjust, kasutab seoste väljendamiseks õigesti sidesõnu <i>sest, kuna, seepärast, sellepärast et, ja seetõttu, sel põhjusel</i>. Moodustab vastavaid liitlauseid analoogia või skeemi alusel. Kasutab õpitud lausemalle suulises ja kirjalikus tekstis.
Tegevuse eesmärki väljendavad liitlaused.	Kasutab eesmärki väljendavaid liitlauseid tegevuse ja selle eesmärgi märkimiseks. Mõistab ja eristab lauses väljendatud tegevust ja selle eesmärgi. Teab, et eesmärgilause on alistavas seoses liitlause, kus kõrvallause täpsustab pealauses öeldut. Moodustab tegevuse eesmärki täpsustavaid liitlauseid analoogia või skeemi alusel, kasutab sidesõnu <i>selleks et; selle nimel, et; sel eesmärgil et</i>. Kasutab õpitud lausemalle suulises ja kirjalikus tekstis.

Tingimuslaused.	Mõistab, et tingimuslausetega saab väljendada tegevuste võimalikkust, tinglikkust. Moodustab vastavaid liitlauseid analoogia või skeemi alusel. Kasutab õpitud lausemalle suulises ja kirjalikus tekstis.

Lugemine ja kõnearendus

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused
Teemavaldkonnad: - Folkloor kui rahva vaimne looming. - Rahvaluule liigid. - Teabe vahendamine.	Õpilane tunneb ja väärtustab rahvaluulet, nimetab selle liike. Nimetab mõne mõistatuse või kõnekäänu ja selgitab selle tähendust. Leiab loetud palast olulist infot ja märgistab seda. Kirjutab korrektselt vormistatud kutseid ja teateid nii käsikirjaliselt kui arvutis.
Teemavaldkonnad: - Eesti rahva ärkamisaeg ja suurkujud - Reklaam. Kuulutused. Elulookirjeldused.	Õpilane tunneb ja väärtustab ärkamisaja suurkujusid, nimetab mõnda teost, kirjeldab lühidalt mõnda sündmust sellest perioodist, kasutades pala lugemise ajal tehtud märkmeid. Kirjutab ja vormistab korrektselt nii käsikirjaliselt kui arvutis elulookirjeldust, kasutades nii enda kui loetud paladest saadud tuntud inimeste andmeid. Annab oma kogemuste piires hinnangu nähtud reklaamile või loetud kuulutusele.
Teemavaldkonnad: - Eesti kirjandusklassika. - Levinumad tarbetekstid: avaldus tööle vormistamiseks, seletuskiri, puhkuse planeerimine.	Õpilane tunneb ja väärtustab Eesti kirjandusklassikat, nimetab mõnda kirjanikku ja tema teost, tutvustab seda lühidalt kaaslastele. Kirjutab ja vormistab korrektselt nii käsikirjaliselt kui arvutis levinumaid tarbetekste (avaldus tööle võtmiseks, seletuskiri), kasutades nii enda kui loetud paladest saadud tegelaste andmeid.

9. klassi õppesisu ja õpitulemused

Kõnearendus ja keeleõpetus

Õppesisu teemade jaotus	Õpitulemused
Häälikud ja tähed. Sõna veaohtlik koht. Täishäälik ja suluta kaashäälik, sulghäälik veaohtlikus kohas. Häälikuühendid sõna veaohtlikus kohas. Täishäälikuühend. Kaashäälikuühend.	Rakendab tähekasutusreegleid valdavalt automaatselt, sh iseseisvates kirjalikes töodes.
Võõrsõna.	Tunneb ära võõrsõna, eristab neid omakeelsetest sõnadest. Selgitab erinevates õppeainetes kasutatud võõrsõnade tähendust. Kontrollib võõrsõnade, võõrapäraste ja keeruliste kohanime õigekirja Interneti abil.
Nimisõna. Nimisõna algvorm ja käändevormid. Käänamistabel. Käändevormide tähendus. Nimisõna mitmus	Eristab nimisõna teistest sõnaliikidest. Käänab nimisõna ainsuses ja mitmuses käänamistabeli alusel, selgitab käändevormide tähendust, kasutab sõna muutevorme suulises ja kirjalikus kõnes. Kirjutab sõnades õigesti mitmuse tunnuse.
Nimisõnade tuletamine.	Mõistab tuletusliidetega nimisõnade tähendusvarjundeid. Tuletab nimisõnu analoogia alusel, kasutab tuletatud sõnu suulises ja kirjalikus kõnes.
Liitnimisõna: moodustamine, õigekiri. Liitsõna käänamine. Lühenenud tüvega täiendsõna. Liitsõnade korduvad sõnaosad. Paarissõnad.	Teab ja mõistab, et - liitnimisõnas on viimane osa põhisõna, mis annab sõnale põhitähenduse, - täiendsõna täpsustab põhitähendust. Moodustab liitnimisõnu algoritmi või analoogia alusel, järgib kirjutades liitsõna õigekirjareegleid.

	Käänab ainsuses ja mitmuses (vajadusel käänamistabelile toetudes) liitnimisõnu, paarissõnu.
Sõnaühend ja liitnimisõna. Nimisõnade kokku- ja lahkukirjutamine.	Eristab liitsõna sõnaühendist, rakendab elementaarseid kokku- ja lahkukirjutamise reegleid.
Omadussõna. Käänamine koos nimisõnaga. Omadussõna võrdlusastmed.	Eristab omadussõna teistest sõnaliikidest. Käänab omadussõnaga sõnaühendeid ainsuses ja mitmuses käänamistabeli alusel, selgitab käändevormide tähendust, kasutab käändevorme suulises ja kirjalikus kõnes. Moodustab omadussõnadest analoogia alusel kolme võrdlusastet, kasutab neid kontekstis.
Omadussõna tuletamine liidete abil.	Mõistab tuletusliidetega omadussõnade tähendusvarjundeid. Tuletab omadussõnu algoritmi või analoogia alusel, kasutab tuletatud sõnu suulises ja kirjalikus kõnes.
Arvsõna: põhiarvsõna ja järgarvsõna. Arvsõnade kokku- ja lahkukirjutamine. Murdarvsõna. Rooma numbrid.	Eristab arvsõna teistest sõnaliikidest. Eristab põhi- ja järgarvsõnu, selgitab nende tähendust sõnaühendites või lauses. Rakendab õigekirjas (vajadusel näidisele või analoogiale toetudes) arvsõnade kokku- ja lahkukirjutamise ning liitsõnade õigekirja reegleid. Käänab käänamistabeli alusel 5-kohalisi arvsõnu, sh murdarvsõnu ja kasutab käändevorme kontekstist lähtuvalt õigesti. Tunneb ja kasutab Rooma numbreid I-XXX.
Asesõna. Isikulised, enesekohased, näitavad, umbisikulised, küsivad-siduvad asesõnad. Liide <i>-ki</i> ja <i>-gi</i> .	Teab, et asesõnad võivad lauses asendada nimi-, omadus- või arvsõna. Asendab lauses nimi-, omadus- ja arvsõna asesõnaga ja vastupidi. Kasutab muutevormide lõpus ja kirjutab õigesti liidet <i>-ki/-gi</i> .
Tegusõna. <i>ma</i> -tegevusnimi, <i>da</i> -tegevusnimi.	Eristab tegusõna teistest sõnaliikidest. Moodustab tegusõnavormidest <i>ma</i> - ja <i>da</i> -tegevusnime, kasutab õigesti sõnaühendites ja lauses. Kirjutab analoogiale toetudes õigesti <i>da</i> -tegevusnime tunnused (<i>-da/-ta</i>).

Kindel kõneviis. Isikuline ja umbisikuline tegumood.	Leiab lauses tegusõna kindla kõneviisi vormid. Pöörab tegusõna ainsuses ja mitmuses. Kasutab õigesti jaatava ja eitava kõne vorme. Mõistab, moodustab analoogia alusel, eristab ja kasutab kontekstist lähtuvalt õigesti liht-, täis- ja enneminevikuvorme. Mõistab isikulises ja umbisikulises tegumoes väljendatud teabe olemust. Moodustab analoogia alusel tegusõna isikulise ja umbisikulise tegumoe vormid. Kasutab moodustatud tegusõnavorme kontekstist lähtuvalt õigesti, põhjendab oma valikut.
Tingiv kõneviis.	Mõistab, et tegusõna tingivas kõneviisis väljendab tegevuse toimumist mingil tingimusel. Pöörab tingivas kõneviisis tegusõna ainsuses ja mitmuses, jaatavas ja eitavas kõnes. Kasutab moodustatud tegusõnavorme kontekstist lähtuvalt õigesti, põhjendab oma valikut.
Kaudne kõneviis.	Mõistab, et tegusõna kaudses kõneviisis kasutatakse siis, kui ei olda kindlad mingi sündmuse või tegevuse toimumises või antakse kaudselt edasi kontrollimata infot. Pöörab kaudses kõneviisis tegusõna olevikus ja minevikus, jaatavas ja eitavas kõnes. Kasutab moodustatud tegusõnavorme kontekstist lähtuvalt õigesti, põhjendab oma valikut. Kirjutab õigesti kaudse kõneviisi tunnuse.
Käskiv kõneviis.	Mõistab, et tegusõna käskivas kõneviisis väljendab käsku, palvet, keeldu, hüüdu. Moodustab käskivas kõneviisis sõnavorme algoritmi ja analoogia alusel. Kasutab moodustatud tegusõnavorme kontekstist lähtuvalt õigesti, põhjendab oma valikut. Kasutab ja kirjutab õigesti käskiva kõneviisi tunnuseid.
Tegusõna. Mineviku kesksõnad: <i>nud</i>-kesksõna ja <i>tud</i>-kesksõna. Oleviku kesksõnad: <i>v</i>- ja <i>tav</i>-kesksõna	Mõistab, et mineviku kesksõnad väljendavad tegevust või seisundit, mis on tekkinud või tekitatud minevikus, kasutab vastavaid sõnaühendeid erinevates vormides. Mõistab ja kasutab kõnes sõnaühendeid <i>v</i>- ja <i>tav</i>-kesksõnadega ainsuse ja mitmuse vormides. Eristab kesksõnavorme tegusõna pöördvormidest.

	Kasutab õigesti sõnaühendites v- ja <i>tav</i>-kesksõnu käänetetabeli neljas viimases käändes. Kirjutab õigesti tegusõna tunnused ja pöördelõpud.
Tegusõnaliited: liited <i>-u, -ta, -ata, -ne</i> .	Mõistab tuletatud tegusõnade tähendust, moodustab liidetega tegusõnu. Kasutab tuletatud tegusõnu lausetes ja suulises kõnes. Kirjutab õigesti tegusõna tunnused ja pöördelõpud.
Määrsõna. Määrsõnaliited: <i>-lt, -sti, kesi, -ti</i>.	Mõistab määrsõnade semantilist tähendust lauses tegusõna täpsustava sõnana. Tuletab ja kasutab lausetes koha-, viisi-, hulga-, määra- ja ajamäärsõnu.
Lihtlause. Tegusõna laiendamine lihtlauses. Nimisõna laiendamine lihtlauses.	Mõistab lihtlause olemust ühe tegevuse, seisundi või olukorra väljendamisel. Eristab laiendatud ja laiendamata lihtlauset. Laiendab lauses tegusõna sihitisega, nimisõnu täiendiga. Käänab käänamistabeli alusel omadussõnast ja nimisõnast koosnevat sõnaühendit, kasutab sõnaühendeid lauses. Kasutab lausetes arvsõna ja asesõna nimisõna täiendina.
Koondlause.	Mõistab koondlause olemust. Mõistab sidesõnade tähendust ja kasutab neid õigesti koondlausetes. Kasutab koma sidesõnade <i>kuid</i> ja <i>vaid</i> ees.
Liitlause. Rindlause.	Eristab liitlauset ja lihtlauset. Teab, et liitlauses on igas osalauses öeldis. Eristab osalauseid. Mõistab rindlause ja selle osalause olemust. Kasutab osalause vahel koma või sidesõnu. Mõistab sidesõnade tähendust.
Põimlause. Sihitiskõrvallause. Kõrvallause väljendab liitlauses tegevuse toimumise tingimust, aega, viisi, põhjust ja tagajärge, eesmärki, kohta.	Teab, et põimlause • koosneb pealausest ja kõrvallausest või -lausetest, • kõrvallause võib asetseda pealause järel, ees või keskel. Laiendab pealauset sihitiskõrvallausega, seostab kõrvallause sobivate sidesõnade ja/või komaga.

	Moodustab ja kasutab erineva struktuuriga põimlauseid, kus kõrvallause väljendab tegevuse toimumise tingimust, aega, viisi, põhjust ja tagajärge, eesmärki, kohta. Kasutab põimlausestes õigesti sidesõnu ja koma.

Lugemine ja kõnearendus

Teemavaldkonnad: • Meie jõud on me minevik: Eestlased sõjas ja Siberis. • Teabe vahendamine.	Väärtustab eestlaste visadust ja vastupidavust keerulistes oludes, teeb teksti analüüsil märkmeid oluliste faktide kohta, annab nii suuliselt kui kirjalikult edasi sellekohast infot kaaslasele, põhjendades oma hinnanguid vabas sõnastuses ja temaatiliste lõikude lugemisega. Kirjutab korrektselt vormistatud kutseid ja teateid nii käsikirjaliselt kui arvutis, kasutades nii enda kui tekstidest saadud andmeid.
Teemavaldkonnad: • On aeg selg sirgu lüüa: Sinimustvalge lipu all. • On meist igaüks killuke loodust. • Teabe vahendamine	Seostab Eesti ajaloo olulisemaid sündmusi kirjandusklassikaga; teeb lugemise käigus märkmeid teksti taastamiseks. Hindab tehtud märkmeid kriitiliselt ja parandab/täiendab neid hilisema analüüsi käigus. Annab oma kogemuste piires hinnanguid tegelastele ja sündmustele, põhjendab oma hinnanguid vabas sõnastuses ja loetud tekstidest saadud teabele toetudes. Suhtub hoolivalt loodusesse, kirjeldab loodusnähtusi, koostades sidusat jutustust, kasutades õpitud omadussõnu ja lausetüüpe.
Teemavaldkonnad: • On muresid suurtel ja lastel Tarbekiri: CV, tööleping, avaldus, seletuskiri, kaastundeavaldus, kuulutus.	Väärtustab oma vanemate hoolivust ja muret oma laste pärast, analüüsib ja kirjeldab nii suuliselt kui kirjalikult eri olukordades tekkivaid tundeid, kasutab suhtlemisel sobivaid repliike, teadvustab nende eesmäärke. Saab aru lihtsamatest dokumentidest, täidab ise blankette nii paberil kui arvutis, järgides vormistusnõudeid; hindab oma kogemuste piires reklaami, mõistab kuulutusi.

3. Inglise keel

3.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Enne uute teemade õppimist inglise keele tunnis veendutakse, et õpilane mõistab teemat eesti keeles - teab vastavat sõnavara, oskab õpitavat grammatilist konstruktsiooni eesti keeles. Pidev on lõiming emakeelega (võrdlemine, kõrvutamine, sarnasuste ja erinevuste otsimine ning nende teadvustamine).

Võõrkeele õpetamise eesmärgid põhikooli lõpuks:

- võimet mõista ja jälgida igapäevaseid võõrkeelseid kõnesid ning osaleda suhtluses;
- saavutab võõrkeele õige hääldus, intonatsioon ja rütm;
- omandab eluks vajaliku sõnavara;
- rakendab keeleoskust reaalses elulistes olukordades;
- tõlgendab igapäevaseid lihtsaid verbaalseid tekste, nagu reklaamid ja kuulutused;
- täitab lihtsamaid tarbekirju ja individuaalseid ankeete;
- kasutab vajadusel sõnaraamatuid ja vestlussõnastikke;
- omandab põhilised keelestruktuurid ning kasutab neid kõnes.

3.2. Üldpädevuste kujundamine inglise keele õppes

Õpilastes kujundatavad üldpädevused inglise keele õppes on: **kultuuri- ja väärtuspädevus** – õpilane tunneb mõningaid ingliskeelsete riikide tavasid ja käitumisnorme; tervitab, palub, tänab ja jätab nägemiseni vastavalt kehtivatele moraalnormidele; võrdleb end ja meie tavasid ingliskeelsete maade inimeste ja kommetega; nimetab meie ja nende tähistatavaid pühasid, leiab ühisosa ja erinevusi; kirjeldab, millised ingliskeelsete riikide tavad talle meeldivad ja millised mitte;

sotsiaalne ja kodanikupädevus – õpilane oskab end inglise keeles tutvustada ja saab hakkama igapäevaeluks vajalike toimingutega; ta oskab rääkida endast ja oma kodumaast inglise keeles; tunneb lihtsamaid ingliskeelsete riikide tavasid ja käitumisnorme ning sätib oma käitumist sellele vastavalt; teeb koostööd klassi- ja rühmakaaslastega võõrkeelsetes situatsioonides; selgitab oma eelistusi ja aktsepteerib kaaslaste eriarvamusi; argumenteerib oma valikute üle;

enesemääratluspädevus – õpilane räägib endast inglise keeles, kirjeldades oma tugevusi ja nõrkusi (mida oskab hästi ja mida veel mitte); oskab küsida inglise keeles nõu ja pakkuda abi;

õpipädevus – õpilane korrastab oma õppekeskkonna; teostab lihtsamaid ingliskeelseid internetiotsinguid soovitud info leidmiseks; koostab õppimiseks kavasid ja järgib neid; seostab inglise keeles õpitut teistes ainetes omandatuga, lahendab probleeme; kirjeldab, mida ta oskab (hästi) ja mida peaks veel omandama;

suhtluspädevus – õpilane valib situatsioonile sobiliku kõneviisi ja väljendid, arvestades olukordi ja suhtluspartnereid (ametlik ja mitteametlik suhtlus); tutvustab ennast ja kirjeldab oma seisukohti; loeb ja mõistab lihtsamaid teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutab postkaarte ja sõnumeid;

matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus – õpilane tunneb väiksemate arvude ingliskeelseid nimetusi, nimetab lihtsamaid kujundeid ja kirjeldab nende omadusi inglise keeles; õpilane mõõdab erinevaid näitusid ja kirjeldab tulemusi ingliskeelsete väljendite abil; kasutab ingliskeelseid rakendusi ja veebilehti eesmärgipäraselt; teostab infootsinguid;

ettevõtlikkuspädevus – õpilane algatab oma teadmiste ja oskuste vastavaid tegevusi; lahendab probleeme inglise keele tundides omandatud teadmisi kasutades; kirjeldab oma eesmärke ja plaane; juhib meeskonnatööd ja lööb teiste algatatud ettevõtmistes kaasa;

digipädevus – õpilane kasutab internetiotsingut ja veebisõnastikku; rakendab tundides vajalikke digivahendeid eesmärgipäraselt; loob, muudab, salvestab ja kustutab visuaalset materjali; valib endale ja olukorrale sobivad digivahendid ning kasutab neid eesmärgipäraselt; oskab kaitsta oma privaatsust ja isikuandmeid; suhtleb veebikeskkondades viisakalt.

3.3. Inglise keele lõiming õppekava läbivate teemadega

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine

Inglise keele õppimise läbi avaneb õpilasel täiendav võimalus end arendada ja oma karjäärivõimalusi suurendada. Keeleõpe annab oskused võõrkeeles suhelda, koostööd teha, infot otsida, aga ka läbi meelelahutuse ja mängu uusi oskuse omandada. Õpilane õpib tundma ja kirjeldama ameteid, mille nimetus on eesti keeles kasutusel võõrkeelse laenuna. Ainetundides tutvustatakse ameteid ja erialasid, mis on seotud võõrkeelesõppega.

Keskkond ja jätkusuutlik areng

Võõrkeeletundides arendab õpilane keskkonnateemadega tutvudes oma sõnavara ja laiendab silmaringi. Ainetundides kirjeldatakse inimese ja keskkonna omavahelisi seoseid ning seda, kuidas õpilane ise oma ümbritsevat keskkonda mõjutab. Arutletakse

probleemide üle kodukohas ja kaugemal, kirjeldatakse ja hinnatakse oma tarbimisvalikuid ja eluviise, võrreldakse neid ingliskeelsete rahvaste omadega.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus

Õpilane väljendab oma seisukohti, osaleb aruteludes ja otsuste langetamisel. Ta algatab paaris- ja rühmatöid, teeb kaaslastega koostööd ja võtab vastutuse enda tehtu eest. Õpilane kirjeldab oma eelistusi, erinevate tuttavate nähtuste eeliseid ja puuduseid inglise keeles, teeb ettepanekuid, annab soovitusi ning reageerib neile adekvaatselt.

Kultuuriline identiteet

Läbi võõrkeeleeõppe saab õpilane parema pildi nii oma kodumaa kultuurist kui õpib tundma ingliskeelsete riikide tavasid ja kultuure. Keskkel kohal on tuttava ja võõra võrdlemine, sarnasuste ja erisuste märkamine ning nende üle arutlemine. Paraneb arusaamine eesti keeles kasutusel olevate laensõnade päritolust ja põhjustest, miks teistelt kultuuridelt keelt laenatakse. Tekib tunnetus endast kui kultuurikandjast ja -muutjast. Ainetundides õpitakse käituma ingliskeelsete riikide kultuuritavadele vastavalt, näiteks tervitama, abi paluma ja pakkuma ning hüvasti jätma nii nagu seda sihtkeeles korrektseks peetakse.

Teabekeskkond ja meediakasutus

Inglise keele tundides otsitakse infot nii raamatutest, internetist kui üksteiselt. Keskkel kohal on info puudumise tuvastamine ja selle likvideerimine. Tundides õpitakse, kuidas suhelda eakaaslastega ja kuidas endast vanemate inimestega ning milliseid suhtlusvõtteid kasutada kirjalikus suhtluses. Õpitakse mõistma eri vormides infot (pildil, tabelis, helina jne) ja suhtuma sellesse kriitiliselt.

Tehnoloogia ja innovatsioon

Õpilane harjutab postkaartide ja e-kirja saatmist ning infootsingut arvutis ja nutiseadmetes. Kirjeldatakse ja analüüsitakse tehnoloogiat meie eludes. Õpilane arutleb erinevate vahendite üle, valib individuaalseks või rühmatööks sobivaima kanali.

Tervis ja ohutus

Inglise keele tundides arutletakse tervislike eluviiside nagu piisav uni, liikumine ja toitumine üle. Õpilane kirjeldab ja hindab oma harjumusi. Õpitakse küsima ja pakkuma abi, kirjeldatakse ohutusvahendeid ja harjutatakse abi kutsumist ohuolukordades. Tundides käsitletakse teemasid nagu liiklus- ja veeohutus, aga ka vaimne heaolu.

Väärtused ja kõlblus

Õpilane harjutab ingliskeelsete riikide kommetele vastavat käitumist nagu tervitamine ja hüvastijätt, aga ka palumine ja pakkumine, ettepanekute tegemine ja kutsetele vastamine. Kirjeldatakse klassis, koolis ja peres kehtivaid reegleid ning arutletakse nende üle. Tähtsal kohal on erinevate situatsioonide läbimängimine ja analüüs, et soovitud käitumisnormid kinnistuksid ja kujuneks arusaam, miks teatud käitumine ei ole lubatud.

3.4. Inglise keele lõiming teiste õppeainetega

Eesti keel

Võõrkeeleeõpetus tugineb eesti keele kui õpilase emakeele oskusele. Ainetundides toimub pidev võrdlus ja kõrvutamine emakeele ning selle reeglitega, alustades tähestike sarnasuste ja erinevustega ning lõpetades hääldamise ja grammatikaga. Tuginetakse õpilase eelnevatele teadmistele ja oskustele. Koos inglise keele õppega toimub eesti keele tundides õpitu kinnistamine.

Matemaatika

Inglise keele tundides õpitakse numbreid ja väiksemaid arve nii lugema kui kirjutama. Kirjeldatakse erinevaid geomeetrilisi kujundeid ja nende omadusi. Tegeletakse arvutamise, loendamise, võrdlemise ja mõõtmisega. Inglise keele õppes lahendatakse loogikaülesandeid ja sõnavara õppides arendatakse mälu. Tõlgendatakse erinevaid arvandmeid, analüüsitakse erineval kujul antud infot.

Loodusõpetus

Võõrkeeletundides kirjeldatakse loodusõpetusest tuttavaid olendeid, paiku ja nähtusi uues keeles. Õpitakse rääkima loomadest-lindudest ja loodusnähtustest nii Eestis kui välismaal. Oma kodukoha kirjeldamisel tuginetakse tugevasti loodusõpetuse tundides õpitule. Kirjeldatakse aastaaegu ja nende vaheldumist, tegevusi, millega Eestis ja välismaal eri aastaagadel võimalik tegeleda on.

Ajalugu

Inglise keele tundides õpitakse ajaloost tuttavaid paiku ja inimesi õigesti hääldama. Oluline ühistegur on teiste rahvaste mineviku ja kultuuri tundmaõppimine ning analüüs, sarnasuste ja erinevuste võrdlemine, tavade kirjeldamine. Lisaks õpitakse inglise keele tundides ajatelje loomist ja kasutamist.

Inimeseõpetus

Keeleõppes on kesksel kohal samad teemad nagu inimeseõpetuses. Õpitakse kirjeldama ja analüüsima iseennast, oma peret ja ümbritsevat keskkonda. Omandatakse teadmised nädalapäevade, kuude ja aastaaegade kohta.

Muusika

Õpilased tegelevad inglise keele tundides võõrkeelse muusika kuulamise, tõlkimise ja mõistmisega. Arutletakse muusika rolli üle meie eludes ja kirjeldatakse erinevaid muusikastiile ning oma eelistusi.

Tööõpetus

Võõrkeeleõpe annab võimalused infootsinguga leida uusi tehnoloogilisi lahendusi oma ideede elluviimiseks või tutvuda olemasolevate näidistega (nt tootearendus, arhitektuur, tehnika). Võimalik on teostada retsepte või otsida mustreid. Inglise keele valdamine võimaldab teha rahvusvahelist koostööd. Inglise keel on abiks rahvusvaheliste standardite ja regulatsioonide mõistmisel ja tõlgendamisel.

Kunstiõpetus

Võõrkeeletundides arendatakse verbaalset eneseväljendusoskust, diktsiooni ja infokanalite kasutamise oskust. Tundides kasutatakse õppevahenditena nii pilte, fotosid, muusikat, teatri- kui filmikunsti. Tegeletakse käelise tegevusega nagu postkaartide ja kutsete meisterdamine. Materjalidena kasutatakse ilukirjandust ja luulet.

3.5. Õppetegevuse kirjeldus arenguperioodide kaupa

Õppetegevus 5. klassis

Võõrkeeleõppe lähenemine 5. klassis on peamiselt suunatud ettevalmistamisele keeleoskuse omandamiseks. Oluline on, et õpilased saaksid algteadmised võõrkeele eripärade kohta, mis võimaldaks neil hakata tajuma keele iseloomulikku kõla ja intonatsiooni. Õppe eesmärk on juhendada õpilasi keelt kasutama loomulikes suhtlusolukordades. Õpetaja ülesandeks on luua klassiruumis autentne keelekeskkond, toetudes erinevatele õppemeetoditele, mis aitavad kujundada suhtlus- ja käitumisoskusi.

Viiendas klassis keskendutakse eelkõige kuulamisoskuse ja kuuldust arusaamise arendamisele. Õpilasi julgustatakse aktiivselt kuulama, eristama üksikuid sõnu ja väljendeid ning jälgima hääletooni ja intonatsiooni. Kuulamisoskuse arendamine on tihedalt seotud matkimise ja järeleaimamisega ning kõneaparaadi arendamisega. Oluline on õpetada märkama ka kõneleja näoilmeid ja žeste, kuna need toetavad kõne mõistmist. Õpilased omandavad oskuse reageerida aktiivsele suhtlusele, olgu selleks küsimused, teated või korraldused. Õppetöös järgitakse suulist eelnevust põhimõtet: see, mida õpilased hakkavad lugema ja kirjutama, omandatakse eelnevalt suulises kõnes. Kõiki osaoskusi arendatakse süstemaatiliselt, pidades silmas praktilist harjutamist kui peamist õppemeetodit. Mälu arendamisel ja seoste loomise õpetamisel kasutatakse tajutavaid abivahendeid.

Õppetegevus 6.–7. klassis

6.–7. klassis avaneb õpilaste tunnetustegevuse tase, võimaldades neil osaleda õppetegevustes aktiivsemalt ja iseseisvamalt. Pööratakse tähelepanu elementaarse suhtlemise jaoks vajaliku sõnavara kujundamisele ning õpetatakse moodustama ja kasutama grammatiliselt õigeid lauseid, lähtudes omandatud sõnavarast ja keeleteadmistest. Õpilaste kõnelemissoovi ja suhtlemisjulgust kujundatakse, samal ajal arendades sõnade hääldus- ja kirja-pildi sobitamist ning lugemisoskust. Kõneoskuse arendamisel juhitakse õpilasi kasutama kompensatsioonistrateegiaid, näiteks küsimuste kordamist või uuesti alustamist, ning mitteverbaalseid väljendusvahendeid nagu žestid, näoilmed ja imiteerimine. Peamiseks õppemeetodiks on praktiline harjutamine, millele lisandub suulise eelnevuse põhimõte: enne lugemise ja kirjutamisega tegelemist omandatakse vajalikud teadmised suulises kõnes. Kõik keeleoskuste osad arendatakse komplekselt.

Õppetegevus 8.–9. klassis

8.–9. klassis keskendutakse võõrkeeleteadmiste ja -oskuste kujundamisele ning kinnistamisele, mis on olulised õpilaste iseseisva eluga toimetulekuks tulevikus. Peamine eesmärk on kõnekeeles arendamine, samal ajal kui pööratakse tähelepanu arusaamisele nii kõnest kui ka tekstist. Stimuleeritakse õpilaste kõnelemissoovi olulistest elulistest situatsioonides ning õpetatakse neile orienteeruma igapäevastes võõrkeelsetes tekstides. Lisaks õpetatakse õpilasi iseseisvalt kasutama sõnaraamatuid ning täitma lihtsamaid tarbekirju. Kõik keeleoskuste osad on jätkuvalt kujundamisel ning arendamisel.

3.6. Õpitulemused kooliastmete ja klasside kaupa

Õpitulemused II kooliastmes

- saab aru õpitud sõnadest ja lühikestest lausetest, kui räägitakse aeglaselt, hääldab õigesti õpitud sõnu;
- reageerib adekvaatselt väga lihtsatele küsimustele ja juhistele;
- osaleb dialoogis õpitud lausemallide piires;
- oskab teha ära kirja õpitud lühikestest tekstidest;
- oskab öelda arve;
- tunneb ja järgib esmaseid viisakusnorme;
- on saavutanud eel-A1 (Pre-A1) keeleoskustaseme.

Õppesisu 5. klassis	Õpitulemused
1. Sissejuhatus: Mida ma juba oskan?	
2. Tervitused ja tutvustused (Greetings and introduction)	Õpilane teab tähendust ja oskab hääldada sõnu ja väljendeid: Hello! Good morning! Good afternoon! Good evening! Good night! How are you? I'm fine, thanks! My name is.../I am..., What is your name?
3. Õppetunni sõnavara (Classroom language)	Õpilane teab tähendust ja oskab hääldada sõnu ja väljendeid: Open/ close your book; sit down; stand up; raise your hand; take out; look at, read, write, listen, repeat, be quiet, speak, walk, go.
4. Vajalikud sõnad ja väljendid koolis (Important school nouns and phrases). Lihtlause moodustamine: See on.... (This is..)	Õpilane teab tähendust ja oskab hääldada sõnu ja väljendeid ning tunneb ära lihtsamate sõnade kirjapildi: A boy, a girl, a student, a teacher, a classmate, a classroom, school, cafeteria, toilet, a book, a pencil, a pen, a schoolbag, a desk, a computer, can I go out? Õpilane oskab moodustada lauset This is a ....
5. Asesõnad (Subject pronouns)	Õpilane teab tähendust ja oskab hääldada: I, you, he, she, it, we, you, they.
6. Tegusõna olema pööramine (Be - am/is/are/)	Õpilane pöörab tegusõna olema. Õpilane oskab hääldada tegusõna olema erinevaid vorme ja nende lühendeid. Õpilane moodustab lauseid kasutades olema vormi ja eelnevalt õpitud nimisõnu. (I am a boy. She is a girl. We are students. She is a teacher.) Õpilane moodustab lauseid kasutades olema vormi ja eelnevalt õpitud nimisõnu. (I am a girl. I am not a boy.
7. Numbrid (Numbers)	Õpilane oskab hääldada ja loendada numbreid 1-20.

Õppesisu 5. klassis	Õpitulemused
8. S-lõpuline mitmus (Plural nouns)	Õpilane moodustab s-lõpulist mitmust (reeglipäraselt). Õpilane ütleb mitu midagi klassis on, nt. twelve desks, one teacher, ten students, five boys, three girls, nine books, eleven pens, two pencils. (Esialgu jätta välja sõnad, milles tuleb kirja pilti muuta baby - babies jms).
9. Värvused (Clours)	Õpilane teab tähendust ja oskab hääldada ning tunneb ära lihtsamate sõnade kirja pildi ja oskab kirjutada: white, black, blue, red, yellow, green, brown, orange, pink, grey.
10. Tegusõna omama jaatav ja eitav vorm (have) - I/you/we/they have got, he/she/it has got. I/you/we/they have not got, he/she/it has not got.	Õpilane teab tähendust ja oskab hääldada, lugeda ning kirjutada - I/you/we/they have got/'ve got, he/she/it has/'s got. Õpilane teab tähendust ja oskab hääldada, lugeda ning kirjutada - I/you/we/they have not got/ haven't got, he/she/it has not got/ hasn't got. Õpilane ütleb, millised kooliasjad tal on ja mida tal pole (I have got two black pencils).
11. Riietusesemed ja jalanõud (clothes and shoes) Lihtlause moodustamine: This is..., These are...	Õpilane teab tähendust ja oskab hääldada ning tunneb ära lihtsamate sõnade kirja pildi: T-shirt, shirt, trousers, jacket, hat, trainers, boots, scarf, jumper, dress, skirt, leggings.
12. Näo- ja kehaosad (Face and body)	Õpilane teab tähendust ja oskab hääldada, ning tunneb ära lihtsamate sõnade kirja pildi ja oskab kirjutada: face, body, eye - eyes, nose, mouth, ear - ears, hair, head, arm - arms, hand - hands, leg - legs, foot - feet.
13. Omadussõnad (Adjectives)	Õpilane teab tähendust, oskab hääldada, lugeda ja kirjutada: big, small, tall, short, fat, thin, long, curly, straight, blond, dark, young, old.

Õppesisu 5. klassis	Õpitulemused
14. I am, my	Õpilane moodustab lauseid enda kohta. I am tall. My hair is curly and long.
15. Pereliikmed (Family members) Küsimuste moodustamine - Have you/we/they got....? Has he/she/it got...? ja lühivastused (Yes I have. No, I haven't/have not.)	Õpilane teab tähendust, oskab hääldada, lugeda ja kirjutada: Family, mother (mum), father (dad), sister, brother, baby, grandmother (granny), grandfather (grandpa), aunt, uncle, cat, dog, pet. Õpilased küsivad üksteiselt küsimusi perekonna kohta Have you got a brother? Has she got a sister?
16. Tähestik	Õpilane tutvub tähenimedega inglise keeles. Õpilane laulab koos õpetajaga tähestiku laulu.

Õppesisu 6. klassis	Õpitulemused
1. Kordamine, eelmise aasta meenutamine	
2. Enesetutvustus (Myself and my family)	Õpilane tutvustab end kasutades järgnevaid lauseid: My name is .... I am a student, I have got a sister, I am ... years old
3. Nädalapäevad (Days of the week)	Õpilane oskab hääldada ja tunneb ära kirja pildi - Monday, Tuesday, Wednesday, Thursday, Friday, Saturday, Sunday. Õpilane kirjutab nädalapäevad suure algustähega.
4. Numbrid 20-40 (Numbers 20-40)	Õpilane loendab inglise keeles numbreid 1-40.
5. Kuude nimetused (Months).	Õpilane oskab hääldada ja tunneb ära kirja pildi - January, February, March, April, May, June, July, August, September, October, November, December. Õpilane kirjutab kuude nimetused inglise keeles suure algustähega.
6. Järgarvud (ordinal numbers 1-31).	Õpilane moodustab inglise keeles järgarve.
7. Kuupäevad (Dates)	Õpilane vastab inglise keeles küsimustele - What day is it today? What is the date today? When is your birthday? Õpilane kasutab õigesti nädalapäevade ja kuupäevadega seotud eessõnu. Õpilane küsib kaaslaste käest - What day is it today? What is the date today? When is your birthday?
8. Loomad (Animals)	Õpilane oskab inglise keeles hääldada ja kirjutada: a dog, a cat, a horse, a cow, a sheep, a pig, a chicken, a duck, a lion, a tiger, an elephant, a monkey, a giraffe, a rabbit, a snake, a pet, a farm, a zoo, an animal. Õpilane moodustab lause This is a...
9. Omastavad asesõnad (Possessive adjectives: followed by nouns)	Õpilane teab omastavaid asesõnu (possessive adjectives: my, your, his, her, its, our, their) ja moodustab neid isikulistest asesõnadest (subject pronouns).

10. Tegusõnad (Verbs)	Õpilane teab, oskab hääldada ja tunneb kirja pildi järgi ära tihemini kasutatavad tegusõnad nt. think, look, run, jump, swim, cook, speak, draw, sing, dance, sleep, eat, read, write.
11. Oskan, ei oska (Can, can't)	Õpilane nimetab tegevusi, mida oskab ja mida ei oska teha: I can write/ I can't cook.
12. Välimust kirjeldavad omadussõnad (appearance): general: tall/ short, beautiful/ pretty/ good-looking/ handsome, ugly, slim/ thin, fat/ plump; eyes: blue, grey, brown, green; nose: straight, snub mouth: thin lips, fleshy lips hair colour: blond/ fair, brown/ dark, black, grey, ginger, white, dyed; hair style: long, short, shoulder-length, curly, straight; age: young, old, middle-aged, teenager; other: glasses, earrings, braces. Välimuse kohta esitatav küsimus: What does he/she look like? Pildi kirjeldamine: I can see a ... in the photo.	Õpilane teab, oskab hääldada ja kirjutada omadussõnu, mis kirjeldavad välimust. Õpilane küsib kellegi välimuse kohta (What does s/he look like?) Õpilane moodustab lause I can see... in the picture.. Õpilane kirjeldab pilti 2-3 lausega abivahendi toel.

Õpitulemused III kooliastmes

- saab kuulates aru lihtsate tekstide põhisisust õpitud sõnavara piires;
- oskab end suuliselt tutvustada, rääkida oma hobidest ja pereliikmetest õpitud lausemallide piires;
- mõistab kaardi või e-kirjaga saadetud lühikesi sõnumeid;
- täidab lihtsat ankeeti isikuandmetega ja kirjutab näidise järgi lihtsaid sõnumeid;
- kasutab õpetaja juhendamisel endale sobivaid keeleõppestrateegiaid ja keeleõppe abivahendeid (sõnaraamatut, internetti);
- teab õpitava keele maa(de) kultuuri(de) põhijooni;
- on saavutanud A2-keeleoskustaseme.

A1 keeleoskustasemel saab õpilane aru ja kasutab ise õpitud sõnu, väljendeid ning lauseid. Peamiseks õppemeetodiks on praktiline harjutamine. Kujundatakse elementaarne suhtlemiseks vajalik sõnavara. Kujundatakse kõnelemissoovi ja suhtlemisjulgust, arendatakse sõnade hääldus- ja kirja pildi kokku sobitamist, kujundatakse lugemisoskust.

Kõnelemisioskuse arendamiseks õpetatakse kasutama kompensatoorseid strateegiaid (üle küsimine, uuesti alustamine) ja mitteverbaalseid väljendusvahendeid (žestid, miimika, imiteerimine). Oluline suulise eelnevuse printsiip: see, mida laps hakkab lugema ja kirjutama, omandatakse eelnevalt suulises kõnes. Kompleksselt arendatakse kõiki osaoskusi. Õpitakse moodustama ning kasutama grammatiliselt õigeid lauseid õpitud sõnavara ja keeleteadmiste piires. Keeletunnis arendatavad üldpädevused: suhtluspädevus, õpipädevus, kultuuri- ja väärtuspädevus.

Õppesisu 7. klassis	Õpitulemused
1. Kordamine, eelmise aasta meenutamine	
2. Minu kodu (My house): toad, (mööbli)esemed, sisustus, lauanõud Konstruksioon olemasolu väljendamiseks: there is/ there are	Õpilane teab ja oskab hääldada ja kirjutada mööbliesemeid: Elutuba: a sofa/ a chair/ an armchair/ a (coffee) table/ a vase/ a lamp/ a picture/ a window/ a cushion/ a carpet, (rug)/ curtains/ a shelf/ a book case/ a clock/ a TV set Köök: a kitchen table/ a sink/ a fridge/ a cooker (stove), (a microwave/ a cupboard, a plate, a knife, a spoon, a fork, a mug, a cup, a saucer, a glass Magamistuba/ minu tuba: a bed/ a wardrobe (closet)/ nightstand (bedside table)/ a desk/ a computer Õpilane moodustab lause there is/ there are ... . Õpilane vastab üldküsimusele Is there .../ Are there ...? lühivastusega. Edasijõudnud õpilsed moodustavad küsimuse. Õpilane nimetab (mööbli)esemeid, alustades lauset There is/ are ... , edasijõudnud oskavad lisada ruumi, nt. There is a fridge (in my/ our kitchen). There are two armchairs (in our living room).
3. Eessõnad (Prepositions of place):	Õpilane moodustab lihtlauseid ruumide kirjeldamiseks kasutades: on the left/ right, in the middle, in the corner, under, behind, in front of, next to. nt. The bookcase is in front of the wall. Edasijõudnud kasutavad konstruktsiooni there is/ are samas lauses, nt. There is a bookcase in front of the wall.

Õppesisu 7. klassis	Õpitulemused
4. Minu kodukoht (My home town): I live in Tartu, in Pikk Street,	Õpilane teab ja oskab kirjutada sõnu: town, village, farm, street, road, square, park; Õpilane ütleb, kus ta elab, nt I live in Tartu. I live in a (small/ big) town. I live in Pikk Street. I live in a village. I live on a farm. I live in a (big/ small) house. I live on the first/ second, etc. floor. Õpilane moodustab lauseid: There is (There are ...) a shop (supermarket)/ a school/ a cinema/ a library/ a museum/ a hospital/ a bank/ a restaurant (café)/ a theatre/ near my house (in my town). We have a (small/ big) garden (around our house) Õpilane kirjutab näidise järgi lühikese e-kirja.
5. Numbrid 40-100	Õpilane teab ja oskab öelda ja kirjutada numbreid 40st 100ni
6. Kellaajad: täistund, pool	Õpilane vastab küsimusele <i>What time is it?</i> öeldes täistundi ja pooltundi
7. Minu kool/ klass (My school/ classroom): õppeained (subjects)	Õpilane ütleb, mis koolis ta käib, nt, I go to ... School; mitmendas klassis õpib, nt. I'm in form 7. Kui palju on klassis õpilasi, mitu poissi/ tüdrukut, nt. There are 9 boys in our class, etc. Mitu tundi on päevas, nt I have got 5 lessons a day. Nimetab õppeaineid, mida õpib, nt. I learn Estonian, English, Maths, History, PE, handicraft, etc Õpilane ütleb mis kell kool ja tunnid algavad (võib öelda ka eight fifteen). Õpilane täidab iseseisvalt tunniplaani tabeli.
8. Minu päev (My day)	Igapäevased tegevused (Present Simple)

Õppesisu 7. klassis	Õpitulemused
	Õpilane nimetab igapäevaseid rutiinseid tegevusi koos kellaajaga nt. I wake up at 7 o'clock. I wash my face. I brush my teeth. I have breakfast at 7.15. I go to school at 7.45. Lessons begin at 8.15. I have 6 lessons a day. I go to gym at 4 o'clock. I go home at 6 o'clock. I do my homework. I go to bed at 9.30.
9. Present Simple negative and interrogative	Õpilane moodustab ette antud lauseliikmetest jaatava, eitava ja küsiva vormi.
10. Tähtpäevad (Christmas, Halloween)	Õpilane oskab hääldada ja oskab öelda kuupäeva, millal neid tähtpäevi tähistatakse, teab üldtuntud fakte ja sõnavara nende pühade kohta. Õpilane ütleb kas tema tähistab neid tähtpäevi (I celebrate halloween. I celebrate Christmas.) Õpilane kirjutab kutse.
11. Omadussõnade võrdlemine (Comparaison of adjectives)	Õpilane moodustab omadussõnade kesk- ja ülivõrret, oskab võrdlusastmeid kirjutada (reeglipärased + good ja bad).
12. Eesti (Estonia)	Õpilane ütleb, kust ta pärit on (I am from/ come from Estonia) ja tutvustab Eestit (pealinn (the capital of Estonia), president, eesti keel, rahvaarv (population), suurim linn (the biggest/ largest town), suurim järv (largest/ biggest lake), pikim jõgi (the longest river). Oskab koostada kirjaliku factfile'i.

Õppesisu 8. klassis	Õpitulemused
1. Kordamine	
2. Kodused tööd (Household chores): do the washing-up, load/ unload the dish washer/ the washing machine, lay/ clear the table, make the beds, take the bins out, tidy your room, do the vacuuming. Present Simple: kasutamine (habits/ routines), likes/ dislikes, facts and laws of nature sagedusmäärused (adverbs of frequency) jt. ajamäärused (every ... , on Mondays, at weekends, in the mornings Ajamäärusväljendid eessõnadega: on Monday(s), at weekend(s), in the morning(s)/ afternoon(s), at night(s)	Õpilane nimetab koduseid toimetusi ja oskab neid sõnu kirjutada. Õpilane moodustab lihtlauseid igapäevaste tegevuste kohta kasutades lihtolevikku. Õpilane kasutab lauses ja tõlgib sagedusmäärusi: always, often, usually, sometimes, seldom, hardly ever, never, every day, week, etc; on Mondays, at weekends, Õpilane kirjutab lühikese lõigu teemal missuguseid koduseid töid ja kui tihti ta teeb.
3. Toit ja toidukorrad (Food and Meals): vegetables: potato, carrot, tomato, cucumber, cabbage, onion, garlic, pepper; fruits: apple, banana, orange, lemon, cherry, plum, pear; sugar, salt, pepper, butter, ham, cheese, olive oil; milk, water, juice, coke, tea, coffee; flour, eggs, bread, sandwich, hamburger; candy, chocolate, cake healthy food, junk food breakfast, lunch, dinner, supper, snacks Verb have koos toidukordadega + prepositsioon for, nt I have a sandwich for breakfast Toidu maitsega seotud omadussõnad: adjectives describing food: sweet, sour, salty, spicy, bitter	Õpilane nimetab põhitoiduaineid ning toidukord ja oskab neid kirjutada. Õpilane kasutada verbi "have" seoses toidukordadega. Õpilane räägib, mida ta hommikueineks/ lõunasöögiks/ õhtuks tavaliselt sööb. Õpilane kasutab ajavormi present simple koos sagedusmäärustega oma toiduharjumustest rääkimisel. Õpilane ütleb, mis on tervislik toit ja mis on rämpstoit. Õpilane oskab öelda, mis talle meeldib/ ei meeldi kasutades maitset väljendavaid omadussõnu. Õpilane kirjutab lühikese lõigu toitudest, mida ta harjumuspäraselt sööb. Mis talle õpitud toiduainetest meeldib/ ei meeldi.

Õppesisu 8. klassis	Õpitulemused
4. Toidupoes (Shopping for food) Loendatavad ja loendamatud nimisõnad (countable and uncountable nouns): (toidu)ained some/ any	Õpilane teab, kuidas eristada loendatavaid ja loendamatuid nimisõnu. Õpilane kasutab artiklit a / an ainsuses olevate loendatavate toiduainetega. Õpilane oskab kasutada sõna "some" loendamatute ja mitmuses olevate toiduainetega. Õpilane oskab kasutada sõna "any" eitavas lauses ja küsimuses. Õpilane koostab poenimekirja.
5. Iseloom (Personality): kind/ friendly, happy/ cheerful, serious, hard working, lazy, polite, impolite, nice, quiet, rude, angry, noisy, musical, artistic, athletic, Küsimus: What is s/ he like? iseloomu kohta küsimiseks.	Õpilane teab ja oskab hääldada omadussõnu, mis kirjeldavad iseloomu, Õpilane vastab küsimusele What is s/ he like? Õpilane avaldab oma arvamust: I think that s/he is friendly.
6. Kolmekohaliste arvude lugemine Aastaarvude lugemine	Õpilane teab, et kolmekohalistes arvudes öeldakse sajaliste ja kümneliste vahele <i>and</i>. Õpilane loeb kolmekohalisi arve. Õpilane teab, et aastaarvude lugemisel tehakse need pooleks ja loetakse nagu kahekohalised arvud.
7. Ametid: teacher, shop assistant, baker, chef, waiter, waitress, police officer, cleaner, nurse, hairdresser, lawyer, babysitter etc Verbs: become, study, teach, serve customers, cook, clean, protect people, bake bread, etc Grammar: Present simple 3rd person S	Õpilane oskab hääldada ja kirjutada ametite sõnavara. Õpilane ütleb, mida erinevatel töökohtadel tehakse kasutades lihtoleviku 3. pööret. Õpilane ütleb, kelleks ta tahab saada ja miks.
8. Sports: football, basketball, volleyball, tennis, athletics, jogging, long/ high jump, wrestling, swimming, skiing, aerobics, etc Tegusõnad (collocations): play sports play football/ volleyball/ tennis; go skiing/ swimming, jogging; do athletics	Õpilane nimetab spordialasid ja teab, mis tegusõnaga need kokku käivad. Õpilane kirjutab õpitud sõnu. Õpilane moodustab lause enda kohta tuginedes skeemile nt. I play football. I go skiing.

Õppesisu 8. klassis	Õpitulemused
9. Huvid/ hobid (Interests and hobbies): sports music: pop / rap/ rock/ classical/ playing the piano, guitar, drums, etc art: drawing/ painting playing computer games watching films: action/ horror films, comedies/ cartoons väljendid: I like playing football, I'm into... , I'm interested in .... , I'm a big fan of ...; I don't like ... -ing, I'm not into ... , I'm not interested in ... , I can't stand Küsimus: How often do you ... ? Ajamäärusväljendid: once a week/ twice a week, three times a week.	Õpilane nimetab tegevusi, mis talle meeldivad/ ei meeldi. Õpilane räägib oma hobist: kui sageli ja millal ta sellega tegeleb. Õpilane küsib oma kaasõpilaselt: How often do you ...? ja What about you? Õpilane kirjutab lühikese lõigu oma huvialast.
10. Tee juhatamine/ küsimine (imperatives): ületa tänav (cross the street), mine otse edasi (go straight ahead), pööra vasakule/ paremale Aia tänavasse (turn left/ right into Aia Street), möödu supermarketist (go past the supermarket), kool asub paremal (the school is on your right)/ Excuse me, where's ...?, Küsimus: Where is the supermarket? How long does it take to get ... ?. It takes ... on foot/ by bus Väljendid: on foot/ by bus/ by car/ by taxi/ by train.	Õpilane teab tee juhatamiseks vajalikke fraase. Õpilane küsib küsimusi: Where ... ? / How long does it take to get there? Õpilane vastab küsimustele kasutades lausemalli: It takes ... minutes. Õpilane nimetab sõiduvahendi koos eessõnaga. Õpilane juhatab kaardi järgi teed punktist A punkti B.
11. Present Continuous: moodustamine: am/ is/ are + -ing kasutamine: actions happening at the moment of speaking ajamäärused: now, at the moment. Spelling: + -ing Sõnumi kirjutamine (texting)	Õpilane moodustab ajavormi present continuous jaatavat, eitavat ja küsivat vormi ning lühendeid (abivahendi toel), teab, millal seda kasutada ning kirjutab -ing lõpuliselt tegussõnu. Õpilane räägib, mida keegi teatud kellaaegadel teeb, nt She's sleeping at 5 o'clock in the morning. Õpilane oskab kirjutada lühisõnumi kasutades ajavormi present continuous.

Õppesisu 8. klassis	Õpitulemused
12. Holidays Sõnavara: plane, train, coach, boat, airport, bus station, train station, suitcase, passport, checking-in desk, gate, arrive, seat, pool, take off. Eessõna: by Väljendid: going on holiday, go sightseeing, buy souvenirs, eat in a restaurant, visit museums, go shopping, take photos, stay in a hotel, write postcards. Küsimused: How do you go on holiday? What do you do on holiday?	Õpilane teab tähendust ja oskab kirjutada reisimisega seotud sõnavara ja väljendeid, saab aru lennujaama infost. Õpilane tunneb tähenimetusi inglise keeles ja oskab kuulamise järgi kirja panna lennu numbri.
13. London	Õpilane leiab piltidelt Londoni tuntumaid vaatamisväärsused nt the Tower of London, Big Ben, The Houses of Parliament, Buckingham Palace, London Eye, jm. (nt red double-decker buses, black cabs, red letter boxes.) Õpilane nimetab mõne (2-3) vaatamisväärsuse iseseisvalt ja oskab vaatamisväärsuste nimesi hääldada. Õpilane teab, et London on Ühendkuningriigi pealinn. Õpilane tunneb pildil ära Kuninganna Elisabeth II ja kuningas Charles III. Õpilane hääldab õigesti Londonit läbiva jõe nime: the Thames

A2 keeleõppe tasemel moodustab õpilane ise lauseid ja suudab luua lühikesi tekste, kuigi viimased ei ole veel eriti sidusad. Saab aru autentsetest tekstidest, mis sisaldavad konkreetset teavet talle tuttavatel teemadel ja on lihtsas keeles. Põhiülesandeks on kõnekeele arendamine. Kujundatakse kõnest ja tekstis arusaamist, ergutatakse kõnelemissoovi eluliselt vajalikes situatsioonides, õpitakse orienteeruma igapäevases võõrkeelses teabes. Õpitakse kasutama tõlkesõnaraamatuid ja interneti. Õpitakse lihtsamaid tarbekirja vorme täitma. Kujundatakse ja kinnistatakse võõrkeele alaseid teadmisi ja oskusi, mis aitavad õpilasel toime tulla edaspidises iseseisvas elus. Jätkuvalt kujundatakse kõiki keele

osaoskusi. Keeletunnis arendatavad üldpädevused: suhtluspädevus, õpipädevus, kultuuri- ja väärtuspädevus.

Õppesisu 9.klassis	Õpitulemused
1. Kordamine	
2. Meie ümber: riigid, rahvad ja rahvused, pealinnad: Ühendkuningriik, Ameerika Ühendriigid, Saksamaa, Prantsusmaa, Hispaania	Õpilane ütleb (õpetaja valikul) suuremate riikide nimesid inglise keeles, teab kuidas nimetatakse selles riigis elavat rahvast, mis keelt seal räägitakse, nimetab pealinna ja tunneb ära/ joonistab lipu. Õpilane kirjutab riigi/ rahvuse/ pealinna nime kirjutada kasutades suurt algustähte. Õpilane koostab nt, plakati, millel eelpool nimetatud info (factfile).
3. Puhkuse veetmine (Holiday activities): go on a bus/ walking tour, go sightseeing, go to the zoo, visit museums, take photos, buy souvenirs, go shopping, eat in restaurants, stay at a hotel Postkaardi kirjutamine kasutades kestvat olevikku	Õpilane saab aru ja kasutab teemakohaseid sõnu ja eessõnalisi fraase, ütleb, mida ta tavaliselt/ tihti/ mõnikord puhkusereisidel teeb. Õpilane kirjutab näidise järgi postkaardi sõbrale. Teab, kuidas alustada ja lõpetada. Väljendab tegevusi kestvas olevikus, nt. I'm staying at a nice hotel, etc.
4. Past Simple regular verbs Eelnevalt õpitud tegusõnad mineviku vormis. Did - eitus ja küsimus. Ajamäärused: Yesterday, ... days/ weeks/ monhs/ years ago, last week/year.	Õpilane moodustab lauseid lihtminevikus kasutades reeglipäraseid tegusõnu. Tutvub reeglipärase ja ebareeglipärase verbidega. Õpilane räägib oma tegemistest minevikus kasutades reeglipäraseid tegusõnu ja õigeid ajamäärusi. Moodustab eitavat lauset abitegusõna did abil. Teab minevikule viitavaid ajamäärusi.
5. Past Simple Irregular verbs Traditsioonid/ Festivalid (Festivals): Bonfire Night (Guy Fawkes Night)	Õpilane ütleb millised tegusõnad on reeglipäraseid ja millised ebareeglipäraseid. Õpilane moodustab jaatavaid, eitavaid ja küsilauseid kasutades ebareeglipäraseid tegusõnu. Õpilane saab aru ja oskab kirjutada teemakohast sõnavara. Õpilane ütleb, millal Bonfire Night toimub. Õpilane leiab tekstist

Õppesisu 9.klassis	Õpitulemused
	informatsiooni/ õpitud sõnavara. Õpilane vastab küsimustele, reastab sündmusi ajateljel. Õpilane teab ohutusreegleid tule tegemise korral.
7. Technology - devices I use at school, at home..	Õpilane saab aru ja oskab kirjutada teemakohast sõnavara. Õpilane ütleb milliseid seadmeid (gadget/ device) ta kasutab kodus, koolis. Õpilane selgitab, milleks ta mingit seadeldist kasutab (I use my phone for playing games, taking photos etc.). Õpilane oskab öelda, kuidas on internetis ohutu käituda.
8. Vaatamisväärsused õpetaja valikul (British and/ or American landmarks): Big Ben, the Tower Bridge, the Statue of Liberty, the 9/ 11 Memorial	Õpilane nimetab pildil oleva objekti ja oskab seda paar lihtsa lausega kirjeldada (Big Ben is situated in London. Big Ben is a clock tower in the centre of London.).
9. Loodus (Nature/ Environment): continent, country, island, ocean, sea, lake, river, desert, mountain, forest	Õpilane mõistab ja kirjutab teemakohast sõnavara. Õpilane nimetab mõne kõrbe, jõe, mere, ookeani, mäe, järve jne.
10. Artiklid geograafiliste nimedega (articles with geographical names): the, zero article	Õpilane kasutab geograafilisi nimesid öeldes artiklit õiges kohas. 1. ilma artiklita: mandrid, maad, saared, järved, joad, mäetipud, vulkaanid, linnad, tänavad, väljakud, pargid 2. artikliga <i>the</i>: mitmuses olevad maad ja saared, mäeahelikud, ookeani, mered, jõed, kanalid, kõrbed, nimed <i>of</i> fraasis, muuseumid, teatrid, kinod
11. Modaalverbid have to/ don't have to, must/ mustn't	Õpilane teab, et modaalverb näitab kõneleja suhtumist tegevusse. Õpilane moodustab lauseid kooli ja interneti kohta, kasutades modaalverbe.

Õppesisu 9.klassis	Õpitulemused
	I have to/ I don't have to=ma pean/ ma ei pea (kohustus) I must on I have to sünonüüm, mis samuti väljendab kohustust, aga mustn't=range keeld (ei tohi) Õpilane ütleb, mida ta peab tegema kasutades I have to/ I must, mida ta ei pea tegema kasutades I don't have to. Õpilane teab, et he, she, it pöörete puhul kasutatakse <i>have</i> asemel sõna <i>has</i> ning <i>don't</i> asemel <i>doesn't</i>.
12. Meelelahutus (films, computer games, vlogs, podcasts, famous people).	Õpilane mõistab ja kasutab teemakohast sõnavara. Õpilane loeb inglise keelset teksti ja teeb koostöös õpetajaga harjutusi teksti põhjal Õpilane tutvustab kaaslastele oma lemmikut filmi/ laulu/ kuulsust vms.
13. Kirja kirjutamine	Õpilane kirjutab näidise abil kirjutada kirja, milles räägib sellest mis talle meeldib ja mis mitte. Õpilane teab, kuidas alustada ja kuidas lõpetada kirja. Õpilane teab, et kirja sisu jagatakse lõikudeks.
14. Presentation Me and my friends	Õpilased panevad kokku oma isikupära tutvustava kasti (identity box) ja näidise järgi tutvustavad selle sisu (esemeid) ja lisavad, miks see selles kastis on.

4. Matemaatika

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava matemaatika ainekava on üles ehitatud kontsentrisuse printsiibil, mis tähendab, et üks teema kasvab välja teisest või täiendab seda, tuginedes aine enese sisemisele loogikale. Sellise aineeesituse juures käsitletakse sama teemat mitmes erinevas kontsentris ja erinevates klassides. Iga uue käsitluse korral lisandub juba teadaolevale midagi uut, mis aitab luua õpilastel terviklikku ja süsteemset pilti matemaatika kui aine olulisematest mõistetest ja seotusest teiste õppeainete ja rakendustega igapäevaelus. Matemaatika õpetamisel lihtsustatud õppe tasemel õpilastele on kõige olulisem keskenduda nendele matemaatikalastele teadmistele, mis õpetavad lapsi tunnetama tegelikkust ning loovad iseseisva toimetuleku oskused. Koolist saadud kogemused peavad viima õpilasteni arusaama, et omandatud teadmisi ja oskusi läheb neil vaja igapäevases elus praktiliste ülesannete lahendamisel.

Õpetuse eesmärk

Matemaatikaõpetuse eesmärk põhikoolis on kujundada õpilastes eakohane matemaatikapädevus, mis tähendab matemaatika mõistete, seoste ja protseduuride tundmist, nende sisemise loogika mõistmist ning rakendamise oskust nii eluliste kui ka ainealaste probleemide lahendamisel, hõlmates ka matemaatika sotsiaalse, kultuurilise ja isikliku rolli mõistmist.

- Matemaatikaõpetuse peamine eesmärk on matemaatikapädevuse kujundamine. Õppeprotsessi käigus omandatakse matemaatikale omane keel, sümbolid ja meetodid, mis loovad võimaluse:
- kirjeldada seoseid matemaatiliselt;
- koostada ja lahendada probleemülesandeid;
- uurida ja rakendada erinevaid lahendusstrateegiaid;
- analüüsida olemasolevat informatsiooni ja jõuda loogilise arutluse kaudu järeldusteni;
- kasutada otstarbekalt info- ja kommunikatsioonitehnoloogia vahendeid;
- hinnata oma arengut matemaatikateadmiste ja -oskuste omandamisel.

Matemaatikaõpetuse eesmärgid põhikooli lõpuks:

- saab aru matemaatika vajalikkusest oma elus ja tegevuses, tunneb rõõmu matemaatikaga tegelemisest;
- omandab iseseisvaks tööks ja koostööks vajalikud oskused ning hoiakud;

- õpib ümbritseva maailma esemeid ja nähtusi struktureerima (järjestama, võrdlema, rühmitama, loendama, mõõtma);
- oskab suunamisel otsida matemaatikaalast teavet, kasutab õpetaja juhendamisel või iseseisvalt sobivaid info- ja kommunikatsioonitehnoloogia vahendeid;
- tunneb õpitud matemaatilisi mõisteid ja seoseid, rakendab matemaatikateadmisi ning lahendab jõukohaseid probleemituatsioone teistes õppeainetes ja igapäevaelus.

Üldpädevuste kujundamine matemaatika õppes

Matemaatikaõpetus loob võimaluse erinevate üldpädevuste kujundamiseks. Õppeprotsessis kasutatakse igapäevaelu olukordi ja suunatakse õpilasi probleemülesandeid lahendama. Erinevad pädevused on vajalikud elus toimetulemiseks ja erinevate probleemide lahendamisel.

Kultuuri- ja väärtuspädevus

Matemaatikaga tegelemine arendab erinevaid väärtusi: visadus, järjekindlus, täpsus ja ausus. Matemaatikas õpetame oma tegevusi ja valikuid põhjendama. Ühele ülesandele eri vaatenurgast lähenemine ja erinevate lahenduste otsimine soodustavad õpilastel samasuguse mõtteviisi ülekandmist elulistesse kontekstidesse, näiteks mõtlema oma käitumisele kaasõpilaste, õpetajate ja teiste inimeste vaatevinklist lähtuvalt. Looduse ja ühiskonna protsesse ning nende seaduspärasusi aitab mõista vastava kontekstiga tekstülesannete lahendamine. Õpilasi suunatakse otsima lisaandmeid, esitama antud situatsiooni kohta küsimusi ja nendele vastuseid leidma. Õpilased saavad tutvuda eri ajastute ja rahvaste kultuuriga ning tajuda matemaatika rolli selles. Õpilasi suunatakse nägema geomeetrias õpitut ümbritsevas looduses ja arhitektuuris.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus

Vastutustundlikku käitumist ühiskonnaliikmena saab matemaatikas kasvatada eeskätt sellesuunaliste tekstülesannete lahendamise kaudu. Õpilased saavad päevakajalisi andmeid otsida ajakirjandusest või internetist ning neid analüüsida ja matemaatiliselt interpreteerida. Matemaatika õppimise aspektist on oluline õpilastevaheline koostöö, mille käigus kasvab õpilase julgus küsida selgitusi, esitada oma ettepanekuid ja neid põhjendada, oskus hinnata kaaslaste lahenduste õigsust. Kõige selle kaudu süveneb materjalist arusaamine ja areneb ka oskus ennast matemaatiliselt väljendada.

Enesemääratluspädevus

Õpilase iseseisvuse väljakujunemine matemaatikas eeldab järjekindlat ja järkjärgulist tööd. Et õpilane saaks hinnata oma tugevusi ja nõrkusi matemaatikas, peab ta saama ülesandeid lahendada ka iseseisvalt, vajadusel õpetajalt abi saades.

Õpipädevus

Matemaatika eduka õppimise alus on ainest aru saamine. Tunnis peaks kasutama selliseid meetodeid, mis võimaldavad õpilasel uurida seoseid, tuua näiteid, selgitada ja põhjendada oma mõttekäike. Reflekteerides peaks õpilane oskama vastata küsimustele: mida ma teen; milleks ma nii teen; kuidas ma toimin ja milleni jõudsin. Üldist õpipädevust arendab eriti nn probleemülesannete lahendamine, mille käigus arenevad analüüsi- ja sünteesioskus, üldistamise ja analoogia kasutamise oskus ning seeläbi oskus õpitut üle kanda uude konteksti.

Suhtluspädevus

Oma mõtete selge ja lühike esitus, oskus mõista teksti jm infot ning seoste loomine toimub eeskätt tekstülesannete lahendamise kaudu, kus andmete ja otsitavate vaheliste seoste paremaks mõistmiseks kasutatakse erinevaid visualiseerimise võimalusi. Õpilane õpib tundma erinevaid info esitamise viise (tabel, joonis, diagramm, graafik, valem jne) ja nendega ümberkäimist.

Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus

Matemaatikas arendatakse oskusi, mis on aluseks tõenduspõhiste otsuste tegemisel. Õpitakse tundma andmete töötlemise, mõõtmise, võrdlemise, liigitamise, süstematiseerimise meetodeid ja tehnikaid, kasutades matemaatikale omast keelt ning omandatud matemaatilisi, loodusteaduslikke ja/või tehnoloogiaalaseid teadmisi-oskusi ja (abi)vahendeid.

Ettevõtlikkuspädevus

Oskus näha ja sõnastada probleeme, genereerida ideid, eluliste ülesannete lahendamine, ühele ülesandele erinevate lahenduste leidmine – kõik see arendab ettevõtlikkust.

Digipädevus

Suutlikkus kasutada õppimisel lihtsamaid digikeskkondi ja rakendusi; leida ja säilitada digivahendite abil infot; orienteeruda ja tegutseda infotehnoloogilises maailmas eesmärgipäraselt ja turvaliselt järgides digikeskkonnas üldkehtivaid moraali- ja väärtuspõhimõtteid.

Matemaatika lõiming õppekava läbivate teemadega

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine

Matemaatika õppimisel tajutakse õppimise vajadust ning areneb iseseisva õppimise oskus. Matemaatikatundides kujundatakse võimet abstraktselt ja loogiliselt mõelda. Oma võimete realistlik hindamine on üks olulisemaid edasise karjääri planeerimise tingimusi. Õpilasi suunatakse arendama oma õpi-, suhtlemis-, koostöö-, otsustamis- ja infoga ümberkäimise oskusi. Õppetegevus võimaldab vahetult kokku puutuda töömaailmaga, nt

ettevõtete külastused. Õpilastele tutvustatakse ainevaldkonnaga seotud ameteid ja erialasid.

Keskkond ja jätkusuutlik areng

Matemaatikaülesannetes saab kasutada reaalseid andmeid keskkonnaressursside kasutamise kohta. Neid analüüsides arendatakse säästvat suhtumist keskkonda ning õpetatakse seda väärtustama. Võimalikud on õueõppetunnid. Õpilased õpivad võtma isiklikku vastutust jätkusuutliku tuleviku eest ning omandama sellekohaseid väärtushinnanguid ja käitumisnorme. Kujundatakse objektiivsele informatsioonile rajatud kriitilist mõtlemist ning probleemide lahendamise oskust. Faktidele toetudes hinnatakse keskkonna ja inimarengu perspektiive. Selle teema käsitlemisel on tähtsal kohal protsentarvutus, statistikaelemendid ning muutumist ja seoseid kirjeldav matemaatika.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus

Matemaatikat ja teisi õppeaineid lõimivate ühistegevuste kaudu arendatakse õpilastes koostöövalmidust ning sallivust teiste inimeste tegevuste ja arvamuste suhtes. Protsentarvutuse ja statistikaelementide käsitlemine võimaldab õpilastel aru saada ühiskonna ning selle arengu kirjeldamiseks kasutatavate arvnäitajate tähendusest.

Kultuuriline identiteet

Matemaatika on nii maailma- kui ka rahvuskultuuri osa. Tänapäevane elukeskkond ei saa eksisteerida matemaatikata. Sellele saab tähelepanu juhtida matemaatika ajaloo tutvustamise, ühiskonna ja matemaatikateaduse arengu seostamise kaudu jne. Protsentarvutuse ja statistika abil kirjeldatakse mitmekultuurilises ühiskonnas toimuvaid protsesse (erinevad rahvused, usundid, erinev sotsiaalne positsioon ühiskonnas jne).

Teabekeskkond ja meediakasutus

Teabekeskkonnaga seondub oskus esitada ja mõista eri vormis infot (joonis, pilt, valem, mudel). Meediamanipulatsioonide adekvaatset tajumist toetavad matemaatikakursuse ülesanded, milles kasutatakse statistilisi protseduure ja protsentarvutusi. Õpilast suunatakse teavet kriitiliselt analüüsima.

Tehnoloogia ja innovatsioon

Matemaatikaõppes saab ülesannete lahendamisel rakendada mitmesugust õpitarkvara, mille läbi õpilased omandavad oskuse oma tegevuse tõhustamiseks kasutada digivõimalusi. Infotehnoloogiliste tööriistade tutvustamine aitab õpilastel näha matemaatika praktilist rakendust ja mõista matemaatika olulisust teaduse ja tehnoloogia arengus.

Tervis ja ohutus

Matemaatikaõpetuses saab lahendada ohutus- ja tervishoiuandmeid sisaldavaid

ülesandeid (nt liikluskeskkonna, liiklejate ja sõidukite liikumisega seotud tekstülesanded, muud riskitegureid sisaldavate andmetega ülesanded ja graafikud).

Väärtused ja kõlblus

Matemaatika on jõukohane, kui õpilane arendab endas süstemaatilisust, järjekindlust, püsivust, täpsust, korrektsust ja kohusetunnet. Õpetaja eeskujul kujundavad õpilased tolerantset suhtumist erinevate võimetega kaaslastesse.

Matemaatika lõiming teiste õppeainetega

Õpilastel kujuneb teistes ainevaldkondades rakendatavate matemaatiliste meetodite kasutamise kaudu arusaam matemaatikast kui oma universaalse keele ja meetoditega baasteadusest, mis toetab teisi ainevaldkondi. Teiste ainevaldkondade ja igapäevaeluga seotud ülesannete kasutamine annab õpilastele ettekujutuse matemaatika rakendamise võimalustest.

Matemaatika ja eesti keel

Lõiming matemaatika õpetuses realiseerub eelkõige korrektses eesti keele kasutuses matemaatiliste tekstide esitamisel. Kujundatakse oskust väljendada ennast selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult, luuakse tekste, sealhulgas tabelleid, graafikuid jm ning õpitakse neid tõlgendama ja esitama. Õpilasi suunatakse kasutama kohaseid keelevahendeid ja matemaatika oskussõnavara ning järgima õigekeelsusnõudeid. Tekstülesandeid lahendades arendatakse funktsionaalset lugemisoskust, sealhulgas visuaalselt esitatud infot arusaamist. Juhitakse tähelepanu arvsõnade õigekirjale, teksti, graafiku, tabeli jm teabe korrektsele vormistusele.

Matemaatika ja loodusõpetus

Matemaatikaõpetuses minnakse uute mõistete, seoste ja protseduuride juurde teistest valdkondadest pärit probleemide abil. Nii kujundatakse õpilastel näiteks naturaalarvu mõiste meid ümbritsevate objektide loendamisel; kolmnurga, ruudu, ristküliku mõisted vastavate reaalsuses esinevate objektide jälgimise teel jne. Ka seoste ja protseduuride õppimisel on lähtekohaks eluline vajadus nende järele. Uurimuslik õpe loodusainetes eeldab, et õpilased oskavad vaatluste ja eksperimentide käigus kogutud andmeid analüüsida ning vaatluste ja eksperimentide tulemusi graafiliselt, diagrammide ja tabelitena esitleda.

Matemaatika ja inimeseõpetus

Lõiming rajaneb arvandmete kasutamisel matemaatika teemade juures. Sellist arvmaterjali pakuvad erinevad inimeseõpetuse teemad (nt sotsiaalsed suhted, majandus, ühiskonna struktuur, riik ja valitsemine). Arvandmeid saab kasutada matemaatika teemade protsent,

osamäär, keskmine, tulp- ja sektordiagramm jt käsitlemisel. Ülesannete lahendamise kaudu arendatakse oskust infot mõista ja valida: eristada olulist ebaolulisest, leida (tekstist, jooniselt jm) probleemi lahendamiseks vajalikud andmed. Ülesande lahendust vormistades ja sõnastades arendatakse oma mõtete selge, lühida ja täpse väljendamise oskust. Õpitakse kasutama erinevaid teabekeskondi (hindama õpitu põhjal näiteks meedias avaldatud diagrammide tõele vastavust), tutvutakse kehtiva maksusüsteemiga. Praktilised tööd ja rühmatööd kujundavad koostöövalmidust, üksteise toetamist ja üksteisest lugupidamist.

Matemaatika ja ajalugu

õiming realiseerub eelkõige läbi matemaatikas õpetatava seostamise matemaatika enese arengu ajalooga. Matemaatika ajaloost pärinevate faktidega äratadab õpetaja õpilastes huvi aine vastu. Matemaatikas omandatud ajakujutlused aitavad mõista ajalooliste sündmuste järgnevust.

Matemaatika ja kunstained

Lõiminguks kunstiõpetusega pakub häid võimalusi geomeetria. Matemaatika geomeetriaalased mõisted leiavad rakendamist erinevates kunsti valdkondades, näiteks arhitektuuris, ruumikujunduses. Kujundite oluliste tunnuste liigitamine ja sümbolite kasutamine on kunsti lahutamatu osa, nagu ka pildidel olevate esemete-nähtuste tunnuste võrdlemine ja liigitamine. Geomeetriamõisted võivad olla aluseks kunstiõpetuses vaadeldavate objektide analüüsil. Muusikaõpetuses saab hariliku murru mõistele toetudes selgitada taktimõõdu olemust.

Matemaatika ja tööõpetus

Töö- ja tehnoloogiaõpetuses, käsitöös ja kodunduses kasutavad õpilased loogilist mõtlemist ning matemaatilisi teadmisi. Tööde kavandamisel ja valmistamisel tehakse praktilisi mõõtmisi ja arvutusi, millel on praktiline tagajärg, vigu märgatakse kohe.

Matemaatika ja kehaline kasvatus

Kõikide kehalise kasvatusosaoskuste arendamisel rakendatakse matemaatikas omandatud oskusi (arvutamine, loendamine, võrdlemine, mõõtmine) ja mõisteid (geomeetrilised kujundid, mõõtühikud). Arvandmete tõlgendamise oskus väljendub sporditulemuste võrdlemises ja edetabelites esitatava info mõistmises. Tekstülesannete kaudu selgitatakse tervislike eluviiside, liikumise ja sportimise tähtsust inimese tervisele, samuti meditsiinisaavutuste olulisust. Objektiivsete arvandmete alusel saab hinnata oma tervisekäitumist, näiteks suhkru kogust toiduainetes, liikluskäitumist (kiirus,

pidurdusteecond, nähtavus) jm. Füüsiline tegevus ja liikumine aitavad kaasa ühikute ja mõõtmissüsteemidega seotud põhimõistete omandamisele. Järjepidevus, täpsus ning kõige lihtsama ja parema lahenduskäigu leidmine on nii matemaatika kui ka spordi lahutamatu osa.

Lõiming üldpädevustega

Kultuuri- ja väärtuspädevus – tunneb end oma pere liikmena, oma klassi ja kooli õpilasena.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus – eristab oma-võõrast-ühist; hindab oma ja teiste käitumist *õige/vale, meeldib/ei meeldi* tasandil; käitub koolis ja avalikes kohtades viisakalt, tunneb ja järgib lihtsamaid kombeid.

Enesemääratluspädevus – käitub õpitud oskuste piires viisakalt, ohutult ja ümbrust hoidvalt.

Õpipädevus – täidab ülesandeid koostegEVuses, eeskuju ja näidise järgi, omandatud oskuste piires suulise korralduse kohaselt; viib kokku eseme, selle kujutise ja keelelise väljendi; tunneb kirjelduse järgi ära tuttavaid esemeid ja nähtusi.

Suhtluspädevus – kontakteerub ühistegEVuses teiste inimestega, palub abi ja osutab ise abi kaaslastele; kuulab ja vastab küsimustele; alustab ja jätkab dialoogi.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus – vaatleb sihipäraselt, võrdleb ning rühmitab etteantud rühmitusaluse järgi esemeid ja nähtusi; arvutab õpitud arvuvalla piires ning mõõdab täiskasvanu abiga.

Ettevõtlikkuspädevus – osaleb klassi ühistegEVuses.

Digipädevus – oskab täiskasvanu juhendamisel kasutada lihtsamaid digikeskkondi ja rakendusi ning kodus ja koolis kasutatavaid digiseadmeid.

Lõiming läbivate teemadega

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine – läbi mänguliste tegEVuste kujundab positiivset hoiakut õppimisse ning toetab esmaste õpioskuste omandamist. Tutvutakse erinevate ametite ja tegEVusaladega ning nende olulisusega.

Keskkond ja jätkusuutlik areng – tugineb õpilase kogemustele, igapäevaelu nähtustele ning looduse vahetule kogemisele.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus – kesksel kohal on koostöö ja ühiste otsuste tegemise kogemuste saamine. Tutvutakse kodukandi organisatsioonide või huvirühmadega, kelle korraldatavates tegevustes saavad õpilased osaleda.

Kultuuriline identiteet – pakub õpilasele võimalust osaleda oma kultuurikeskkonna tavades ja kogeda sellega seonduvaid emotsioone, kujunevad üldiselt tunnustatud käitumisharjumused ning positiivne suhtumine uue ja erineva suhtes.

Teabekeskond ja meediakasutus – kesksel kohal on õpilase igapäevane suhtluskeskkond. Rõhuasetused toetavad erinevate õppeainete kaudu toimuvat suhtlemisoskuste kujundamist. Rohkem tähelepanu pööratakse visuaalsele meediale.

Tehnoloogia ja innovatsioon – läbi mänguliste õppeotstarbeliste digikeskkondade ja rakenduste õpitakse tundma digiseadmete kasutamise põhivõtteid.

Tervis ja ohutus – rõhuasetus on tervislike ja ohutute käitumisviiside kujundamisel läbi jutustuste, demonstratsioonide ja rollimängude.

Väärtused ja kõlblus – rõhuasetus on iseenda tundmaõppimisel ning heade kommete omandamisel läbi jutustuste, rollimängude ja õpetaja selgituste.

Õppetegevuse kirjeldus arenguperioodide kaupa

Õppetegevus 1.–2. klassis

1.–2. klassi õpilased omandavad esmased kogemuslikud ettekujutused esemete ja suuruste maailmast, hulkadest, kujunditest, ruumist ja ajast ning arvudest kuni 20-ni ja nende liitehitusest. Õppe käigus tutvutakse lihtsamate geomeetriliste kujunditega ning omandatakse algteadmised mõõtmisest ja mõõtühikutest. Õpivad töötama hulkadega, sooritama liitmise ja lahutamistehteid ning rakendama neid oskusi matemaatiliste jutukeste koostamisel ja igapäevaelu probleemide lahendamisel.

Õppetegevus 3.–5. klassis

3.–5. klassi õpilased arendavad arusaama arvudest kuni 1000-ni, nende kümnnendkoostisest ning rakendavad neid teadmisi arvutamisel ja igapäevaelu probleemide lahendamisel. Õpitakse mõistma korrutamise ja jagamise olemust ning rakendatakse neid oskusi korrutamise- ja jagamistabeli ülesannete lahendamisel. Omandatakse arusaam mõõtühikute süsteemist ning õpitakse arvutama nimega arvudega. Õpitakse eristama, nimetama, mõõtma ja joonestama tasapinnalisi geomeetrilisi kujundeid kasutades joonestusvahendeid. Kujuneb arusaam elus esinevate probleemide sõnastamisest

tekstülesandena ning omandatakse oskus esemeliselt ja skemaatiliselt modelleerida lihtsamaid liht- ja lihtsituatsioone.

Õppetegevus 6.–7. klassis

6.–7. klassi õpilased arendavad arusaama arvudest kuni 100 000-ni, õppides eristama arvu järke ja klasse ning lahendades geomeetriaülesandeid. Sooritavad nelja aritmeetilist tehet nii naturaalsel kui ka nimega arvudega, mis on õpitud arvuvälja piires. Lisaks omandatakse arusaam harilikust ja kümnendmurrust ning õpitakse leidma osa tervikust ja tervikut tema osa järgi. Kujuneb oskus rakendada tekstülesannetest saadud teadmisi analoogiliste seostega igapäeva eluliste probleemide modelleerimisel ja lahendamisel.

Õppetegevus 8.–9. klassis

8.–9. klassi õpilased rakendavad omandatud arvutusoskusi igapäeva eluliste probleemide modelleerimisel ja lahendamisel. Süvendavad oma teadmisi ja oskusi arvudega opereerimisel kuni 1 000 000-ni. Täpsustuvad ja laienevad teadmised geomeetristest kujunditest ja nende omadustest ning tekib arusaam pindalast ja ruumalast. Õpilased lahendavad rakenduslikke tekstülesandeid ning oskavad lugeda ja koostada lihtsamaid andmestikke ja diagramme.

Õpitulemused kooliastmete ja klasside kaupa

Õpitulemused I kooliastmes:

- märkab suunamisel matemaatikaga seonduvat ümbritsevas elus;
- kasutab õpetajaga koostegEVuses sobivaid info- ja kommunikatsioonitehnoloogia vahendeid;
- mõistab õpitud matemaatilist keelt;
- oskab sihipäraselt vaadelda objekte ja nähtusi ning märgata ja kirjeldada nende erinevusi ja sarnasusi;
- lahendab koostegEVuses õpetajaga õpitud matemaatilisi probleemsituatsioone;
- tunneb huvi matemaatika õppimise vastu.

1. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu	Õpitulemused
Ruumikujutlused: <i>üleval-all; üles-alla; ülemine-alumine; ees-tagas; ette-taha; kaugel-lähedal, kaugemal-lähemal; siin-seal; vasak-parem, vasakul-paremal; keskel, vahel; peal, sees; järel; kõrval; juures; kohal.</i>	Määrab eseme asukoha (<i>üleval-all; ülemine-alumine; ees-tagas; ette-taha; kaugel-lähedal; keskel, vahel, järel; kõrval; juures; peal; kohal; sees; kaugemal-lähemal; vasak-parem, vasakul-paremal; siin-seal</i>) küsimuse <i>kus?</i> abil endast või esemest lähtudes. Asetab esemed nõutud kohale.
Kujutlused raskustest: <i>raske-kerge, raskem-kergem, üheraskused (samarasked).</i>	Võrdleb esemeid raskuse (<i>raske-kerge, raskem-kergem, üheraskused</i>) alusel toetudes lihastundlikkusele.
Ajasuhted: <i>eile, täna, homme; ööpäeva osade nimetamine ja järjestamine (öö-päev; hommik-lõuna-õhtu-öö); vara-hilja; ammu-hiljuti; aeglaselt-kiiresti; noorem-vanem.</i>	Nimetab ja järjestab ööpäeva osi (<i>öö-päev; hommik-lõuna-õhtu-öö</i>). Nimetab 2–3 ööpäeva osa iseloomustavat tegevust. Nimetab ja järjestab ajasuhteid <i>eile, täna, homme</i> . Nimetab ja võrdleb ajasuhteid <i>vara-hilja; ammu-hiljuti; aeglaselt-kiiresti; noorem-vanem</i> .
Tegevused esemete ja esemete gruppidega. Esemeid eristavad tunnused. Võrdlemine peale asetamise ja kõrvutamise teel. Esemete ühised tunnused. Esemete hulgale ühise nimetuse andmine.	Võrdleb esemeid peale asetamise ja kõrvutamise teel. Annab esemete hulgale ühise nimetuse.
Suurustunnused: <i>suur-väike, suurem-väiksem, ühesuurused; pikk-lühike, pikem-lühem, ühepikkused; lai-kitsas, laiem-kitsam, ühelaiused; kõrge-madal, kõrgem-madalam, ühekõrgused; paks/jäme-õhuke/peenike, paksem/jämedam-õhem/peenem, ühepaksused; sügav-madal, sügavam-madalam.</i>	Järjestab esemeid suurustunnuste (<i>suur-väike, suurem-väiksem, ühesuurused; pikk-lühike, pikem-lühem, ühepikkused; lai-kitsas, laiem-kitsam, ühelaiused; kõrge-madal, kõrgem-madalam, ühekõrgused; paks/jäme-õhuke/peenike, paksem/jämedamõhem/peenem, ühepaksused; sügav-madal, sügavam-madalam</i>) alusel kasvavas ja kahanevas

Esemete järjestamine suurustunnuste alusel kasvavas ja kahanevas järjekorras (esemete arv reas ei ületa 5 eset).	järjekorras (esemete arv reas ei ületa 5 eset).
Antud tunnuste järgi esemete leidmine, tunnuste nimetamine.	Leiab ja nimetab esemeid antud tunnuste järgi.
Hulkade vaatlemine, ühise tunnuse leidmine ja nimetamine (seos: kuuluvad ühte hulka).	Vaatleb hulki ühise tunnuse leidmiseks ja nimetamiseks.
Hulkade moodustamine ühe ja/või kahe ühise etteantud tunnuse alusel; hulgaelementide järjestamine etteantud tunnuse järgi (laius, kõrgus jne).	Moodustab hulki ühe ja/või kahe ühise etteantud tunnuse alusel. Järjestab hulgaelemente etteantud tunnuse järgi.
Hulkade võrdlemine ja võrdsustamine (üksüheses vastavuses). Kujutlused <i>rohkem, vähem, samapalju, võrdselt</i> .	Võrdleb (<i>rohkem, vähem, samapalju, võrdselt</i>) ja võrdsustab hulki üksüheses vastavuses.
Hulga suuruse tajumine, kujutlused <i>palju, vähe, üks ja palju</i>	Tajub hulga suurust (<i>palju, vähe, üks ja palju</i>). Vastab küsimusele <i>mitu?</i> nii haaramise teel kui ka loendades.
Hulkade ühendamine ja hulgast osahulga eraldamine.	Ühendab hulki ja eraldab hulgast osahulga.
Arvud 1–10. Arvu ja numbri vaheline seos. Hulga, arvu ja numbri vaheline seos. Hulga ja arvu vaheline seos.	Seostab hulka ja arvu. Seostab hulga, arvu ja numbri.
Järgmise arvu tekkimine eelmisele ühe lisamise teel.	Moodustab järgmise arvu eelmisele ühe lisamise teel.
Esemete hulga tajumine. Kuni neljast elemendist koosneva hulga haaramine.	Haarab pilguga kuni neljast elemendist koosnevat hulka.
Arv kui loendamise tulemus.	Nimetab arve kasvavas ja kahanevas järjekorras.

Arvude rida (arvude nimetamine kasvavas ja kahanevas järjekorras; puuduvate arvude nimetamine; arvu naabrite nimetamine).	Nimetab puuduvaid arve arvureas ja arvunaabreid.
Arvude võrdlemine (<i>on suurem kui; on väiksem kui; on võrdne</i>).	Võrdleb arve (<i>on suurem kui; on väiksem kui; on võrdne</i>).
Kujutus kümnelisest.	Eristab arvu ühelisi ja kümnelist.
Järgarvule vastava eseme määramine.	Määrab järgarvule vastava eseme.
Arvu koostis.	Tunneb arvu liitehitust (nt $4 = 1 + 3$; $4 = 2 + 2$; $4 = 3 + 1$).
Arvule vastava hulga moodustamine. Esemete hulka muutva tegevuse sooritamine ja kommenteerimine (konkreetses materjali põhjal ja arvudega).	Sooritab ja kommenteerib esemete hulka muutvaid tegevusi konkreetse materjali põhjal ning arvudega.
Liitmise ja lahutamise tehte sisu avavate võtmesõnade selgitamine; sõnad <i>on, sain kokku, on kokku, lisan juurde, panen juurde, oli, võtan ära, jäi järele</i> . Märkide +, -, = sisulise tähenduse tutvustamine.	Mõistab ja kasutab väljendeid <i>on, sain kokku, on kokku, lisan juurde, panen juurde, oli, võtan ära, jäi järele</i> . Teab märkide +, -, = sisulist tähendust.
Liitmis- ja lahutamistabeli koostamine 10 piires arvutamiseks.	
Liitmise vahetuvusseaduse praktiline kasutamine.	Kasutab praktiliselt liitmise vahetuvusseadust.
Tutvumine rahaühikutega (<i>euro, sent</i>): nimetamine, eristamine.	Nimetab ja eristab rahaühikuid <i>euro</i> ja <i>sent</i> (10 piires).
Vajaliku summa moodustamine rahatähtedest ja müntidest (10 piires). Praktilised harjutused rahatähtede ja müntidega.	Moodustab erinevatest õpitud rahatähtedest vajaliku rahasumma.
Kujundite <i>ring, kolmnurk, nelinurk (ruut, ristkülik)</i> nimetamine, eristamine. Kujundite <i>ring, kolmnurk, nelinurk (ruut, ristkülik)</i> konstrueerimine.	Nimetab, eristab ja konstrueerib praktiliselt kujundeid <i>ring, kolmnurk, nelinurk (ruut, ristkülik)</i> .

<i>Sirg-</i> ja <i>kõverjoonte</i> eristamine, nimetamine ja joonistamine.	Nimetab, eristab ja joonestab <i>sirg-</i> ja <i>kõverjoont</i> .
<i>Nädal</i> (nädalapäevade nimetamine ja järjestamine). <i>Aasta</i> (aastaaegade nimetamine ja järjestamine).	Nimetab ja järjestab nädalapäevi ja aastaaegu.
Matemaatilised jutukesed. Lihtülesande koostamine ja lahendamine esemete ja aplikatsioonide, seeriapiltide ja seejärel süžeepliltide abil.	Lahendab ja koostab lihtülesandeid esemete, seeriapiltide ning süžeepliltide abil.

2. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu	Õpitulemused
Teise kümne arvude moodustamine (järgmise arvu tekitamine eelmisele arvule ühe lisamise (liitmise) teel.	Moodustab järgmise arvu eelmisele arvule ühe lisamise (liitmise) teel.
Arvud 11–20. Arvude 11–20 lugemine ja kirjutamine. Järgarvud 1.–10.	Loeb ja kirjutab arve 11–20, järgarve 1.–10.
Esemete hulga tajumine. Hulga ja arvu vaheline seos; arvu ja numbri vaheline seos; hulga, arvu ja numbri vaheline seos.	Seostab hulka ja arvu.
Arvule vastava hulga moodustamine; numbrile ja arvule vastava hulga moodustamine.	Moodustab arvule vastava hulga.
Arvude rida 1–20 (puuduvate arvude nimetamine, arvu naabrite nimetamine, arvude nimetamine kasvavas ja kahanevas järjekorras).	Nimetab ja järjestab arve kasvavas ja kahanevas järjekorras. Nimetab puuduvaid arve arvureas ja arvunaabreid.
Arvude võrdlemine.	Võrdleb arve (<i>on suurem kui; on väiksem kui; on võrdne</i>).
<i>Kümneline</i> ja <i>üheline</i> , nende koht arvus.	Nimetab arvus <i>ühelisi</i> ja <i>kümnelisi</i> , teab nende kohta arvus.

Ühe- ja kahekohalised arvud.	Eristab ühe- ja kahekohalisi arve.
Liitmine ja lahutamine 20 piires järguühikut ületamata konkreetse materjali abil ja arvudega.	Liidab ja lahutab konkreetse materjali abil ning arvudega 20 piires järguühikut ületamata.
Liitmis- ja lahutamisülesannete lugemine ja kirjutamine sõnadega (<i>pluss, miinus, on</i>) ja märkidega +, –, =.	Loeb sõnadega <i>pluss, miinus, on</i> ja kirjutab märkidega +, –, = liitmis- ja lahutamisülesandeid.
Puuduva tehtekomponendi leidmine proovimise teel.	Leiab puuduva tehtekomponendi proovimise teel.
Liitmise vahetuvusseaduse rakendamine.	Kasutab liitmise vahetuvusseadust.
Kahetehteliste avaldiste väärtuse arvutamine: kaks ühesugust ($2 + 3 + 1$; $8 - 2 - 5$; $6 + 4 + 2$; $14 - 4 - 2$) või kaks erinevat tehet ($9 - 5 + 3$).	Arvutab kahetehteliste avaldiste väärtuse kahe ühesuguse või kahe erineva tehtega.
Ajasuhted: mõistete <i>eile, täna, homme</i> sidumine nädalapäevadega; ööpäevaosade üldistamine sõnaga <i>ööpäev</i> . Mõisted <i>üleeile</i> ja <i>ülehomme</i> .	Seostab mõisteid <i>eile, täna, homme, üleeile</i> ja <i>ülehomme</i> nädalapäevadega. Üldistab ööpäevaosi sõnaga <i>ööpäev</i> .
Ajaühikud: mõiste <i>nädal</i> (puhke- ja tööpäevad, nädala kestus). Mõiste <i>aasta</i> , seos 1 aasta = 12 kuud.	Kasutab termineid <i>puhke-</i> ja <i>tööpäevad</i> . Teab ajaühiku <i>aasta</i> tähendust.
Kellaaeg: kella liikide nimetamine ja eristamine; <i>suur</i> ja <i>väike osuti</i> .	Eristab ja nimetab kellade liike ning kellaosade nimetusi (<i>suur</i> ja <i>väike osuti</i>).
Kellaaja määramine tunnise täpsusega.	Määrab kellaaega tunnise täpsusega.
Pikkusühikud: <i>sentimeeter</i> (cm); nimetus, tähendus ja kasutamine; mõõtühiku valmistamine (1 cm).	Teab pikkusühiku <i>sentimeeter</i> (cm) tähendust.
Mõõtmistulemuste lugemine; joonlaua kasutamine mõõtmisel (alustada 0-st).	Oskab lugeda mõõtmistulemusi.

Lõik. Lõigu mõõtmine joonlaua abil sentimeetrites.	Kasutab mõõtmisel joonlauda (alustades 0-st). Mõõdab lõigu pikkust joonlaua abil sentimeetrites.
Lõikude võrdlemine (mõõtmistulemuse järgi).	Võrdleb lõikusid (mõõtmistulemuse järgi).
Joonlaua abil kolmnurga ja nelinurga joonestamine etteantud punktide (tippude) järgi.	Joonestab joonlaua abil kolmnurka ja nelinurka etteantud punktide (tippude) järgi.
Kujundi elementide nimetamine (<i>nurk</i> , <i>külg</i>) ja nende loendamine.	Nimetab ning loendab kujundi elemente <i>nurk</i> ja <i>külg</i> .
Rahaühikud: rahatähe vahetamine suuremaks või väiksemateks; vajaliku summa moodustamine rahatähtedest (20 piires); praktilised harjutused rahatähtede ja müntidega.	Moodustab müntidest ja rahatähtedest vajaliku summa. Vahetab münte ja rahatähti suuremaks või väiksemaks.
Andmete väljatoomine ja kujutamine esemelis-skemaatiliselt. Lahenduse kirjalik vormistamine (küsimus, võrdus, vastus). Praktiliselt sooritatud kahetehteliste ülesannete lahenduste vormistamine võrdustena (vastus antakse suuliselt). Ühetehtelise ülesande lahendamine summa ning vahe leidmiseks (seosed <i>rohkem-vähem</i> , <i>pikem-lühem</i> , teiste suurussuhete kasutamine).	Tajub lihttekstülesannete struktuuri, teab nende lahendamise üldpõhimõtteid ning vormistamisnõudeid. Vormistab kirjalikult lahenduse (küsimus, avaldis, vastus). Lahendab ühetehtelise ülesande summa ning vahe leidmiseks.

3. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu	Õpitulemused
Arvude moodustamine saja piires. Arvude saamine loendamise teel. Arvud 21–100. Arvude 21–100 lugemine ja kirjutamine. Järgarvud 11.–20. Täiskümnete numeratsioon.	Moodustab, loeb ja kirjutab arve 21–100, järgarve 11.–20.
Numbri asukoha tähtsus arvu märkimisel.	Teab numbri asukoha tähtsust arvu märkimisel.
Arvu koha ja naabrite määramine arvureas. Arvude nimetamine kasvavas ja kahanevas järjekorras (1–100).	Nimetab puuduvaid arve arvureas ja arvunaabreid. Nimetab arve kasvavas ja kahanevas järjekorras esimesest antud arvust teise antud arvuni (nii suuliselt kui ka kirjalikult).
Paaris- ja paaritud arvud.	Eristab paaris- ja paaritud arve.
Ühe-, kahe- ja kolmekohaline arv.	Eristab ühe-, kahe- ja kolmekohalisi arve.
<i>Sajaline, kümneline ja üheline</i>, nende koht arvus. Arvude jaotamine ja koostamine kümneliste ja üheliste järgi.	Nimetab ühelisi, kümnelisi ja sajalist arvus, teab nende kohta arvus. Jaotab ja koostab arve kümneliste ja üheliste järgi.
Arvude võrdlemine 100 piires.	Võrdleb arve 100 piires.
Võrratuste kirjutamine, lugemine ja lahendamine (märgid $>$, $<$, $=$).	Loeb (<i>on suurem kui; on väiksem kui; on võrdne</i>) ja kirjutab ($>$, $<$, $=$) võrratusi.
Liitmine ja lahutamine üleminekuta ühest kümnest teise (suulise arvutamise võtet kasutades): täiskümnete liitmine ja lahutamine. Liitmine ja lahutamine kahekümne piires üleminekuga ühest kümnest teise (suulise arvutamise võtet kasutades).	Liidab ja lahutab arve 20 piires järgu ületamiseta ja järgu ületamisega. Mõistab liitmisel ja lahutamisel tehtekomponentide nimetusi (<i>liidetav, summa, vähendatav, vähendaja, vahe</i>).

Kahetehteliste võrduste lahendamine, sealhulgas liitmine täiskümneni ($37 + 3 = 40$) ja täiskümnest ühekohalise arvu lahutamine ($40 - 3 = 37$). Kahekohalisele arvule ühekohalise arvu liitmine. Kahekohalisest arvust ühekohalise arvu lahutamine. Kahekohalisele arvule kahekohalise arvu liitmine. Kahekohalisest arvust kahekohalise arvu lahutamine.	Liidab ja lahutab ühe- ja kahekohalisi arve järgu ületamiseta. Liidab täiskümneni ($37 + 3 = 40$; $26 + 34 = 60$) ja lahutab täiskümnest ($40 - 3 = 37$; $70 - 38 = 32$).
Puuduva tehtekomponendi leidmine.	Leiab liitmisel ja lahutamisel puuduva tehtekomponendi.
Liitmise ja lahutamise tulemuse õigsuse kontrollimine (pöördtehtega).	Kontrollib liitmise ja lahutamise tulemust pöördtehtega.
Pikkusühikud: <i>meeter</i> (m), lugemine ja kasutamine. Mõõtmine meetrites ja sentimeetrites (joonlauda ja mõõdulinti kasutades). Seos: $1\text{ m} = 100\text{ cm}$. Sobiva mõõtühiku valimine.	Teab pikkusühiku <i>meeter</i> (m) tähendust ja kasutamisevõimalusi ning seost $1\text{ m} = 100\text{ cm}$. Mõõdab sentimeetrites ja meetrites kasutades joonlauda ja mõõdulinti.
Massiühikud: <i>kilogramm</i> (kg); kujutlus kilogrammist kui raskusmõõdust, kasutamine. Praktiline tegevus (kaalumine) esemete raskuse määramiseks. Kaalukaussidega kaal, kaaluvihid, -pommid.	Teab massiühiku <i>kilogramm</i> (kg) tähendust ja kasutamisevõimalusi. Määrab kaaludes esemete raskust. Eristab kaalude liike.
Mahuühikud: <i>liiter</i> (l); kujutlus liitrist kui mahumõõdust, kasutamine. Erinevate suurustega enamkasutatavate anumate tutvustamine (purgid, pudelid, ämber).	Teab mahuühiku <i>liiter</i> (l) tähendust ja kasutamisevõimalusi.
Mõõtmistulemuste märkimine ja lugemine.	Oskab lugeda ja märkida mõõtmistulemusi.

Rahaühikud: 50 senti, 20 eurot, 50 eurot, 100 eurot. Seos 1 euro = 100 senti. Ostetava kauba maksumus ja selle vastavus olemasolevale rahasummale.	Teab münte ja rahatähti (50 senti, 50 eurot, 100 eurot) ning seost 1 euro = 100 senti. Kasutab õpitud rahaühikuid ostu-müügi tehingute sooritamisel.
Nimega arvude lugemine ja kirjutamine.	Eristab nimega arve naturaalarvudest. Loeb ja kirjutab nimega arve.
Ühenimeliste arvude liitmine ja lahutamine (12 m + 15 m; 37 kg – 22 kg), vajadusel tulemuse teisendamisega naaberühikuteks (24 min + 36 min = 60 min = 1 h; 75 cm + 25 cm = 100 cm = 1m).	Liidab ja lahutab ühenimelisi arve vajadusel tulemuse teisendamisega naaberühikuteks.
Kellaaeg: kellaaja määramine täis- ja pooletunnise täpsusega. Seos 1 ööpäev = 24 tundi.	Määrab kellaaja täis- ja pooletunnise täpsusega.
Ajaühikud: <i>tund, minut</i>. Seosed: 1 tund on 60 minutit (1 h = 60 min), pool tundi on 30 minutit; <i>kuu</i>, päevade arv kuus; <i>aasta</i>.	Teab ajaühikuid <i>kuu</i> ja <i>aasta</i> ning päevade arvu kuus. Teab seoseid 1 ööpäev = 24 tundi, 1 tund on 60 minutit (1 h = 60 min), pool tundi on 30 minutit.
Aja arvutamine kella järgi tundides ja kalendri järgi päevades.	Arvutab aega kella järgi tundides ja kalendri järgi päevades.
Sirglõigu joonestamine antud mõõdu järgi.	Joonestab sirglõigu etteantud mõõdu järgi.
Antud sirglõigu pikendamine ja lühendamine.	Pikendab ja lühendab sirglõiku.
Nelinurga joonestamine antud mõõtude järgi (ruudulisele paberile).	Joonestab nelinurga etteantud mõõtude järgi.
Lihtülesanded antud arvu suurendamiseks või vähendamiseks teatud arvu võrra. Üleminek lihtülesannetelt kahetehteliste tekstülesannetele (sealhulgas ülesanded, mille teine	Eristab ühe- ja kahetehtelisi tekstülesandeid.

ülesanne on esimese ülesande järg). Ühe- ja kahetehteliste tekstülesannete eristamine.	
Kahetehteliste tekstülesannete lahendamine (1. tehe – arvu suurendamine/vähendamine teatud arvu võrra, 2. tehe – summa leidmine). Üleminek tekstülesande sisu esemelis-skemaatilisele kujutamisele andmete skemaatilisele esitamisele. Ülesande lahenduse otsimine ja skeemi täiendamine ühistööna (õpetaja suunavatele küsimustele toetudes).	Lahendab abiga kahetehtelisi tekstülesandeid (1. tehe – arvu suurendamine/vähendamine teatud arvu võrra, 2. tehe – summa leidmine).
Kahetehteliste tekstülesannete lahenduse kirjalik vormistamine (küsimused koostöös, võrdused koos nimetustega õpilase vihikus, vastus).	Vormistab kirjalikult lahenduse (küsimus, avaldis, vastus).

Õpitulemused II kooliastmes

- märkab ja mõistab matemaatikaga seonduvat ümbritsevas elus;
- kasutab õpetaja juhendamisel sobivaid info- ja kommunikatsioonitehnoloogia vahendeid;
- mõistab ja rakendab koostegevuses õpetajaga õpitud matemaatilist keelt;
- nimetab objekte ja nähtusi ning nende tunnuseid, võrdleb ja rühmitab neid ühe-kahe tunnuse alusel;
- lahendab õpitud matemaatilisi probleemsituatsioone ja hindab saadud tulemuse reaalsust õpetaja juhendamisel;
- tunneb huvi matemaatika aine vastu.

4. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu	Õpitulemused
Arvud 1–100, lugemine, kirjutamine, arvu asukoha määramine arvude reas. Järgarvud 21.–100.	Moodustab, loeb ja kirjutab arve 100ni, järgarve 21.–100. Määrab arvu asukoha arvude reas.
Üheliste, kümneliste, sajalise eristamine arvus.	Eristab arvus ühelisi, kümnelisi ja sajalist. Teab numbri asukoha tähtsust arvu märkimisel.
Arvude võrdlemine, märkide $<$, $>$, $=$ kasutamine arvude võrdlemise tulemuse ülesmärkimisel.	Võrdleb arve kasutades märke $<$, $>$, $=$.
Rooma numbrid I–V.	Loeb ja kirjutab Rooma numbreid I–V. Viib kokku araabia ja Rooma numbri. Kasutab Rooma numbreid järgarvude märkimisel.
Liitmine ja lahutamine 100 piires järku ületamata (suulise arvutamise võtet kasutades). Liitmine ja lahutamine 100 piires järgu ületamisega (suulise arvutamise võtet kasutades). Liitmine ja lahutamine 100 piires järku ületamata (kirjaliku arvutamise võttega). Liitmine ja lahutamine 100 piires järgu ületamisega (kirjaliku arvutamise võttega).	Liidab ja lahutab järgu ületamiseta. Tähtsustab järkude kohakuti kirjutamist kirjalikul arvutamisel. Liidab ja lahutab järgu ületamisega. Kasutab liitmisel ja lahutamisel tehtekomponentide nimetusi. Leiab puuduva tehtekomponendi algoritmi järgi.
Vahetuvusseadus kasutamine.	Kasutab vahetuvusseadust.
Liitmis- ja lahutamistehte kontrollimine pöördtehtega.	Kontrollib liitmise ja lahutamise tulemust pöördtehtega.
Korrutamise ja jagamise olemuse selgitamine. Praktiliste tegevuste sooritamine hulkadega: esemeliste hulkade võtmine teatud arv korda. Korrutustabelile tuginev korrutamine ja jagamine.	Mõistab korrutamise ja jagamise olemust. Sooritab praktilisi tegevusi hulkadega (esemeliste hulkade võtmine teatud arv korda, esemelise hulga jaotamine võrdseteks osadeks).

Korrutamine kui võrdsete liidetavate summa leidmine. Võrdsete liidetavate liitmise asendamine korrutamisega.	Asendab võrdsete liidetavate summa korrutamisega.
Tehtekomponentide nimetused korrutamisel ja jagamisel.	Mõistab korrutamisel ja jagamisel tehtekomponentide nimetusi (<i>tegur, korrutis, jagatav, jagaja, jagatis</i>).
Korrutamise vahetuvusseadus.	Mõistab korrutamise vahetuvusseadust.
Korrutamise ja jagamise vaheline seos, selle kasutamine jagamise õppimisel ja kontrollimisel.	Mõistab ja kasutab korrutamise ja jagamise vahelist seost jagamisel.
Täiskümnete korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga 100 piires ($20 \cdot 2 = 40$; $60 : 3 = 20$).	Korrutab ja jagab täiskümneid ühekohalise arvuga tabeli piires.
Puuduva tehtekomponendi leidmine korrutamisel ja jagamisel.	Leiab puuduva tehtekomponendi proovimise teel.
Tehete järjekord.	Määrab tehete järjekorra kahe- ja kolmetehtelistes avaldistes (neli aritmeetilist tehet).
Ümarsulgude kasutamine kahetehtelistes vördustes.	Mõistab ümarsulgude tähendust tehete järjekorra määramisel.
Mõiste <i>osa tervikust</i> , mõiste olemuse selgitamine. Hariliku murru märkimine.	Saab aru mõiste <i>osa tervikust</i> olemusest.
Poole (kahendiku), kolmandiku, neljandiku, viiendiku leidmine tervikust (tegevuslikult).	Leiab tegevuslikult poole (kahendiku), kolmandiku, neljandiku, viiendiku osana kujundist.
Pikkusühik: <i>millimeeter</i> (mm); mõõtmine, lugemine, kasutamine. Seos $1 \text{ cm} = 10 \text{ mm}$.	Teab pikkusühiku <i>millimeeter</i> (mm) tähendust ja kasutamisevõimalusi ning seost $1 \text{ cm} = 10 \text{ mm}$. Mõõdab millimeetrites ja sentimeetrites kasutades joonlauda. Oskab lugeda ja märkida mõõtmistulemusi.

Termomeeter, termomeetrite liigid ja kasutamine, näidu lugemine skaalalt kraadides.	Mõistab, mida termomeetri näit reaalselt tähendab. Loeb termomeetri näitu skaalalt kraadides.
Ajaühikud: <i>sekund</i> (s). Seos: 1 min = 60 sek;	Teab ajaühiku <i>sekund</i> (s) kestvust ja kasutamisevõimalusi ning seost 1 min = 60 sek.
Kellaaja määramine minutilise, viieminutilise, veerandtunnise täpsusega; kaheksaühe määramine (toetudes ööpäeva osadele).	Määrab kellaajaga toetudes ööpäeva osadele veerandtunnise, viieminutilise ja minutilise täpsusega.
Nimega arvude liitmine ja lahutamine teisendamisetä: 5 m 30 cm + 20 cm; 5 m 30 cm – 2 m. Nimega arvude liitmine ja lahutamine teisendamisetä (kirjaliku liitmise ja lahutamise võtet kasutades): 13 m 52 cm + 22 m 30 cm; 76 cm 9 mm – 42 cm 3 mm. Nimega arvude liitmine (teisendamisega): 5 m 60 cm + 40 cm = 5 m 100 cm = 6 m	Eristab, loeb ning kirjutab ühe- ja mitmenimelisi arve. Liidab ja lahutab nimega arve teisendamisetä (5 m 30 cm + 20 cm; 5 m 30 cm – 2 m) ja teisendamisega (5 m 60 cm + 40 cm = 5 m 100 cm = 6 m).
<i>Murdjoon.</i> <i>Kõverjoon.</i>	Eristab <i>murd-</i> ja <i>kõverjoont</i> .
Sirglõigu ja murdjoone mõõtmine ja joonestamine joonlaua abil etteantud mõõtude järgi.	Mõõdab ning joonestab sirglõigu ja murdjoone joonlaua abil etteantud mõõtude järgi.
Sirglõigu pikendamine ja lühendamine (võrra).	Pikendab ja lühendab sirglõiku.
Nurkade (<i>täisnurk</i> , <i>nürinurk</i> , <i>teravnurk</i>) nimetamine ja eristamine.	Eristab <i>täis-</i> , <i>terav-</i> ja <i>nürinurka</i> .
Nurkade (<i>täisnurk</i> , <i>nürinurk</i> , <i>teravnurk</i>) joonestamine joonlaua abil.	Joonestab joonlaua abil <i>täis-</i> , <i>terav-</i> ja <i>nürinurki</i> .
Kahetehtelised tekstülesanded seoste <i>korda/võrra</i> , <i>rohkem/vähem</i> eristamiseks (seosed <i>korda/võrra</i> , <i>rohkem/vähem</i> on mõlemas tehtes).	Lahendab koostöös õpetajaga kahetehtelisi tekstülesandeid (seosed <i>korda/võrra</i> ja <i>rohkem/vähem</i>).

Kahetehtelise tekstülesande andmete väljatoomine (ühistööna, õpetaja küsimustele toetudes).	Loeb ja mõistab erinevalt esitatud andmete skeeme. Koostab koostöös õpetajaga skeemi järgi ühe- ja kahetehtelisi tekstülesandeid.
Ostu-müügi ülesanded. Sõltuvus: $\text{maksumus} = \text{hind} \cdot \text{hulk}$.	Kasutab ostu-müügi ülesannetes sõltuvust <i>maksumus</i> = <i>hind</i> · <i>hulk</i>.

5. 5.klassi õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu	Õpitulemused
Arvud 1000 piires, moodustamine, lugemine, kirjutamine. Järgarvud 1000ni.	Moodustab, loeb ning kirjutab arve ja järgarve 1000ni.
Arvu naabrid, nimetamine kasvavas ja kahanevas järjekorras 1, 10, 100 kaupa. Arvude suurendamine või vähendamine mingi arvu võrra.	Nimetab arve kasvavas ja kahanevas järjekorras 1, 10, 100 kaupa. Suurendab või vähendab arvu mingi arvu võrra.
Üheliste, kümneliste, sajaliste, tuhandelise eristamine arvus.	Eristab arvus ühelisi, kümnelisi, sajalisi ja tuhandelisi. Teab numbri asukoha tähtsust arvu märkimisel.
Arvude võrdlemine.	Võrdleb arve kasutades märke $<$, $>$, $=$.
Järguühikute määramine arvus (tuhandeline) alustades kas kõrgemast või madalamast järgust. Iga järgu suurim ja väikseim arv.	Määrab järguühikud arvus alustades kas kõrgemast või madalamast järgust.
Arvu esitamine järkarvude summana ($567 = 500 + 60 + 7$). Järkarvude summa järgi arvu esitamine ($500 + 60 + 7 = 567$).	Esitab arvu järkarvude summana. Esitab järkarvude summa järgi arvu.
Rooma numbrid I–X.	Loeb ja kirjutab Rooma numbreid I–X. Viib kokku araabia ja Rooma numbreid. Kasutab Rooma numbreid järgarvude märkimisel.
Liitmine ja lahutamine 100 piires järgu ületamisega (kirjaliku arvutamise võtet kasutades). Liitmine ja lahutamine 1000 piires järguühikut ületamata (kirjaliku arvutamise võtet kasutades). Kirjalik liitmine ja lahutamine 1000 piires järguühiku ületamisega. Liitmine 1000-ni, lahutamine 1000-st.	Liidab ja lahutab järgu ületamiseta. Liidab ja lahutab järgu ületamisega. Liidab 1000-ni ja lahutab 1000-st.

Liitmise ja lahutamise kontrollimine pöördtehte abil.	
Puuduva tehtekomponendi leidmine liitmis- ja lahutamistehetes.	Leiab puuduva tehtekomponendi algoritmi järgi.
Kahekohaliste arvude korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga 100 piires ($14 \cdot 2$; $48 : 4$; $56 : 4$) suulise arvutamise võtet kasutades. Kirjaliku korrutamise ja jagamise algoritm (järku ületamata).	Korrutab ja jagab kahekohalist arvu ühekohalise arvuga järgu ületamiseta ning järgu ületamisega.
Jäägiga jagamine (praktiliselt ja kirjaliku arvutamise võtet kasutades).	Jagab jäägiga kahekohalist arvu ühekohalise arvuga.
Korrutamise- ja jagamistehte õigsuse kontrollimine pöördtehtega.	Kontrollib korrutamise ja jagamise tulemust pöördtehtega.
Kahekohalise arvu kirjalik korrutamine ühekohalise arvuga 1000 piires ($2 \cdot 74$; $3 \cdot 85$).	Korrutab kahekohalist arvu ühekohalise arvuga üheliste ja/või kümneliste järgu ületamisega.
Täiskümnete ja -sadade korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga ($90 \cdot 7$; $360 : 4$).	Korrutab ja jagab täiskümneid ning täissadasid ühekohalise arvuga.
Kolmekohalise arvu korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga üleminekuta ($121 \cdot 4$; $624 : 2$).	Korrutab ja jagab kolmekohalist arvu kirjalikult ühekohalise arvuga järgu ületamisega.
Jäägiga jagamine (praktiliselt ja kirjaliku arvutamise võtet kasutades).	Jagab jäägiga kolmekohalist arvu ühekohalise arvuga.
Korrutamise ja jagamise kontrollimine pöördtehtega.	Kontrollib korrutamise ja jagamise tulemust pöördtehtega.
Puuduva tehtekomponendi leidmine korrutamise- ja jagamistehetes.	Leiab puuduva tehtekomponendi algoritmi järgi.
Tehete järjekord kahe- ja kolmetehtelistes avaldistes, ümarsulud kolmetehtelistes avaldistes.	Määrab tehete järjekorra kahe- ja kolmetehtelistes avaldistes (neli aritmeetilist tehet). Mõistab ümarsulgude tähendust tehete järjekorra määramisel.

Mõisted <i>murru lugeja</i> ja <i>nimetaja</i> , murrujoone tähendus.	Loeb ja kirjutab lihtmurde. Eristab murru lugejat ja nimetajat ning teab murrujoone tähendust.
Murdude $\frac{1}{2}, \frac{1}{3}, \frac{1}{4}, \frac{1}{5}, \frac{1}{6}, \frac{1}{7}, \frac{1}{8}, \frac{1}{9}, \frac{1}{10}$ leidmine skemaatiliselt, lugemine ja kirjutamine.	Märgib skemaatiliselt lihtmurde $\frac{1}{2}, \frac{1}{3}, \frac{1}{4}, \frac{1}{5}, \frac{1}{6}, \frac{1}{7}, \frac{1}{8}, \frac{1}{9}, \frac{1}{10}$, oskab neid lugeda ja kirjutada.
Antud arvust ühe osa leidmine.	Leiab jagamistehte abil ühe osa antud arvust.
Mahuühikud: pool liitrit ($\frac{1}{2}$ liitrit), $\frac{1}{3}$ liitrit, kasutamine.	Teab mahumäärasid pool liitrit ($\frac{1}{2}$ liitrit), $\frac{1}{3}$ liitrit.
Ühetehtelised tekstülesanded arvust osa leidmiseks.	Lahendab lihtülesandeid osa leidmiseks tervikust.
Pikkusühikud: <i>kilomeeter</i> (km); kasutamine. Seos 1 km = 1000 m, kasutamine.	Teab pikkusühiku <i>kilomeeter</i> tähendust ja kasutamisevõimalusi ning seost 1 km = 1000 m.
Massiühikud: <i>gramm</i> (g), <i>tsentner</i> (ts), <i>tonn</i> (t); kasutamine. Seosed 1 kg = 1000 g (praktiline leidmine vastavate kaalupommide abil); 1 ts = 100 kg, 1 t = 1000 kg.	Teab massiühikute <i>gramm</i> , <i>tsentner</i> , <i>tonn</i> tähendust ja kasutamisevõimalusi ning seoseid 1 kg = 1000 g, 1 ts = 100 kg, 1 t = 1000 kg.
Rahaühikud: <i>euro</i> , <i>sent</i> .	
Õpitud mõõtühikute teisendamine: suurema mõõtühiku teisendamine väiksemaks (4 m 75 cm = 475 cm); väiksema mõõtühiku teisendamine suuremaks naaberühikuks (650 cm = 6 m 50 cm).	Teisendab õpitud mõõtühiku suuremaks või väiksemaks naaberühikuks.
Ajaühikud: aasta – 365 (366) päeva.	Teab seost 1 aasta on 365 (366) päeva.
Mitmenimeliste arvude liitmine ja lahutamine tulemuse teisendamisega.	Liidab ja lahutab kirjalikult mitmenimelisi arve tulemuse teisendamisega.
Ühenimeliste arvude korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga tulemuse teisendamisega.	Korrutab ja jagab ühenimelisi arve ühekohalise arvuga tulemuse teisendamisega.

<i>Ringjoon.</i>	Leiab ümbrusest ringikujulisi esemeid.
Ringjoon, ringi kujutiste leidmine ümbrusest, joonistamine šabloonil abil.	Joonestab šabloonil abil ringjoont.
Liitülesanded: kahetehtelised tekstülesanded seoste <i>korda/võrra, rohkem/vähem</i> eristamiseks Andmete leidmine ja skemaatiline esitamine, ülesande kirjalik lahendamine ja lahenduskäigu selgitamine suuliselt.	Eristab seoseid <i>korda/võrra, rohkem/vähem</i> ning neile vastavaid aritmeetilisi tehteid. Leiab ja esitab vajadusel koostöös õpetajaga skemaatiliselt andmed. Selgitab suuliselt ülesande lahenduskäiku. Lahendab koostöös õpetajaga ülesande kirjalikult vastavalt vormistamisnõuetele.
Erinevate probleemituatsiooni modelleerimisõskuse kujundamine (kahetehtelise tekstülesande struktuurile toetudes). Lihtülesanded: sõltuvused: $hind = maksumus : hulk$; $hulk = maksumus : hind$.	Modelleerib koostöös õpetajaga praktilisi situatsioone, kasutades sõltuvusseoseid $hind = maksumus : hulk$; $hulk = maksumus : hind$.

6. 6.klassi õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu	Õpitulemused
Arvud 10 000 piires, moodustamine, lugemine, kirjutamine. Järgarvud 10 000ni.	Moodustab, loeb ning kirjutab arve ja järgarve 10 000ni.
Arvu naabrid, nimetamine kasvavas ja kahanevas järjekorras 1, 10, 100, 1000 kaupa. Arvude suurendamine või vähendamine mingi arvu võrra või mingi arv korda.	Nimetab arve kasvavas ja kahanevas järjekorras 1, 10, 100, 1000 kaupa. Suurendab või vähendab arvu mingi arvu võrra.
Arvude ehitus kümnnendsüsteemis. Järguühikute arvu ning üheliste, kümneliste, sajaliste ja tuhandeliste arvu määramine antud arvus. Arvude kirjutamine järkude tabelisse ja tabelist välja.	Määrab üheliste, kümneliste, sajaliste ja tuhandeliste arvu antud arvus. Esitab arvu järguühikute summana ning järguühikute summa järgi.
Arvude võrdlemine.	Võrdleb arve, esitab võrdlemise tulemuse märkide $<$, $>$, $=$ abil.
Arvude ümardamine kümnelisteni, sajalisteni.	Ümardab arve kümnelisteni või sajalisteni.
Rooma numbrid I–XX.	Loeb ja kirjutab Rooma numbreid I–XX. Viib kokku araabia ja Rooma numbri. Kasutab Rooma numbreid järgarvude märkimisel.
Kirjalik liitmine ja lahutamine 10 000 piires üleminekuta ja üleminekuga. Liitmis- ja lahutamistehete kontrollimine pöördtehtega.	Liidab ja lahutab järgu ületamiseta. Liidab ja lahutab järgu ületamisega. Kontrollib tulemust pöördtehtega.
Puuduva tehtekomponendi leidmine.	Leiab vajadusel algoritmi järgi puuduva tehtekomponendi.

Ühe- ja kahekohalise arvu korrutamine ja jagamine 10, 100, 1000-ga. Suuline korrutamine ja jagamine 10 000 piires.	Suurendab ja vähendab arvu 10, 100, 1000 korda.
Kolmekohalise arvu korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga üleminekuta ja üleminekuga (jagamine jäägita ja jäägiga). Neljakohalise arvu korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga üleminekuta ja üleminekuga (jagamine jäägita ja jäägiga).	Korrutab ja jagab kolme- ja neljakohalist arvu ühekohalise arvuga järgu ületamiseta ja järgu ületamisega. Jagab kolme- ja neljakohalist arvu ühekohalise arvuga jäägita ja jäägiga.
Korrutamise- ja jagamistehete kontrollimine pöördtehtega.	Kontrollib tulemust pöördtehtega.
Puuduva tehtekomponendi leidmine.	Leiab vajadusel algoritmi järgi puuduva tehtekomponendi.
Tehete järjekorra määramine. Ümarsulgude kasutamine kuni neljatehtelistes avaldistes.	Määrab avaldistes tehete järjekorra (neli aritmeetilist tehet). Kasutab avaldistes ümarsulge.
Lihtmurru, liigmurru ja segaarvu eristamine, lugemine ja kirjutamine.	Eristab lihtmurdu, liigmurdu ning segaarvu. Loeb ja kirjutab lihtmurdu, liigmurdu ning segaarvu.
Ühenimeliste lihtmurdude ja segaarvude võrdlemine.	Võrdleb ühenimelisi murde ja segaarve.
Murru põhiomadus.	Saab aru murru põhiomadusest.
Ühenimeliste lihtmurdude liitmine ja lahutamine.	Liidab ja lahutab ühenimelisi lihtmurde.
Ühe ja mitme osa leidmine arvust (kahe tehte abil).	Leiab kahe tehte abil ühe ja mitu osa arvust.

Tekstülesannete lahendamine tervikust ühe ja mitme osa leidmiseks.	Lahendab tekstülesandeid tervikust ühe ja mitme osa leidmiseks.
Kümnnendmurru eristamine harilikust murrust ja naturaalarvust. Kümnnendmurdude moodustamine, lugemine ja kirjutamine koma abil.	Eristab kümnnendmurdu harilikust murrust ja naturaalarvust. Moodustab, loeb ja kirjutab kümnnendmurde.
Kümnnendike, sajandike ja tuhandike määramine kümnnendmurrus.	Määrab kümnnendikke, sajandikke ja tuhandikke antud kümnnendmurrus.
Kümnnendmurdude võrdlemine.	Võrdleb kümnnendmurde.
Kümnnendmurdude liitmine ja lahutamine (järgu ületamiseta).	Liidab ja lahutab kümnnendmurde järgu ületamiseta. Liidab kümnnendmurde täisarvuga. Lahutab kümnnendmurrust täisarvu.
Pikkusühik: <i>detsimeeter</i> (dm): nimetamine, märkimine, kasutamine; seosed $1 \text{ dm} = 10 \text{ cm}$; $1 \text{ m} = 10 \text{ dm}$.	Teab pikkusühiku <i>detsimeeter</i> tähendust ja kasutamisevõimalusi ning seoseid $1 \text{ dm} = 10 \text{ cm}$; $1 \text{ m} = 10 \text{ dm}$.
Mahuühikud: <i>detsiliiter</i> (dl), <i>milliliiter</i> (ml): nimetamine, märkimine, kasutamine, mõõdunõude tutvustamine.	Teab mahuühikute <i>detsiliiter</i> , <i>milliliiter</i> tähendust ja kasutamisevõimalusi.
Vanuse, sünniaasta; ajavahemiku; sündmuse kestvuse ja toimumise aja arvutamine.	Arvutab vanust, sünniaastat, sündmuse kestvuse ja toimumise aega.
Õpitud ajaühikute teisendamine. Ajaühik <i>sajand</i> (saj); seos $1 \text{ saj} = 100 \text{ a}$ (toetudes ajaloolisele materjalile).	Teisendab õpitud ajaühikuid. Teab ajaühikut <i>sajand</i> ning seost $1 \text{ saj} = 100 \text{ a}$.

Erinimeliste arvude liitmine ja lahutamine: $6\text{ m} + 50\text{ cm}$; $8\text{ cm} - 5\text{ mm}$. Nimega arvude liitmine ja lahutamine teisendamisega (kirjaliku arvutamise võtet kasutades): $4\text{ m } 75\text{ cm} + 96\text{ cm} =$ $= 4\text{ m } 171\text{ cm} = 5\text{ m } 71\text{ cm}$ $4\text{ m } 75\text{ cm} - 92\text{ cm} =$ $= 3\text{ m } 175\text{ cm} - 92\text{ cm} =$ $= 3\text{ m } 83\text{ cm}$ $44\text{ km} - 16\text{ km } 235\text{ m} =$ $= 43\text{ km } 1000\text{ m} - 16\text{ km } 235\text{ m} =$ $= 27\text{ km } 765\text{ m}$	Liidab ja lahutab kirjalikult mitmenimelisi arve tulemuse teisendamisega.
Eelnevalt teisendatud mitmenimelise arvu korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga: $2\text{ m } 15\text{ cm} \cdot 3 = 215\text{ cm} \cdot 3 =$ $= 645\text{ cm} = 6\text{ m } 45\text{ cm}$ $5\text{ m } 48\text{ cm} : 2 = 548\text{ cm} : 2 =$ $= 274\text{ cm} = 2\text{ m } 74\text{ cm}$	Korrutab ja jagab mitmenimelist arvu ühekohalise arvuga eelneva teisendamisega.
<i>Lõikuvate, ristuvate ja paralleelsete sirgete eristamine ja joonestamine.</i>	Eristab ja joonestab <i>lõikuvaid, ristuvaid ja paralleelseid</i> sirgeid.
Lõikude pikkuste liitmine ja lahutamine. Lõigu pikendamine ja lühendamine etteantud mõõdu järgi.	Liidab ja lahutab lõikude pikkusi. Pikendab ja lühendab lõiku etteantud mõõdu järgi.
<i>Terav-, täis- ja nürinurga eristamine.</i>	Eristab ja joonestab <i>terav-, täis- ja nürinurka</i>.
Kolmnurga liikide eristamine nurkade järgi.	Eristab kolmnurkade liike nurkade järgi.
Hulknurga übermõõdu olemuse mõistmine.	Mõistab hulknurga übermõõdu olemust.

Kolmnurga, ruudu ja ristküliku ümbermõõdu arvutamine (valemi järgi).	Arvutab kolmnurga, ruudu ja ristküliku ümbermõõdu. Kasutab ümbermõõdu arvutamiseks valemit.
Mõõtkava tähendus.	Teab mõõtkava tähendust.
Andmete välja toomine ja skeemina vormistamine õpetaja abiga. Lahendusplaani koostamine õpetaja abiga. Kolmetehtelise tekstülesande lahendamine lahendusplaanile toetudes õpetaja abiga.	Toob välja andmed ja vormistab skeemina vajadusel õpetaja abiga. Koostab õpetaja abiga lahendusplaani. Lahendab vajadusel õpetaja abiga kolmetehtelise tekstülesande toetudes lahendusplaanile.
Lihtülesannete ühendamine kolmetehteliseks ülesandeks.	Ühendab lihtülesanded kolmetehteliseks ülesandeks.
Probleemsituatsioonide lahendamine õpetaja abiga.	Lahendab probleemsituatsioone õpetaja abiga.
Ülesande lahendamisel saadud tulemuse reaalsuse hindamine õpetaja abiga.	Hindab õpetaja abiga ülesande lahendamisel saadud tulemuse reaalsust.

Õpitulemused III kooliastmes

- märkab ja mõistab matemaatikaga seonduvat ümbritsevas elus ning kirjeldab seda arvude või geomeetriliste kujundite abil;
- kasutab õpetaja juhendamisel või iseseisvalt sobivaid info- ja kommunikatsioonitehnoloogia vahendeid;
- mõistab ja rakendab koostegevuses õpetajaga õpitud matemaatilist keelt igapäevaelus;
- liigitab objekte ja nähtusi ning kirjeldab neid mitme tunnuse järgi;
- loeb, mõistab ja lahendab õpitud matemaatilisi probleemsituatsioone;
- püstitab ülesande lahendamiseks vajalikud küsimused, selgitab valitud lahenduskäiku, hindab saadud tulemuse reaalsust ja teostab enesekontrolli;
- on teadlik õppija, kes mõistab matemaatika olulisust, on huvitatud ja tunneb vajadust matemaatikateadmisi omandada.

7. 7. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu	Õpitulemused
Arvud 100 000 piires, moodustamine, lugemine, kirjutamine.	Moodustab, loeb ning kirjutab arve 100 000ni.
Arvude nimetamine 10, 100, 1000 ja 10 000 kaupa.	Nimetab arve kasvavas ja kahanevas järjekorras 1, 10, 100, 1000 ja 10 000 kaupa.
Üheliste, kümneliste, sajaliste, tuhandeliste ja kümnetuhandeliste arvu määramine antud arvus. Arvu esitamine järguühikute summana ja järguühikute summa järgi.	Määrab üheliste, kümneliste, sajaliste, tuhandeliste ja kümnetuhandeliste arvu antud arvus. Esitab arvu järguühikute summana ning järguühikute summa järgi.
Arvude võrdlemine.	Võrdleb arve, esitab võrdlemise tulemuse märkide $<$, $>$, $=$ abil.
Arvude ümardamine tuhandelisteni.	Ümardab arve kümnelisteni, sajalisteni või tuhandelisteni.
Rooma numbrid I–XXX.	Loeb ja kirjutab Rooma numbreid I–XXX. Viib kokku araabia ja Rooma numbri. Kasutab Rooma numbreid järgarvude märkimisel. Kasutab Rooma numbreid daatumite lugemisel ja kirjutamisel.
Täisarvude liitmine ja lahutamine kõikides raskusastmetes.	Liidab ja lahutab kõigis raskusastmetes.
Nimega arvude liitmine ja jagamine kõikides raskusastmetes.	Liidab ja lahutab nimega arve kõigis raskusastmetes.
Tulemuse kontrollimine pöördtehtega.	Kontrollib tulemust pöördtehtega.
Puuduva tehtekomponendi leidmine.	Leiab puuduva tehtekomponendi.
Arvu suurendamine ja vähendamine 10, 100, 1000 korda.	Suurendab ja vähendab arvu 10, 100, 1000 korda.
Kolme- ja neljakohalise arvu korrutamine ja jagamine kirjalikult ühekohalise arvuga üleminekuta ja üleminekuga.	Korrutab ja jagab täisarve ühekohalise arvuga järgu ületamiseta ja järgu ületamisega.

Korrutamine ja jagamine täiskümnete, -sadade ja -tuhandetega.	Korrutab ja jagab täisarve täiskümnete, -sadade ja -tuhandetega.
Nimega arvude korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga.	Korrutab ja jagab nimega arve ühekohalise arvuga.
Korrutamise ja jagamise kontrollimine pöördtehtega.	Kontrollib tulemust pöördtehtega.
Puuduva tehtekomponendi leidmine.	Leiab puuduva tehtekomponendi.
Tehete järjekorra määramine kolme- ja neljatehtelistes avaldistes. Ümarsulgude kasutamine avaldistes.	Määrab avaldises tehete järjekorra (kuni neli aritmeetilist tehet). Kasutab avaldistes ümarsulge.
Liigmurru teisendamine segaarvuks ja segaarvu teisendamine liigmurruks.	Teisendab liigmurru segaarvuks ja segaarvu liigmurruks.
Taandamise olemuse mõistmine.	Mõistab taandamise olemust.
Harilike murdude taandamine.	Taandab harilikke murde.
Hariliku murru korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga.	Korrutab ja jagab harilikku murdu ühekohalise arvuga.
Kahe tehte abil tervikust osa leidmine.	Leiab kahe tehte abil osa tervikust.
Kahe tehte abil osa järgi terviku leidmine.	Leiab kahe tehte abil terviku tema osa järgi.
Kümnnendmurdude liitmine ja lahutamine kõikides raskusastmetes.	Liidab ja lahutab kümnnendmurde kõigis raskusastmetes.
Kümnnendmurdude suurendamine ja vähendamine 10, 100, 1000 korda.	Suurendab ja vähendab kümnnendmurde 10, 100, 1000 korda.
Kümnnendmurru korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga kõikides raskusastmetes.	Korrutab ja jagab kümnnendmurde ühekohalise arvuga kõikis raskusastmetes.
Pikkusühikud <i>kilomeeter</i> (km), <i>meeter</i> (m), <i>detsimeeter</i> (dm), <i>sentimeeter</i> (cm), <i>millimeeter</i> (mm). Raskusühikud <i>tonn</i> (t), <i>tsentner</i> (ts), <i>kilogramm</i> (kg), <i>gramm</i> (g). Mahuühikud <i>liiter</i> (l), <i>detsiliiter</i> (dl), <i>milliliiter</i> (ml).	Teab seoseid 1 l = 10 dl, 1 l = 1000 ml, 1 dl = 100 ml. Kasutab arvutamisel pikkus-, raskus-, mahu-, aja- ja rahaühikute seoseid.

Ajaühikud <i>sajand, aasta, kuu, nädal, ööpäev, tund, minut, sekund</i> . Rahaühikud <i>euro, sent</i> .	
Aritmeetilise keskmise olemuse mõistmine.	Teab aritmeetilise keskmise olemust.
Aritmeetilise keskmise arvutamine.	Arvutab aritmeetilise keskmise.
Hulknurga (kolm-, neli-, viis-, kuusnurk) külgede pikkuste mõõtmine.	Mõõdab hulknurga (kolm-, neli-, viis-, kuusnurk) külgede pikkused.
Hulknurga übermõõdu arvutamine mõõtmisel saadud või ette antud andmetega.	Arvutab hulknurga übermõõdu mõõtmisel saadud või etteantud andmetega.
Sümmeetria olemuse mõistmine.	Mõistab sümmeetria olemust.
Telgsümmeetriliste kujundite joonestamine.	Joonestab telgsümmeetrilisi kujundeid.
Andmete välja toomine ja skeemina vormistamine vajadusel õpetaja abiga. Lahendusplaani koostamine vajadusel õpetaja abiga. Kolmetehtelise tekstülesande lahendamine toetudes lahendusplaanile vajadusel õpetaja abiga.	Toob välja andmed ja vormistab skeemina vajadusel õpetaja abiga. Koostab vajadusel õpetaja abiga lahendusplaani. Lahendab vajadusel õpetaja abiga kolmetehtelise tekstülesande toetudes lahendusplaanile.
Ühesuunalise sirgjoonelise liikumise leidmise ülesannete lahendamine õpetaja abiga.	Lahendab õpetaja abiga ülesandeid ühesuunalise sirgjoonelise liikumise leidmiseks.
Ülesannete lahendamisel saadud tulemuste reaalsuse hindamine õpetaja abiga.	Hindab õpetaja abiga ülesande lahendamisel saadud tulemuse reaalsust.

8. 8. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu	Õpitulemused
Arvud 1 000 000 piires, moodustamine, lugemine, kirjutamine.	Moodustab, loeb ning kirjutab arve 1 000 000ni.
Arvude nimetamine 10, 100, 1000, 10 000 ja 100 000 kaupa.	Nimetab arve kasvavas ja kahanevas järjekorras 1, 10, 100, 1000, 10 000 ja 100 000 kaupa.
Üheliste, kümneliste, sajaliste, tuhandeliste ja kümnetuhandeliste arvu määramine antud arvus. Arvu esitamine järguühikute summana ja järguühikute summa järgi.	Määrab üheliste, kümneliste, sajaliste, tuhandeliste, kümnetuhandeliste ja sajatuhandeliste arvu antud arvus. Esitab arvu järguühikute summana ning järguühikute summa järgi.
Arvude võrdlemine.	Võrdleb arve, esitab võrdlemise tulemuse märkide $<$, $>$, $=$ abil.
Arvude ümardamine kümnelisteni, sajalisteni, tuhandelisteni, kümnetuhandelisteni või sajatuhandelisteni.	Ümardab arve kümnelisteni, sajalisteni, tuhandelisteni, kümnetuhandelisteni või sajatuhandelisteni.
Rooma numbrid I–XXXV.	Loeb ja kirjutab Rooma numbreid I–XXXV. Viib kokku araabia ja Rooma numbrid. Kasutab Rooma numbreid järgarvude märkimisel. Kasutab Rooma numbreid daatumite lugemisel ja kirjutamisel.
Täisarvude liitmine ja lahutamine kõikides raskusastmetes.	Liidab ja lahutab kõikis raskusastmetes.
Nimega arvude liitmine ja jagamine kõikides raskusastmetes.	Liidab ja lahutab nimega arve kõikis raskusastmetes.
Tulemuse kontrollimine pöördtehtega.	Kontrollib tulemust pöördtehtega.
Puuduva tehtekomponendi leidmine.	Leiab puuduva tehtekomponendi.
Arvu suurendamine ja vähendamine 10, 100, 1000 korda.	Suurendab ja vähendab arvu 10, 100, 1000 korda.

Täisarvude korrutamine ja jagamine ühe- ja kahekohalise arvuga kõikides raskusastmetes.	Korrutab ja jagab täisarve ühe- ja kahekohalise arvuga kõikides raskusastmetes.
Täisarvude korrutamine ja jagamine täiskümnete, -sadade ja -tuhandetega.	Korrutab ja jagab täisarve täiskümnete, -sadade ja -tuhandetega.
Nimega arvude korrutamine ja jagamine ühe- ja kahekohalise arvuga.	Korrutab ja jagab nimega arve ühe- ja kahekohalise arvuga.
Tulemuse kontrollimine pöördtehtega.	Kontrollib tulemust pöördtehtega.
Puuduva tehtekomponendi leidmine.	Leiab puuduva tehtekomponendi.
Tehete järjekord nelja- ja viietehtelistes ülesannetes. Ümarsulgude kasutamine.	Määrab avaldises tehete järjekorra (kuni viis aritmeetilist tehet). Kasutab avaldistes ümarsulge.
Aritmeetilise keskmise arvutamine.	Arvutab aritmeetilise keskmise.
Ühenimeliste murdude liitmine ja lahutamine.	Liidab ja lahutab ühenimelisi murde.
Segaarvude liitmine ja lahutamine.	Liidab ja lahutab segaarve.
Ühenimeliste murdude korrutamine ja jagamine naturaalarvuga.	Korrutab ja jagab ühenimelisi murde naturaalarvuga.
Kahe tehte abil tervikust osa leidmine.	Leiab kahe tehte abil osa tervikust.
Kahe tehte abil terviku leidmine tema osa järgi.	Leiab kahe tehte abil terviku tema osa järgi.
Kümnnendmurdude liitmine ja lahutamine kõigis raskusastmetes.	Liidab ja lahutab kümnnendmurde kõigis raskusastmetes.
Mitmenimelise arvu väljendamine kümnnendmurruna ja vastupidi (4 m 55 cm = 4,55 m; 7,352 kg = 7 kg 352 g).	Väljendab mitmenimelisi arve kümnnendmurruna ja kümnnendmurde mitmenimeliste arvudena.
Kümnnendmurdude suurendamine ja vähendamine 10, 100, 1000 korda.	Suurendab ja vähendab kümnnendmurde 10, 100, 1000 korda.
Nimega arvu asendamine kümnnendmurruga ja vastupidi.	Asendab nimega arvu kümnnendmurruga ja vastupidi.

Kümnendmurdude korrutamine ja jagamine ühe- ja kahekohalise naturaalarvuga.	Korrutab ja jagab kümnendmurde ühe- ja kahekohalise naturaalarvuga.
Pindala olemuse mõistmine. Pindala ja übermöödu eristamine.	Mõistab pindala olemust. Eristab pindala ja übermöötu.
Pindalaühikute <i>ruutmillimeeter</i> (mm^2), <i>ruutsentimeeter</i> (cm^2), <i>ruutdetsimeeter</i> (dm^2), <i>ruutmeeter</i> (m^2), <i>ruutkilomeeter</i> (km^2), <i>aar</i> (a), <i>hektar</i> (ha) tähendus ja kasutamisevõimalused.	Teab pindalaühikute <i>ruutmillimeeter</i> , <i>ruutsentimeeter</i> , <i>ruutdetsimeeter</i> , <i>ruutmeeter</i> , <i>ruutkilomeeter</i> , <i>aar</i> , <i>hektar</i> tähendust ja kasutamisevõimalusi ning seoseid $1 \text{ cm}^2 = 100 \text{ mm}^2$, $1 \text{ dm}^2 = 100 \text{ cm}^2$, $1 \text{ m}^2 = 100 \text{ dm}^2$, $1 \text{ m}^2 = 10\,000 \text{ cm}^2$, $1 \text{ km}^2 = 1\,000\,000 \text{ m}^2$, $1 \text{ aar} = 100 \text{ m}^2$, $1 \text{ ha} = 10\,000 \text{ m}^2$, $1 \text{ ha} = 100 \text{ aari}$.
Ruudu ja ristküliku pindala arvutamine mõõtmisel saadud või ette antud andmetega valemi abil.	Arvutab ruudu ja ristküliku pindala mõõtmisel saadud või etteantud andmetega valemi abil.
Ruumiliste kujundite eristamine tasapinnalistest.	Eristab ruumilisi kujundeid tasapinnalistest.
Ümbritsevast keskkonnast ruumiliste kujundite (<i>kuup</i> , <i>risttahukas</i> , <i>silinder</i> , <i>püramiid</i> , <i>kera</i>) leidmine ja nimetamine.	Nimetab ja leiab ümbritsevast keskkonnast ruumilisi kujundeid (<i>kuup</i> , <i>risttahukas</i> , <i>silinder</i> , <i>püramiid</i> , <i>kera</i>).
Kuubi ja risttahuka pinnalaotuste võrdlemine, nende osade nimetamine.	Võrdleb kuubi ja risttahuka pinnalaotusi, nimetab nende osasid.
Sümmeetriatelje suhtes sümmeetriliste kujundite joonestamine.	Joonestab telgsümmeetrilisi kujundeid.
Andmete välja toomine ja skeemina vormistamine. Joonise tegemine matemaatilise situatsiooni kujutamiseks. Lahendusplaani koostamine vajadusel õpetaja abiga. Kolmetehtelise tekstülesande lahendamine toetudes lahendusplaanile vajadusel õpetaja abiga.	Toob välja andmed ja vormistab skeemina. Teeb joonise matemaatilise situatsiooni kujutamiseks. Koostab vajadusel õpetaja abiga lahendusplaani. Lahendab vajadusel õpetaja abiga kolmetehtelise tekstülesande toetudes lahendusplaanile.

Skeemi põhjal tekstülesande koostamine vajadusel õpetaja abiga.	Koostab vajadusel õpetaja abiga skeemi põhjal tekstülesande.
Tekstülesannete lahendamine sõltuvuste $aeg = teepikkus : kiirus; kiirus = teepikkus : aeg;$ $teepikkus = kiirus \cdot aeg$ kohta vajadusel õpetaja abiga.	Lahendab vajadusel õpetaja abiga tekstülesandeid sõltuvuste $aeg = teepikkus : kiirus;$ $kiirus = teepikkus : aeg;$ $teepikkus = kiirus \cdot aeg$ kohta.
Ülesande lahendamisel saadud tulemuse reaalsuse hindamine õpetaja abiga.	Hindab õpetaja abiga ülesande lahendamisel saadud tulemuse reaalsust.

9.

10. 9.klassi õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu	Õpitulemused
Arvude moodustamine, lugemine ja kirjutamine.	Moodustab, loeb ning kirjutab arve 1 000 000ni.
Arvude nimetamine kasvavas ja kahanevas järjekorras 1, 10, 100, 1000, 10 000 ja 100 000 kaupa.	Nimetab arve kasvavas ja kahanevas järjekorras 1, 10, 100, 1000, 10 000 ja 100 000 kaupa.
Üheliste, kümneliste, sajaliste, tuhandeliste, kümnetuhandeliste ja sajatuhandeliste arvu määramine antud arvus. Arvu esitamine järguühikute summana ning järguühikute summa järgi.	Määrab üheliste, kümneliste, sajaliste, tuhandeliste, kümnetuhandeliste ja sajatuhandeliste arvu antud arvus. Esitab arvu järguühikute summana ning järguühikute summa järgi.
Arvude võrdlemine.	Võrdleb arve, esitab võrdlemise tulemuse märkide $<$, $>$, $=$ abil.
Arvude ümardamine kümnelisteni, sajalisteni, tuhandelisteni, kümnetuhandelisteni või sajatuhandelisteni.	Ümardab arve kümnelisteni, sajalisteni, tuhandelisteni, kümnetuhandelisteni või sajatuhandelisteni.
Rooma numbrid I-XXXV.	Kasutab Rooma numbreid õppetekstide lugemisel ja kirjutamisel.
Liitmine, lahutamine, korrutamine ja jagamine kõikides raskusastmetes.	Liidab ja lahutab, korrutab ja jagab kõigis raskusastmetes. Liidab, lahutab, korrutab ja jagab nimega arve kahekohalise arvuga kõikis raskusastmetes. Arvutab kalkulaatori või IKT vahendi abil.
Korrutamine ja jagamine nulliga lõppeva kolmekohalise arvuga.	Korrutab ja jagab nulliga lõppeva kolmekohalise arvuga.
Aritmeetiliste tehete õigsuse kontrollimine.	Kontrollib tulemust pöördtehtega. Kontrollib tulemuste õigsust kalkulaatori või IKT vahendi abil.
Puuduva tehtekomponendi leidmine.	Leiab puuduva tehtekomponendi.

Aritmeetilise keskmise leidmine.	Leiab aritmeetilise keskmise.
Tehete järjekord (nelja- ja viietehtelistes ülesannetes, sh ümarsulgude kasutamine).	Rakendab tehete järjekorda mitmetehtelistes ülesannetes.
Hariliku murru teisendamine kümnendmurruks ja vastupidi.	Teisendab hariliku murru kümnendmurruks ja vastupidi.
Lõplik ja lõpmatu kümnendmurd.	Teab lõpliku ja lõpmatu kümnendmurru olemust.
Kümnendmurdude liitmine ja lahutamine. Kümnendmurdude korrutamine ja jagamine.	Liidab ja lahutab kümnendmurde kõigis raskusastmetes. Korrutab ja jagab kümnendmurde kõigis raskusastmetes.
Protsendi olemus.	Mõistab protsendi olemust.
Sajandikosade märkimise kolm moodust: kümnendmurruna, hariliku murruna, protsendina.	Märgib sajandikosi kümnendmurruna, hariliku murruna, protsendina.
Protsentide võrdlemine.	Võrdleb protsente.
Protsendi väljendamine kümnendmurruna ning kümnendmurdude väljendamine protsendina.	Väljendab protsente kümnendmurdudena ja vastupidi.
Protsendi leidmine arvust.	Leiab arvust 1 %. Leiab arvust nõutud protsendi.
Protsendi leidmise asendamine osa leidmisega.	Asendab protsendi leidmise osa leidmisega $(\frac{1}{10}, \frac{1}{2}, \frac{1}{5}, \frac{1}{4}, \frac{3}{4})$.
Arvu leidmine protsendi järgi.	Leiab arvu protsendi järgi.
Ruumala olemus.	Mõistab ruumala olemust. Eristab ruumala, pindala ja übermõõtu.
Ruumalaühikute tähendus ning kasutamisevõimalused.	Teab ruumalaühikute <i>kuupsentimeeter</i> , <i>kuupdetsimeeter</i> , <i>kuupmeeter</i> tähendust ja kasutamisevõimalusi ning seoseid $1 \text{ m}^3 = 1000 \text{ dm}^3$, $1 \text{ dm}^3 = 1000 \text{ cm}^3$, $1 \text{ dm}^3 = 1 \text{ l}$.

Kuubi ja risttahuka ruumala arvutamine (elulise materjali varal) valemite abil.	Arvutab kuubi ja risttahuka ruumala etteantud andmetega valemi ($V = a \cdot a \cdot a$, $V = a \cdot b \cdot c$). abil.
Ring-, tulp- ja joondigrammide tundmine, eristamine ja lugemine.	Eristab sektor-, tulp- ja joondigramme. Leiab infot erinevatelt diagrammidelt.
Lihtülesanded: ühetehtelised tekstülesanded ruumala, pindala, ümbermõõdu, aritmeetilise keskmise ja protsendi leidmiseks.	Lahendab elulise materjali varal tekstülesandeid ruumala, pindala, ümbermõõdu, aritmeetilise keskmise ja protsendi leidmiseks. Hindab ülesande lahendamisel saadud tulemuse reaalsust.
Liitülesanded: kolme- ja neljatehteliste tekstülesannete koostamine ja lahendamine.	Lahendab ja koostab liitülesandeid. Hindab ülesande lahendamisel saadud tulemuse reaalsust.

4. Loodusõpetus

4.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

- Arendada õpilase huvi looduse vastu, soodustades hoolivat ja turvalist käitumist looduses ning tutvustades looduskaitse põhimõtteid.
- Julgustada õpilast vaatlema loodusobjekte ja -nähtusi, sooritama praktilisi tegevusi ning esitama nende tulemusi.
- Tagada õpilase arusaam loodusobjektidest ja -nähtustest ning nende seosest elus- ja eluta keskkonnaga.
- Süvendada õpilase teadmisi inimtegevuse mõjust keskkonnale ning tõsta teadlikkust keskkonnasäästlikust eluviisist.
- Õpetada õpilasele oskusi leida loodusteaduslikku teavet erinevatest allikatest, nagu tekstid, plaanid, kaardid ja mudelid ning juhendada neid läbi viima vaatlusi ja katseid, mille käigus oskab õpilane saadud teavet suuliselt ja kirjalikult sõnastada.

4.2. Üldpädevuste kujundamine loodusõpetuse aineõppes

Lihtsustatud õppes käsitletakse pädevust kui võimetekohaste teadmiste, oskuste ja hoiakute kogumit, mis tagab suutlikkuse teatud tegevusalal või -valdkonnas loovalt, ettevõtlikult ja paindlikult toimida. Üldpädevused kujunevad kõigi õppeainete kaudu ning tunni- ja koolivälises tegevuses.

Kultuuri- ja väärtuspädevus

Õpilane tunneb ja järgib üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus

Õpilane on aktiivne ja vastutustundlik kodanik, kes on huvitatud oma kooli, kodukoha ja riigi demokraatlikust arengust. Õpilane teab oma peamisi õigusi ja kohustusi ning oskab nende eest seista, arvestades rühma huvisid ja isiklikku huvi. Järgib vastutustundlikult ühiselu reegleid, konflikte lahendades arvestab seadusi ning moraalinorme.

Enesemääratluspädevus

Õpilane mõistab ja väärtustab iseennast ja enda arengut, hindab adekvaatselt oma võimeid ja toimetulekut igapäevaelus. Juhib oma käitumist erinevates olukordades. Väärtustab tervislikku eluviisi ja on füüsiliselt aktiivne.

Õpipädevus

Õpilane õpib vastavalt oma võimetele, planeerib õppimist, sh enesekontrolli, järgib kavandatut. Täidab korrektselt jõukohaseid ülesandeid individuaalselt ja rühmas, kasutab sobivaid teabevahendeid. On avatud uutele teadmistele ja oskustele.

Suhtluspädevus

Õpilane suhtleb olukorda ja suhtlemispartnereid arvestades, esitab oma soove, selgitab oma seisukohti ning osaleb arutelus. Loeb, mõistab, kirjutab ja loob tekste iseseisvaks toimetulekuks vajalikul tasemel. Kasutab teabevahendeid, tuginedes vajaduse korral abivahenditele.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus

Õpilane lahendab elulisi probleemsituatsioone, kasutades omandatud matemaatilisi, loodusteaduslikke ja/või tehnoloogiaalaseid teadmisi-oskusi ning (abi)vahendeid. Mõistab inimese ja keskkonna vahelisi seoseid, suhtub elukeskkonda vastutustundlikult ja hoolivalt, elab ning tegutseb loodust ja keskkonda säästvalt. Uurimuslikus õppes õpitakse andmeid analüüsima ja tõlgendama, tulemusi esitama tabelite, graafikute ja diagrammidena.

Ettevõtlikkuspädevus

Õpilane on tegutsemisaldis, väärtustab praktilist tööd ja on valmis kutse- ja elukestvaks õppeks. Hindab adekvaatselt oma võimeid. Püstitab ja täidab endale seatud eesmärged ning võtab vastutuse oma tegude eest.

Digipädevus

Õpilane orienteerub ja tegutseb infotehnoloogilises maailmas eesmärgipäraselt ja turvaliselt. Otsib ja kasutab infot, tunneb lihtsamaid programme ja keskkondi. Järgib digikeskkonnas üldkehtivaid moraali- ja väärtuspõhimõtteid.

4.3. Loodusõpetuse lõiming õppekava läbivate teemadega

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine

Põhikooli riikliku õppekava läbiva teemaga taotletakse õpilase kujunemist isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvast õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elu teadlike otsuste kaudu, sealhulgas tegema sobivaid haridus- ja tööalaseid valikuid.

Läbiva teema käsitlemine loodusõpetuse lihtsustatud õppekavas keskendub õpi- ja suhtlemisoskuste arendamisele, aitab õpilasel kujundada positiivset hoiakut õppimisse. Loodusõpetuses käsitletavat teemat tuginevad õpilase kogemustele ning praktiliste tegevuste abil aidatakse õpilasel ennast tundma õppida. Tegevused on õpilasele toetavad hilisemate otsuste tegemisel (edasiõppimine, võimetele vastavad karjäärivalikud).

Keskkond ja jätkusuutlik areng

Põhikooli riikliku õppekava läbiva teemaga taotletakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes hoiab ja kaitseb keskkonda ning väärtustab jätkusuutlikkust, on valmis leidma lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele.

Läbiva teema käsitlemine loodusõpetuse lihtsustatud õppekavas tugineb õpilase kogemustele, igapäevaelu nähtustele ning looduse vahetule kogemisele. Pööratakse tähelepanu kodu- ja kooliümbruse keskkonnaküsimustele, arendatakse säästvat suhtumist ümbritsevasse ja elukeskkonna väärtustamist. Toetatakse õpilase mõistmist inimtegevuse mõjust keskkonnale, väärtustatakse keskkonnasäästlikku eluviisi.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus

Põhikooli riikliku õppekava läbiva teemaga taotletakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähtsust, tunneb end ühiskonnaliikmena ning toetub oma tegevuses riigi kultuurilistele traditsioonidele ja arengusuundadele.

Läbiva teema käsitlemine loodusõpetuse lihtsustatud õppekavas tugineb õpilaste praktilistel ja kogemuslikel õppetegevustel, mis võimaldavad neil õppida keskkonnasäästlikkust ja kodanikualgatusi looduskeskkonnas. Õpilastega võib korraldada keskkonnasõbralikku ettevõtlust, näiteks vanade esemete taaskasutamise või kompostimise õppeprojektid.

Kultuuriline identiteet

Põhikooli riikliku õppekava läbiva teemaga taotletakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumisaadi kujundajana ning kultuuride muutumist ajaloo vältel, kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktikate eripärast ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust ning on kultuuriliselt salliv ja koostööaldis.

Läbiva teema käsitlemine loodusõpetuse lihtsustatud õppekavas toetub võimalusele avastada ja hinnata oma kultuurilist identiteeti loodusega seotud kogemuste ja tegevuste kaudu. Kultuurilise identiteedi märkamist loodusõpetuses toetab näiteks kohalike taimede uurimine, nende kasutamine rahvameditsiinis või toiduvalmistamises. Samuti toetavad kultuuriga tutvumist õppekäigud rahvusparkidesse, ajaloolistesse kohtadesse kultuuriliste vaatamisväärsuste juurde (alguses last ümbritsevas keskkonnas, hilisemates klassides ka kaugemad paigad). Kultuurilise identiteedi tutvustamist toetavad veel õppeprojektid, kus valmistatakse esemeid/kunstiteoseid looduslikest materjalidest, mis kajastavad õpilaste kultuurilisi traditsioone.

Teabekeskkond ja meediakasutus

Põhikooli riikliku õppekava läbiva teemaga taotletakse õpilase kujunemist teadlikuks ja analüüsivaks inimeseks, kes tajub ja teadvustab adekvaatselt ümbritsevat teabekeskkonda, suudab kriitiliselt analüüsida ja kasutada meediamaailma sisu ja allikaid, tunnustab autorsust, oskab luua kvaliteetset meediasisu, arvestades oma eesmärgi ja ühiskonnas omaksvõetud suhtlemise norme, ning toimib turvaliselt ja vastutab oma käitumise eest end ümbritsevas teabekeskkonnas.

Läbiva teema käsitlemine loodusõpetuse lihtsustatud õppekavas on toeks õpilastele meediateadlikkuse tõstmisel ning julgustab kasutama erinevaid meediume loodusõpetuses. Arvestada tuleb õpilase individuaalse arengutasemega, kui palju on õpilane võimeline kasutama ja vastu võtma erisuguseid teabekeskkondi. Loodusõpetuses tehakse mitmeid uurimusi, kus on kasutusel olla erinevad meediumid (fotode tegemine, videote filmimine vm). Õpilased saavad nende abil oma avastusi dokumenteerida ja jagada. Vanemates arenguperioodides saab koostöös õpetajaga uurida erinevaid loodusteemalisi meediume (nt artiklid, videod, sotsiaalmeedia postitused) ning õpilasele jõukohasel tasemel hinnata teabeallikate usaldusväärsust ja objektiivsust.

Tehnoloogia ja innovatsioon

Põhikooli riikliku õppekava läbiva teemaga taotletakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja nüüdisaegseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

Läbiva teema käsitlemine loodusõpetuse lihtsustatud õppekavas annab õpilasele võimaluse kasutada tehnoloogiat ning julgustab uurima tehnoloogilisi lahendusi seoses looduskeskkonna ja keskkonnaprobleemidega. Tehnoloogia kasutamisel tuleb arvestada õpilase arengutaset ja jõukohastada tegevused õpilasest lähtuvalt. Loodusõpetuses viiakse läbi erisuguseid praktilisi katseid ja eksperimente. Kasutatakse sensoreid ja andureid, et mõõta looduskeskkonna parameetreid, näiteks temperatuur, niiskus jm. Digitaalsete õppevahendite ja simulatsioonide tutvustamine ja õpetajaga koostöös kasutamine võimaldab õpilasel uurida ning mõista erisuguseid loodusnähtusi.

Tervis ja ohutus

Põhikooli riikliku õppekava läbiva teemaga taotletakse õpilase kujunemist vaimselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline järgima tervislikku eluviisi, käituma turvaliselt ning kaasa aitama tervist edendava turvalise keskkonna kujundamisele.

Läbiva teema käsitlemine loodusõpetuse lihtsustatud õppekavas toetab õpilase teadmisi ja oskusi, kuidas hoida enda tervist looduses olles. Teema julgustab õpilasi vastutustundlikult käituma looduskeskkonnas ning õpetab ohutust looduses. Loodusõpetuse tunnid julgustavad õpilasi osalema looduses liikumises, õuesõppe tegevused annavad võimaluse praktiliselt ja kogemuslikult looduskeskkonda avastada. Õpilase tervise ja heaolu toetamiseks saab neile tutvustada tervisliku toitumise põhimõtteid, korraldada projekte toiduainete uurimiseks. Praktilised teadmised loodusliku keskkonna mõjust tervisele toetavad õpitu kinnistumist (nt ohutus looduses jm). Looduslike ohutegurite käsitlemine (putukahammustused, päikesepõletus, mürgised taimed) arendab õpilase teadmisi oma käitumisest looduses. Praktilised esmaabi tegevused õpilastega, kui looduses olles tekib ohtlik olukord või juhtub õnnetus, aitavad kinnistada õpitud oskusi.

Väärtused ja kõlblus

Põhikooli riikliku õppekava läbiva teemaga taotletakse õpilase kujunemist kõlbeliselt arenenud inimeseks, kes tunneb üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

Läbiva teema käsitlemine loodusõpetuse lihtsustatud õppekavas toetab õpilase väärtuste arendamist kesk- ja ühiskonna jätkusuutlikkusest ning julgustab neid tegutsema vastutustundlikult nii looduses kui ka igapäevaelus. Loodusõpetuses arutletakse looduse mitmekesisusest ning kuidas arvestada nii enda kui teiste elusolendite vajadustega. Praktiliste tegevuste kaudu harjutatakse vastutustundlikku käitumist looduses kui ka igapäevaelus. Õpilasele jõukohasel tasemel saab tutvustada looduskaitse olulisust ning kuidas nemad saavad kaasa aidata looduse kaitsmisele ning loodust säästvate arengule.

4.4. Loodusõpetuse lõiming teiste õppeainetega

Loodusõpetus ja eesti keel

Loodusõpetuse ja eesti keele lõimimise põhieesmärgiks on laiendada sõnavara ja parandada kõneoskust erinevates kontekstides. Õpilased saavad õppida loodusega seotud sõnavara ning seda kasutada lühikeste loodusvaatluste kirjeldamisel, jagada oma tähelepanekuid. Kirjeldada erinevaid looduslikke kohti nagu mets, järv või raba ning nende iseloomustamiseks kasutada omadussõnu. Lugeda lühikesi loodusõppe tekste ning koostada nende põhjal mõistekaart, arendades sedasi funktsionaalset lugemisoskust. Kirjutada lühikesi kirjeldusi, jutustusi või luuletusi loodusteemadel, kasutades õpitud sõnavara ja väljendeid.

Loodusõpetus ja matemaatika

Loodusõpetuse ja matemaatika lõiming võimaldab õpilastel koguda, mõõta ja analüüsida erinevaid andmeid, näiteks temperatuuri, sademete hulka, taime kõrgust või loomade arvukust. Praktilise tööna sooritatakse mõõtmisi ja võrrelda loodusobjekte geomeetriliste kujunditega. Andmete analüüsimiseks kasutada graafikuid, diagramme või keskmise arvutamist. Andmete võrdlusel seostada inimtegevuse mõju keskkonnale.

Loodusõpetus ja inimeseõpetus

Loodusõpetuse ja inimeseõpetuse lõiming võimaldab õpilastel mõista inimese rolli looduses ja ühiskonnas ning arendada teadmisi ja oskusi, mis on olulised nende enda tervise, heaolu ja keskkonnasäästliku käitumise tagamisel. Uuritakse jätkusuutliku toidu tootmise ja tarbimise mõju nii inimese tervisele kui ka looduskeskkonnale. Arutletakse selle üle, kuidas saaksid nad ise aidata kaasa nii oma tervise kui ka keskkonna heaolule. Kodanikuõiguste ja -kohustuste seos keskkonnakaitsega aitab õpetada keskkonnasäästlikku käitumist.

Loodusõpetus ja ajalugu

Lõimimise eesmärk on õpilaste seostamisoskuse õpetamine ning parandamine. Üheskoos uuritakse ning arutletakse kuidas looduskeskkond on mõjutanud ajaloolisi sündmusi ja

vastupidi. Ajalooliste jälgede säilimine ning leidmine looduses ning kuidas alepõllundus on mõjutanud maastiku struktuuri. Millised looduslikud ressursid ning asukohad on mõjutanud inimasustuse teket.

Loodusõpetus ja võõrkeeled

Lõimimine pakub mitmekülgseid võimalusi õpilaste keeleõppe täiustamiseks. Kirjeldatakse loodusobjekte ja -nähtusi, kasutades õpitud sõnavara. Loetakse ja otsitakse lisainfot võõrkeelsest kirjandusest, kasutada õppetegevuses võõrkeelseid õpikeskkondi (videod, laulud, interaktiivsed mängud).

Loodusõpetus ja kunstiained

Loodusvaatluste järel saavad õpilased väljendada oma tähelepanekuid kunstilistel viisidel. Joonistatakse või maalida looduses nähtud loomi, taimi või maastikke ning kasutada erinevaid kunstitehnikaid. Kasutatakse looduslikke materjale, nagu lehed, oksad, kivid või liiv, selleks et luua kunstiteoseid. Korraldatakse näitusi, kus saab esitleda loodud loodusmaale, skulptuure või muid valminud kunstiteoseid.

Loodusõpetus ja tööõpetus

Õpitakse kasutama looduses leiduvaid materjale, nagu puit, savi, kivid või taimekiud, oma käsitööprojektides. Valmistatakse esemeid, kasutades taaskasutatavaid või keskkonnasõbralikke materjale. Töödeldakse looduslikke materjale ohutult ja säästlikult. Õpitakse tervisliku toitumise põhimõtteid läbi kokkamise, kasutades kohaliku (mahe)toorainet.

Loodusõpetus ja muusika

Õpilased saavad looduse ilu ja mitmekesisust väljendada läbi muusika. Kuulatakse looduses esinevaid helisid, nagu linnulaul, tuulekohin või vee vulin, ning püüda neid matkida. Kasutatakse looduses leitud materjale, et luua muusikainstrumente. Looduses liikudes saavad õpilased mängida muusikalisi mängu või jäädvustada/tuvastada loodushelisid.

Loodusõpetus ja kehaline kasvatus

Loodusõpetuse ja kehalise kasvatuses loomine võimaldab kogeda loodust läbi füüsilise aktiivsuse ning arendada nii oma kehalisi kui ka vaimseid võimeid. Osaletakse loodusmatkadel, kus saavad õpilased mitte ainult liikuda, sportida ja mängida, vaid ka avastada ning uurida ümbritsevat loodust. Kasutatakse looduses leiduvaid materjale ning objekte, nagu kivid, oksad või tõkked, kehalise kasvatuses tundide läbiviimisel. Osaletakse loodumängudes ja orienteerumisel, kus tuleb liikuda looduskeskkonnas, kasutada kaarti ja kompassi ning lahendada erinevaid ülesandeid.

4.5. Õppetegevuse kirjeldus arenguperioodide kaupa

Õppetegevus 1.–2. klassis

1.–2. klassi õppetegevuses keskendutakse peamiselt looduse otsesele kogemisele ja praktilisele tegevusele. Õpetaja toel ja suunamisel õpitakse tundma oma ümbrust ja igapäevaelu nähtusi, õpivad tähelepanu pöörama, vaatlema, võrdlema ja kirjeldama ümbritsevate objektide ning nähtuste märgatavaid omadusi. Õppetegevuses on olulisel kohal tegevused, mis arendavad liigitamis- ja järjestamisoskusi. Oluline kasutada õppetöös rikkalikult esemelist ja kujutavat näitlikustamist, et luua kujutluspilte. Õppetöös on pööratud praktilisel tegutsemisel ja õppemängudel. Suuline õppetegevus peab arvestama laste kõne arengutaset, kuid alates 1. klassi lõpust võidakse kasutada ka lihtsaid lugemis- ja kirjutamisülesandeid vastavalt oskuste arengule. Õpetaja osalus õppetöös on märkimisväärne. Õpetaja pidevalt suunab laste tajutegevust ja kõnet ning reguleerib nende õppetegevust koostöös ja eeskuju järgi. Õpetaja kõne saadab tegevusi, andes suuniseid ja toetades laste õppimist.

Õppetegevus 3.–5. klassis

3.–5. klassi õppetegevuses rõhutatakse endiselt looduse otsese kogemise, praktilise tegevuse ja õppemängu olulisust. Visuaalset ja esemelist näitlikustamist toetavad ka lihtsad joonised, tabelid ning Eesti kaart. Õpilaste arenev tunnetustegevus võimaldab neil täpsemalt mõista ja laiendada varasemaid taju- ja mälukujutlusi ning arendada kirjeldamis-, võrdlemis-, rühmitamis- ja üldistamisoskusi. Õpetaja suunamisel saadakse parem

arusaama objektide, nähtuste ja tegevuste kirjeldamisest, võrdlemisest, rühmitamisest ning üldistamisest. Õpetaja abiga arendatakse õpilaste arusaama põhjus-tagajärg seostest ning nende võimet teha järeldusi. Õppetegevuses suureneb järk-järgult kirjaliku kõne osakaal, sealhulgas häälega lugemise ja kirjalike ülesannete sooritamise oskus õpetaja juhendamisel. Õpetaja osaleb õpilaste tegevuses, juhendades neid suuliselt ning näidates eeskuju ja näidiseid. Tähelepanu pööratakse lihtsate kirjalike töökorralduste mõistmisele ja täitmisele. Õpetaja kujundab õpilaste enesejuhtimise ning koostööoskusi, valmistades neid ette iseseisvaks tööks ning koostöiseks õppimiseks tulevikus. Õpetaja juhendamisel ja toel suudavad õpilased kasutada tehnoloogiavahendeid jõukohasel viisil, näiteks otsides pildilist teavet ja sooritades lihtsaid õpiülesandeid. Takistused tehnoloogiavahendite kasutamisel võivad tuleneda õpilaste piiratud tunnetustegevusest ja kirjaoskuse arengust.

Õppetegevus 6.–7. Klassis

6.–7. klassi õpilastele keskendutakse teadmiste ja oskuste omandamisele läbi mitmekesiste õppemeetodite ning looduskeskkonna kaasamise. Innustatakse avastama, uurima ja mõistma erinevaid objekte, nähtusi ja protsesse nii nende kodukohas kui ka laiemalt Eesti kontekstis. Kasutatakse praktilisi töid, katseid, kujutavat ja näitlikku õpet ning verbaalset selgitust. Õpetamisel rõhutatakse kujutluspiltide loomist ja täpsustamist, mis aitab õpilastel mõista keerulisemaid kontseptsioone. Õpilased teevad katseid ja vaatlusi ning neid juhendatakse ka ise praktiliste tööde ja katsete sooritamisel. Järjepideva arendustegevuse käigus, paraneb õpilaste kirjeldamis-, võrdlemis-, rühmitamis- ja üldistamisoskusi. Kirjalik õppematerjal toetab õpetamist, kuid õpilasi julgustatakse ka hääldama teksti valjusti, analüüsima seda ja otsima infot erinevatest allikatest nagu tabelid, joonised ja skeemid. Õpilaste iseseisvus ja koostööoskused arenevad, võimaldades neil tegeleda ülesannetega nii individuaalselt kui ka rühmatööna. Õpetajad juhendavad õpilasi sobivate meedia- ja tehnoloogiavahendite kasutamisel, et leida ja kasutada loodusala infot ning täita õpiülesandeid. Õpetajad aitavad reguleerida õpitegevuse raskusastet, võttes arvesse õpilaste arengutunnetust ja kirjaoskuse taset.

Õppetegevus 8.–9. Klassis

8.–9. klassi õpilastele keskendutakse loodusalaste teadmiste laienemisele ning seoste mõistmise oskuste arendamisele mitmes kontekstis – nii kodu-, Eesti kui ka maailma üldises raamistikus. Erilist tähelepanu pööratakse keemia- ja füüsikateadmiste ning -oskuste süvendamisele, mis on varasemast õppeperioodist olulisemad. Raskusi valmistavate mittetajutavate nähtuste ja protsesside mõistmisel on oluline õpetaja roll, seega on õppe eesmärgiks suunata õpilasi ümbritseva maailma praktilisele mõistmisele. Selle saavutamiseks kasutatakse mitmekesiseid õppemeetodeid, sealhulgas loomulikus keskkonnas õpet, praktilisi töid ja katseid ning erinevaid näitlikkuse vorme. Õpilaste roll katsete planeerimisel ja läbiviimisel suureneb ning õpetaja juhendab neid põhjus-tagajärg seoste mõistmisel ja järelduste tegemisel. Õpetaja suunab õpilasi otsima teavet erinevatest allikatest, kasutades kaasaegseid meedia- ja tehnoloogiavahendeid ning aitab neil hinnata ja mõista leitud info usaldusväärsust. Suureneb iseseisva töö osakaalu õpitegevustes, kuid jätkuvalt vajavad õpetaja suunamist ja abivahendeid. Iseseisva tegutsemise ja koostööoskuste areng võimaldab jõukohaseid õppetegevusi sooritada nii individuaalselt kui ka rühmatööna.

4.6. Õpitulemused kooliastmete ja klasside kaupa

Õpitulemused I kooliastmes

- märkab ja vaatleb täiskasvanu juhendamisel ümbritseva keskkonna objekte, nähtusi ja protsesse; kirjeldab neid abivahenditele tuginedes 4–5-sõnaliste lausetega (3–5 lauset);
- tunneb ära ning nimetab kodukoha tuntumaid taimi ja loomi; võrdleb ja rühmitab neid õpetaja suunamisel erinevate õpitud tunnuste alusel;
- teab kuude nimetusi ja järgnevust, rühmitab neid vastavalt aastaajale;
- liigub ja käitub turvaliselt, väärtustab looduses viibimist; märkab täiskasvanu suunamisel oma kodukoha elurikkust ning suhtub sellesse hoolivuse ja austusega, hoolib elusolenditest ja nende vajadustest.

1. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu	Õpitulemused
Kool: tutvumine kooliruumide ja kooli ümbrusega (kohad kooli ümbruses). Liiklusohutus: liiklus kooli ümbruses, märgid, teeületuskohad; kooliõuel liikumine. Maa ja linn. Liiklemine linnas ja maal. Kodu: kodumaja, koduümbrus. Erinevad ruumid kodus. Esemed kodus (mööbel, toidunõud, jms).	• liigub täiskasvanute abil oma koolimajas ja kooliümbruses; • orienteerub täiskasvanu abiga kooliteel; • orienteerub täiskasvanu abiga kodus ja koduteel; • teab oma kodu asukohta (linnas/maal); • rühmitab esemeid/pilte etteantud kuuluvusrühma järgi; • nimetab õpetaja eeskujul ja/või abivahendite toel kuuluvusrühma; • rühmitab esemeid ühise tunnuse alusel; • õpetaja küsimustele toetudes kirjeldab esemete rühma 2-4-sõnalise lausega.

Aeg Päev ja öö. Aastaajad Valgus- ja soojusallikad õues. Suvi Suvi kui aastaaeg. Looduse ilme/muutumine suvel. Inimeste riietus. Suvised tegevused. Sügis Sügis kui aastaaeg. Sügisilmad. Sügisvärvid. Riietus sügisel. Talv Talv kui aastaaeg. Talveilmad, riietus. Laste tegevused talvel. Turvalisus (liikluses, veekogudel) Kevad Kevad kui aastaaeg. Kevadilmad, riietus. Kevadtööd aias ja põllul. Tööriistad ja masinad.	• nimetab õpitud aastaaegu nende õiges järjestuses (vajadusel abivahendite toel); • nimetab aastaegadele iseloomulikke loodusnähtusi abimaterjali toel; • toob näiteid õpitud aastaajale iseloomulikest loodusnähtustest; • käitub looduses hoolivalt, hindab enda ja teiste käitumist looduses õige/vale põhimõttel.
Loomad ja linnud Looma ja linnu välisehitus (kehaosad; kehakate: karvad/suled; värvus). Kodulinnud ja -loomad: nimetused, välisehitus (kehaosad, kehakate, värvus) häämitsused, liikumine. Koduloomade pojad ja nende nimetused. Metsloomad: nimetused, välisehitus, liikumine, elupaigad	• tunneb ära (sh pildil) ja nimetab õpitud loomi; • kirjeldab õpitud loomi õpetaja küsimustele toetudes 2–4-sõnalise lausega • rühmitab õpitud tunnuse alusel pilte etteantud kuuluvusrühma järgi; • nimetab õpetaja eeskujul ja/või abivahendite toel kuuluvusrühma (loomad, linnud, metsloomad, koduloomad); • käitub looduses hoolivalt, hindab enda ja teiste käitumist looduses õige/vale põhimõttel.

Aed ja põld sügisel Puu- ja köögiviljad, marjad: nimetused, kirjeldamine ja rühmitamine (värvus, suurus, kuju, maitse). Kasutamine. Mets ja park sügisel Puud sügisel, sügisvärvid. Puude nimetused. Puulehed ja okkad. Seened: söögi- ja mürgised seened. Taimed kevadel Kevadlilled aias, metsas ja niidul.	- tunneb ära ja nimetab õpitud taimi ja seeni; kirjeldab neid õpetaja küsimustele toetudes 2–4-sõnalise lausega - rühmitab õpitud tunnuse alusel objekte/pilte etteantud kuuluvusrühma järgi; - nimetab õpetaja eeskujul ja/või abivahendite toel kuuluvusrühma (puud, seened, puuviljad, marjad, köögiviljad) - käitub looduses hoolivalt, hindab enda ja teiste käitumist looduses õige/vale põhimõttel.

2. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu	Õpitulemused
Taimed: välisehitus, elupaik, toit, paljunemine, kasvamine (kasvatamine seemnest), kohastumine vastavalt aastaajalistele muutustele. Taimede välisehitus (juur, vars, leht, õis). Puud: lehtpuud, okaspuud, viljapuud Põõsad: marjapõõsad Rohhtaimed: lilled, umbrohud, köögiviljad, juurviljad	Tunneb ära ja nimetab õpitud taimi, kirjeldab neid abile tuginedes 3-5sõnaliste lausetega (3-4 lauset). Võrdleb õpetaja suunamisel õpitud elusorganisme 2-3 tajutava tajutava tunnuse alusel (kasvab, liigub, toitub, paljuneb); rühmitab neid õpetaja suunamisel ning eristab õpitus kuuluvusrühmi. Toob õpetaja küsimustele toetudes näiteid elusolendite vajadustest.
Loomad: välisehitus, elupaik, toit, paljunemine, kasvamine, kohastumine vastavalt aastaajalistele muutustele. Koduloomad (-linnud): välisehitus, elupaik, paljunemine, toit, hooldamine. Lemmikloomad: välisehitus, elupaik, paljunemine, toit, hooldamine. Metsloomad: välisehitus, elupaik, paljunemine, toit.	Tunneb ära ja nimetab õpitud loomi, kirjeldab neid abile tuginedes 3-5sõnaliste lausetega (3-4 lauset). Võrdleb õpetaja suunamisel õpitud elusorganisme 2-3 tajutava tajutava tunnuse alusel (<i>kasvab, liigub, toitub, paljuneb</i>); rühmitab neid õpetaja suunamisel ning eristab õpitud kuuluvusrühmi. Toob õpetaja küsimustele toetudes näiteid elusolendite vajadustest.

Putukad: välisehitus, liikumine. Linnud: välisehitus, elupaik, ränd- ja paigalinnud.	
Eluta looduse objektid ja nähtused: loodusobjektide rühmitamine Eluta ja elus loodusobjektide vaatlemine ja võrdlemine	Tunneb ära ja nimetab eluta looduse objekte ja nähtusi, kirjeldab neid abile tuginedes 3-5-sõnaliste lausetega (3-4 lauset).
SÜGIS Sügiskuud ja nende järjestus: seosed oluliste sündmuste ja tegevustega. Sügise tunnused looduses: muutused looma- ja taimeriigis (viljapuud, saagikoristus, taimede muutumine koduümbruses), muutused kodu- ja kooliümbruses. Ilm sügisel: koostöös õpetajaga ilma vaatlemine kooliümbruses.	Tunneb ära ja nimetab aastaaega sügis, kirjeldab sügise põhitunnuseid <i>abimaterjali toel</i> . Järjestab abivahendite toel aastaajale vastavate kuude nimetusi.
TALV Talvekuud ja nende järjestus: seosed oluliste sündmuste ja tegevustega. Talve tunnused looduses: muutused looma- ja taimeriigis (loomade kohastumine eluks talvel, taimede kohastumine eluks talvel). Ilm talvel: koostöös õpetajaga ilma vaatlemine kooliümbruses.	Tunneb ära ja nimetab aastaaega talv, kirjeldab talve põhitunnuseid <i>abimaterjali toel</i> . Järjestab abivahendite toel aastaajale vastavate kuude nimetusi.
KEVAD Kevadkuud ja nende järjestus: seosed oluliste sündmuste ja tegevustega. Kevade tunnused: muutused looma- ja taimeriigis (puude ja põõsaste lehtimine, õitsemine; kevadtööd aias/põllul; kevadlilled; kodu- ja metsloomad kevadel, rändlindude saabumine). Ilm kevadel: koostöös õpetajaga ilma vaatlemine kooliümbruses.	Tunneb ära ja nimetab aastaaega kevad, kirjeldab kevade põhitunnuseid <i>abimaterjali toel</i> . Järjestab abivahendite toel aastaajale vastavate kuude nimetusi.
SUVI	Tunneb ära ja nimetab aastaaega suvi, kirjeldab suve põhitunnuseid <i>abimaterjali toel</i> .

Suvekuud ja nende järjestus: seosed oluliste sündmuste ja tegevustega. Suve tunnused looduses: muutused looma- ja taimeriigis Ilm suvel: koostöös õpetajaga ilma vaatlemine kooliümbruses.	Järjestab abivahendite toel aastaajale vastavate kuude nimetusi.
Elusolendite vajaduste märkamine: peamised välised muutused, seostamine isiklike vajadustega (toit, uni, liikumine jm).	Märkab <i>õpetaja abiga</i> elusolendite vajadusi. Toob õpetaja küsimustele toetudes näiteid elusolendite vajadustest.

3. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu	Õpitulemused
Eluta looduse objektid lähiümbruses ja nende tunnused: - erinevused elusloodusest - ei hinga, ei toitu, ei kasva, ei saa järglasi; - erisuguste tunnuste alusel rühmitamine; - kirjelduse koostamine abivahenditele tuginedes.	Kirjeldab abivahenditele tuginedes 4-5-sõnaliste lausetega (3-5 lauset) eluta looduse objekte. Võrdleb ja rühmitab eluta looduse objekte ning nähtusi õpetaja suunamisel erinevate tunnuste alusel.
Eluta looduse nähtused ja nende tunnused: - erinevused elusloodusest ja eluta looduse objektidst (materjalid, esemed); - erinevate tunnuste alusel rühmitamine; - kirjelduse koostamine abivahenditele tuginedes.	Kirjeldab abivahenditele tuginedes 4-5-sõnaliste lausetega (3-5 lauset) eluta looduse nähtusi. Võrdleb ja rühmitab eluta looduse objekte ning nähtusi õpetaja suunamisel erinevate tunnuste alusel.
Õhutemperatuur ja selle mõõtmine, termomeetri näidu lugemine ja märkimine. Erinevad termomeetrid. Riietumine vastavalt ilmale.	Iseloomustab abivahenditele tuginedes ilma. Valib ilmale vastava välisriietuse.

Tutvumine ilma tunnustega. Ilma iseloomustamine: • pilvisus: pilvitu, vähene pilvisus, pilves; • sademed: vihm, rahe, lumi; • tuul: tuulevaikne, nõrk tuul, tugev tuul, torm. Riietus vastavalt ilmale.	
Ilmavaatlustabeli koostamine.	Teeb koostegevuses täiskasvanuga lihtsamaid ilmavaatlusi.
Aasta: aastaajad ja nende järgnevus. Aastaajaliste muutuste märkamine ja kirjeldamine: • inimtegevuses toimuvad muutused erinevatel aastaagadel (aiatööd, muutused linnapildis jm); • looduses ja loomariigis toimuvad muutused erinevatel aastaagadel.	Märkab ja kirjeldab abivahenditele tuginedes 4-5-sõnaliste lihtlausetega looduses ja inimtegevuses toimuvaid aastaajalisi muutusi. Teab kuude nimetusi ja järgnevust. Rühmitab kuid vastavalt aastaajale.
Kalender (aasta, kuud): • kuude nimetuste teadmine, rühmitamine vastavalt aastaajale; • kalendris orienteerumine; • kuude seostamine oluliste tegevuste ja sündmustega aasta jooksul.	
SÜGIS Sügise algus (kalendri järgi), sügiskuud. Ilm sügisel, soe ja külm sügispäev. Sügise tunnused. Riietus ja tegevused. Loodus hilissügisel, riietus ja tegevused. Loomad sügisel.	
TALV Talve algus (kalendri järgi), talvekuud. Vesi talvel: veekogude jäätumine ja jää sulamine, ohutusnõuded jääle minekul. Erinevad talveilmad (lumi,	

tuisk, sula, lumeta talv jms): riietus, tegevused. Loodus talvel. Loomad talvel. Õhutemperatuur talvel.	
KEVAD Kevade algus (kalendri järgi), kevadkuud. Kevade kolm perioodi (algus, keskpaik, lõpp): perioodide tunnused (sh ilm), riietus ja tegevused. Loodus kevadel. Loomad kevadel.	
SUVI Suve algus (kalendri järgi), suvekuud. Soe ja külm suvepäev: ilm, riietus ja tegevused. Aia- ja metsamarjad suvel. Loodus suvel. Loomad suvel.	
Leht- ja okaspuud, põõsad (vaarikas, sarapuu, paju) ja puhmad (mustikas, pohl): välisehitus, muutused aastaringelt, kasvukohad, tähtsus loomadele-lindudele ja inimestele. Seened: toidu- ja mürgiseened, välisehitus, kasvukohad, seente kasutamine toiduna. Rohttaime osad: juur, vars, lehed, õis, vili. Köögiviljad (sh juurviljad), lilled: välisehitus, kasutamine. Rohttaimede muutused aastaringelt, kasvukohad. Metsatööd: metsaraie, küttepuude varumine, metsa istutamine. Puidu kasutamine: mööbel, ehitusmaterjal, puidutooted, paber jms. Paberjäätmete sorteerimine ja taaskasutamine. Aia- ja põllutööd (taimede kasvatamine ja nende eest hoolitsemine), tööriistad.	Tunneb ära ja nimetab kodukoha tuntumaid taimi. Kirjeldab ja võrdleb abivahenditele tuginedes õpitud taimede välisehitust ja elupaiku. Rühmitab taimi õpetaja suunamisel erinevate tunnuste alusel ning nimetab õpitud kuuluvusrühma. Kirjeldab abivahenditele tuginedes 4–5-sõnaliste lihtlausetega looduses toimuvaid aastaajalisi muutusi (3)
Loomariigi mitmekesisus:	Tunneb ära ja nimetab kodukoha tuntumaid loomi.

• mets- ja koduloomad: välisehitus, liikumisviisid, elupaigad, toit, areng; • linnud: välisehitus, liikumisviisid, elupaigad, toit, areng; • kalad: välisehitus, liikumisviisid, elupaigad, toit, areng; • konnad: välisehitus, liikumisviisid, elupaigad, toit, areng; • putukad: välisehitus, liikumisviisid, elupaigad, toit, areng. Rändlinnud. Rändlindude kogunemine parvedesse ja äralend, rändlindude äralennu põhjused; ohud teekonnal. Kahe linnu võrdlemine (ränd- ja paigalind): välisehitus, toit. Loomade valmistumine talveks: talvevarud, pesa ehitamine, karvavahetus (suve- ja talvekarv). Erinevad loomad talvel. Metsloomad (mäger, ilves): välisehitus, elupaik, eluviis, toit. Eestis talvituvad linnud (rasvatihane, leevike, hallvares, varblane, rähn): välisehitus, elupaik, toit. Lindude toitmine talvel. Loomade ja lindude jäljed lumel. Kevad loomariigis: karvavahetus; poegade sünn ja areng. Rändlindude saabumine, pesitsemine, haudumine, hoolitsemine poegade eest.	Kirjeldab ja võrdleb abivahenditele tuginedes õpitud loomade välisehitust, liikumisviisi ja toitumist. Rühmitab loomi õpetaja suunamisel erinevate tunnuste alusel ning nimetab õpitud kuuluvusrühma. Kirjeldab abivahenditele tuginedes 4–5-sõnaliste lihtlauseetega looduses toimuvaid aastaajalisi muutusi.

Õpitulemused II kooliastmes

- tunneb huvi Eesti looduse, selle uurimise ja loodusainete õppimise vastu;
- vaatab, kirjeldab ja võrdleb abivahenditele tuginedes õpitud elus- ja eluta looduse objekte, nähtuseid ja protsesse, selgitab abiga nendevahelisi seoseid ning tähtsust looduses;
- loeb ja mõistab õpetaja abiga jõukohaseid looduslaseid õppetekste, tabeleid, skeeme ja jooniseid; kasutab õpiülesannete täitmisel lihtsat plaani, Eesti kaarti;
- leiab etteantud allikatest lihtsamat loodusteaduste- ja tehnoloogiaalast teavet; hindab õpetaja abiga kasutatud allikate usaldusväärsust; kasutab õppimiseks ja teabe otsimiseks meedia- ja tehnoloogiavahendeid;
- viib õpetaja juhendamisel läbi lihtsaid praktilisi töid, teeb tugisõnadele toetudes tulemuste põhjal kokkuvõtteid, seostab saadud teadmisi igapäevaelus ettetulevate olukordadega;
- mõistab inimtegevuse ja keskkonna seoseid kodukoha kontekstis; väljendab hoolivust ja lugupidamist kõigi elusolendite vastu; käitub turvaliselt, järgib tervislikke eluviise.

4. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu	Õpitulemused
Selgroogsed loomad Imetajad: välisehitus, liikumine, elupaigad, areng, toitumine Linnud: välisehitus, liikumine, elupaigad, areng, toitumine. Kalad: välisehitus, liikumine, elupaik (elab veekogus), areng, toitumine. Kahepaiksed (konnad): välisehitus, liikumine, elupaigad, areng, toitumine. Roomajad (maod, sisalikud): välisehitus, liikumine, elupaik, areng, toitumine.	Tunneb ära ning nimetab kodukoha loomi, kirjeldab ja võrdleb abivahenditele tuginedes neid iseloomustavaid tunnuseid (välisehitus, elupaik, eluviis). Toob näiteid loomadega seotud ohtudest. Eristab ja rühmitab õpitud selgroogseid loomi (eristab neid ka selgrootud loomade, maismaataimede ja kübarseente vahel). Järjestab loomade arengu etappe kujutavaid seeriapilte, kirjeldab õpitud elusorganismide arengut tuginedes pildiseeriale.
Selgrootud loomad: mitmekesisus ja elupaigad	Eristab ja rühmitab õpitud selgroogseid ning selgrootuid loomi, maismaataimi ja kübarseeni. Järjestab loomade arengu etappe kujutavaid seeriapilte, kirjeldab õpitud elusorganismide arengut tuginedes pildiseeriale.
Maismaataimed Taimede välisehitus (puu, põõsas, puhmas, rohttaim). Erinevate taimede osade vaatlus, võrdlemine ja kirjeldamine. Taime areng seemnest, arenguks vajalikud tingimused, seemnete levik (nt tuul, lind, inimene). Mulla tähtsus taimedele. Mullatööd aias ja põllul erinevatel aastaaegadel (harimine, väetamine, seemnete külv, tõusmete eest hoolitsemine jms).	Tunneb ära ning nimetab kodukoha taimi, kirjeldab ja võrdleb abivahenditele tuginedes neid iseloomustavaid tunnuseid (välisehitus, elupaik, eluviis). Toob näiteid mürgiste taimedega seotud ohtudest. Eristab ja rühmitab õpitud maismaataimi (eristab neid ka selgroogsete ja selgrootud loomade ning kübarseente vahel). Järjestab taimede arengu etappe kujutavaid seeriapilte, kirjeldab õpitud

Õppesisu	Õpitulemused
Kultuurtaimed ilu-, köögivilja- ja viljapuuaias, põllul: tundmine, nimetamine, kasvatamise otstarve. Rohttaimed: üheaastased taimed (nt aedhernes, kõrvits) ja mitmeaastased taimed (nt tulp, maikelluke). Mürgised taimed (nt näsiniin, karuputk, maikelluke jt). Teraviljad, teraviljade kasutamine. Umbrohud, umbrohutõrje. Taimede tähtsus inimestele ja loomadele.	elusorganismide arengut tuginedes pildiseeriale.
Kübarseened Kübaraga seened: välisehitus (kübar, jalg, seeneniidistik). Söögiseened ja mürgised seened.	Tunneb ära ning nimetab kodukoha seeni, kirjeldab ja võrdleb abivahenditele tuginedes neid iseloomustavaid tunnuseid (välisehitus, elupaik, eluviis). Toob näiteid mürgiste seentega seotud ohtudest. Eristab ja rühmitab õpitud seeni (eirstab neid ka selgroogsete ja selgrootud loomade ning maismaataimede vahel).
Inimese välisehitus (kehaosad: kere, pea, kael, jäsemed (käed, jalad)). Selgroog. Keha mõõtmed: pikkuste võrdlemine silma järgi, pikkuste mõõtmine ja mõõtmistulemuste võrdlemine. Inimese kehatemperatuuri mõõtmine.	Näitab enda kehal õpitud kehaosi. Nimetab õpitud kehaosad.
Inimeste elu maal ja linnas, inimese elukeskkond Elu maal: hooned (talud, asutused), maad (aed, põld, heinamaa, karjamaa, mets). Koduloomad, nende kasulikkus. Maatööd (põlluharimine, loomapidamine jms). Elu linnas: hooned (elumaja, asutused), liikumine ja liiklus, töökohad linnas.	Kirjeldab abivahenditele tuginedes inimeste elu maal. Kirjeldab abivahenditele tuginedes inimeste elu linnas. Võrdleb abivahendite tuginedes inimeste elu maal ja linnas.

Õppesisu	Õpitulemused
Vesi Vesi looduses, vee kasutamine igapäevaelus, tähtsus elusolenditele. Joogivee omadused, võrdlus sademete ja veekogu veega. Vee olekud (vesi, jää, veeaur) ja nende muutumine. Vee keemine, keemistemperatuur. Vee aurumine. Vee külmumine ja jää sulamine, sulamistemperatuur. Vee säästlik kasutamine kodus ja koolis.	Toob näiteid puhta vee, õhu, mulla, valguse ning soojuse tähtsusest elusolenditele.
Õhk Hapnik ja süsihappegaas õhu koostises (inimesed, loomad ja taimed hingavad sisse hapnikku, välja süsihappegaasi). Õhutemperatuur ja selle mõõtmine. Õhu soojenemine, jahtumine. Puhas ja saastunud õhk, puhta õhu tähtsus elusolenditele, õhu puhtuse tagamine ruumis.	
Muld Mulla tähtsus taimedele. Mullatööd aias ja põllul erinevatel aastaaegadel (harimine, väetamine, seemnete külv, tõusmete eest hoolitsemine jms).	
Valgus ja soojus Valgus- ja soojusallikad. Valguse ja soojuse tähtsus elusolenditele. Maa: esmane tutvumine Maa mudeli ehk gloobusega. Päev ja öö, nende vaheldumine. Päikese teekond taevavõlvil erinevatel aastaaegadel: soojustingimuste muutumine, öö ja päeva pikkus erinevatel aastaaegadel (päikesetõus ja loojumine erinevatel kellaaegadel).	

5. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu	Õpitulemused
Inimene Inimese välisehitus. Elundid ja elundkonnad. Meeleelundid. Tugi- ja liikumiselundid. Hingamiselundid. Vereringe. Seedeelundid. Erituselundid. Paljunemiselundid. Närvisüsteem. Elundkondade ülesanded.	- näitab ja nimetab näitvahendil inimese elundkondade tähtsamaid elundeid, - kirjeldab tugisõnade toel nende ülesandeid; - õpilane kaalub kehi (möötühikuks kilogramm).
Organismide rühmad ja kooselu Mets. Metsatüübid (okasmets, lehtmets). Veekogud (jõgi, järv, meri). Veetaimed, Veeloomastik. Soo (elutingimused). Turvas ja selle kasutamine.	- toob abivahenditele toetudes näiteid organismide vaheliste seoste kohta looduses; - tunneb ära ja rühmitab kodukoha levinumaid taime- ja loomaliike; - tunneb looduses/pildil ära kodukohale iseloomuliku looduskeskkonna (mets, soo, põld, veekogu) ning kirjeldab kava alusel selle elustikku; - koostab lihtsamaid toiduahelaid.
Plaan ja kaart Maakera mudel – gloobus. Leppemärgid sh leppevärvid gloobusel ja kaartidel. Eesti looduskaart. Ilmakaared, suundade määramine Eesti kaardil. Põhiilmakaarte määramine kompassi abil ning päikese järgi. Pildi ja plaani/kaardi erinevus. Klassi plaan ja kooliümbruse plaan. Enda asukoha määramine plaanil, objektide äratundmine ja nende asukoha (teiste objektide suhtes) kirjeldamine plaanil.	- saab aru lihtsast plaanist; - leiab kooliümbruse plaanilt tuttavaid objekte; - tunneb Eesti kaardil värvide järgi ära maismaa ja veekogud; - nimetab ja näitab kaardil (abivahendite toel) põhiilmakaari; - mõistab kompassi kasutamise vajadust.
Eesti Vabariik Asulad: linn, alev, küla. Eesti suuremad linnad, pealinn. Eesti suuremad saared, järved ja jõed. Inimeste tegevus koduasulas: kultuuri- ja teenindusasutused,	- leiab Eesti kaardil oma kodukoha, Eesti suuremad saared, järved, jõed ja linnad; - toob näiteid oma kodukoha looduslikust mitmekesisusest ja inimeste tegevusest (sh

arstiabi ja päästeteenistus, suuremad ettevõtted ja nende toodang.	olulisemad asutused ja ettevõtted, inimeste tegevusalad);
Maailmaruum ja planeet Maa Tähistaevas, taevakehad: täht (sh Päike), komeet. Maailmaruumi uurimine: pikksilm, binokkel, teleskoop, kosmoselaev, astronaut, astronoom. Päike ja planeedid. Maa kaaslane Kuu. Päikesesüsteemi väikekehad: asteroidid, meteoriidid. Meteoor. Võimalikud kataastroofid. Maa pöörlemine – öö ja päeva vaheldumine. Maa tiirlemine – aastaaegade vaheldumine.	• nimetab ja kirjeldab abivahenditele toetudes maailmaruumi objekte ning nähtusi; • kirjeldab joonise põhjal (tugisõnade toel) Päikesesüsteemi ehitust; • nimetab Päikesesüsteemi planeedid; • selgitab lambi ja gloobuse abil öö ja päeva vaheldumist

6. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu	Õpitulemused
Kaart ja plaan Ilmakaarte määramine kaardil/plaanil, õues kompassiga ja päikese järgi. Kooliümbruse ja koduasula plaan: leppevärvid ja -märgid, lihtsate (möötkavata) plaanide täiendamine. Pinnavormide (küngas, org, nõgu, mägi, tasandik, kõrgustik;) modelleerimine. Pinnavormide kujutamine kaardil.	• teab ja nimetab põhi- ning vaheilmakaari; määrab neid kaardil; • saab aru lihtsast plaanist ja kaardist; • teab õpitud leppemärkide tähendust plaanil ja kaardil, täiendab lihtsaid plaane (abiga); • mõõdab pikkust, valides sobivad mõõtmisvahendid; • viib õpetaja juhendamisel läbi lihtsaid praktilisi töid, teeb tulemuste põhjal kokkuvõtteid.
Muld elukeskkonnana Mulla kirjeldamine. Mulla koostis. Mulla elustik. Mulla tekkimine. Vee ja õhu liikumine mullas. Inimtegevuse mõju mullale (mulla harimine, väetamine, maaparandustööd). Mulla tähtsus taimedele (temperatuur, niiskus, viljakus) ja loomadele.	• teab mulla tähtsust elusorganismidele ja selgitab abivahendite tuginedes mulla kaitse vajadust; • mõõdab temperatuuri, valides sobivad mõõtmisvahendid; • viib õpetaja juhendamisel läbi lihtsaid praktilisi töid, teeb tulemuste põhjal kokkuvõtteid, seostab saadud teadmisi igapäevaelus ettetulevate olukordadega.
Õhk kui aine. Õhu koostis. Õhu omadused.	• teab õhu omadusi ning tähtsust elusorganismidele; • toob näiteid, kuidas inimene mõjutab oma tegevusega õhu puhtust; • mõõdab temperatuuri, valides sobivad mõõtmisvahendid; • viib õpetaja juhendamisel läbi lihtsaid praktilisi töid, teeb tulemuste põhjal kokkuvõtteid, seostab saadud teadmisi igapäevaelus ettetulevate olukordadega.

Vesi kui aine. Vee omadused. Vee olekud ja nende muutumine.	• teab vee omadusi ning tähtsust elusorganismidele; • toob näiteid, kuidas inimene mõjutab oma tegevusega vee puhtust; • mõõdab temperatuuri, valides sobivad mõõtmisvahendid; • jälgib oma pere veetarbimist, toob näiteid vee säästmise võimalustest; • viib õpetaja juhendamisel läbi lihtsaid praktilisi töid, teeb tulemuste põhjal kokkuvõtteid, seostab saadud teadmisi igapäevaelus ettetulevate olukordadega.
Organismide rühmad ja kooselu (maismaa) Taimed. Õistaimede, okaspuude, sõnajalg- ja sammaltaimede eristamine: taimeosade nimetamine ja kirjeldamine, rühmitamise aluseks olevate sarnaste tunnuste leidmine. Taimede eluks vajalikud tingimused. Taimede tähtsus looduses ja inimeste elus. Loomad. Selgroogsete ja selgrootute loomade eristamine: välisehituse kirjeldamine, rühmitamise aluseks olevate sarnaste tunnuste leidmine (välisehitus, liikumisviis, elupaik, toitumine, järglaste saamisviis ja nende eest hoolitsemine). Parasiidid loomadel ja inimestel. Seened. Bakterid. Elupaigad, eluks vajalikud tingimused, tähtsus looduses ja inimeste elus.	• võrdleb abivahenditele tuginedes taimede, loomade, seente ja bakterite eluavaldusi; • mõõdab pikkust, valides sobivad mõõtmisvahendid; • toob näiteid taimede tähtsusest looduses ja mõju kohta inimese organismile; • toob näiteid seente tähtsusest looduses ja mõju kohta inimese organismile; • toob näiteid bakterite tähtsusest looduses ja mõju kohta inimese organismile; • toob näiteid loomade tähtsusest looduses ja mõju kohta inimese organismile; • viib õpetaja juhendamisel läbi lihtsaid praktilisi töid, teeb tulemuste põhjal kokkuvõtteid, seostab saadud teadmisi igapäevaelus ettetulevate olukordadega.
Organismide rühmad ja kooselu (veekogu)	• kirjeldab ja võrdleb abivahenditele toetudes õpitud

Meri. Läänemeri: rannajoon, suuremad lähed, väinad, saared, poolsaared. Mere, ranniku ja saarte elustik: iseloomulikud liigid (välimus, toitumine ja kasvamine, kohastumine eluks veeks) ning nende vahelised seosed. Jõgi. Jõgi ja selle osad; jõestik ja selle osad. Eesti suuremad jõed. Jõgi elukeskkonnana: iseloomulikud liigid (välimus, toitumine ja kasvamine, kohastumine eluks veeks) ning nende vahelised seosed. Järv. Eesti suuremad järved. Järv elukeskkonnana: iseloomulikud liigid (välimus, toitumine ja kasvamine, kohastumine eluks veeks) ning nende vahelised seosed. Organismide vaheliste suhete iseloomustamine lihtsamate toiduvõrgustike abil.	veekogude elutingimusi, teab nende tüüpilisemaid liike; • koostab koosluste kohta toiduahelaid ja lihtsamaid toiduvõrgustikke; • viib õpetaja juhendamisel läbi lihtsaid praktilisi töid, teeb tulemuste põhjal kokkuvõtteid, seostab saadud teadmisi igapäevaelus ettetulevate olukordadega.
Asula. Taimed ja loomad koduasulas. Koduasula keskkonnaprobleemid.	• kirjeldab ja võrdleb abivahenditele toetudes asula elutingimusi, teab asula tüüpilisemaid liike; • koostab koosluste kohta toiduahelaid ja lihtsamaid toiduvõrgustikke; • viib õpetaja juhendamisel läbi lihtsaid praktilisi töid, teeb tulemuste põhjal kokkuvõtteid, seostab saadud teadmisi igapäevaelus ettetulevate olukordadega.

Õpitulemused III kooliastmes

- väärtustab nii kodukoha kui ka teiste maade looduslikku ja kultuurilist mitmekesisust;
- toob näiteid inimtegevuse mõjust ümbritsevale keskkonnale; vältib hoolivust ja lugupidamist kõigi elusolendite vastu; käitub turvaliselt; kirjeldab näidete abil jätkusuutliku, säästva ja vastutustundliku eluviisi põhimõtteid ning järgib neid;
- toob näiteid tervislikest eluviisidest ja järgib neid, kasutab elementaarseid esmaabivõtteid;
- kavandab õpetaja juhendamisel ning viib ohutult läbi lihtsamaid praktilisi töid, valides sobilikud mõõtevahendid; teeb tulemuste põhjal kokkuvõtteid ja järeldusi; seostab saadud teadmisi igapäevaelus eettetulevate olukordadega;
- käsitleb ohutult ja otstarbekalt olmeseadmeid, tööriistu ning kodukeemiat, selgitab nende kasutamise otstarvet ja ohutusnõudeid;
- leiab õpetaja suunamisel erinevatest allikatest jõukohast loodusteaduslikku infot; hindab õpetaja abiga kasutatud allikate usaldusväärsust; kasutab õppimiseks, koostööks ja info otsimiseks meedia- ja tehnoloogiavahendeid

7. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu	Õpitulemused
SELGROOGSED LOOMAD EESTIS Selgroogsete ja selgrootute loomade eristamine. Selgroogsed loomad: välisehituse kirjeldamine, rühmitamise aluseks olevate sarnaste tunnuste leidmine (välisehitus, liikumisviis, elupaik, toitumine, järglaste saamisviis ja nende eest hoolitsemine). Organismide vaheliste suhete iseloomustamine lihtsamate toiduvõrgustike abil.	Eristab ja rühmitab õpitud elusorganisme erinevate tunnuste järgi. Selgitab õpetaja abiga selgroogsete loomade osa looduses ja inimeste elus ning toob selle kohta näiteid. Selgitab abivahenditele tuginedes keskkonnatingimuste mõju elusorganismidele. Toob näiteid loomade kohastumustest Eesti looduse näitel.
ELUKESKKONNAD EESTIS: Läänemeri Läänemere asend ja ümbritsevad riigid, suuremad lahed, väinad, saared, poolsaared. Läänemere rannik. Läänemere mõju ilmastikule. Keskkonnatingimused Läänemeres. Läänemeri kui elukooslus; elusolendite osa bioloogilises aineringes ja inimese elus. Mere mõju inimtegevusele ja rannaasustuse kujunemisele. Läänemere reostumine ja kaitse. Loomade püügi, jahi ning kaitsega seotud reeglid. Jões ja järved Eesti suuremad jõed ja järved. Jõgi ja järv kui elukooslused; elusolendite osa bioloogilises aineringes ja inimese elus.	Kirjeldab ja võrdleb abivahenditele tuginedes koosluste elutingimusi; • <i>elutingimused Läänemeres;</i> • <i>elutingimused jões ja järves;</i> • <i>elutingimused niidul;</i> • <i>elutingimused metsas;</i> • <i>elutingimused soos.</i> Teab koosluste tüüpilisemaid liike; • <i>tüüpilised liigid Läänemeres;</i> • <i>tüüpilised liigid jões ja järves;</i> • <i>tüüpilised liigid niidul;</i> • <i>tüüpilised liigid metsas;</i> • <i>tüüpilised liigid soos.</i> Koostab koosluste kohta toiduahelaid ja lihtsamaid toiduvõrgustikke (vajadusel abivahenditele toetudes); • <i>koostab Läänemerele iseloomulikke toiduahelaid ja -võrgustikke;</i> • <i>koostab jõele/järvele iseloomulikke toiduahelaid ja -võrgustikke;</i> • <i>koostab niidu kooslust iseloomustavaid toiduahelaid;</i>

Jõgede ja järvede tähtsus, kasutamine ning kaitse. Kalakasvatus. Loomade püügi, jahi ning kaitsega seotud reeglid. Aed Aed kui kooslus: köögiviljaaed, puuvilja- ja marjaaed, iluaed. Aiamuld. Kompost. Elusolendite osa bioloogilises aineringes ja inimese elus. Bioloogiline ja keemiline tõrje aias. Toataimed. Põld Põld kui kooslus. Peamised Eestis kasvatatavad põllukultuurid. Elusolendite osa bioloogilises aineringes ja inimese elus. Väetamine ja keemiline tõrje põllul (vajalikkus, ohud). Mahepõllundus. Inimtegevuse mõju mullale. Mulla reostumine ja hävimine. Mulla kaitse. Niit Niit kui Eesti liigirikkaim kooslus. Looduslikud ja inimtekkelised niidud. Elusolendite osa bioloogilises aineringes ja inimese elus. Mets Eesti metsad. Nõmme-, palu-, laane- ja salumets. Mets kui elukooslus. Eesti metsade peamised puuliigid. Elusolendite osa bioloogilises aineringes ja inimese elus. Loomade püügi, jahi ning kaitsega seotud reeglid. Metsade tähtsus ja kasutamine. Metsade kaitse.	• <i>koostab metsakooslust iseloomustavaid toiduahelaid;</i> • <i>koostab soo kooslust iseloomustavaid toiduahelaid.</i> Toob näiteid inimtegevuse mõjust ümbritsevale keskkonnale; • <i>kirjeldab inimtegevuse negatiivset mõju taimedele ja loomadele (reostamine);</i> • <i>kirjeldab keemiliste ainete mõju taimedele ja loomadele (väetamine, reostamine).</i> Mõistab koosluste tähtsust ning selgitab näidete varal nende kaitsmise vajadust; • <i>selgitab Läänemere tähtsust ja kaitse vajadust;</i> • <i>selgitab jõgede ning järvede tähtsust ja kaitse vajadust;</i> • <i>selgitab niitude tähtsust ja kaitse vajadust;</i> • <i>selgitab metsade tähtsust ja kaitse vajadust;</i> • <i>selgitab soode tähtsust ja kaitse vajadust.</i>

Soo Soode paiknemine ja teke. Madalsoo ja raba. Elutingimused soos. Soode elustik; elusolendite osa bioloogilises ainerings ja inimese elus. Soode tähtsus. Turba kasutamine.	
LOODUS- JA KESKKONNAKAITSE EESTIS Inimese mõju keskkonnale. Looduskaitse Eestis: eri tasandid, kaitsealused objektid ja kaitsealad. Bioloogilise mitmekesisuse kaitse. Kodukoha looduskeskkonna muutumine inimtegevuse tagajärjel. Jäätmekäitlus. Säästev tarbimine (sh individuaalne loodussäästlik käitumine).	Toob näiteid inimtegevuse mõjust ümbritsevale keskkonnale; - <i>kirjeldab inimtegevuse (tööstus, transport, olme) tagajärjel tekkinud saasteainete negatiivset mõju loodusele.</i> Mõistab koosluste tähtsust. Selgitab näidete varal nende kaitsmise vajadust; - <i>selgitab looduskaitse vajalikkust, toob näiteid kaitsealade, kaitsealuste liikide ja üksikobjektide kohta;</i> - <i>selgitab keskkonnakaitse vajalikkust;</i> - <i>põhjendab olmeprügi sortimise ja töötlemise vajadust ning sordib olmeprügi.</i>
EESTI RIIK Eesti asend Euroopas; Eesti suurus, piirid, naaberriigid. Rahvaarv ja rahvuslik koosseis. Rahvastiku paiknemine. Linnad ja maa-asulad. Riigi haldusjaotus. EESTI ILMASTIK Ilm, ilmastik, kliima. Eesti asendi mõju kliimale. Ilmaelemendid: õhutemperatuur, tuul, pilvisus, sademed. Ilmavaatlused ja ilma ennustamine. Ilma mõju inimtegevusele; äärmuslikud ilmaolud Eestis. EESTI PINNAMOOD	Näitab Eesti asukohta Euroopa kaardil; - <i>näitab Euroopa kaardil Eestit ja Eesti naaberriike.</i> Kirjeldab abivahenditele tuginedes Eesti asendit; - <i>iseloomustab Eestit (asend, naaberriigid, rahvastik jm) kaartide ja teatmeteosest leitud teabe põhjal.</i> Kasutab erinevaid kaarte Eesti asendi, pinnavormide ja kliima kirjeldamisel; - <i>teab Eesti asendi mõju kliimale;</i> - <i>teab ilmakaardi leppemärkide tähendusi;</i> - <i>võrdleb ilmakaardi järgi ilma (temperatuur, tuule suund, kiirus, pilvisus ja sademed) Eesti erinevates osades;</i> - <i>kirjeldab kaardi järgi oma kodumaakonna ja Eesti pinnamoodi, nimetades ning näidates pinnavorme kaardil.</i>

Kodukoha ja Eesti pinnavormid ning pinnamood. Suuremad kõrgustikud, tasandikud ja madalikud. Põhja-Eesti paekallas. Mandrijää osa pinnamoe kujunemises.	
EESTI LOODUSVARAD Eesti loodusvarad, nende kasutamine ja kaitse. Energiaallikadena kasutatavad loodusvarad. Eesti maavarad, nende kaevandamine ja kasutamine. Kaevanduste ja karjääride kasutamisega seotud keskkonnaprobleemid.	Nimetab Eesti loodusvarasid; • <i>nimetab Eestis leiduvaid taastuvaid ja taastumatuid loodusvarasid;</i> • <i>eristab graniiti, paekivi, põlevkivi, liiva, kruusa, savi ja turvast.</i> Toob näited Eestis leiduvate loodusvarade kasutamise kohta. Selgitab abiga loodusvarade säästliku kasutamise vajadust.

8. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu	Hindamise aluseks olevad õpitulemused
MÕÕTMINE JA HINDAMINE Kehade suuruse (pikkus, laius, paksus jne) ja nende vaheliste kauguste hindamine. Mõõtmine eri viisidel õpetaja juhendamisel (käe ja sammudega seotud mõõtühikute ja mõõteriistade abil). LIIKUMINE JA JÕUD Mehaaniline liikumine. Ühtlane ja mitteühtlane liikumine. Trajektoor. Taevakehade liikumine: pöörlemine, tiirlemine. Teepikkuse ja aja mõõtmine. Kiiruse mõõtmine ja arvutamine. Jõud ja kehade liikumine. Jõu mõõtmine. Liikumine ja jõud looduses. KEHADE VASTASTIKMÕJU Keha mass, massi mõõtmine, mõõtühikute teisendamine. Raskus, raskusjõud. Hõõrdumine, hõõrdejõud. Kehade elastsus ja plastsus. Deformeerimine. Elastsusjõud. Vastastikmõju esinemine looduses: Päikesesüsteem, gravitatsioon.	Viib õpetaja juhendamisel läbi mõõtmisi keha suuruse, ruumala ja massiga. Mõõdab õpetaja juhendamisel keha poolt läbitud teepikkust ja liikumise aega. Kavandab ning viib õpetaja juhendamisel ohutult läbi praktilisi töid. Teeb saadud tulemuste põhjal kokkuvõtteid ja järeldusi. Seostab saadud mõõtmistulemusi igapäevaelus ettetulevate olukordadega.
MAA GLOOBUSEL JA KAARTIDEL Maa kujutamine gloobusel ja kaardil: poolkerad, ekvaator, poolused, kaardivõrk. Kaartide mitmekesisus (sh interaktiivsed kaardid).	Mõõdab õpetaja juhendamisel vahemaid looduses sammude ja/või mõõtmisvahendite abil. Mõõdab õpetaja juhendamisel vahemaid kaardil mõõtkava abil. Määrab ajavööndite kaardi abil kellaaja erinevuse maakera eri kohtades.

Mõõtkava, vahemaade mõõtmine looduses ja kaardil. Maailmameri ja selle osad. Mandrid ja suuremad riigid. Ajavööndid.	Kavandab ning viib õpetaja juhendamisel ohutult läbi praktilisi töid. Teeb saadud tulemuste põhjal kokkuvõtteid ja järeldusi. Seostab saadud mõõtmistulemusi igapäevaelus ettetulevate olukordadega.
AINED JA SEGUD Ained ja materjalid, nende omadused. Ained koosnevad osakestest. Liht- ja liitained (nt vesinik, hapnik, süsinik, vesi, süsihappegaas) ning nende sümbolid. Keemiline reaktsioon – uute ainete tekke protsess. Puhas aine. Ainete segu. Segud ja lahused: õhk kui segu, segunevad ja mittesegunevad vedelikud. Happed, alused ja soolad igapäevaelus; ohutu ja keskkonnasäästlik kasutamine. Looduslikud happelised ained, happelihmad.	Kirjeldab tugisõnade abil õpitud ainete/materjalide omadusi. Toob näiteid ainete/materjalide kasutamise kohta igapäevaelus; • nt toiduvalmistamisel kasutatavatest puhastest ainetest ja segudest; • toob näiteid tuntumate hapete, aluste ja soolade kasutamisest igapäevaelus. Taaskasutab võimaluse piires materjale ja esemeid.
MAAKERA LOODUSVÖÖNDID Jäävöönd. Tundra. Parasvöötme okas- ja lehtmets. Parasvöötme rohtla. Vahemereline põõsastik ja mets. Kõrb. Savann. Ekvatoriaalne vihmamets. Kõrgusvööndilisus erinevates mäestikes. Inimtegevus ja keskkonnaprobleemid erinevates loodusvööndites ning mäestikes. MAAVARAD Kivimid ja nende teke. Maavarad Eestis ja Euroopas.	Teab loodusvööndite nimetusi ja nende paiknemist kaardil (iseloomustab kaardi abil). Seostab looduskomponente (kliima, taimkatte, loomastiku, veestiku, pinnamoe) vastava loodusvööndiga. Leiab õpetaja suunamisel lisateavet loodusvööndite kohta kaartidelt, looduslastest tekstidest, tabelitest ja graafikutelt. Seostab organismide kasvukohti ja kohastumisi vastava loodusvööndiga. Kirjeldab inimtegevust ja selle mõju piirkonna loodusele. Väärtustab nii kodukoha kui ka teiste maade looduslikku ja kultuurilist mitmekesisust ja järgib jätkusuutliku arengu põhimõtteid.

	Oskab nimetada Eestis leiduvaid tähtsamaid kivimeid ja maavarasid.
ORGANISMIDE RÜHMAD Taimed. Õis-, paljasseemne-, sõnajalg- ja sammaltaimede ning vetikate välisehituse põhijooned. Taimede osa looduses ja inimtegevuses. Taimede uurimise ja kasvatamisega seotud elukutsed. Õistaimede organid ja nende ülesanded. Fotosüntees. Õistaimede paljunemine ja levimisviisid. Seened. Seente mitmekesisus (kübar-, hallitus- ja pärmseened); nende välisehituse põhijooned. Toitumine surnud ja elusatest organismidest, parasitism ja sümbioos. Inimeste ja taimede nakatumine seenhaigustesse ning selle vältimine. Seente osa looduses ja inimtegevuses. Samblikud. Samblikud kui seente ja vetikate kooseluvorm. Samblike osa looduses ning inimtegevuses. Loomad. Loomade jaotamine selgrootuteks ja selgroogseteks; selgroogsete loomade rühmad. Selgrootud loomad. Usside, limuste, lülilalgsete peamised välistunnused (sh võrdlus selgroogsetega), levik ning tähtsus looduses ja inimese elus. Selgrootute loomade hingamine. Selgrootute loomade erinevad toiduhankimise viisid ja organid. Usside, limuste ning lülilalgsete liit- ja lahksugulisus.	Rühmitab elusorganisme erinevatel alustel, toob näiteid erinevate organismide omavahelistest seostest looduses; • <i>võrdleb abivahendite toel eri taimerühmadele iseloomulikku välisehitust;</i> • <i>selgitab õpetaja abiga taimede osa looduses ja inimtegevuses ning toob selle kohta näiteid;</i> • <i>selgitab õpetaja abiga seente ja samblike osa looduses ja inimtegevuses ning toob selle kohta näiteid;</i> • <i>selgitab õpetaja abiga selgrootute loomade osa looduses ja inimeste elus ning toob selle kohta näiteid.</i> Väärtustab kodukoha looduslikku mitmekesisust ja järgib jätkusuutliku arengu põhimõtteid; • <i>väärtustab taimi, seeni, samblikke ja selgrootuid loomi eluslooduse oluliste osadena.</i>

Paljunemine ja areng. Täismoone. Vaegmoone. Inimese parasiidid.	

9. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu	Õpitulemused
INIMESE ORGANISM Rakud, koed, elundid. Rakud: üherakulised ja hulkraksed elusolendid. Inimese rakud, koed ja elundid. Elundkondade põhiülesanded. Naha ehitus ja ülesanded. Hügieeninõuded naha hooldamisel. Luud ja lihased. Luustiku osad, luustiku ja lihaste talitluse põhiülesanded. Treeningu mõju tugi- ja liikumiselundkonnale. Esmaabi luumurdude, lihasevenituste ja -rebendite korral. Vereringe. Südame ehitus ja talitus. Veri, vere liikumine organismis. Vere osa organismi immuunsüsteemis. Immuunsuse kujunemine: lühi- ja pikaajaline immuunsus. Immuunsüsteemi ja vaktsineerimise osa bakter- ja viirushaiguste vältimisel. Immuunsüsteemi häired, allergia, AIDS. Treeningu mõju vereringeelundkonnale. Inimese sagedasemad südame- ja veresoonehaigused, nende tekkepõhjused. Esmaabi verejooksude korral. Doonorlus, veregrupid. Seedimine ja eritamine. Inimese seedeelundkonna ehitus ja talitus. Organismi energiavajadust mõjutavad tegurid. Tervislik toitumine, üle- ja alakaalulisuse põhjused ning tagajärjed. Neerude üldine tööpõhimõte. Kopsude, naha ja soolestiku eritamisülesanne.	Seostab inimese elundkondi nende põhifunktsioonidega; • selgitab naha ülesandeid; • nimetab joonisel/mudelil inimese skeleti peamisi luid ja lihaseid; • selgitab luude ja lihaste ülesandeid; • selgitab jooniste ja skeemide alusel vereringeelundkonna talitlust; • selgitab jooniste/skeemide alusel toidu seedimist ja toitainete imendumist; • selgitab neerude, kopsude, naha ja soolestiku osa jääkainete eritamisel; • selgitab hingamiselundkonna jooniste/skeemide alusel hingamise olemust; • võrdleb jooniste alusel naise ja mehe suguelundkonna ehitust ning talitlust; • selgitab närvisüsteemi põhiülesandeid; • selgitab jooniste/mudelite toel erinevate meeltega seotud organite ehitust ning talitlust. Kasutab elementaarseid esmaabivõtteid; 5. selgitab ja/või demonstreerib esmaabivõtteid luumurdude, lihasevenituste ja -rebendite korral; 6. selgitab ja/või demonstreerib esmaabivõtteid verejooksu korral; 7. demonstreerib kunstliku hingamise võtteid. Toob näiteid tervislikest eluviisidest ja järgib neid; • peab tähtsaks enda tervislikku treenimist; • teab ja väärtustab naha tervishoiuga seotud tervislikku eluviisi; • teab ja väärtustab südant, vereringeelundkonda ja immuunsüsteemi tugevdavat ning säästvat eluviisi; • teab tervisliku toitumise põhimõtteid;

Hingamine. Inimese hingamiselundkonna ehitus ja talitus. Treeningu mõju hingamiselundkonnale. Hingamiselundkonna levinumad haigused ning nende ärahoidmine. Esmaabi: kunstlik hingamine. Paljunemine ja areng. Mehe ja naise suguelundkonna ehituse ning talitluse võrdlus. Muna- ja seemnerakkude küpsemine. Suguelundkonna tervishoid, suguhaiguste levik, haigestumise vältimise võimalused. Munaraku viljastumine, loote areng, raseduse kulg ja sünnitus. Pere planeerimine, abordiga kaasnevad riskid. Inimorganismi talituslikud muutused sünnist surmani. Talitluste regulatsioon. Närvisüsteemi ehitus ning ülesanded, tervishoid. Refleksikaare ehitus ja talitus (arvutimudeli abil). Peamiste sisenõrenäärmete toodetavat e hormoonide ülesanded. Elundkondade koostöö inimese terviklikkuse tagamisel. Närvisüsteemi ja hormoonide osa elundkondade talitluste regulatsioonis. Infovahetus väliskeskkonnaga. Silma ehitus ja talitus. Nägemishäirete vältimine ja korrigeerimine. Kõrvade ehituse seos kuulmis- ja tasakaalumeelega. Kuulmishäirete vältimine ja korrigeerimine. Haistmis- ja maitsmismeelega seotud organite ehituse ja talitluse seosed.	• <i>teab hingamiselundite levinumate haiguste tekkepõhjusti ja haiguste vältimise võimalusi;</i> • <i>selgitab sagedasemate suguhaiguste levimise viise ja neisse haigestumise vältimise võimalusi;</i> • <i>teab erinevate rasestumisvastaseid meetodeid ja hindab nende sobivust raseduse vältimiseks;</i> • <i>teab ja väärtustab meeelundeid säästva eluviisi põhimõtteid.</i> Leiab internetist vajalikku ja jõukohast loodusteaduslikku infot ning hindab abiga selle usaldusväärsust. Kirjeldab jätkusuutliku, säästva, vastutustundliku eluviisi põhimõtteid ja järgib neid; • <i>teab ja väärtustab HIV-iga nakatumist vältivaid tervislikke eluviise;</i> • <i>väärtustab ennast ja teisi säästvat seksuaalelu;</i> • <i>suhtub kriitiliselt närvisüsteemi kahjustavate ainete tarbimisse;</i> • <i>suhtub vastutustundlikult oma hingamiselundkonna tervisesse.</i>

MAAILM Mandrid, maailmajaod, suuremad riigid. EUROOPA JA EESTI Rahvastik, asustus. Eesti ja Euroopa rahvaarv ja selle muutumine. Rahvastiku soolis-vanuseline koosseis ja rahvastiku vananemisega kaasnevad probleemid. Ränded ja nende põhjused. Rahvuslik koosseis. Rahvastiku paiknemine. Linnastumise põhjused. Linnastumisega kaasnevad majanduslikud, sotsiaalsed ja keskkonnaprobleemid. Majandus. Euroopa ja Eesti majandusressursid, tööstusharud. Eesti energiamajandus, põlevkivi kasutamine (elektri tootmine ja transportimine kasutajateni) ja keskkonnaprobleemid. Energiaallikad (sh alternatiivenergia), nende kasutamise eelised ja puudused. Põllumajandus ja toiduainetetööstus. Põllumajanduse arengut mõjutavad looduslikud tegurid. Eri tüüpi põllumajandusettevõtted ja toiduainetetööstus Euroopas. Eesti põllumajandus ja toiduainetetööstus. Põllumajandusega seotud keskkonnaprobleemid. Teenindus. Teenindus ja selle jaotumine. Turism ja selle liigid. Eesti turismimajandus; peamised vaatamisväärsused kodulinnas või -maakonnas. Euroopa peamised vaatamisväärsused. Turismiga kaasnevad keskkonnaprobleemid. Transpordiliigid, nende eelised ja puudused sõitjate ning erinevate kaupade veol. Eesti transport.	Kirjeldab abivahenditele tuginedes Eesti asendit (manner, maailmajagu, asukoht Euroopas, naaberriigid). Toob näiteid kodukoha tööstusettevõtete tegevuse kohta. Toob näiteid kodukoha teenindusettevõtete tegevuse kohta. Toob näiteid kodukoha põllumajandusettevõtete tegevuse kohta. Leiab internetist vajalikku ja jõukohast loodusteaduslikku infot ning hindab abiga selle usaldusväärsust.

VALGUSE PEEGELDUMINE JA MURDUMINE Valguse peegeldumise nähtus. Esemete nägemine. Kuu faaside teke. Tasa-, kumer- ja nõguspeeglite kasutamine. Valguse murdumise nähtus. Prisma, kumer ja nõgus lääts; nende kasutamine optilistes seadmetes (luup, binokkel, fotoaparaat, mikroskoop jms). Kaug- ja lühinägelikkus, prillid. Kehade värvus. Valguse neeldumine. VÕNKUMINE JA LAINE Võnkumine; võnkumise amplituud, periood, sagedus. Võnkumise levimine - laine. Heli, heli kiirus, võnkesageduse ja heli kõrguse seos. Heli valjus. Elusorganismide hääleaparaat; abiteenused (hambaravi, logopeed). Mūra ja mürakaitse. Võnkumiste avaldumine looduses ja rakendamine tehnikas. RÕHUMISJÕUD Rõhk, õhurõhk, baromeeter. Üleslükkejõud. Kehade ujumine. Rõhu avaldumine looduses ja arvestamine tehnikas. ELEKTRIÕPETUS Kodune vooluvõrk: vooluallikad, vooluring. Lühis, kaitsmed. Kaitsemaandus. Elektrivoolu töö ja võimsus. Elektrienergia arvesti. Elektritarvitid koduses majapidamises, elektriohutus, säästlikkus. MAGNETNÄHTUSED Püsimagnet. Magnetväli. Magnetnähtused looduses ja tehnikas. Elektromagnet. Elektromagnetkiirus: kiirusallikad meie igapäevaelus, kiirguse mõju inimese tervisele. KEEMIA IGAPÄEVAELUS Toiduainete koostis. Eluks vajalikud süsinikuühendid (sahhariidid, rasvad, valgud), nende roll organismis. Kütused. Tarbekeemia saadused, plastid ja kiudained. Olmekemikaalide kasutamise ohutusnõuded. Keemia ja elukeskkond.	Kirjeldab ja selgitab õpitud nähtuste iseloomulikke tunnuseid ning toob näiteid nende avaldumise kohta igapäevaelus; <i>kirjeldab valguse peegeldumist;</i> <i>põhjendab Kuu faase;</i> <i>nimetab erineva kujuga peeglite kasutusvaldkondi;</i> <i>nimetab läätsede kasutusvaldkondi;</i> <i>toob näiteid võnkuvatest kehadest;</i> <i>toob näiteid heliallikatest;</i> <i>võrdleb nais- ja meeshäält (kõrgem-madalam);</i> <i>teab, et vali muusika kuulamine kahjustab kuulmist;</i> <i>kirjeldab rõhu muutmise võimalusi;</i> <i>toob näiteid ujuvate ja uppuvate kehade kohta;</i> <i>kirjeldab õpetaja toel vooluvõrku;</i> <i>kirjeldab elektritarvitit sildiaandmete põhjal (ohutustähised, toitepinge, võimsus);</i> <i>võrdleb õpetaja toel elektrilisi valgusallikaid säästlikkuse seisukohast;</i> <i>kirjeldab magnetite vastastikmõju;</i> <i>toob näiteid magnetite kasutamisest.</i> Käsitseb ohutult ja otstarbekalt olmeseadmeid, tööriistu ning kodukeemiat. Selgitab olmeseadmete, tööriistade ning kodukeemia kasutamise otstarvet ja ohutusnõudeid. Leiab internetist vajalikku ja jõukohast loodusteaduslikku infot ning hindab abiga selle usaldusväärsust.

REISISIHT EUROOPA Ühe valitud riigi iseloomustamine: üldandmed, sümbolika, geograafiline asend, loodus, rahvastiku paiknemine, maavarad, majandus ja tööstus, rahvaste kultuur ja traditsioonid. Transpordivõimalused sellesse riiki.	Koostab teabeallikate põhjal ühe Euroopa riigi tutvustuse ja reisiplaani. Esitleb riigi tutvustust ja reisiplaani kaaslastele. Leiab internetist vajalikku ja jõukohast loodusteaduslikku infot ning hindab abiga selle usaldusväärsust.

5. Ajalugu

5.1. Õppeaine kirjeldus ja eesmärgid

Ajaloo õpetamine põhikoolis kujundab õpilastes huvi ajaloo vastu, hõlmates arusaamist sündmustest ja muutustest oma lähikonna ning inimkonna ajaloos ja aja kulgemise seaduspärasustest. Õpetus algab õpilase ja tema pere elukäigu seostamisest kodukoha ja Eesti ajalooga. Aine käsitlemine aitab luua teadmist, et iga inimene on osa ajaloost ning ajalugu mõjutab igaüht. Õpetamine põhineb kontsentrisuse printsiibil, toetudes ajateljele ning lähtudes varemõpitust.

Õppeaine eesmärgid on:

- tekitada huvi oma pere, kodukoha ja kodumaa mineviku vastu;
- laiendada ainealaseid teadmisi;
- suunata aduma inimeste eluolu muutumist läbi aja;
- suunata mõistma aja kulgemise seaduspära;
- arendada lugemis- ja kirjutamisoskust;
- laiendada sõnavara;
- arendada oskust küsida vajadusel abi ja selgitusi;
- õpetada mõistma enda kui kodaniku rolli ühiskonnas ning oma õigusi ja kohustusi.

5.2. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

- tunneb huvi mineviku vastu ning mõistab, et minevik on olnud muutuv ja väga mitmekesine.
- omab üldist ettekujutust Eesti ajaloost ning seostab seda üldjoontes kogu maailma ajalooga.
- kirjeldab abivahendite toel olulisi ajaloosündmusi, inimeste eluviisi ja tegevusalasid õpitud ajastutel.
- mõistab, et maailmas toimunud sündmused on otseselt või kaudselt mõjutanud nii Eestis kui ka mujal Euroopas toimunud sündmusi; samuti teadvustab poliitika olulist rolli maailma riikidevahelistes suhetes.
- nimetab oma põhiõigused ning kohustused Eesti Vabariigi kodanikuna ning suudab kirjeldada Eesti riigi valitsemiskorda.
- tunneb ja väärtustab kombeid ning traditsioone oma kultuuris; samuti hindab kultuurilist mitmekesisust ning määratleb end oma rahva liikmena.
- oskab leida infot erinevatest teabeallikatest ning hinnata nende usaldusväärsust.

5.3. Üldpädevuste kujundamine ajaloo õppes

Kultuuri- ja väärtuspädevus:

- teab, et ta on Eesti Vabariigi kodanik;
- teab, et on olemas erinevaid rahvaid ja kultuure;
- suhtub teistesse inimestesse lugupidavalt.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus:

- teab oma peamisi õigusi ja kohustusi;
- peab kinni ühiselu reeglitest;
- oskab kaaslastega arvestada;
- oskab konfliktidesse sattudes otsida abi täiskasvanutelt.

Enesemääratluspädevus:

- mõistab, et õppimine on vajalik;
- saab aru, millised on tema võimed ja oskused;
- püüab erinevates olukordades võimetekohaselt toime tulla;
- peab tähtsaks tervislikku eluviisi.

Õpipädevus:

- õpib võimetekohaselt;
- oskab oma tegevusi planeerida;
- oskab õppetöös ja elulistes situatsioonides kasutada (abiga) erinevaid infoallikaid;
- tunneb huvi uute teadmiste ja oskuste vastu.

Suhtluspädevus:

- arvestab suhtlemisel olukorra ja kaaslastega;
- väljendab arusaadavalt oma soove, seisukohti ja arvamusi;
- loeb ja kirjutab võimetekohaselt;
- kasutab (abiga) erinevaid infoallikaid.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogia pädevus:

- kasutab õppetöös matemaatika-, tehnoloogia- ja loodusteaduslikke teadmisi ja oskusi võimetekohaselt;
- hoolib loodusest ja keskkonnast.

Ettevõtlikkuspädevus:

- on töökas ja tegus;
- leiab sobivaid võimalusi õppimise jätkamiseks ka pärast põhikooli lõpetamist;
- teab, et oma tegude eest tuleb vastutada.

Digipädevus:

- kasutab infotehnoloogilisi vahendeid võimetekohaselt ja sihipäraselt;
- teab turvalise ja viisaka internetikasutuse põhitõdesid.

5.4. Ajaloo lõiming õppekava läbivate teemadega

„Elukestev õpe ja karjääri planeerimine“

- Õpilasi valmistatakse ette õpingute jätkamiseks ja enesetäiendamiseks.
- Õpilastele antakse suuniseid tulevase ameti valikul.

„Keskkond ja jätkusuutlik areng“

- Käsitletakse inimtegevuse mõju keskkonnale läbi ajaloo.
- Kujundatakse keskkonda säästvaid mõtteviisi.

„Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“

- Õpilasi suunatakse mõtlema ja arutlema kodukoha ning riigi arengu ja probleemide üle.
- Ajalootunnid annavad hea võimaluse innustada õpilasi täitma kodanikukohust (nt osalema valimistel ja kaasava eelarve hääletustel jne).
- Kujundatakse soovi väärtustada kodukoha ajaloolist miljööd ja kultuuriväärtusi.

„Kultuuriline identiteet“

- Tutvustatakse eestluse kujunemist läbi ajaloo.
- Kasvatatakse oma rahvuskultuuri ja kultuuripärandit hindavaid kodanikke.
- Õpetatakse hindama teisi rahvusi ja kultuure.

„Teabekeskkond“

- Info otsimiseks õpetatakse kasutama erinevaid internetikeskkondi.
- Suunatakse kasutama erinevaid teavikuid.
- Suunatakse eri infoallikatesse kriitiliselt suhtuma.

„Tehnoloogia ja innovatsioon“

- Tutvustatakse tehnoloogia arengut läbi aegade.
- Selgitatakse, kuidas innovatsioon on mõjutanud inimkonna ajaloo kulgu.

„Tervis ja ohutus“

- Käsitletakse inimese tervisekäitumist läbi ajaloo.
- Õpetatakse hindama tervist säästvaid harjumusi ja käitumist.

„Väärtused ja kõlblus“

- Õpetatakse hindama demokraatlikke väärtusi.
- Õpetatakse viisakalt ja teisi arvestavalt avaldama oma arvamust, seisukohti ja väärtushinnanguid.
- Õpetatakse arvestama teistsuguseid arvamusi, seisukohti ja väärtushinnanguid.

5.5. Lõiming teiste õppeainetega

Ajalugu ja eesti keel

- Arendatakse lugemis- ja kirjutamisoskust.
- Arendatakse info leidmise oskust.
- Arendatakse eneseväljendusoskust.

Ajalugu ja matemaatika

- Õpetatakse mõistma sündmuste järgnevust, kasutades ajatelge (mõisted *enne* ja *pärast*).
- Toetudes matemaatilistele oskustele, arvutatakse sündmuste toimumisaega ja sellest möödunud aega.
- Kinnistatakse teadmisi ajaühikutest (kuupäev, aasta, aastakümme, sajand, aastatuhat).
- Õpetatakse rooma numbritega aastatuhandete märkimist.

Ajalugu ja loodusõpetus

- Käsitletakse liikide arengut läbi aegade.
- Õpetatakse taime- ja loomaliikide ning loodusvarade kasutuselevõttu läbi ajaloo.
- Käsitletakse inimeste suhteid loodusega erinevatel ajaperioodidel.
- Käsitletakse loodusteaduste arengut läbi aegade.
- Korraldatakse temaatilisi õppekäike.

Ajalugu ja inimeseõpetus

- Käsitletakse inimese tervisekäitumist läbi aegade.
- Käsitletakse toidu- ja joogikultuuri muutumist läbi ajaloo.
- Käsitletakse inimsuhete ja eluviiside muutust läbi aegade.

Ajalugu ja kunstained

- Tutvustatakse tuntud heliloojaid ja kunstnikke ning nende teoseid läbi aegade.
- Tutvustatakse eri ajastute muusikat.
- Käsitletakse ehituskunsti muutumist ja arengut aegade jooksul.
- Korraldatakse kunstiteemalisi õppekäike (näituste ja muuseumide külastamine, filmide vaatamine).

Ajalugu ja tööõpetus

- Tutvustatakse tööriistade ja -võtete arengut ning erinevate materjalide kasutuselevõttu.
- Tutvustatakse tehnika ajalugu ja kuulsaid leiutajaid.

5.6. Õppetegevuse kirjeldus arenguperioodide kaupa

6.–7. klassi ajalooõppes rõhutatakse õpilastele minevikuga suhestumise olulisust, käsitledes neid ajaloo osalejatena. Õpilastel kujundatakse arusaam, et ajalugu on ka nende endi lugu ning õppeprotsessis toetatakse nende isiklike kogemuste, varasematele teadmistele ja kujutlustele. Oluliseks peetakse kogemuste ja teadmiste süstematiseerimist ning aktualiseerimist. Ajaloo õppimine algab õpetaja suunamisel ja juhendamisel ning hõlmab praktilisi tegevusi, nagu vanemate ja vanavanemate käest teabe kogumine oma pere ja suguvõsa kohta ning õppekäigud muuseumidesse ja ajaloolistesse paikadesse, samuti õppefilmide vaatamine. Õppetegevuste käigus arendatakse mitmesuguseid oskusi, sealhulgas küsimuste esitamist, teabe hankimist ja eneseväljendust, ning rõhutatakse koostööoskuste ja kujutlusvõime arendamist. Ajalootunnis kasutatavad meetodid on lugemine, küsimustele vastamine, arutelu, jutustuse kuulamine ja ümberjutustamine. Loetletud meetodid toetavad õpilaste psüühiliste protsesside ja kõne arengut, aitavad rikastada sõnavara ning vältida võimalike väärkujutluste kinnistumist ja uute kujunemist. 6. klassis omandatakse teadmisi lähümbruse ajaloo kohta, samal ajal kui 7. klassis keskendutakse juba laiemalt Eesti ajaloo ja üldajaloo õppimisele. Oluline osa ajaloo õpetamisel on muuseumide, ajaloo seotud paikade ja mälestiste külastamine ning ajalugu tutvustavate filmide vaatamine, mis aitavad õpilastel ajaloolisi sündmusi ja protsesse paremini mõista ja neid kergemini arusaadavaks muuta.

Õppetegevus 8.–9. klassis

8. ja 9. klassi ajalooõppes keskendutakse Eesti ajaloo seostele Euroopa ja maailma ajaloo, pidades silmas, et Euroopas ja mujal toimunud sündmused aitavad paremini mõista Eesti ajalugu. Rõhutatakse, et Euroopas toimunud sündmused - sõjad, revolutsioonid, tootmissuhete muutused jms - on tugevasti mõjutanud ka Eestis toimunut. Ajalooõpetuse põhimõtetele lisandub tähelepanu pööramine otsestele ja kaudsetele põhjuslikele seostele. 8. klassis on oluline pöörata tähelepanu seostele varasemalt õpituga, samas kui 9. klassis keskendutakse lähiajaloo sündmustele, kuna nende mõju on igapäevaelus kõige tajutavam õpilasele, tema perele ja keskkonnale. Koostöö õpetaja ja õpilase vahel on kesksel kohal ning õpilased vajavad õpetaja tuge ja juhendamist põhikooli lõpuni. Arvestades õpilaste võimalikke lugemisraskusi, loetakse teksti ühiselt klassis ning seejärel analüüsitakse õpetaja juhendamisel, et tagada mõistmine. Uute mõistete omandamisel on oluline laiendada üldist sõnavara. Näitlikustamine, kus teavet saadakse mitte ainult õppetekstidest, vaid ka teistest allikatest nagu õpetaja jutustused, õppefilmid, kaardid ja fotod, on oluline põhikooli lõpuni. Näitlikustamise osa toetavad teabe- ja sidetehnikavahendid. Õppekäigud muuseumidesse ja ajaloolistesse paikadesse ning ajaloo kajastamine filmides on oluline osa õppetööst.

5.7. Õpitulemused kooliastmete ja klasside kaupa

Õpitulemused II kooliastmes

- tunneb huvi oma pere, kodukoha ja kodumaa vastu;
- mõistab ajatelje abil sündmuste ajalist järgnevust ja ajaloo jaotamist ajastuteks;
- tajub eluolu ja esemelise keskkonna muutumist läbi aja;
- teab, kuidas muutus inimeste eluolu muinasajal;
- teab mõnda olulist ajaloolist isikut ja tema rolli ajaloos.

Õppesisu 6. klassis	Õpitulemused
Mis on ajalugu? (2 tundi) Ajaarvamine (1 tund) Mida me minevikust mäletame? (1 tund) Suguvõsa ajalugu (1 tund) Minu suguvõsa (2 tundi)	• Mõistab, et ajalugu on lugu erinevatest aegadest; • mõistab, et ajatelg kujutab aja kulgemist ning oskab sellele märkida oma sünniaja ning käesoleva aasta • näitab perepilte ja räägib oma pereliikmetest; • nimetab oma lähisugulasi ja teab nende ameteid; • oskab nimetada seiku oma lapsepõlvest ja räägib oma kodust; • koostab oma pere sugupuu; • saab eluliste näidete varal aru mõistete "sugupuu", "põlvkond" ja "esivanemad" tähendusest; • peab oluliseks põlvkondade vahelisi sidemeid ja hindab teadmisi oma sugulaste kohta; • mõistab, et möödunud sündmused nii tema enda elus kui ka ümbritsevas maailmas ongi ajalugu.
Vanemate (ema, isa) lapsepõlve aegne elu maal (1 tund) Vanemate lapsepõlve aegne elu linnas (1 tund) Vanavanemate elu maal nende noorusajal (1 tund) Vanavanemate elu linnas nende noorusajal (1 tund) Kool läbi aegade (2 tundi) Toit inimeste elus eri aegadel (1 tund) Eri ajastute inimeste rõivad (1 tund)	• Oskab nimetada sarnasusi ja erinevusi enda vanemate ning vanavanemate lapsepõlve vahel; • oskab nimetada sarnasusi ning erinevusi linna- ja maainimeste elus tänapäeval ja minevikus; • oskab võrrelda koolielu tänapäeval ja minevikus; • oskab võrrelda inimeste toitumis- ja riietumisvõimalusi minevikus ja tänapäeval.
Vanad asjad jutustavad minevikust (2 tundi) Muuseum (2 tundi) Kirjalikud ajalooallikad, arhiiv (1 tund) Vanad ehitised jutustavad minevikust (2 tundi) Rehetare (1 tund) Ajaloo jäljed maastikul ja maapõues (1 tund) Raamatud räägivad ajaloost (1 tund) Filmid räägivad ajaloost (2 tundi)	• Uurib ja iseloomustab mõnd vana eset ning võrdleb seda tänapäevasega; • nimetab olulisemaid Eesti/kodukoha muuseume; • teab, milleks on muuseumid vajalikud ja mida seal eksponeeritakse; • nimetab ja eristab ajalooallikaid; • teab, milleks arhiivid on vajalikud ja mida seal säilitatakse; • nimetab kodukoha vanemaid hooneid/linnamägesid/kalmistuid; • võrdleb tänapäevaseid ja vanu hooneid ning elamistingimusi;

	• teab, et maapõuest võib leida esemeid, ehitisi ja säilmeid, mis annavad ajaloo kohta teavet; • oskab nimetada mõningaid eesti filme ja raamatuid, mis käsitlevad ajaloosündmusi.
Esimesed märgid inimasustusest Eesti aladel (1 tund) Kodukoht muinasajal (1 tund) Kodukoht keskajal (1 tund) Kodukoht vanavanemate lapsepõlves (1 tund) Eluolu kodukohas kaasajal (2 tundi) Kordamine (2 tundi)	• Teab, millised leiud viitavad esmasele inimasustusele; • teab üldist inimeste eluolust eri ajastutel (elukoht, eluviis, tegevused); • oskab võrrelda tänapäevast ja vanavanemate lapsepõlveaegset kodukohta.

Õpitulemused III kooliastmes

- teab, kuidas on läbi ajaloo muutunud eestlaste eluolu ja esemeline keskkond;
- teab mõningaid Eesti ajalugu mõjutanud sündmusi Euroopa ja maailma ajaloos;
- teab uusaja ja lähiajaloo sündmusi Eesti ajaloos;
- mõistab oluliste isikute rolli Eesti, Euroopa ja maailma ajaloos;
- mõistab ajatelje abil sündmuste ajalist järgnevust ja ajaloosündmuste täpset dateerimist;
- teab Eesti Vabariigi valitsemiskorda ja seda, kuidas riik toimib; väärtustab oma kodumaad ja selle kodanikuks olemist.

7. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu	Õpitulemused
Ajaarvamisest (1 tund) Kiviaeg (1 tund) Tule kasutuselevõtt (1 tund) Karjaskasvatuse ja põlluharimise algus Metallide kasutuselevõtt (2 tundi) Looduslike tingimuste osa inimkonna arenemisel (1 tund) Muinasaja ajajärgud ja nende üldiseloomustus: kordamine (1 tund)	- Joonistab ajatelje ning märgib sellele erinevad ajastud; - kirjeldab lühidalt inimeste eluolu kiviajal; - nimetab piltide abil esimesi koduloomi ja põllukultuure; - selgitab põhjuseid, miks inimene loobus rändavast eluviisist; - kirjeldab näidete varal, kuidas muutus tööriistade materjal ja kvaliteet metallide kasutuselevõtuga; - kirjeldab näidete varal, kuidas looduslikud tingimused kujundasid muinasaja inimeste eluolu.
Jääaja lõpp ja esimesed inimasustuse jäljed Eesti aladel (1 tund) Muistsete eestlaste eluolu (2 tundi) Eestlased muinasaja lõpus (2 tundi) Eestlaste naaberrahvad ja kujunevad riigid (1 tund) Kordamine (1 tund)	- Teab, kuidas tekkis ja lõppes jääaeg; - joonistab ajatelje ning märgib sellele muinasaja ning esimeste teadaolevate asulate tekkeajad Eesti alal, - teab esimesi asulakohti Eesti aladel ning mida sealt on leitud; - leiab Euroopa kaardilt Eesti asukoha; - näitab Eesti kaardil esimesi asulakohti; - kirjeldab eestlaste eluolu muinasajal ja selle lõpul; - nimetab eestlaste naaberrahvaid ja -riike ja näitab neid kaardil.
Õppesisu	Õpitulemused
Mesopotaamia (2 tundi) Vana-Egiptus (2 tundi) Vana-India (1 tund) Vana-Hiina (1 tund) Vana-Kreeka (2 tundi) Vana-Rooma (2 tundi) Ristiusu teke (2 tundi) Kordamine (1 tund)	- märgib ajateljele vanaaja ning selle olulisemad daatumid (nt kirja teke, Cheopsi püramiidi rajamine, Suure Hiina müüri ehitamine jne); - teab, miks vanaaja riigid tekkisid suurte jõgede äärde; - nimetab vanaaja riikidest pärinevaid leiutisi ja uuendusi (nt ehituses); - nimetab vanaaja riikide kultuurisaavutusi; - selgitab abiga olulisemaid teemakohaseid mõisteid; - teab, kuidas ristiusk tekkis ja millised on ristiusu põhimõtteid.
Keskaja üldiseloomustus (1 tund)	Märgib ajateljele keskaja;

Põlluharimise areng keskajal (1 tund) Talupoegade eluolu (1 tund) Feodaalide eluolu (1 tund) Keskaegsed linnad (2 tundi) Ristiusu kirik ja ristisõjad (2 tundi) Kordamine (1 tund)	- nimetab põhilisi ühiskonnaklasse; - kirjeldab lühidalt talupoegade ja feodaalide elu; - kirjeldab piltide abil keskaegset linna (nt Tallinna näitel) ja selle elanikke ning nende tegevusalasid; - teab, mis on kirik ja mis on selle ülesanded; - teab, millist rolli omas kirik keskaja inimese elus; - teab, miks katoliku kirik algatas ristisõjad.
Liivlaste ja lätlaste alistamine ristisõja käigus (1 tund) Muistse vabadusvõitluse algus (1 tund) Muistse vabadusvõitluse olulisemad lahingud (1 tund) Taanlased Põhja-Eestis (1 tund) Muistse vabadusvõitluse lõpp (1 tund) Miks eestlased lüüa said? (1 tund) Kordamine (1 tund)	- Märgib ajateljele muistse vabadusvõitluse toimumisaja; - mõistab näidete varal, miks ristisõda meie aladele laienes; - teab, millistest riikidest ristisõdijad tulid; - teab muistse vabadusvõitluse olulisemaid lahinguid ja nende tulemusi ning tähtsamaid isikuid; - teab, kuidas lõppes muistne vabadusvõitlus, mis see eestlastele kaasa tõi ja mis oli kaotuse põhjuseks.
Eesti ala pärast vallutust (1 tund) Jüriöö ülestõus (2 tundi) Keskaegsed linnad Eestis (1 tund) Keskaegne Tallinn (1 tund) Reformatsioon (1 tund) Kordamine (1 tund)	- Nimetab kaardi abil, kes valitsesid Eesti alasid pärast muistset vabadusvõitlust; - märgib ajateljele Jüriöö ülestõusu ja reformatsiooni toimumisajad; - selgitab eestlaste olukorda pärast võõra võimu alla sattumist; - selgitab, miks Jüriöö ülestõus algas, kirjeldab sündmuste käiku; - teab, kuidas Jüriöö ülestõus lõppes ja mida see eestlastele kaasa tõi; - nimetab ja näitab kaardil keskaegseid linna Eesti aladel; - kirjeldab piltide abil keskaegset Tallinna ja selle kaitserajatisi; - teab, kes oli Martin Luther ja millised uuendused ta algatas.
Eestlaste naabrid enne Liivi sõda (2 tundi) Liivi sõda (2 tundi) Eesti Rootsi riigi koosseisus (2 tundi) Eestikeelse koolihariduse algus (2 tundi) Tartu Ülikool (1 tund) Kordamine (1 tund)	- Nimetab kaardi abil meie naaberriike ja -rahvaid; - märgib ajateljele Liivi sõja toimumisaja ja Tartu Ülikooli asutamisaaja; - nimetab Liivi sõjas osalenud riike ja selgitab üldist sündmuste käiku; - kirjeldab lühidalt talupoegade elu muutust Rootsi ajal;

	• teab, et Rootsi ajal hakati mõtlema maarahva harimisele ning tegevust alustasid esimesed talurahvakoolid; • teab, kes oli Forselius, mis rolli omas kohalikus hariduselus tema loodud õpetajate seminar; • teab, kuidas asutati Tartu Ülikool, mida seal õpetati; • võrdleb Rootsi-aegset ja tänapäeva kooli.
Teaduse ja tehnoloogia areng keskaja lõpul (2 tundi) Trükikunsti leiutamine (1 tund) Tulirelvade kasutuselevõtmine ja kaitseehitiste muutumine (1 tund) Meresõidu arenemine ja Ameerika avastamine (2 tundi) Esimene teekond ümber maailma (1 tund) Kordamine (2 tundi)	• Nimetab hiliskeskaegseid teadussaavutusi; • näitab kaardil ja nimetab riike, kust maadeavastajad teele asusid ning kuhu nad jõudsid; • märgib ajateljele Ameerika avastamise Columbuse poolt ning Magalhãesi ümbermaailmareisi toimumisaja; • nimetab muutusi meresõidu arengus; • teab Kolumbuse tähtsust ajaloos; • räägib abivahendite toel esimesest reisist ümber maailma; • selgitab, mida töid endaga kaasa maadeavastused; • nimetab asumaadest Euroopasse toodud põllukultuure, loomi ja kombeid.

8. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu	Õpitulemused
Mis on uusaeg? (1 tund) Euroopa uusaja algul (1 tund) Ameerika iseseisvussõda ja USA sünd (2 tundi) Suur Prantsuse revolutsioon (2 tundi) Napoleoni sõjad (2 tundi) Euroopa pärast Napoleoni sõdu (1 tund) Tööstusrevolutsioon ja olulisemad leiutised (2 tundi) Kordamine (1 tund)	- märgib ajateljele uusaja kokkuleppelise alguse, Ameerika iseseisvussõja, Suure Prantsuse revolutsiooni, Napoleoni sõjakäigud; - nimetab ja näitab kaardil suuremaid Euroopa riike ja Põhja-Ameerikat; - selgitab lühidalt piltide abil Ameerika iseseisvuspüüdlusi, sõja käiku ja tulemusi; - nimetab lühidalt piltide abil Suure Prantsuse revolutsiooni olulisemaid sündmusi, tähtsamaid tegelasi ja saavutusi; - kirjeldab lühidalt piltide abil Napoleoni sõjakäike ja nimetab tema olulisemaid saavutusi; - kirjeldab lühidalt kaardi abil mõne Euroopa riigi saatust pärast Napoleoni sõdu; - kirjeldab lühidalt piltide abil, kuidas tööstusrevolutsioon muutis maailma: üleminek tööstuslikule tootmisele (aurumasin), muutused transpordis (auruvedur ja -laev), fotograafia jne.
Põhjasõda ja Peeter I (2 tundi) Eesti pärast ühendamist Venemaaga, muudatused majanduses (1 tund) Talupoegade koormiste suurendamine (1 tund) Pärisorjus, selle kaotamine ja asendamine teoorjusega (2 tundi) Mõisnike eluolu (1 tund) Teorendilt raharendile ja talude päriseksostmine (1 tund) Talurahvarahutused, Mahtra sõda (1 tund) Kordamine (1 tund)	- Märgib ajateljele Põhjasõja toimumisaja, pärisorjuse kaotamise Eesti- ja Liivimaal; - nimetab ja näitab kaardil suuremaid Euroopa riike; - teab, kuidas muutus talupoegade elu pärast pärisorjuse kaotamist; - võrdleb lühidalt skeemi abil päris- ja teoorjust; - kirjeldab piltide abil mõisnike elu; - selgitab teo- ja raharendi erinevust, teab, kuidas algas talude päriseksostmine; - teab, mis põhjustas talupoegade hulgas pahameelt ning põhjustas rahutusi

Talupere (1 tund) Talu hooned (1 tund) Talupere aastaringsed tööd (2 tundi) Talurahva söök ja söögikombed (1 tund) Rahvakalender ja rahvakombed (1 tund) Talurahvakoolid (2 tundi) Kordamine (1 tund)	• Märgib ajateljele 19. sajandi; • nimetab piltide abil talupere liikmed ja nende rollid; • nimetab piltide abil taluhooneid ja nende otstarvet; • nimetab pudulohuseid, keda talus peeti; • kirjeldab pildi abil rehiamut ja selle sisustust; • teab, milline otstarve oli rehiamul vilja töötlemisel; • nimetab piltide abil talupere olulisemaid töid ning tööriistu; • kirjeldab lühidalt talupere igapäevast ja pühadeaegset toidulauda ning võrdleb neid tänapäevastega; • võrdleb 19. sajandi ja tänapäeva inimeste igapäevaelu; • nimetab kalendri abil olulisemaid rahvakalendri tähtpäevi ja teab mõningaid kombeid; • kirjeldab piltide/filmi näitel koolielu 19. saj talurahvakoolis ja võrdleb seda tänapäevasega; • nimetab õppeaineid valla- ja kihelkonnakoolis ja võrdleb neid oma tunniplaaniga.
Ärkamisaja eellugu ja Kr. J. Peterson (1 tund) Fr. R. Kreutzwald ja „Kalevipoeg“ (2 tundi) J. V. Jannsen ja „Postimees“ (1 tund) Vanemuise Selts ja I üldlaulupidu (2 tundi) L. Koidula ja Eesti teatri algus (2 tundi) J. Hurt (1 tund) C. R. Jakobson (1 tund) Kordamine (1 tund)	• Märgib ajateljele ärkamisaja olulisemad sündmused; • nimetab lühidalt ärkamisajale eelnenud sündmusi ja tegelasi; • nimetab piltide abil ärkamisaja tähtsamaid tegelasi ja teab nende olulisemaid saavutusi; • nimetab Eesti esimesi kutselisi teatreid ja linna, kus need kodulinna; • teab, kelle eestvõttel, millal ja kus toimus esimene üldlaulupidu ning kirjeldab seda sündmust lühidalt; • selgitab, mis on rahvaluule; • teab, kuidas pandi alus Eesti Rahva Muuseumi kogudele.

Esimesed vabrikud ja raudteed Eestis (1 tund) Töölise elu (1 tund) Venestamisaeg (1 tund) Rahvuslik liikumine venestamisajal (1 tund) EÜS ja Eesti rahvusvärvide algus (1 tund) J. Tõnisson ja „Postimees“ (1 tund) Karskus- ja spordiseltsid, G. Lurich (1 tund) Kordamine (1 tund)	• Märgib ajateljele Eesti rahvusvärvide esmase kasutuselevõtu (EÜS-i lipp); • näitab kaardil 19. saj lõpu Eesti tööstuslinnu ja raudteeühendusi; • kirjeldab piltide abil tööliste elu- ja töötingimusi 19. sajandi lõpus ning võrdleb neid tänapäevaste oludega; • kirjeldab lühidalt ja näidete varal, miks venestamine algas ning milles see seisnes; • nimetab piltide abil rahvusliku liikumise juhte venestamisajal; • nimetab piltide abil tuntumaid spordiseltsidest võrsunud spordikuulsusi.
Eesti majandus XX sajandi algul (1 tund) 1905.-1907. aasta revolutsioon (1 tund) Revolutsioonisündmused Eestis (2 tundi) Eesti enne I maailmasõda, väljarändamine (1 tund) Eesti kultuur XX sajandi algul (1 tund) Kordamine (1 tund)	• Märgib ajateljele 1905. a revolutsiooni; • näitab kaardil Vene impeeriumi; • nimetab lühidalt revolutsiooni põhjusi ning selgitab piltide abil selle sündmusi; • kirjeldab lühidalt näitvahendite toel 1905. a sündmusi Eestis: streigid, mõisate põletamine, karistussalkade tegutsemine; • näitab kaardil maid, kuhu eestlased välja rändasid; • nimetab piltide abil 20. saj alguse tuntumaid Eesti kirjanikke, kunstnikke ja heliloojaid ning olulisi kultuurisündmusi (Eesti Rahva Muuseumi ja esimese eestikeelse keskkooli avamine).
Suured leiutused ja avastused (2 tundi) Suurriikide ajastu (Briti impeerium, Ameerika Ühendriigid, Tsaari-Venemaa, Saksamaa, Prantsusmaa) (1 tund) I maailmasõja põhjused ja algus (1 tund) 1917. aasta revolutsioon Venemaal ja Nõukogude võimu kehtestamine (2 tundi) I maailmasõja lõpp (1 tund)	• märgib ajateljele I maailmasõja toimumisaja, 1917. a revolutsiooni; • nimetab piltide abil 19. saj lõpu ja 20. saj alguse olulisemaid leiutisi (kino, auto, lennuk jne); • näitab kaardil impeeriume ja nende asumaid; • nimetab lühidalt I maailmasõja põhjusi ja kirjeldab selle algust; • nimetab piltide abil I maailmasõja käigus kasutusele võetud sõjalisi uuendusi; • näitab kaardil pärast I maailmasõda tekkinud uusi riike;

Sündmused Eestis 1917. aastal (1 tund) Sündmused Eestis 1918. aastal (1 tund) Kordamine (4 tundi)	• kirjeldab lühidalt rahva olukorda tsaari-Venemaal ning selgitab, miks ja kuidas revolutsioon aset leidis; • kirjeldab piltide ja kaardi abil sündmusi Eestis 1917. aastal; • teab, kuidas ja millal Eesti iseseisvus.

9. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õppesisu	Õpitulemused
Vabadussõja algus (1 tund) Eesti vabastamine (1 tund) Sõda Landeswehriga (1 tund) Vabadussõja lõpp ja Tartu rahu sõlmimine (1 tund) Kordamine (1 tund)	- Märgib ajateljele Vabadussõja toimumise ja Tartu rahu sõlmimise aja; - näitab kaardil Vabadussõja käiku ja nimetab olulisemaid lahinguid; - nimetab piltide abil Vabadussõja-aegseid olulisemaid tegelasi; - kirjeldab lühidalt piltide ja kaardi abil sõda Landeswehriga; - selgitab lühidalt, miks oli võit Landeswehri üle eestlaste jaoks oluline (Võidupüha tähistamine); - kirjeldab, kuidas ja mis tingimustel lõppes Vabadussõda; - kirjeldab, millal, kus ja kelle vahel sõlmiti Tartu rahu.
Asutav Kogu ja maareform (1 tund) Eesti Vabariigi sise- ja välispoliitika (1 tund) Põllumajandus, tööstus, kultuur ja haridus Eesti Vabariigis (2 tundi) Kordamine (1 tund)	- Märgib ajateljele Eesti esimese iseseisvusaja; - näitab kaardil Eestit ja nimetab tema tähtsamaid välispartnereid; - nimetab piltide abil Eesti põllumajanduse ja tööstuse põhilisemat toodangut; - nimetab piltide abil Eesti olulisemaid poliitika- ja kultuuritegelasi; - nimetab esimese iseseisvusaja tähtsamaid haridusasutusi (TÜ, TTÜ, Kõrgem Sõjakool).
Saksamaa pärast I maailmasõda (1 tund) Kommunistlik Nõukogude Liit (1 tund) Kordamine (1 tund)	- Märgib ajateljele maailmasõdade vahelise aja; - näitab kaardil ja nimetab Euroopa riike pärast I maailmasõda; - kirjeldab piltidele toetudes Saksamaa ja selle elanike olukorda pärast I maailmasõda; - kirjeldab lühidalt (abiga), kuidas Hitler võimule tuli;

	• kirjeldab piltidele toetudes eluolu Nõukogude Liidus; • nimetab piltide abil Nõukogude Liidu valitsejaid (Lenin, Stalin).
Molotovi-Ribbentropi pakt (1 tund) Nõukogude Venemaa tegevus naaberriikide suhtes pärast MRP-d (1 tund) Eesti okupeerimine ja liitmine NSV Liiduga (1 tund) Kordamine (1 tund)	• Märgib ajateljele MRP sõlmimise, Talvesõja alguse, Eesti okupeerimise ja juuniküüditamise aja; • näitab kaardil ja nimetab, kuidas Euroopa riigid MRP salaprotokolli alusel jaotati; • näitab Eesti kaardil Punaarmee baaside asukohti ja põhjendab abiga nende valikut; • kirjeldab abiga, kuidas Eesti kaotas iseseisvuse; • kirjeldab abiga, kuidas toimus juuniküüditamine; • kirjeldab abiga, miks Talvesõda algas ja kuidas see lõppes.
II maailmasõja käik (1 tund) Okupatsioonid ja sõjasündmused Eestis (1 tund) Sõjategevuse lõpp Eestis (1 tund) Kordamine (1 tund)	• Märgib ajateljele II maailmasõja toimumisaja; • näitab kaardil ja nimetab olulisemaid sõjas osalenud riike; • kirjeldab lühidalt piltidele toetudes II maailmasõja käiku ja selle tulemusi; • kirjeldab lühidalt piltide abil okupatsioonide aegset elu Eestis; • kirjeldab lühidalt eestlaste valikuid sõja ajal ja nimetab, kelle poolel sõditi; • kirjeldab lühidalt, kuidas sõda Eesti ja eestlaste jaoks lõppes; • kirjeldab, kuidas sõda mõjutas kodukohta; • näitab kaardil ja nimetab riike, kuhu eestlased sõja lõpus põgenesid.
Maailm pärast II maailmasõda, külm sõda (1 tund) Nõukogude Eesti (2 tundi) Nõukogude Liidu kokkuvarisemine (1 tund) Eesti taasiseseisvumine (1 tund) Kordamine (1 tund)	• Märgib ajateljele II maailmasõja lõpu, Eesti taasiseseisvumise ja Nõukogude Liidu lagunemise; • näitab kaardil ja nimetab Euroopa riike pärast II maailmasõda; • kirjeldab lühidalt suurriikide vahelisi suhteid pärast II maailmasõda; • kirjeldab abiga, kuidas toimus märtsiküüditamine;

	• kirjeldab näidetele tuginedes elu Nõukogude Eestis; • kirjeldab piltidele toetudes Eesti taasiseseisvumisele viinud sündmusi (fosforiidisõda, öölaulupeod, Balti kett); • nimetab põhjusi ja sündmusi, miks NSVL kokku varises.
Põhiseadus ja Eesti riigi sümbolid (1 tund) Riigikogu, riigipea, valitsus (1 tund) Kohalik omavalitsus (1 tund) Korraldus (1 tund) Riigikaitse (1 tund) Kohus (1 tund) Eesti ja rahvusvahelised organisatsioonid (Euroopa Liit, NATO) (1 tund) Kordamine (1 tund)	• teab, et tähtsaim seadus on põhiseadus, kus on kirjas inimeste õigused ja kohustused ning toob nende kohta näiteid; • nimetab riigi sümboleid; • nimetab võimul olevat presidenti ja peaministrit; • nimetab piltide abil kõiki Eesti presidentide; • nimetab erakondi; • nimetab linnapead/vallavanemat; • nimetab ameteid, kes tagavad riigi siseturvalisust (politsei, päästeamet, kiirabi) ja kirjeldab lühidalt nende ülesandeid; • oskab vajadusel abi kutsuda (112); • kirjeldab lühidalt kaitseväge ja kaitseväe ülesandeid ja teab nende erinevust; • teab, millega tegelevad kohtud; • teab, mis on kohtuniku, prokuröri ja advokaadi roll kohtuistungil; • nimetab olulisemaid rahvusvahelisi organisatsioone, kuhu Eesti kuulub ja teab nende sümboleid.

6. Inimeseõpetus

6.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Mõistab inimkeha toimimist ja seostab seda kasvamise ja arenguga, võttes vastutust oma keha eest, sealhulgas mõistes seksuaalsuse olemust ja sellega kaasnevaid kohustusi ning töövõimet. Hoiab oma tervist, järgides tervislikku elustiili ja käitudes vastutustundlikult, et mitte ohustada enda, teiste inimeste ega keskkonna turvalisust. Mõistab kaaslaste ja iseenda emotsionaalseid seisundeid ja käitumist ning suudab neid hinnata ja nendega toime tulla. Hoiab puhtust ja korda ning omab teadmisi eluasemega seotud küsimustes, majapidamise korraldamisel ja majandamises.

Suudab täiskasvanu juhendamisel tuvastada ja teadvustada oma oskusi ja võimeid, otsida sobivaid jätkuõppevõimalusi erinevatest allikatest ning teha enda jaoks optimaalseid valikuid. Tunneb huvi ümbritseva ühiskonnaelu vastu ning on kursis oluliste sündmuste ja arengutega. Tunneb olulisi kodanikuõigusi ja -kohustusi ning järgib sotsiaalseid norme ja käitumisetiketti olmesuhtlemisel.

6.2. Üldpädevuste kujundamine inimeseõpetuses

Kultuuri- ja väärtuspädevus – tunnetab end oma rahvuse liikmena ja Eesti kodanikuna, suhtub teistest rahvustest inimestesse eelarvamuste vabalt ja lugupidavalt, tunneb ja austab oma keelt ja kultuuri ning väärtustab eesti keele ja kultuuri säilimist ja arengut; tunneb ja järgib üldtunnustatud väärtusi ja reegleid/kokkuleppeid, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires;

Sotsiaalne ja kodanikupädevus – on aktiivne ja vastutustundlik kodanik, kes on huvitatud oma kooli, kodukoha ja riigi arengust; teab oma peamisi õigusi ja kohustusi, oskab nende eest seista, arvestab rühma huvisid ja isiklikku huvi; järgib vastutustundlikult ühiselu reegleid, konflikte lahendades arvestab seadusi ning moraalinorme. Koostööoskuseid kujundatakse paaris- ja rühmatöös meeskonnas töötades;

Enesemääratluspädevus – mõistab ja väärtustab iseennast ja enda arengut, hindab adekvaatselt oma võimeid ja toimetulekut igapäevaelus, juhib oma käitumist erinevates olukordades; väärtustab tervislikku eluviisi, on füüsiliselt aktiivne;

Õpipädevus – õpib vastavalt oma võimetele, planeerib õppimist sh aja- ja koha valikut ning kasutab õppimisel lihtsamaid õpistrateegiaid, järgib kavandatut, seab eesmärged (eneseregulatsioon). Täidab korrektselt jõukohaseid ülesandeid individuaalselt ja rühmas, kasutab sobivaid teabevahendeid. On avatud uutele teadmistele ja oskustele;

Suhtluspädevus – suhtleb olukorda ja suhtlemispartnereid arvestades, esitab oma soove, selgitab oma seisukohti, küsib vajadusel abi, osaleb täiskavatu suunamisel arutelus; loeb, mõistab, kirjutab ja loob tekste iseseisvaks toimetulekuks vajalikul tasemel, kasutab teabevahendeid info saamiseks; esineb ja analüüsib täiskasvanu toel oma sooritust, oskab anda ja vastu võtta konstruktiivset tagasisidet;

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus – kasutab lihtsat matemaatikale ja loodusteadustele omast keelt ja sümbolit; lahendab elulisi probleemsituatsioone, kasutades omandatud matemaatilisi, loodusteaduslikke ja/või tehnoloogiaalaseid teadmisi-oskusi ning (abi)vahendeid; mõistab inimese ja keskkonna vahelisi seoseid, suhtub elukeskkonda vastutustundlikult ja hoolivalt, elab ning tegutseb loodust ja keskkonda säästvalt;

Ettevõtlikkuspädevus – uue oskuse omandamiseks panustab oma aega ja energiat, on tegutsemisaldis ning algatusvõimeline, oskab eesmärkide saavutamiseks teha koostööd paaris- ja grupidis, viib alustatud tegevuse lõpule, reageerib muutustele paindlikult, väärtustab praktilist tööd ja on valmis kutse- ja elukestvaks õppeks. Hindab adekvaatselt oma võimeid, püstitab ja täidab endale seatud eesmärged ning võtab vastutuse oma tegude eest;

Digipädevus – orienteerub ja tegutseb infotehnoloogilises maailmas eesmärgipäraselt. On teadlik digikeskkonna ohtudest, oskab end kaitsta ja teab, kust saada abi. Otsib ja kasutab infot, tunneb lihtsamaid programme ja keskkondi. Järgib digikeskkonnas üldkehtivaid

moraali- ja väärtuspõhimõtteid. Digitaalsed sisu luues või koostades arvestab autoriõigustega.

6.3. Läbivate teemade rakendamine inimeseõpetuses

Elukestev õpe ja karjääri planeerimine

Taotletakse õpilase kujunemist isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvast õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elu teadlike otsuste kaudu, sealhulgas tegema mõistlikke kutsevalikuid.

Inimeseõpetuses käsitletakse inimeste erinevaid töid ja töökohti, harjutatakse koostööd ja tööde jaotamist, toetatakse endasse uskumist, arendatakse eneseanalüüsi ja enesekontrolli oskusi, oma väärtuste selgitamist, enda ja teiste positiivsete joonte ja omaduste märkamist ja väärtustamist.

Keskkond ja jätkusuutlik areng

Taotletakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes hoiab ja kaitseb keskkonda ning väärtustades jätkusuutlikkust, on valmis leidma lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele.

Inimeseõpetuses käsitletakse asjade väärtust ja hinda, asjade väärtust teiste väärtuste seas, vastutust enda ja teiste asjade hoidmise eest, oma kulutuste planeerimist, tervislikku elukeskkonda, tervist heaolu tagajana. Õpetatakse tegema teadlikke valikuid ümbritseva keskkonna hoidmiseks (jäätmemajandus, taaskasutus jms).

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus

Taotletakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähtsust, tunneb end ühiskonnaliikmena ning toetub oma tegevuses riigi kultuurilistele traditsioonidele ja arengusuundadele.

Inimeseõpetuses käsitletakse Eesti rahvuslikku ja riiklikku sümbolikat, lapse õigusi ja kohustustusi, vaba aja veetmist, meeskonnatööd ja tööjaotust, arendatakse sotsiaalseid oskusi: enda vajaduste mõistmine ja nende väljendamine, abi küsimine, oma järjekorra ootamine, otsuste vastuvõtmine ja probleemidele lahenduste leidmine, tagajärgedega arvestamine, vastutuse võtmine. Tutvustatakse Eesti haldusüksusi, Eesti maksusüsteemi, tegeletakse raha mõiste ja rahakasutusega.

Kultuuriline identiteet

Taotletakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumisladi kujundajana ning kultuuride muutumist ajaloo vältel, kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktikate eripärast ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust ning on kultuuriliselt salliv ja koostööaldis.

Inimeseõpetuses käsitletakse kodu ja kodukandi traditsioone, Eesti rahvuslikku ja riiklikku sümbolikat, eesti rahvakommete tundmist, erinevate rahvaste tavasid ja kombeid, erinevuste ja mitmekesisuste väärtustamist. Kujundatakse kodumaad väärtustav hoiak.

Teabekeskkond

Taotletakse õpilase kujunemist teabeteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab ümbritsevat teabekeskkonda, suudab seda kriitiliselt analüüsida ning toimida selles oma eesmärkide ja ühiskonnas omaksvõetud kommunikatsioonieetika järgi.

Inimeseõpetuses tutvustatakse erinevaid teabeallikaid ja nende kasutamist, analüüsitakse reklaamide mõju meie igapäevaste otsuste langetamisele. Õpetatakse vajaliku info eristamist ebaolulisest, abi otsimist erinevatest teabeallikatest (nt vaimse tervise infoportaalid, infovoldikud jt).

Tehnoloogia ja innovatsioon

Taotletakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja nüüdisaegseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

Inimeseõpetuses harjutatakse IKT vahendite kasutamist, sotsiaalmeedias suhtlemist ja ohtude teadvustamist.

Tervis ja ohutus

Taotletakse õpilase kujunemist vaimselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline järgima tervislikku eluviisi, käituma turvaliselt ning kaasa aitama tervist edendava turvalise keskkonna kujundamisele.

Inimeseõpetuses käsitletakse tervist ja tervise eest hoolitsemise viise, tervisenäitajaid, tervist mõjutavaid tegureid, lihtsamaid esmaabi võtteid ning ohuolukordades abi kutsumist. Õpetatakse märkama emotsioone, vaimse ja füüsilise tervise seisundit, hindama ohtusid. Õpetatakse vältima ennastkahjustavat käitumist. Tutvustatakse liiklusreegleid ning harjutatakse turvalist liikluskäitumist. Õpetatakse hindama ohtusid: vee-, liiklus- ja tuleohutus, sõltuvust tekitavad ained (tubakas, alkohol, uimastid), nutisõltuvus.

Väärtused ja kõlblus

Taotletakse õpilase kujunemist kõlbeliselt arenenud inimeseks, kes tunneb ühiskonnas üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

Inimeseõpetuses õpetatakse nägema iga inimest väärtuslikuna, harjutatakse viisakat käitumist, kujundatakse abivalmidust ja kohusetunnet, ausust, õiglust, erinevuste sallimist, vägivallatust ja vastutustunnet. Toetatakse endasse uskumist, enesehinnangut, enesekontrolli, oma väärtuste selgitamist, sallivust, hoolivust, usaldust, empaatiat ning positiivset mõtlemist. Käsitletakse kodumaad, kodu ja perekonda väärtusena.

6.4. Inimeseõpetuse lõiming teiste õppeainetega

Inimeseõpetuse õpitegevuses on olulisel kohal lõimitud ja läbiv õpe. Õppematerjali kasutades arvestatakse, et:

- mõne pädevuse kujundamisega tegeletakse ühes või mitmes temaatilises õppetunnis;
- mõne pädevuse saavutamisel on olulisel kohal lõiming teise õppeainega (nt matemaatika ja loodusõpetusega: laps nimetab nädalapäevi, ööpäeva osasid ja aastaaegu õiges järjestuses);
- valdavat osa õpitulemustest kujundatakse igas õppetunnis läbivalt, selleks kõiki võimalusi kasutades.

Inimeseõpetus on lõimitud **eesti keelega** (suhtlemine, suuline eneseväljendusoskus, teabe otsimine, konspekteerimine), **matemaatikaga** (aeg, aja planeerimine, tegevuse kavandamine, kulutuste planeerimine), **loodusõpetusega** (ümbrus, kodukoht, Eesti tundmine, inimese organismi ehitus, talitus ja tervishoid), **ühiskonnaõpetusega** (inimeste õigused ja kohustused, turvaline käitumine), **kodundusega** (tervislik toitumine, majandamine ja kulutuste planeerimine, säästlikkus), **keskkonnaõpetusega** (rahvakalendri tähtpäevad, kooli traditsioonid ja üritused, suhtlemise õpetus), **kehalise kasvatusega** (tervis ja selle eest hoolitsemine, kehaline aktiivsus ja selle vormid, tervistava kehalise aktiivsuse põhimõtted). Inimeseõpetuse tundides õpitut rakendatakse kõikide teiste ainete tundides ja vabal ajal.

6.5. Õppetegevuse kirjeldus arenguperioodide kaupa

Õppetegevus 1.–2. klassis

1.–2. klassi inimeseõpetuse põhisisuks on lähiümbruse tähelepanelik märkamine ja selle teadvustamine, keskendudes suhetele iseendaga ja teistega. Oluline osa on sotsiaalse kompetentsuse arendamine, õppides koos tegutsemist nii matkimise kui ka juhendamise abil. Õpilased omandavad baassõnavara ja -lausetemalle ning arendavad elementaarseid suhtlusoskusi, sealhulgas teise inimese kuulamist, mõistmist ja sellele reageerimist dialoogis. Õpitakse (mängu)asjade kasutamist ja hoidmist, osalemist mängudes ning

reeglitest kinnipidamist. Rollimängudes osalemine võib olla väljakutseid pakkuv ning õpilased vajavad pidevat motiveerivat tagasisidet. Situatsioonide ja illustratsioonide abil õpitakse märkama ja eristama ümbritsevate esemete, ruumide ja inimeste esteetilisi omadusi ning eristama isiklikke, võõraid ja ühiseid esemeid. Õpitakse suhtuma neisse heaperemehelikult ja turvaliselt ning harjutatakse viisakat käitumist erinevates olukordades (tervitamine, palumine, tänamine, eakaaslase ja täiskasvanu poole pöördumine, võimalik keeldumine jne).

Õppetegevus 3.–5. klassis

3.–5. klassi õppekava keskendub õpilaste võimekuse arendamisele märgata ja eristada oma lähiümbrust, sealhulgas esemeid, nähtusi, sündmusi ja tegevusi. Õpilased tutvustatakse eesti rahvakommete ja traditsioonidega, rõhuasetusega pere- ja kodukoha traditsioonidel. Tegevus- ja suhtlussituatsioonides õpitakse tundma ning järgima ühiskonnas aktsepteeritavaid käitumisnorme. Õpitakse märkama, eristama ja mõistma igapäevaelu olukordi, sh ohuolukordi, verbaalseid ja mitteverbaalseid eneseväljendusviise ning tundeid. Arendatakse edasi ühis- ja koostööoskusi, sealhulgas hoolivat ja teisi arvestavat suhtlemist ning viisakat käitumist. Õpetaja toel saavad õpilased aru pere- ja koduga seotud teemadest ning teadvustavad laste ning vanemate vastastikuseid õigusi ja kohustusi. Järjepidevalt kujundatakse õpilaste sotsiaalset teadlikkust ja suulist aktiivsust, näiteks kirjeldades abivahendite abil enda ja kaaslaste tegevust ning emotsionaalset seisundit.

Õppimist toetavad mitmed aktiivõppemeetodid, õppekäigud, praktilised ülesanded, lühipalade lugemine ja analüüsimine. Õpilastele antakse järjest enam võimalusi osaleda aktiivselt ja iseseisvalt õpitegevuste kavandamisel, sooritamisel ja kontrollimisel ning abivahendite valimisel ja kasutamisel. Praktiliste ja tekstipõhiste situatsioonide analüüsil keskendutakse osalejate tegevusviisidele, motiividele ja kavatsustele, situatsioonide tingimustele ning tegevuste tulemustele ja tagajärgedele. Õpitakse leidma situatsioonidele juhendamise järgi alternatiivseid lahendusi ning andma kaaslastele soovitusi.

Õppetegevus 6.–7. klassis

6.–7. klassi inimeseõpetuse fookuses on õpilaste sotsiaalsete suhtlemis- ja käitumisoskuste täiendamine ning arendamine. Tähtsal kohal on suhtlemine ja koostöö

reguleerimine erinevates suhtlusolukordades, sealhulgas rühmatöodes ja rollimängudes. Õpilaste verbaalne aktiivsus suureneb individuaal- ja rühmatööde esitlemise ning tegevuste kommenteerimise kaudu, aidates neil kujundada esmaseid oskusi avaliku esinemise valdkonnas. Õpitakse mõistma tegevuste eesmärgi, tingimusi, põhjuseid ja tagajärgi ning emotsioone, mis ilmnevad käitumisaktides. Juhendamisel seostatakse tegevusi, suhtlust ja käitumist ning tehakse järeldusi, planeeritakse ja korrigeeritakse edasist tegevust ja käitumist. Oluline on tutvustada muutusi nende enda organismis ja käitumises, sealhulgas teemad nagu seksuaalsus, suhtlemine vastassugupoolega ning noormehe ja neiu rollid erinevates olukordades. Õpitakse hoolitsema oma tervise eest ning mõistma riskikäitumise tagajärgi. Kultuuriliste erinevuste märkamine ja teadvustamine on samuti oluline osa õppetööst. Valmistatakse õpilasi ette iseseisvaks majandamiseks, õpetades teadlikku ja säästlikku tarbimist ning näiteks prügi sorteerimist ja pakendiinfot mõistma. Inimeseõpetuse temaatika ja õpilaste oskused võimaldavad rohkem kasutada IKT-vahendeid.

Õppetegevus 8.–9. klassis

Põhikooli lõpuastmel keskendutakse peamiselt õpilaste iseseisva toimetuleku toetamisele ning ühiskonnaõpetusega seotud teemadele. Oluline on eri eluvaldkondadega seotud õigusakte ja lepinguid, ametivalikut ning edasiõppimisvõimalusi, töötaja õigusi ja kohustusi, samuti tegema otstarbekaid ja vastutustundlikke valikuid ja otsuseid ning oskama iseseisvalt raha kasutada ja säästlikult tarbida. Tutvustatakse õpilastele eluasemega seotud küsimusi ning õpetatakse kasutama teabeallikaid, nõustamis- ja kriisiabivõimalusi ning otsima, küsima ja kasutama vajalikku teavet ja abi. Harjutatakse iseseisva elu alustamist ning õpitakse käituma vastavalt soolisele küpsemisele. Teadvustada turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid ning oma vastutust selles valdkonnas ning õpetatakse ära tundma lähisuhtevägivalda. Rõhutatakse teadlikkust pere loomise ja laste saamisega seotud vastutusest. Õppetegevuses rakendavad õpilased eelnevatel aastatel omandatud suhtlemisoskusi eri situatsioonidele vastavalt. Arendatakse oskust hinnata nii enda kui ka kaasinimeste individuaalset ja rühmakäitumist, sealhulgas põhjus-tagajärg seoseid, otstarbekust ning vastavust ühiskonnainormidele.

6.6. Õpitulemused kooliastmete ja klasside kaupa

Õpitulemused I kooliastmes

- alustab ja jätkab dialoogi (vastab küsimusele, esitab küsimusi, nõustub või loobub kutsest);
- teab viisaka käitumise reegleid, püüab neid täita;
- hindab õpituatsioonis enda ja kaaslaste igapäevast käitumist (õige/vale, meeldib / ei meeldi);
- tunneb ära ja nimetab näoilme ja hääletooni järgi kaaslaste 4–6 emotsiooni;
- nimetab, mille poolest ta teistega sarnaneb ja mille poolest teistest erineb, teab oma keha osasid;
- räägib õpetaja suunamisel ja abivahendite toel tervisliku eluviisi põhimõtetest: liikumine, toitumine, puhkus ja enese eest hoolitsemine;
- hoolitseb oma hügieeni eest, hoiab puhtust ja korda;
- teab, mis on perekond, kodu, kodukoht ja kodumaa, ning Eesti riigi sümboleid;
- liikleb ohutult kooliteel ning palub abi õnnetusjuhtumi korral.

1. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õpitulemused	Õppesisu
1) tutvustab ennast, nimetades oma nime, kooli, klassi, kodu asukoha, õdede- vendade ja vanemate nimed; 2) nimetab küsimuste abil oma lemmiktegevusi; 3) osaleb ühistes (õppe)mängudes ja järgib meeldetuletamisel mängureegleid; 4) vastab dialoogi repliigile, alustab dialoogi oma soovide ja vajaduste väljendamiseks; 5) tunneb ära kaaslaste tegevuses ning õppesituatsioonis õige ja vale käitumise;	Minu välimus ja mulle meeldivad tegevused. Tervitamine (igapäevane tervitamine koolis, tervitusele vastamine). Enesetutvustamine ja kaaslastega tutvumine dialoogis (nimi, kool, klass). Õpitegevused koolis, õppevahendid. Tüli: vabandamine, leppimine (dialoogi repliigid). Peo-,töö-, spordiriietus (riietusesemed, riietuse sobitamine situatsiooniga).
1) teab, kuidas ohutult sõiduteed ületada, ja käitub vastavalt; 2) tunneb ära kaaslaste tegevuses ning õppesituatsioonis õige ja vale käitumise; 3) teeb vahet endale ja teistele kuuluvate asjade vahel;	Sõidutee ohutu ületamine (valgusfoor, ülekäigurada,maantee ületamine). Liikumine jalakäijate teel üksi ja rühmaga. Helkur. Ühissõidukid kodukohas(sõiduki ootamine, sisenemine, väljumine; tänava(sõidutee) ületamine; sõidupilet). Võõras ümbrus,eksimine, abi palumine (dialoogi repliigid),vanemale helistamine.
1) tutvustab ennast, nimetades oma nime, kooli, klassi, kodu asukoha, õdede- vendade ja vanemate nimed; 2) teab, et elab Eestis; 3) teab Eesti lipu värve nende õiges järjestuses.	Pereliikmed (vanemad, õed-vennad, vanavanemad), nende nimed. Pereliikmete kodused tööd, pereliikmete abistamine, minu kohustused kodus. Kodumaja (talumaja/ eramu/korter suures majas); ruumid kodus (esik, köök, elutuba jt). Mööbel kodus, koolis (esemed, nende otstarve). Kodu asukoht (Eestimaa; küla/linn/alev). Eestimaa, minu kodumaa, Eesti Vabariigi lipp.

1) teab oma kehaosi (pea, kael, kõht, selg, käed, jalad, juuksed ja nägu); 2) järgib õpetaja meeldetuletusel hügieeninõudeid igapäevaste tegevuste käigus (käte pesemine, taskuräti kasutamine jms); 3) märkab õpetaja suunamisel ümbritsevate esemete välimust, esemete ja ruumide puhtust ning korrashoidu; korrastab õpetaja juhendamisel oma töölauda ja lähiümbrust;	Kehaosad (pea, kael, keha, käed, jalad), juuksed ja nägu. Kehaosade (nägu, kael, käed, jalad) pesemine, küünte eest hoolitsemine. Hammaste pesemine. Tualeti kasutamine. Toitumine (toidud: supp, praad jne, toidunõud). Käitumine söögilauas: toidu palumine, tänamine.
1) nimetab nädalapäevi, ööpäeva osasid ja aastaaegu õiges järjestuses;	Nädal (töö- ja puhkepäevad; eile, täna, homme). Ööpäeva osad (hommik, päev, õhtu, öö). Aasta (aastaajad: laste tegevused, riietus, ohud jalakäijatele liikluses).
1) teeb vahet endale ja teistele kuuluvate asjade vahel; 2) märkab õpetaja suunamisel ümbritsevate esemete välimust, esemete ja ruumide puhtust ning korrashoidu; korrastab õpetaja juhendamisel oma töölauda ja lähiümbrust;	Minu oma, kaaslase oma (enda ja kaaslaste, sh õpetaja asjade kuuluvuse eristamine), asjade palumine kasutamiseks. Ausus asjade jagamisel. Koristustööd ja –vahendid klassiruumis ning kodus.

2. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õpitulemused	Õppesisu
1) tavasituatsioonides suhtlemisel tervitab, palub, tänab, vabandab; 2) alustab ja jätkab dialoogi tuttavates situatsioonides; 3) teab oma ees- ja perekonnanime, vanust ning sünnipäeva; 4) kutsub õpetaja suunamisel kaaslasti tuttavat (õppe)mängu mängima, jagab mänguasju; 5) kirjeldab tegevusi, mis talle rõõmu pakuvad; 6) hindab õpetaja abiga kaaslaste igapäevast käitumist skaalal õige/vale, meeldib/ei meeldi; 7) tunneb ära ja nimetab näoilmele ja hääletoonile vastava emotsiooni (4 erinevat); 8) tunneb ära situatsiooni, kus kellelegi tehakse liiga; 9) teab oma vanemate ja koolitöötajate ameteid;	Tervitamine: erinevad tervitusväljendid; eakaaslaste ja täiskasvanute tervitamine. Enesetutvustamine ja tutvumine kaaslastega dialoogis (vanus, sünnipäev). Kaaslase kutsumine ühistegevusse. Klassi reeglid (sõnastamine ühisvestluses), reeglite vajalikkus. Suhtluspartnerite näoilmed ja hääletoon (rõõmus, kurb, sõbralik, vihane, üllatunud). Kiusamine (äratundmine), täiskasvanult abi palumine. Oma eksimuse tunnistamine ja vabandamine; positiivne reageerimine vastuseks vabandamisele. Koolitöötajate ametid.
10) teab sagedasemaid ohtusid kooliteel liiklemisel;	Individuaalsed ja üldkasutatavad transpordivahendid kodu ja kooli vahel liiklemiseks. Käitumine liiklusvahendites. Liiklusõnnetused jalakäijatega (sõidutee valesti ületamine, seisva liiklusvahendi varjust väljumine, liiklemine talvisel teel) ja juhtumist teatamine lähimale täiskasvanule.
11) teab oma kodust aadressi, nimetab oma kodukoha;	Minu kodu (ruumid, sisustus), aadress. Lemmikloom kodus. Koduarmastus.

12) nimetab oma lähisugulasi; 13) teab võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töödes	
14) teab oma vanust ja sünnipäeva; 15) tunneb kella täistundides;	Aastaring - kuude nimetused, aastaajad, kuupäevad; oma sünnipäeva teadmine; kella tundmine tunni täpsusega; päevakava
16) väärtustab Eestit - oma kodumaad;	Eesti Vabariigi lipp ja sellega seotud kombed, Eesti Vabariigi aastapäeva tähistamine
17) järgib ise ja õpetaja meeldetuletusel hügieeninõudeid igapäevastes tegevustes (käte pesemine, taskuräti kasutamine jms); 18) nimetab näitvahenditele toetudes tervisele kasulikke toite; 19) käitub söögilauas viisakalt (palub, tänab, räägib vaikse häälega, hoiab puhtust);	Liikumine: Erinevad liikumisviisid, hea tuju. Lemmikloom ja liikumise vajadus loomaga. Liikumine talvel ja riietus. Kõik inimesed ei saa liikuda. Liikumisega seotud ohud, õige-vale eristamine. Puhkus ja uni: Tegevused ja väsimine, arvutiga töötamine ja väsimine, soovitusel puhkuseks. Puhkamise vahetunni ajal. Magamisriided, und segavad tegevused. Tegevused enne uinumist ja pärast ärkamist. Keha puhtus: Kehaosad, liigutamine. Tegevused ja pesemise vajadus. Käte puhtus ja pesemine. Erinevate kehaosade pesemine: koht, vahendid, aeg. Juuste korrashoid. Puhtad riided, lapse abi kodus riide pesemisel. Meie toit: Erinevad joogid. Marjad, puuviljad, köögiviljad. Rämpstoit. Tutvumine toidupüramiidiga, toitude rühmad. Toidukorrad. Hea toit, tervislik toit. Käitumine toidulauas: Pereliikmete tegevused (toidu valmistamine, laua katmine, koristamine). Toidunõud. Laua katmine. Söömine ja käitumine (õige-vale eristamine). Suutervis: Suu (huuled, keel, hambad). Hammaste tervishoiu mõjutajad, halvad bakterid ja hambaaugud. Hammaste pesemine:

	vahendid, aeg, harjamise kestvus. Hammastele kasulik toit. Hambaarst. Haige ja terve: Haige ja terve laps. Haiguse tunnused (nohu, köha, palavik, valu). Koduse ravi esmased võimalused. Ravimid, kättesaadavus lapsele. Arstiabi vajadus (helistamine, koju kutsumine, arsti külastamine). Terve laps ja arst (mõõtmine, kaitsesüst jms), arst koolis. Situatsioonid koolis: valikud, kes aitab, keda ja kuidas kutsuda.
20) eristab oma, võõrast ja ühist asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta;	Vanad ja uued asjad: asjad kodus, võimalus osta/mitte osta poest. Asjade hind (odav, kallis). Asjade väärtus (armas, kallis). Asju saab korda teha. Vana aja asjad ja vanad asjad. Muuseumid. Asjad ja prügi: lapse tuba ja koristamine: vajalikud asjad, prügi. Joogipakendid, pakendimärgid, taaraautomaat. Prügikastid ja sildid, eri liiki prügi. Ohtlik prügi. Taaskasutamise võimalus, meisterdamine prügist.
21) tunneb ära ja nimetab näoilmele ja hääletoonile vastava emotsiooni (4 erinevat); 22) tunneb ära situatsiooni, kus kellelegi tehakse liiga; 23) teab ohtusid võõraste inimestega suhtlemisel; 24) oskab pöörduda täiskasvanu poole abi saamiseks	Võõrad inimesed, asjad ja loomad: võõras inimene meie kodus (vargus). Sobiv käitumine erinevates olukordades: võõra lapse kutsumine koju, laps üksi kodus ja võõras ukse taga, võõras kutsub endaga kaasa, võõrad (tundmatud, ohtlikud) asjad. Käitumine loomadega. Võõras ümbrus ja eksimine: käitumine erinevates olukordades- üksi jäämine suures rahvahulgas, bussist väljumine vales peatuses, eksimine metsas. Ümbruse märkamine, olulised detailid enda asukoha ja ümbruse kirjeldamisel. Helistamine enda vanematele, enda nähtavaks tegemine metsas.

3. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õpitulemused	Õppesisu
1) alustab ja jätkab dialoogi (küsimus – vastus, teade – küsimus, kutse koosteggevusele, nõustumine, loobumine); 2) nimetab, mille poolest ta teistega sarnaneb ja mille poolest teistest erineb; 3) hindab õpisiuatsioonis enda ja kaaslaste igapäevast käitumist skaalal õige/vale, meeldib / ei meeldi; 4) teab erinevates kohtades ja olukordades viisaka käitumise reegleid; 5) tunneb näoilme ja hääletooni järgi ära ja nimetab kaaslaste 4–6 emotsiooni;	Mina: Minu välimus ja mulle meeldivad tegevused. Minu erinevused ja sarnasused teistega. Iga inimene on tähtis, inimeste õigused. Uhkustamine. Valetamine (vale tagajärjed, vale ülestunnistamine, tõe rääkimine). Näoilmed, Käitumine koduümbruses ja naabritega arvestamine. Käitumine raamatukogus, raamatu laenutamine ja hoidmine. Käitumine söögilauas, külas käies, sünnipäeval olles (sünnipäevale kutsumine, peo planeerimine, sobiv kingitus).
1) teab oma keha puhtuse ning välimuse eest hoolitsemise vahendeid ja vajalikkust; 2) teab terve ja haige inimese tunnuseid; märkab oma enesetunnet ning teavitab sellest kaaslasi; 3) teab, et ravimeid võetakse haige olles, et ravimid võivad olla inimese tervisele ohtlikud; 4) kirjeldab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus, liikumine ja sport; 5) nimetab positiivseid vaba aja veetmise võimalusi;	Minu enesetunne. Terve ja haige inimene, ravimid. Haiguse tunnused (nohu, köha, palavik, valu, lööbed), teavitamine halvast enesetundest. Kuidas haigusi ära hoida? Tervislik eluviis (õige toitumine, liikumine, uni).

1) kõneleb õpetaja suunamisel oma perekonnast: pere suurus, pereliikmete nimed, õdede-vendade vanus, vanemate tegevus; 2) küsimustele toetudes räägib enda ja pereliikmete tegevusest pühade tähistamisel;	Suurpere ja väikepere. Minu pere (pere liikmed, nende nimed, tegevused, koostegemised). Hoolin enda perest (kohustused, arvestamine üksteisega).
1) teab, mis on tema kodukoht ja kodumaa; väärtustab Eestit – oma kodumaad; tunneb Eesti sümboleid (lipp, vapp, hümn; suitsupääsuke, rukkilill);	Eestimaa on minu kodumaa. Sümbolid: vapp, hümn; pealinn, president, naaberriigid. Eesti rahvussümbolid: rukkilill, suitsupääsuke. Pühad ja kombed (vastlapäev, kadripäev, mardipäev, advent, jõulud).
1) tunneb kella täis- ja pooltundides; 2) nimetab positiivseid vaba aja veetmise võimalusi;	Aastaajad, tegevused, ohuolukorrad. Kalender (aasta, kuud, nädalapäevad, tähtpäevad). Minu päev ja kell (pool-ja täistund, tegevuste ajaline järjekord). Vaba aja sihipärane kasutamine, huviringid.
1) teab ohtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning valib ohutu tee sihtpunkti; 2) palub ohuolukorras ja õnnetusjuhtumi korral abi.	Minu koolitee, liiklus. Segavad tegevused liikluses. Ohud kooliteel. Tundmatud ained minu ümber, nendega tegutsemine. Ohtlike ainete märgistus. Kiirabi, politsei, päästeamet. Helistan numbril 112 (abi vajadus, helistamine ja info edastamine).

Õpitulemused II kooliastmes

- märkab ja aktsepteerib inimeste erinevusi (rahvus, välimus, vanus, tervis jm);
- leiab õpetaja juhendamisel infot erinevatest teabeallikatest (sh tekstidest ja internetist);
- tunneb kella ja kalendrit ning seostab seda oma elu tegevuste ja sündmustega;
- mõistab oma õigusi ja kohustusi (suhtlemine, käitumine, õppetöö) ning teadvustab põhjuseid ja tagajärgi;
- analüüsib ja hindab enda ja kaaslaste käitumist ning kasutab tuttavates olukordades situatsioonist lähtuvalt erinevaid väljendusviise;
- teab murdeeaga seotud muutusi ning oma välimuse, hügieeni ja tervise eest hoolitsemise võimalusi;
- teab riskikäitumisega kaasnevaid ohtusid liikluses, vees, tule kasutamisel, toitumisel, uimastite tarbimisel ja internetis suhtlemisel, oskab abi küsida;
- teab olmejäätmete käitlemise viise koduses majapidamises, oskab prügi sorteerida;
- selgitab, milleks kasutatakse raha; mõistab, et tema soovide täitumine sõltub vajadustest ja pere sissetulekust.

4. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õpitulemused	Õppesisu
1) osaleb üksteise tegevust reguleerivas dialoogis (teade – teade); 2) nimetab ning võrdleb oma ja sõprade vaba aja tegevusi, huvisid; 3) analüüsib õpetaja juhendamisel situatsioonide, oma ja kaaslaste käitumise ning emotsionaalsete seisundite põhjuseid ja tagajärgi; 4) jälgib kaasõpilaste tegevust ja vajaduse korral abistab neid; 5) tunneb koolielus ära konfliktsituatsiooni ning teab, mis juhtudel on vaja sellest täiskasvanule/õpetajale teatada;	Mina. Igaühe individuaalsus ja väärtuslikkus, sooline kuuluvus. Mina ja endasse suhtumine. Lapse õigused ja kohustused. Sõprade valimine ja hoidmine, ühistegevus. Klassiõhtu, sisukate peotegevuste valik ja planeerimine. Eakaaslaste ja täiskasvanute kõnetamine. Abivalmidus klassis: abi vajamine ja küsimine, abi vastuvõtmine, abivajajate märkamine ja abi pakkumine. Vägivaldne käitumine: tõukamine, ehmatamine, narrimine jne, võimalikud konfliktid igapäeva koolielus. Teatamine, kaebamine.
1) teab enda tervist tugevdavaid ja nõrgestavaid tegureid (toitumine, liikumine, uni) ja harjumusi ning nende mõju füüsilisele tervisele ja õppimisvõimele;	Õppimise tervishoid: rüht, õige istumine, silmade tervishoid, puhkus, sport. Kahjulikud harjumused: liigne televiisori vaatamine ja arvuti kasutamine jms. Suitsetamine ja alkoholi tarvitamine, nende mõju füüsilisele tervisele ja õppimisvõimele. Isiklikud toitumisharjumused, mõju enesetundele. Esmased kodused ravivõtted külmetushaiguste korral. Esmaabi lihtsamate vigastuste puhul: löikeyaav, ninaverejooks jne.
1) nimetab oma lähisugulasi ja selgitab abistavate küsimuste toel kodu ja perekonna tähtsust oma elus; 2) kirjeldab oma pere traditsioone; 3) kirjeldab ja väärtustab oma kodukohta;	Minu sugupuu: perekond ja lähisugulased. Pereliikmete lahkumine ja lein, käitumine matustel ja surnuaias. Maa- ja linnakodu: hooned, puhtus, korrashoid. Kodutus, lastekodu kui üks peretüüp. Kodukoha sümbolid: lipp, vapp. Kodukoha rikkused. Transpordivahendid kodukohas tänapäeval ja minevikus.

	Sõidupilet ühissõidukis: ostmine jm toimingud. Muuseumid kodukohas, käitumine muuseumis. Pühad ja kombed: aastavahetus, Eesti Vabariigi aastapäev, vastlapäev, jaanipäev jne.
1) tunneb kella veerandtunnise täpsusega, seostab kellaaegu oma päevakavaga;	Kellaaja määramine veerandtunnise täpsusega. Kellaajast kinnipidamine: täpsus, hilinemine, selle tagajärjed. Õpilase päevakava koostamine, õppimine, puhkus, vaba aja tegevused.
1) leiab koostgevuses teavet koolistendilt ja kooli kodulehelt;	Koolistend, kooli koduleht, ajakiri lastele, kuulutus ajalehes/stendil: teabeallikate kasutamine. Kirja saatmine.
1) teab erinevaid ameteid; mõistab töö vajalikkust ja väärtuslikkust; 2) planeerib täiskasvanu abiga oma taskuraha kulutamist;	Töö, selle eesmärk ja tulemus: produkt, tasu. Pereliikmete tööd: tööde jaotus, koostöö koduses majapidamises. Õpilase töö koolis, kohuse- ja vastutustunne töö tegemisel, tööarmastus. Lapse taskuraha, selle otstarbekas kulutamine: lihtsamate ostude sooritamise. Raha kogumine. Ostud toidupoes: ostja ja müüja suhtlemine, raha kasutamine lihtsamates tehingutes. Tehingud postkontoris.
1) tunneb koolielus ära konfliktsituatsiooni ning teab, mis juhtudel on vaja sellest täiskasvanule/õpetajale teatada; 2) sorteerib täiskasvanu suunamisel klassis ja kodus tekkivaid olmejäätmekäitumiseid; 3) teab ja kirjeldab turvalise käitumise viise igapäevaelus (liiklemine kooliteel, jalgrattaga	Olmejäätmekäitumise tekkimine klassis ja koduses majapidamises: tegevused, nende tagajärjel tekkiv prügi. Jäätmekäitumise individuaalne käitlemine. Liiklusmäärgid kodu ümbruses ja kooliteel: ülesanne, vajalikkus. Jalgrattaga (rulaga, rulluiskudega) sõitmine ja ohud. Tuleohutuseeskirjade järgimine lapse igapäevastes tegevustes. Käitumine tulekahju korral. Käitumine tulekahjuhäire korral. Käitumine veekogude juures, basseinis, veekeskuses.

sõitmine, tulekahju vältimine, käitumine veekogu juures ja metsas).

Käitumine metsas, loodusmatkal: loodussäästlik käitumine, käitumine eksimise korral.

5. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õpitulemused	Õppesisu
1) märkab ja mõistab erisusi oma ja kaaslaste tegevustes, arvamustes; 2) osaleb eri tüüpi dialoogides (teade – küsimus – vastus jne); 3) kirjeldab oma käitumist toimunud konfliktsituatsioonis; 4) kirjeldab ja analüüsib õpetaja suunamisel oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumist (soovid, põhjus-tagajärg);	Õpitakse märkama, eristama ja mõistma igapäevaelu olukordi, sealhulgas ohuolukordi, verbaalseid ja mitteverbaalseid eneseväljendusviise, tundeid. Täiendatakse ühis- ja koostegevuse oskusi (sh hooliv ja teisi arvestav suhtlemine) ja viisaka käitumise oskusi.
5) kirjeldab oma välimuse, hügieeni ja tervise eest hoolitsemise võimalusi, teab hoolitsematuse tagajärgi; 6) kirjeldab uimastite (alkoholi, tubaka) tarbimise mõju õppimisvõimele ja käitumisele; 7) selgitab meeleelundite ülesandeid ja tervishoidu	Selles vanuses on tähtis, et õpilane mõistaks ohu olemust ja selle tekkepõhjusi oma igapäevases keskkonnas ning omandaks oskused käituda ohutult ja turvaliselt. Meeled* Meeleelundite (nägemis-, kuulmis-, haistmis-, maitsmis-, kompimis- ja tunnetamis-) ülesanded, tervishoid. Erivajadustega inimesed (meeleelundite kahjustuste tagajärjel), alternatiivsed suhtlemisvahendid. Haigestumine ja selle ennetus Enesetunde kirjeldus dialoogis arstiga (levinumad külmetus- ja nakkushaiguste tunnused), ravirežiimi järgimine. Haiguste ennetamine (tervislikud eluviisid). Tervisesport ja liikumine, sportimisvõimalused kodukohas, Eesti tuntumad sportlased. Piisava une ja puhkuse vajalikkus. Valikud toitumisel. Esmaabi Esmaabi põletuse, külmumise, minestuse korral.

	Uimastid Tubakas, alkohol, narkootikumid (kanep); alkoholi ja tubaka mõju õppimisvõimele ja käitumisele. „Ei“ ütlemine uimastitega seotud situatsioonides.
8) jutustab tugikava abil pühade ja rahvakommete tähistamisest oma perekonnas; teab erinevaid rahvuskombeid; 9) mõistab, et tema soovide täitumine sõltub vajadustest ja pere sissetulekust;	Õpetaja abiga saab õpilane aru pere ja koduga seotud teemadest, teadvustab laste ning vanemate vastastikuseid õigusi ja kohustusi. Elu maal ja linnas, kodukoha eluolu Levinumad tegevusvaldkonnad, ametid jms). Kodukoha rahvariided, rahvariide kandmine tänapäeval ja minevikus. Kodukoha tähtsamad traditsioonid (laulu- ja tantsupidu jms). Perekond Peretraditsioonid (pereliikmete ühised tegevused, peretraditsioonide määratlemine ühisvestluses, sarnasused- erinevused kaaslastega). Pühad ja kombed Ülestõusmispühad, karjalaskepäev, jüripäev, hingedepäev.
10) mõistab oma kohustusi ja vastutust seoses õppetööga;	Aeg Aja määramine minutilise täpsusega, kellaaja kahesugune määramine (toetudes ööpäeva osadele). Ajakava Päeva ja nädala ajakava, vaba aja tegevuste mitmekesisus (positiivsed ja negatiivsed harjumused päevakavas: ajakulu, valikute tegemine jne).
11) otsib õpetaja juhendamisel teavet teatmeteostest või internetist; 12) teab, kuidas suhelda sotsiaalmeedias; 13) teadvustab reklaamide eesmäärke;	Meediakanalite nimetamine, õpilasele suunatud reklaamide analüüsimine ja teabeallikate juhendatud kasutamine. TV-kava Sisu, eakohased saated, telesaadete hulgast valikute tegemine. Infootsing

	Pilt-teatmeteosed, internet: kooli kodulehekül (teabeallikate kasutamine). Reklaam Reklaamide sisu ja eesmärk.
14) mõistab, et tema soovide täitumine sõltub vajadustest ja pere sissetulekust;	Töö teema (sh palk, mõistlikud kulutused, säästude kogumine) on lihtsustatud õppel olevate laste tulevases elus toimetuleku jaoks äärmiselt oluline teema. Palgatöö analüüsil tuleb rõhutada, et paljud oskused, mis tulevad kasuks töö leidmisel ja tööl püsimisel, kujundatakse juba koolis (püsivus, kellaaegadest kinnipidamine, vajalike ülesannete õigeaegne sooritamine, sh kodutööd). Palgatöö Palgatöö, selle tulemus ja eesmärk, ametis püsimise üldised tingimused (võrdlus õpilase käitumisega koolis). Kulutused peres Kulutused peres lapse heaolu eest hoolitsemisel (lapse põhivajadused ja soovid, pere majanduslike võimalustega arvestamine jms), asjade väärtus sõltuvalt nende vajalikkusest. Raha hoidmine ja kogumine Raha hoidmise viisid: hoiukarp, pank. Raha kogumine.
15) kirjeldab oma käitumist toimunud konfliktsituatsioonis; 16) kirjeldab vee ja elektri säästliku tarbimise võimalusi kodus ning koolis; 17) nimetab olmejäätmete käitlemise viise kodus majapidamises; 18) kirjeldab ja teadvustab pürotehnika jt ohtlike ainete väärkasutusega kaasnevaid tagajärgi.	Säästlik tarbimine Vee ja elektri säästlik tarbimine koolis ja kodus. Jäätmete liigiti kogumine Olmejäätmete (tava-, taaskasutatavad, ohtlikud jäätmed) käitlemine kodus majapidamises (prügi sorteerimine ja ärapaigutamine, kogumispunktid, jäätmete kompostimine). Ohutu käitumine Liiklusõnnetuste peamised põhjused, liiklusõnnetusest teatamine ja abi kutsumine. Pürotehnika (ost-müük alaealistele, kasutamine).

	Pommiähvarduse tegemisega kaasnevad ohud ja tagajärjed, käitumine pommiähvarduse korral.

6. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õpitulemused	Õppesisu
1) märkab ja jätab suhtlemisel meelde kaaslaste seisukohti, eristab kohast ja kohatut käitumist/suhtlemist; 2) analüüsib ja hindab õpetaja suunamisel enda ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ja käitumist (käitumise eesmärk, põhjus–tagajärg suhe); 3) kasutab tuttavates olukordades suhtlemissituatsioonist, -partnerist ja -eesmärgist lähtuvalt erinevaid väljendusviise; 4) mõistab vabandamist kui oma süüst/eksimusest arusaamist ja kahetsemist;	Miks ja kuidas suhtleme: rääkimine ja kuulamine. Pinged-konfliktid, arusaamatused, nende vältimine ja lahendamine. Valetamine, hädavale, süüteo ülestunnistamine, vabandamine. Iseseisvumine. Suhtlemine vastassugupoolega (tähelepanu köitmine, tunnete verbaalne ja mitteverbaalne väljendamine). Reageerimine (eba)meeldivatele ettepanekutele. Suhtlemine sotsiaalvõrgustikes, enda kohta edastatava infoga seotud turvalisus ja ohud.
1) kirjeldab ja hindab plaanile toetudes oma huvisid ja toimetulekut koolis (õnnestumised, raskused jms);	Minapilt, minu võimed ja oskused, huvitegevus. Õppimine ning mis segab õppimist. Inimeste sarnasused ja erinevused. Enesehinnang.
1) teab inimese organismi üldist ülesehitust, tunneb joonisel inimfiguuris ära elutähtsad organid; 2) nimetab ebatervisliku toitumise võimalikke tagajärgi, oskab valida erinevate toitude hulgast tervisele kasulikke; 3) kirjeldab uimastite mõju organismile ja käitumisele;	Sissejuhatus inimese anatoomiasse lähtuvalt elundite funktsionidest. Toidu- ja toidained. Toiduainete pakendiinfo (eri toitainete sisaldumine; parim enne jms). Kiirtoit – populaarsuse põhjused, mõju inimese organismile. Üle- ja alatoitumine (dieedid ja näljutamine), selle mõju tervisele. Esmaabi (toidu- jms) mürgituse, looma- ja putukahammustuse korral. Uimastite (sh alkoholi ja tubaka) mõju organismile, käitumisele. Energiajoogid.

1) teab murdeeaga seotud muutusi inimese kehas ja käitumises, mõistab arengu individuaalsust	Murdeiga, muutused tüdrukute ja poiste organismis. Erinev arengutempo ja muutuste aktsepteerimine. Poiste ja tüdrukute hügieen, ravikosmeetika vajadus ja kasutamine. Muutused tüdrukute ja poiste käitumises, sh suhtlemises; sobivad ja ebasobivad käitumismallid.
1) hoolitseb oma välimuse eest ja valib olukorrale vastavad rõivad;	Riietumine (olukorrale ja kehaehitusele sobiva riietuse, jalanõude valik, noortemood – riietusesemete otstarbekus). Riiete ja jalanõude puhtus-korrashoid: pesemis- ja hooldusvahendite kasutamine, keemiline puhastus. Juuste igapäevane hooldamine: hooldusvahendid, suhtlemine juuksuriga. Küünte hooldamine, maniküür, pediküür.
1) koostab õpetaja juhendamisel kodu korrashoiuga seotud tegevuste plaani (tööde järjekord, vahendid, tööjaotus);	Kodu ja koduümbrus (kirjeldus, soovid muudatuste osas; igapäevane korrashoid). Suurpuhastus kodus (tööde järjekord, jagamine pereliikmetega, vahendid). Külaskäik ja külaliste vastuvõtmine (suulise ja kirjaliku kutse saamine, ettevalmistused sõltuvalt küllakutsest, külas viibimine). Kodukoha (ja Eesti riigi) tuntud inimesed, nende tegevusalad, elukutsed (seos päevakohaste sündmustega). Kodukoha ettevõtted ja nende toodang, töötajate ametid.
1) hangib õpetaja juhendamisel teavet kaaslastelt (küsimuste esitamine) ja eriliigilistest tekstidest (internet, meedia, teatmeteosed, sõiduplaanid); 2) oskab kasutada kodukoha ühistranspordi sõiduplaane; 3) mõistab telefoni ja meedia (sh arvutimängud,	Olulisemad päevauudised, nende edastamine kaaslastele. Teatmeteosed, Internet (kodukoha tuntumate paikade ja inimeste kohta lühinfo hankimine ja edastamine koostevõttes). Transport kodukohas, kodukoha ümbruses (orienteerumine sõiduplaanides, teabe hankimine; sõidusoodustused).

sotsiaalmeedia, televisioon jmt) otstarbeka kasutamise vajalikkust ning teab võimalikke riske;	Telefoni ja meedia (sh arvutimängud, sotsiaalmeedia, televisioon jmt) otstarbeka kasutamise vajalikkus, teab võimalikke riske.
1) teab kodukeemia ja ravimite väärkasutuse tagajärgi ja selle ennetamise võimalusi; 2) kirjeldab peamisi tule- ja veeohutuse nõudeid ning käitumisstrateegiaid vastavate õnnetusjuhtumite korral.	Kodukeemia kasutamine (WC, vanni, pliidi ja akna puhastamine), piktogrammide pakendil, kodukeemia väärkasutuse võimalikud tagajärjed. Tulekahju tekkimise ohud koduses majapidamises: ohuolukorra hindamine, tulekahju kustutamine (esmate tulekustutusvahendite kasutamine, hädaabi). Ohutusnõuded ujumisel ja veesõidukite kasutamisel, päästevahendite kasutamine.

Õpitulemused III kooliastmes

- mõistab ühiselu reegleid; suhtleb tavaolukorras vastavalt olukorrale ning reageerib adekvaatselt kohatule käitumisele enda ja teiste suhtes;
- väärtustab turvalisi lähisuhteid; teab peremudeleid ja kirjeldab pereliikmete rolli perekonnas; mõistab lapse saamisega seotud vastutust;
- mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust; teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid ja oma vastutust selles;
- teab oma tugevaid ja nõrku külgi; otsib erinevatest teabeallikatest võimete kohaseid jätkuõppevõimalusi ja teeb enda jaoks optimaalseid valikuid;
- teab, kuidas kodust ja tööelu korraldada (eluaseme soetamine, raha teenimine ja kulutamise planeerimine; lepingutega seotud kohustused ja õigused);
- mõistab riskikäitumisega kaasnevaid ohtusid (liiklus, vesi, nutivahendite kasutamine, toitumine, uimastid), oskab ohuolukorras reageerida;
- oskab küsida teavet ning kasutada erinevaid teabeallikaid (sh nõustamis- ja kriisiabi leidmiseks);
- teab riigi toimimise üldisi põhimõtteid (sh tervishoiusüsteemi, maksude suhtes); tunneb end Eesti kodanikuna.

7. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õpitulemused	Õppesisu
1)teadvustab oma positiivseid ja negatiivseid iseloomujooni (3–4), oskab õpetaja suunamisel nimetada negatiivsete omaduste parandamise võimalusi; 2) kirjeldab ja hindab plaani abil oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumist (motiivid, tingimused, tulemused; reageerimine (eba)õnnestumisele jms);	Mina-pilt: positiivsed ja negatiivsed iseloomuomadused, sarnasused ja erinevused kaaslastega; negatiivsete omaduste parendamisvõimalused. Enesehinnang (erineva enesehinnanguga inimeste käitumine, minu ja kaaslaste reageeringud kiitusele, laitudele, õnnestumisele, ebaõnnestumistele jms; hinnangud reageeringutele, käitumisele; võimalikud lahendused).
1)selgitab ja kaitseb õpetaja suunamisel oma seisukohti, mõistab suhtluspartnerite seisukohtade võimalikku sarnasust ja erinevust, oskab reageerida kohatule käitumisele; 2)kirjeldab ja hindab plaani abil oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumist (motiivid, tingimused, tulemused; reageerimine (eba)õnnestumisele jms); 3)järgib viisakusreegleid, teeb kaaslastele ettepanekuid, vastab nii positiivsetele kui ka negatiivsetele ettepanekutele situatsioonile vastavaid moraalinorme ja käitumisreegleid arvestades; 4)väärtustab (lähi)suhetes sallivust, hoolivust, abistamist ja lugupidamist;	Suhtlussituatsioonide kirjeldamine oma ja teise positsioonilt; suhtluspartneri soovide, kavatsuste variatiivsed väljendusviisid; hinnang suhtluspartnerite käitumisele (motiivid, tingimused, tulemused); eriarvamused (oma seisukohtade selgitamine ja kaitsmine, nõustumine kaaslasearvamusega); konfliktide lahendamise võimalused. Suhtlussituatsioonid ja -strateegiad: agressiivne ennastkehtestav ja alistuv käitumine; süüdistamine, kriitika; iroonia, must huumor. Arusaamatused ja konfliktid kodus, sõprade vahel. Iseloomujooned ja käitumine, mida sõprades, sh vastassugupooles hinnatakse. Noormehe ja neiu omavaheline suhtlemine (kaaslane kinos, teatris, peol: kutsumine, nõustumine ja keeldumine, alternatiivsete ettepanekute esitamine, kaaslasega arvestamine jne).

5)koostab oma tegevuste kohta nädalaplaani (tegevuste ajaline järjekord, oma soovide ja võimalustega arvestamine);	
1)mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust; teab, kust leida infot noorte nõustamisteenuste kohta; 2)väärtustab (lähi)suhetes sallivust, hoolivust, abistamist ja lugupidamist; 3) oskab endale ja teistele ohtlikes situatsioonides ütelda „ei“ ning vajaduse korral abi kutsuda; demonstreerib õpitu situatsioonides hädaabi numbrile helistades olulise teabe andmist	Armumine. Sõprus, armumine, armastus, käimine. Oma tunnete väljendamine, tunnetest rääkimine, lähedus, aja koosveetmine, ühised tegevused. Seksuaalsuse trepp ja arengu individuaalsus. Seksuaalsuhted: partnerite valmisolek, seksuaalsuhtest keeldumine, selle edasilükkamine; vastutus seoses seksuaalelu alustamisega, noorte nõustamisteenused. Mittesobilik seksuaalne käitumine, ahistamine, käitumine seksuaalse ahistamise korral. Kutse esitamine ning ebameeldivale kutsele vastamine
1)kirjeldab, kuidas hoolitseda oma tervise eest (toitumine, kehaline aktiivsus, puhkamine, tervist kahjustavate tegevuste vältimine, arstiabi); 2) oskab endale ja teistele ohtlikes situatsioonides ütelda „ei“ ning vajaduse korral abi kutsuda; demonstreerib õpitu situatsioonides hädaabi numbrile helistades olulise teabe andmist; 3)hangib õpetaja juhendamisel teavet teistelt inimestelt ning erinevatest infoallikatest; edastab kaaslastele teavet (abiks kavapunktid);	Minu toiduvalik ja seda mõjutavad tegurid, mitmekesise toidu tähtsus. Kehaline aktiivsus tervise tugevdajana (kehalise aktiivsuse vormid, võimalused koolis, kodukohas). Arsti (kiirabi, perearsti, hambaarsti) poole pöördumine (registratuur, vestlus vastuvõtul, konsultatsioon telefoni teel). Tuntumad ravimtaimed (korjamine, säilitamine, apteegist ostmine; kasutamine). Enamlevinud nakkushaigused, nende levimise viisid, HIV ja AIDS. Esmaabi mao- ja puugi hammustuse korral. Uimastite tarbimise enamlevinud põhjused noorte hulgas. Käitumine uimastitega seotud olukordades, abi kutsumine.
1) mõistab ja oskab kirjeldada töö tähtsust (tulemus, eesmärk, tingimused);	Töö lapse ja täiskasvanu elus (tööde liigid, töö tulemus, eesmärk, tingimused; kohusetunne ja vastutus tulemuste eest). Minu pere sissetulekud (palk, tootmine, toetused).

2) oskab nimetada oma pere olulisemaid sissetuleku- ja kuluallikaid;	Minu pere väljaminekud (eluase, toit, riided, transport, meelelahutus).
1) teab jäätmete individuaalseid ja ühiskondlikke käitlemisvõimalusi ja -viise; oskab jäätmeid sorteerida	Jäätmekäitlus maal ja linnas (era- ja kortermajad; prügilad). Prügi käitlemist reguleerivad piktogrammide pakenditel. Reklaampakkumised (telefoni teel pakutavad kaubadteenused; reklaamlehed postkastis jms), nõustumine, keeldumine.
1) nimetab sidepidamise viise tänapäeval ja minevikus, kasutab otstarbekalt tänapäevaseid sideteenuseid (e-kirjavahetus, telefon, internet, sotsiaalmeedia); oskab kirjutada e-kirja; 2) teadvustab internetisuhtluses valitsevaid ohte ning mõistab, millist informatsiooni enda ja teiste kohta on sobilik ja turvaline avaldada; 3) oskab endale ja teistele ohtlikes situatsioonides ütelda „ei“ ning vajaduse korral abi kutsuda; demonstreerib õpitu situatsioonis hädaabi numbrile helistades olulise teabe andmist;	Isikut tõendav dokument (ID-kaart, pass), selle muretsemine ja kasutamine. Isikuandmete turvaline hoidmine. Enda ja teiste kohta info edastamine Internetis, sellega kaasneda võivad ohud ja ohtude vältimine. Kirjavahetus (kirja saatmine Eesti piires ja välismaale; tähtitud kiri; e-kiri, e-kaart; kirjavahetus tänapäeval ja minevikus). Telefon (telefoniraamatu kasutamine; infotelefon; sidepidamine tänapäeval ja minevikus). Hädaabi kutsumine erinevate õnnetusjuhtumite korral. Juhtumid, kus tuleb pöörduda politseisse
1) koostab oma tegevuste kohta nädalaplaani (tegevuste ajaline järjekord, oma soovide ja võimalustega arvestamine); 2) hangib õpetaja juhendamisel teavet teistelt inimestelt ning erinevatest infoallikatest; edastab kaaslastele teavet (abiks kavapunktid);	Eestimaal elavad teised rahvused; kultuurilise mitmekesisuse rikastav roll, sallivus teiste rahvuste ja kultuuride suhtes. Oma tuba: toa plaan, toa sisustamine ja korrashoid. Kodu kaunistamine tähtpäevadeks (seos peretraditsioonidega). Vaba aja ja tegevuste planeerimine (võimalused ja pakkumised kodukohas ja lähiümbruses jne), tegevuste mitmekesisus. Matk, ekskursioon kodukohas, koduümbruses (planeerimine koostegEVuses: info otsimine vaatamisväärsuste kohta, valikute tegemine,

	ettevalmistuste planeerimine (sh reisikoti pakkimine); kirjalik meelespea kaaslastele; plaani tutvustamine ja põhjendamine jms). Noorteüritused, -peod (kodused peod; kooli-, linna- jm peod: käitumine, riskid). Peo praktiline planeerimine sünnipäeva ja klassiõhtu näitel. Reisimine, erinevad transpordivahendid, hääletamisel (eelised võrreldes ühistranspordiga, riskid).

8. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õpitulemused	Õppesisu
1) arvestab ühistegevuses suhtluspartnerite erinevate (sh vastandlike) arvamustega; 2) annab hinnangu oma ja kaaslaste käitumisviiside kohasusele situatsioonis; pakub õpituatsioonis lahendusi; 3) teab rühma mõju inimese käitumisele ja demonstreerib õpituatsioonis oskust keelduda tegevusest, mis kahjustab teda ennast ja teisi;	Rühmakäitumine: Erinevad rühmad ja rollid. Reeglid ja normid rühmas. Inimsuhteid toetavad reeglid ja normid. Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. Hoolivus rühmas. Rühma surve ja toimetulek sellega. Sõltumatus, selle olemus. Autoriteet.
1) väärtustab lähisuhteid, oskab kontakti luua ning teab, kuidas suhteid hoida; tunneb ära lähisuhtevägivalla; 2) teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid (sh rasedusest hoidumine) ja mõistab seksuaalelu alustamisega seotud vastutust; eristab lubatud ja lubamatut seksuaalkäitumist; 3) nimetab oma emotsioone ja teab erinevaid võimalusi emotsioonide reguleerimiseks;	Noormehe ja neiu omavaheline suhtlemine. Ajutised ja püsivad suhted, suhte loomine ja hoidmine, vastastikune usaldus, suhet kahjustavad faktorid, lahkuminek. Seksuaalsuse olemus ja arengu individuaalsus, seksuaalvähemused. Seksuaalkäitumine ja vastutus: sobiv ja lubamatu seksuaalkäitumine, soovimatu raseduse vältimine; sugulisel teel levivad haigused (levimine, mõju tervisele, ravi, ennetamine); nõustamisteenused. Lapsevanemaks saamine: füüsiline ja sotsiaalne küpsus. Peremudelid (perekond, üksikpered, kasu- ja hoolduspered): pereliikmete roll perekonnas (vrdl minevikuga), kohustused ja vastutus. Nooremate õdede-vendade eest hoolitsemine, nendega tegelemine, sh mängimine. Praktilises tegevuses nooremate õpilaste abistamine, neile tegevuste ja mängude planeerimine ning läbiviimine.
1) kirjeldab peamisi tervist tugevdavaid ja toetavaid tegureid; teab ja oskab igapäevaelus	Tervise füüsiline, vaimne, sotsiaalne ja emotsionaalne aspekt. Tervisenäitajad. Tervisliku eluviisi komponendid, endale

teha tervislikke valikuid seoses oma füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervisega; 2) teab tervisliku toitumise, kehalise aktiivsuse ja unerežiimi põhimõtteid ning mõistab nende rakendamise olulisust igapäevaelus; 3) kirjeldab oma tervislikku seisundit, oskab pöörduda abi saamiseks arsti poole (registreerimine vastuvõtule, kojukutse, hädaabi); 4) teab, mida tähendab ravikindlustus ning oskab nimetada tervishoiuteenuseid; 5) teab ja leiab olulisi infoallikaid tervise teabe, nõustamis- ja kriisiabi võimaluste kohta kodukohas või selle lähiümbruses; teab, millal ja kuidas pöörduda õiguskaitseorganite poole;	sobiliku tervisliku toitumise ja kehalise aktiivsuse leidmine. Südame-veresoonkonna haiguste ja pahaloomuliste kasvajate põhjused ning ennetamine tervisliku eluviisiga. Tervist hoidvate valikute tegemine. Inimese elukaar ja selle perioodid, põhivajadused eluperioodidel (põhivajaduste rahulda(ma)tus, mõju inimese käitumisele, suhtlemisele, tundemaailmale). Arstiabi kodukohas (lähinaabruses): meditsiinasutused ja nende otstarve; perearst ja eriarstid, kojukutse telefoni teel; tervisekindlustus; tervise- ja puhkekeskused. Tervishoiu ja sotsiaalsüsteem Eestis. Koduapteek (sisu, kasutamine, ravimipakendi teabeleht). Esmaabi lämbumise, põrutuse korral. Väsimus, stress, depressioon (tundemärgid, nõustamis- ja kriisiabi). Tervisealased infoallikad, nende kasutamine ja usaldusväärsus. Kaitsesüstimine haiguste ennetamise eesmärgil (lastehaigused, gripp, puugihammustustega kaasnevad haigused); kaitsesüstimine enne välisreise. Allergia: peamised allergiaallikad, allergilised reaktsioonid, meditsiiniline abi
1) teab ja leiab olulisi infoallikaid tervise teabe, nõustamis- ja kriisiabi võimaluste kohta kodukohas või selle lähiümbruses; teab, millal ja kuidas pöörduda õiguskaitseorganite poole; 2) mõistab riskikäitumisega kaasnevaid ohtusid liikluses, vees, toitumisel, nutivahendite kasutamisel, uimastite omamisel ja tarbimisel;	Toimetulek vägivallaga (vägivalla vormid, vägivallast hoidumine, vägivallaga toimetulek, hinnang individuaalsele ja rühmakäitumisele; nõustamis- ja kriisiabi kodukohas). Kuriteo ohvriks langemine, pöördumine õiguskaitseorganite poole. Seksuaalvägivald, valehäbi, ohvriabi. Uimastid ja kuritegevus; uimastitega seotud seaduste põhipunktid. Uimastite tarvitamisega seotud tervise-, sotsiaalsed ja juriidilised riskid; sõltuvuse kujunemine. Käitumine uimastitega seotud situatsioonides, esmaabi.

1)hoolitseb oma riiete eest ja valib olukorrale sobiva riietuse; teab riiete hooldusmärkide tähendusi;	Eakohane igapäevane ja pidulik riietus, aksessuaarid (nt koolilõpupidu); taaskasutus. Rõivaste ja jalatsite hooldus: hooldusmärgid.
1) teab ja leiab olulisi infoallikaid	Kohalik ajaleht. Eestis ilmuvad ajalehed ja ajakirjad; ajakirjanduse tellimine. Uudisteportaalid internetis, internetis leiduva informatsiooni varieeruv kvaliteet.
1)teab erinevaid panga- ja e-teenuseid ning vastavaid veebikeskkondi;	Arve avamine pangas; hoiuse igapäevane kasutamine (sularahaautomaat jne). Maksete liigid koduses majapidamises, maksete tasumise võimalused, täpsus. Igapäevased sisseostud: ostukoha valik (kauplus, turg jms); kulude planeerimine päevaks, nädalaks; ostutoimingud. Ühiskondliku toitlustamise asutused (menüü, arve, käitumisetikett (sh kaaslase kutsumine); toidu kojutellimine). Kataloogikaubandus (tellimine, riskid, kauba tagastamine).
1)teadvustab oma võimete, teadmiste ja oskuste tugevaid ja nõrku külgi; 2) teab sobiva elukutse omandamise võimalusi.	Eneseanalüüs (töölased huvid, võimed, oskused, isiksuseomadused). Jätkuõppevõimalused (erialad, õppeasutused).

9. klassi õppesisu ja õpitulemused

Õpitulemused	Õppesisu
1) valib suhtlemisviisi vastavalt olukorrale ja kasutab asjakohaseid suhtlemise osaoskusi (kuulab vestluspartnerit, esitab küsimusi, selgitab oma seisukohti, otsib lahendust erimeelsustele, tunnistab oma eksimusi); 2) hindab oma ja kaaslaste käitumise vastavust ühiskonnas kokkulepitud normidele ja reeglitele; 3) teab erinevaid peremudeleid ning kirjeldab pereliikmete rolli ja vastutust perekonnas; 4) teab kooselu reegleid ja norme toetavates inimsuhetes, väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet; 5) mõistab lapse saamisega seotud vastutust, kirjeldab lapse arengut ja vanemate rolli lapse kasvamisel; teab peamisi pere ja laste elu reguleerivad seadusi ja sotsiaaltoetusi;	Lähisuhted, suhete alustamine ja hoidmine, vastutus ja austus. Kooselu, abiellumine ja pere loomine. Raseduse planeerimine; loote areng; loote ja ema tervist hoidev käitumine. Lapse sündimine: ettevalmistused imiku hooldamiseks; sünnijärgsed kohustused (nimepanek, tervisekindlustus, meditsiiniline kontroll jms); kohaliku omavalitsuse ja riiklikud toetused. Lapse saamisega seotud (lisa)kulutused (peamised kuluartiklid lapseas), lapse hooldamisele kuluv aeg. Puudega laps. Imikuja lapseiga (peamised arengutingimused, suhtlemine lapsega, lapse õigused (alus)haridusele). Lapse arendamine-õpetamine (eakohased mänguasjad, raamatud jms); mängude õpetamine noorematele õpilastele. Peretülid ja –vägivald (tagajärjed, lahendused, valehäbi, nõustamis- ja kriisiabi). Uimastite tarbija perekonnas: mõju majanduslikule olukorrale, suhetele. Kohalikud ja üldriiklikud nõustamis- ja ravivõimalused. Lahutus, lahuselava vanema kohustused lapse kasvatamisel.
1)oskab planeerida raha teenimise ja kulutamisega seotud tegevusi; 2)teab riigi toimimise üldisi põhimõtteid (tervishoiusüsteem, maksud jm); 3) oskab küsida teavet kaasinimestelt ja kasutada info leidmiseks erinevaid teabeallikaid	Pere sissetulekud (palk, toetused). Igapäevaste kulutuste planeerimine (eluase, toit, riietus, transport, vaba aeg); kulutuste kasv perekonna suurenemisel (sh lemmiklooma võtmisel). Suurte väljaminekute planeerimine (soovid, võimalused, riskid: raha säästmine ja hoiustamine, järelmaks, krediit, laen, liising). Kaupade-teenuste garantii (müüjalt teabe hankimine, garantii võimaluste-tingimuste kohta).

1) kirjeldab eluaseme omandamise, sisustamise ning hooldamisega seotud vajadusi, võimalusi, ohtusid ja kohustusi; 2)oskab küsida teavet kaasinimestelt ja kasutada info leidmiseks erinevaid teabeallikaid.	Eluaseme liigid, eluaseme otsimine, arvestades pere vajadusi ja võimalusi (müügikuulutused, kinnisvarafirmad). Üürileping, selle tingimused (üürniku õigused ja kohustused, „halva” lepingu ohud). Eluaseme sisustuse planeerimine: hädavajalik sisustus, sisustuse hankimise (ostude) järjekord, ratsionaalne paigutus, kujundusdetailid. Eluaseme, olmetehnika soetamine, hooldus ja remont: teabe hankimine võimaluste, tingimuste ja abiteenuste kohta (müüja, telefoniraamat, kasutusjuhend jne).
1)hindab nõustaja suunamisel oma võimeid, teadmisi, oskusi, jätkuõppe võimalusi ja tingimusi ning teeb enda jaoks sobiva karjäärivaliku; 2) teab oma peamisi õigusi ja kohustusi töötajana, nimetab info ja abi saamise võimalusi tööõigusega seotud küsimustes; 3) mõistab lepinguta töötamise ja ümbrikupalgaga seotud riske ja negatiivseid tagajärgi; tunneb töö otsimisel ära inimkaubandusele viitavad märgid; 4)oskab küsida teavet kaasinimestelt ja kasutada info leidmiseks erinevaid teabeallikaid.	Jätkuõppevõimalused, valikute tegemine, arvestades huvisid, võimeid ja majanduslikke võimalusi (transport, elamiskulud jms); kutsenõustamine. Kohalik tööhõiveamet, tööturuteenused tööotsijale, töötus. Töötaja põhilised õigused ja kohustused, lepinguta töötamisega kaasnevad riskid ja tagajärjed, ümbrikupalk. Abi leidmine tööõigusega seotud küsimustes. Inimkaubandus: tööorjus ja prostitutsioon, ohvriks sattumise põhjused, inimkaubandusele viitavad märgid (kuulutuses, tööpakkuja käitumises), ohtude teadvustamine, käitumine ohvriks sattumise korral, ohvriabi.

7. Muusika

Muusika aines püütakse äratada huvi muusika vastu, kujundada aktiivset ja emotsionaalset musitseerimist ning arendada teadlikku muusika kuulamise ja hindamise oskust.

7.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Muusikaõpetusega taotletakse põhikooli lõpuks:

- tunneb rõõmu muusika kuulamisest ja musitseerimisest;
- tunneb huvi muusika vastu, kuulab erinevat muusikat;
- julgeb muusika saatel liikuda ja kaaslastele esineda;
- kirjeldab kuulatud muusikat, väljendab muusikaalastes vestlustes oma eelistusi ja arvamusi, kasutades õpitud sõnavara;
- väärtustab muusikat ja muusikategevust inimese, kultuuri ja igapäevaelu rikastajana.

7.2. Muusikaõpetuse lõiming õppekava läbivate teemadega

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine - valmisolek enda oskuste ja teadmiste täiendamiseks, uudishimu ümbritseva vastu. Enda muusikaliste oskuste esitlemine ning võimaluste leidmine eri eluvaldkondades oma muusikaliste oskuste kasutamiseks. Edasiõppimisvõimalused võimakamatele muusikaringides või muusikakoolis. Muusikaharrastus kui eneseväljenduse ja läbi elu vaba aja sisustamise vahend; sotsiaalsete ja sõprussuhete loomise ja edendamise vahend - võimaldab seltskonnas olemist ja koos tegutsemist.

Muusikaga seotud ametite teadmine. Muusik kui elukutse - tutvumine muusikaga seotud elukutsetega (nii otseselt muusikat tegevad kui muusika esitamist ja tootmist/levitamist toetavad) - helilooja, laulja, pillimees, dirigent, helitehnik, pillimeister jne.

Keskkond ja jätkusuutlik areng - kujundatakse keskkonda säästvat mõtteviisi, tutvustatakse kohalikke ja globaalseid keskkonnaprobleeme. Kujundatakse vastutustundlikku tarbijat, tuuakse näiteid loodusressursside kasutamisest, selgitatakse looduse ja selle kestlikkuse, looduskeskkonna terviklikkuse ja loodushoiu teemasid. Õpetatakse rütmipillide valmistamist taaskasutatud materjalidest. Teemaatiliste laulude kaudu mõjutatakse õpilaste väärtushinnanguid. Väärtustatakse pärand- ja rahvuskultuuri, selgitatakse, kuidas on keskkonnast ja loodusest sõltuvalt kujunenud inimeste eluviis ja kultuur. Tuuakse näiteid lihtsamate rahvapillide (vilepill, sarvepill, karjapasun) valmistamisest (materjalid kohalikust looduslikust keskkonnast). Võimalusel kutsutakse esinema ja rahvapille tutvustama kodukandis tegutsevad pärimusmuusikuid.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - ühise musitseerimise käigus arendatakse koostöö - ja teistega arvestamise oskust. Loovülesannete kaudu toetatakse ettevõtlikkust ja õpilaste initsiatiiviise midagi luua. Ühiste otsuste langetamise kaudu (nt laulurepertuaari/õppesisu ühisel valimisel), esinedes/osaledes kooli ja kogukonna üritustel suurendatakse kaasatust. Õpilaste kaasamine ürituste planeerimisse ja korraldamisse, andes seeläbi võimalus olla aktiivne ja vastutustundlik kodanikuühiskonna liige. Musitseerimine kui võimalus olla ettevõtja - muusika looja, esitaja, tootja, vahendaja.

Kultuuriline identiteet - Eesti rahvakultuuri traditsioonide (rahvalaulud, rahvapillid, rahvatantsud, laulu- ja tantsupeod) teadmine ja hindamine. Rahvalaulude, -muusika ja laulumängude kasutamine rahvakalendri või riiklike tähtpäevade tähistamisel. Piirkondlike eripärade väärtustamine ja kasutamine. Kodukoha kultuuriväärtuste teadmine, huvi äratamine kodukohast pärit või seal elanud kultuuritegelaste/ muusikute vastu. Teiste rahvaste traditsioonidega tutvumine, kultuurilise mitmekesisusega arvestamine, lugupidava ja salliva suhtumise kujundamine.

Teabekeskond ja meediakasutus - õpetatakse otsima informatsiooni erinevate riikide heliloojate, instrumentide, muusikastiilide kohta; suunatakse kasutama erinevaid teavikuid (heliplaat, CD, video). Tutvustatakse interneti-turvalisusega seotud teemasid, "Targalt internetis" nõuandeid - milliseid salvestusi endast ja enda saavutustest jagada, millisele kogukonnale/sõpruskonnale. Stuudiumi/e-kooli, Tera-kaustade võimalused õppematerjalide ja koolitööde esitamiseks. Autoriõigus.

Tehnoloogia ja innovatsioon - uudishimuliku ellusuhtumise kujundamine, uuenduste, uute tehniliste võimaluste ja tehnoloogiatega kursis olemine elukestvalt. Digivahendite kasutamine õppes, erinevate digikeskkondade tutvustamine. Tutvustatakse tehnoloogia arengut läbi aegade muusikas; juhendatakse, kuidas ja mille abil omaloomingut (laulu, pillilugu) lindistada; selgitatakse, kuidas on arenenud muusika salvestamisvõimalused tänapäeval.

Tervis ja ohutus - enda võimete teadvustamine, oma oskuste ja huvide kaardistamine. Muusika kui vahend ja võimalus emotsionaalse tasakaalu leidmiseks - muusika teraapiline mõju inimesele. Õpetatakse lõõgastuma laulmise, musitseerimise, muusika kuulamise ja rütmilise liikumise kaudu - eri stiilide muusika võimalused muusikaliste väljendusvahendite kaudu. Müra mõju, selle vähendamise võimalustega tutvumine. Pillide mänguvõtete tutvustamine turvaliseks ja otstarbekaks pillikasutuseks. Häälehoid, tervislik häälekasutus.

Väärtus ja kõlblus - eneseteadlikkus oma muusikalistest võimetest ja võimalustest, lugupidava ja salliva suhtumise kujundamine, õpetatakse arvestama teistsuguseid arvamuste, seisukohtade ja väärtushinnangutega. Käitumine avalikus ruumis, kontserdil, aktusel jne - tutvumine hea tavaga, oskuste harjutamine ja kinnistamine ühisüritustel, kontserdi vms külastustel. Õpetatakse oma arvamust ja seisukohti viisakalt edastama (esineja - laulja, pillimängija, tantsija) kohta.

7.3. Lõiming teiste õppeainetega

Eesti keel - õpilaste kõne arengu toetamine - hääle tugevuse ja diktsiooni selguse harjutamine; tähestikulaulud - tähtede/tähestiku õppimine laulutekstide abil, muusika rütmi, meloodia ja harmoonia toetav mõju (videote puhul lisandub visuaalne tugi); silbitamine - laulusõnad on noodikirjas esitatud enamasti silbitatud tekstina; häälikute häälimine (täis- ja kaashäälikud, helilised ja helitud kaashäälikud, sulghäälikud - nende laulmise võtted/põhimõtted). Laulutekstide analüüs, uued/vanad sõnad ja nende tähendus (rahvalaulude tekstid), rahvakombed ja rahvakalendri tähtpäevad. Korrektsed kirjakeele ning kokkulepitud vormistuse nõuete järgimine.

Matemaatika - numbrilaulud - aitavad muusika rütmi, meloodia ja harmoonia toel paremini meelde jätta arve. Erinevate muusikapalade kuulamine, rütmide kaasa mängimine aitab mõista erinevusi kiire ja aeglase tempo, kõrge ja madala heli vahel. Ruumisuhteid (kõrge-madal, ees-tagas, üleval-all), ruumis orienteerumise oskust saab kinnistada laulumängudega ning noodikirja jälgimisega laulu õppimisel - nootide asetus noodijoonestikul (joonel, vahes). Läbi erinevate lastelaulude, liisutuste ja laulumängude saab kinnistada erinevaid õpitud matemaatikaalaseid teadmisi ja oskusi (nt arvu, hulga ja numbriga seos <https://www.liikumakutsuvkool.ee/heli-jargi-ruhma/> ; ajasuhted - kalender, kellaaeg); helivätlused (terve, pool), taktimõõt (2- ja 3-osaline.)

Loodusõpetus - looduse kujutamine, linna- ja loomariik muusikas - loodushelide ning linna- ja loomahääle matkimine, liikumiste jäljendamine. Säästev eluviis, taaskasutus - rütmipillide valmistamine looduslikest materjalidest (puu, kivid, liiv, korgid jms). Aastaajad, kuude nimetused lauludes ja lugudes. Rahvakombed - laulumängud looduslikus keskkonnas. Muusikalise kuulamise harjutamine - loodushelide ja -hääle tuvastamine.

Inimeseõpetus - eneseteadlikkus, teiste märkamine ja teistega arvestamine ühistes muusikategevustes - kooslaulmised, pillimängud, tantsud ja liikumised. Kodu ja perega seotud teemad lauludes, sõnavara rikastamine. Aeg ja ajalugu, rahvalikud kombed ja rahvakalendri tähtpäevad ning nendega seotud laulud, laulumängud ja tantsud. Hääle tekitamine ja kuulamine.

Kehaline kasvatus - laulu- ja ringmängud, rahvatantsud, rütmikaharjutused (body percussion), kehapillisaated. Liikumine muusika saatel ja muusikalise liikumise kujundamine laulu karakteri põhjal. Keha tunnetamine ja koordineerimine, tempo, erinevad liikumisvormid, liikumine rütmilise kaasmänguga (käteplaksud eri taktiosadel jms). Õige kehahoid ja keha tunnetamine lauldes.

Tööõpetus - lihtsate rütmipillide valmistamine, pillide materjalid (puu, plastik, paber jms); valmistamise tehnoloogiad - töövõtted, tööriistad; Laulud, mis tutvustavad tööriistu ja töövõtteid (Meistrimehed).

Kunst - kuulatud muusika visualiseerimine, muusikapala karakteri, sisu, meeleolu jne väljendamine kunstitegevustes. Pillide kujutamine kunstitöös. Enda valmistatud rütmipillide värvimine, kaunistuselementide kavandamine ja teostamine - motiivid ja sümbolid

7.4. Õppetegevuse kirjeldus arenguperioodide kaupa

Õppetegevus 1.–2. klassis

1.–2. klassi muusikaõpetuses on suur tähtsus vabale emotsionaalsele eneseväljendusele ja rõõmule muusikast. Seda aredatakse mitmel moel, sealhulgas laulmise, pillimängu ja muusika saatel liikumise kaudu. Ühiste tegevuste käigus aredatakse erinevaid sotsiaalseid oskusi, nagu oskus teisi kuulata, lihtsatele küsimustele vastata ja koos musitseerida. Selles vanuses rõhutatakse muusikaõpetuses olulist rolli laulumängudel. Õpitud laulumänge ja liisusalme soovitatakse kasutada ka teistes tundides ja kooliüritustel. Muusikatundides keskendutakse helide, müra ja kõne eristamisele. Õpilased loovad erinevaid helisid erinevate vahendite või oma häälega ning õpivad erinevate rütmide ja tempodega muusikapalasisid kuulama. Tutvutakse kiirete ja aeglase, rõõmsate ja kurvade muusikapaladega ning harjutatakse heliväljenduse väljendamisest konkreetsete rütmisõnadega ja meloodia kõrguste märkimist käeliigutustega. Muusikaõpetuse kaudu koordineeritakse liigutusi, aredatakse rütmitunnet ning silma ja käe koostööd.

Õppetegevus 3.–5. klassis

3.–5. klassi muusikaõpetuses on laulmine ja muusika rütmis liikumine olulised komponendid, mis aitavad hoida ja suurendada õpilaste huvi ning soovi muusikategevustes osaleda. Ühine musitseerimine arendab õpilaste rütmitunnet, silma ja käe koostööd ning liigutuste koordineerimist. Kujundatakse läbi muusikalise eneseväljenduse julgust ja oskusi, samuti suhtlemis- ja koostööoskusi.

Laulude valikul võetakse arvesse õpilaste kõne mõistmise taset ja võimalikke hääldeprobleeme. Oluline on, et laulmisel rõhutatakse täpset ja selget diktsiooni ning välditakse liiga kiiret artikuleerimist nõudvaid laule. Õpilased omandavad mõne pilli esmased mänguvõtted, mis rikastab nende muusikalisi kogemusi ja võimaldab neil laiendada oma oskusi mitmekesisemates muusikavaldkondades.

Õppetegevus 6.–7. klassis

6.–7. klassi muusikaõppes toetatakse omandatud teadmiste ja oskustele, kus esmatähtis on positiivsete emotsioonide saamine muusika tegemisest või kuulamisest. Tundides keskendutakse õpilaste rütmis- ja meloodiataju, muusikalise maitse, silmaringi, esinemisjulguse, suhtlemis- ja koostööoskuste arendamisele. Õpetaja juhendamisel kuulatakse ühiselt erineva raskusastme ja keerukusega muusikat, pöörates tähelepanu ka rahvusmuusikale ning kujundades hoiakut selle väärtustamiseks. Õpetatakse hindama nii enda kui ka teiste loomingut ning osa võtma kultuurisündmustest, sealhulgas virtuaalsetest, edendades seeläbi kultuurilist osalust. Aredatakse oskust väljendada oma arvamusi ja eelistusi ning soosivat suhtumist erinevustesse.

Õppetegevus 8.–9. klassis

8.–9. klassi muusikaõppes jätkatakse õpilaste individuaalsete muusikaliste võimete ja huvide arendamist ning pakutakse erinevaid esinemiskogemusi, sealhulgas laulmist ja pillimängu nii solistina, ansamblis kui ka kooris. Õpilastele tutvustatakse erinevate ajastute muusikat, tuntumaid heliloojaid ja dirigente Eestis ning õpitakse tundma erinevaid

muusikastiile. Rõhku pannakse kuulatud muusika kirjeldamisele ning õpilaste arvamuste ja eelistuste väljendamisele. Samuti arendatakse oskust väärtustada nii enda kui ka teiste loomingut, Eesti muusikapärandit ning kaasaegset muusikat. Õppetegevuses on olulisel kohal kontserdi-, teatri- ja muuseumikülastused, sealhulgas ka virtuaalsed külastused, mis aitavad õpilastel laiendada oma arusaama ja kogemusi kultuurilises kontekstis.

7.5. Õpitulemused kooliastmete ja klasside kaupa

Õpitulemused I kooliastmes

- on omandanud esmased koostegemise oskused kõigis muusikalistes tegevustes;
- tunneb rõõmu laulmisest ja pillimängust, muusikalisest liikumisest ja muusika kuulamisest;
- on saanud esmase ühislaulmise kogemuse, kasutab saateks lihtsamaid lastepille ja kehapilli;
- omab muusika kuulamise kogemusi, suudab väljendada oma muusikalisi elamusi;
- rakendab omandatud muusikalisi teadmisi ja oskusi muusikalistes tegevustes.

1. klass	
Osaoskus LAULMINE	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: 1. laulab loomuliku hääletooni ja kehahoiuga; 2. tunneb ära Eesti hümn, käitub hümn laulmise ajal õigesti, püüab kaasa laulda; 3. oskab peast mõnda õpitud lastelaulu; 4. tunneb rütmivorme TA, TI-TI	Laulmine ja laulutehnika. Laulmisel kasutatakse loomulikku kehahoidu, laululist hingamist, avatud suud, pingevaba tooni ja selget diktsiooni. Lauldakse a capella ja saatega nii kooris (terve klassiga), grupis (rea kaupa, vabalt loodud rühmad) ja üksi. Õpitakse kuulama nii ennast kui ka teisi. Repertuaar. Lauldakse eakohaseid laste-, mängu- ja mudellaule, rahva- ja regillaule. Repertuaari valikul arvestatakse eesti rahvakalendri tähtpäevadega (mardipäev, kadripäev, jõulud, vastlad, kevadpühad) ja riiklike tähtpäevadega (isadepäev, Eesti vabariigi aastapäev, emadepäev jt). Õpitakse laulma I kooliastme ühislaule: Eesti Vabariigi hümn „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“ (F. Pacius / J. V. Jannsen), „Kevadel“ - „Juba linnukesed...“ (eesti rahvaviis / J. H. Hermann ja P. Tekkel); Muusikaline kirjaoskus Laulu õpitakse vastavalt õpilaste võimekusele kuulmise järgi/ käemärkide järgi/ meloodia liikumise kujutamine käega või kombineeritud meetodil. Laulu õpitakse jõukohaste osade kaupa - fraas, rida, salm jne. Kasutatakse ja kinnistatakse laule õppides mõisteid salm, refrään. Tutvutakse laulu õppimist toetavate mõistetega: viis, rütm, takt, taktijoon, lõpujoon, noot (noodipea ja noodivars) Noodist loetakse silbitatud laulusõnu ning jälgitakse rütmi ja meloodia liikumist.

Osaoskus PILLIMÄNG	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: mängib õpitud rütme nii keha- kui ka rütmipillidel kaasa;	Õpitakse tundma rütmivorme TA ja TI-TI ning seostatakse neid pillimänguga (kehapill, rütmipill, plaatpill). Tutvustatakse rütmivormi TA-A ja veerandpaus. Arvestatakse noodikirja märkidega (kordusmärgid, esimene ja teine volt, fermaat, latern, <i>segno</i>), kuid kasutades neid pigem märkidena (näiteks kirjeldades nende välimust).
Osaoskus MUUSIKA KUULAMINE	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: - teeb vahet kõrgel ja madalal helil; - teeb vahet kiirel ja aeglasel muusikal; - eristab erinevaid hääli ja müra muusikast;	Kuulatakse ja kirjeldatakse loodushääli/linnaruumi helisid. Pööratakse tähelepanu erinevate häälte, helide, müra ja kõne eristamisele. Tekitatakse ise mitmesuguseid helisid vahendite, pillide ja/või oma häälega. Kuulatakse eri rütmis ja tempos muusikapalu, tutvutakse kiire ja aeglase muusikaga. Kuulatakse erineva karakteriga muusikat, laule ja pillilugusid, tutvutakse rõõmsa ja kurva muusikaga.
Osaoskus MUUSIKALINE LIIKUMINE	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: liigub lihtsa muusika rütmis, oskab kasutada liisusalme;	Õpitakse ja mängitakse erinevaid laulumänge ("Kes aias?", "Kui sul tuju hea" jne), sh pärimuslikke laulumänge. Väikeklasside puhul tuleb arvestada laulumängude mängimisel osalejate vähesusega ja püüda neid kasutada näiteks koolipidudel või kooliastme üritustel mängimiseks.

2. osaleb õpitud laulumängudes, hoiab rivi ja sõõri.	Kasutatakse erinevaid liikumisviise (rivi, sõõr, voor), eri tempo ja meeleoluga muusikapalu. Kasutatakse liisusalme - liisusalme tekstid on improvisatsioonilised kõla-, rütmi- ja sõnamängud. Need on lihtsad lugemised, tähenduseta, ainult kõlaefektil põhinevad äiutused või üminad, pöördumised lindude, loomade ja loodusobjektide poole (“Lepatriinu, lenda ära”); narritamissõnad, naljasalmikesed, millele lisanduvad sageli liigutused.
Mõisted: pulss, löök; takt, taktijoon, taktimõõt, lõpujoon, kordusmärgid, noot (noodipea, noodivars); viis, eelmäng, vahemäng, salm, refrään, esimene ja teine lõpp/volt; regilaul, helilooja, sõnade autor/luuletaja, koor, orkester, dirigent; <i>piano</i> (vaikselt), <i>forte</i> (valjult), valjenedes, vaibudes.	

2.klass	
Osaoskus LAULMINE	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: 1. laulab lihtsamate regilaulude kooriosa kaasa; 2. laulab peast 3–4 lastelaulu; 3. tunneb Eesti hümnit, käitub hümnit laulmise ajal õigesti, püüab kaasa laulda; 4. tunneb rütmivorme TA, TI-TI, TA-A, PAUS;	Laulmine ja laulutehnika. Laulmisel kasutatakse loomulikku kehahoidu ja laululist hingamist, pingevaba tooni ja selget diktsiooni. Lauldakse a capella/saatega kooris (terve klassiga), rühmas (rea kaupa) ja üksi. Repertuaar. Lauldakse eakohaseid laste-, mängu- ja mudellaule, regillaule, eesti ja teiste rahvaste laule. Repertuaari valikul arvestatakse eesti rahvakalendri tähtpäevadega (mardipäev, kadripäev, jõulud, vastlad, kevadpühad) ja riiklike tähtpäevadega (Eesti Vabariigi aastapäev jt). Õpitakse laulma I kooliastme ühislaule: „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“ (F. Pacius / J. V. Jannsen), „Mu koduke“ (muusika ja sõnad A. Kiiss), „Tiliseb, tiliseb aisakell“ (L. Wirkhaus / J. Oro); „Rongisõit“ (G. Ernesaks / E. Niit). Muusikaline kirjaoskus. Tutvutakse laulu autoritega (helilooja ja luuletaja/sõnade looja). Kasutatakse ja kinnistatakse laule õppides mõisteid salm, refrään, eelmäng ja vahemäng. Arvestatakse noodikirja märkidega (kordusmärgid, esimene ja teine volt, fermaat, latern, <i>segno</i>). Loetakse noodist silbitatud laulusõnu ning järgitakse rütmi ja meloodia liikumist. Kasutatakse meloodia õppimisel rütmivorme TA, TI-TI, TA-A ja veerandpaus ning seostatakse neid kaasmängude ja pillimänguga (kehapill, rütmipill, plaatpill).

Osaoskus PILLIMÄNG	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: - mängib õpitud rütme tuttavate laulude saateks kaasa - mängib lihtsamaid kaasmänge keha- ja rütmipillidel	Kinnistatakse laulude õppimisel kasutatud rütmivorme TA, TI-TI, TA-A ja veerandpaus ning seostatakse neid kaasmängude ja pillimänguga (kehapill, koolis olemasolevad rütmipillid ja plaatpillid). Harjutatakse kaasmänge keha-, rütmi- ja plaatpillidel ning tutvutakse (kui koolis on olemas) käsikelladega. Plaatpillide ja käsikellade kaasmängude puhul kasutada pentatoonikat.
Osaoskus MUUSIKALINE LIIKUMINE	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: - väljendab muusika sisu ja karakterit liikumise kaudu - osaleb õpitud laulumängudes	Liikumistegevuste kaudu püütakse tunnetada ruumi, enda ja kaaslaste paiknemist ja liikumist selles. Tunnetatakse erinevaid temposid ja katsetatakse eri liikumisviise. Püütakse väljendada muusika dünaamikat ja meeleolu liigutuste/liikumiste kaudu. Õpitakse ja mängitakse erinevaid laulumänge.

3.KLASS	
Osaoskus LAULMINE	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: 1. laulab lihtsamate regilaulude kooriosa kaasa; 2. laulab peast 3–4 lastelaulu; 3. tunneb Eesti hümnit, käitub hümnit laulmise ajal õigesti, püüab kaasa laulda; 4. tunneb rütmivorme TA, TI-TI, TA-A, PAUS;	Kasutatakse ja kinnistatakse 1. ja 2. klassis omandatud teadmisi. Laulmine ja laulutehnika. Laulmisel kasutatakse loomulikku kehahoidu ja laululist hingamist, pingevaba tooni ja selget diktsiooni. Lauldakse a capella ja saatena kooris (terve klassiga), rühmas (rea kaupa) ja ka üksi. Õpitakse kuulama nii ennast kui ka teisi. Repertuaar. Lauldakse eakohaseid laste-, mängu- ja mudellaule, regillaule, eesti ja teiste rahvaste laule. Repertuaari valikul arvestatakse eesti rahvakalendri tähtpäevadega (mardipäev, kadripäev, jõulud, vastlad, kevadpühad) ja riiklike tähtpäevadega (Eesti Vabariigi aastapäev jt). Õpitakse I kooliastme ühislause: „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“ (F. Pacius / J. V. Jannsen), „Lapsed, tupp“ (sõnad E. L. Wöhrmann) „Teele, tee, kurekesed“ (sõnad Fr. Kuhlbars), „Uhti, uhti, uhkesti“ (eesti rahvaviis / A. Piirikivi), „Emakesele“ (M. Härma / A. Oengo-Johanson) Muusikaline kirjaoskus. Tutvutakse laulu autoritega (helilooja ja luuletaja/sõnade looja). Loetakse noodist silbitatud laulusõnu ning järgitakse rütmi ja meloodia liikumist. Arvestatakse noodikirja märkidega (kordusmärgid, esimene ja teine volt, fermaat, latern, <i>segno</i>). Kinnistatakse laule õppides mõisteid salm, refrään, eelmäng ja vahemäng. Kasutatakse ja kinnistatakse õpitud rütmivorme TA, TI-TI, TA-A, PAUS.

Osaoskus PILLIMÄNG	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: - mängib õpitud rütme tuttavate laulude saateks kaasa - mängib lihtsamaid kaasmänge keha- ja rütmipillidel	Harjutatakse kaasmänge keha- ja rütmipillidel. Tutvutakse plaatpillidega, kasutatakse põhiastmete (I, IV, V) plaate kaasmängudes. Tutvutakse eesti rahvapillidega (väikekannel jt)
Osaoskus MUUSIKALINE LIIKUMINE	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: - väljendab muusika sisu ja karakterit liikumise kaudu - osaleb õpitud laulumängudes	Meetrumi-taktimõõtu tunnetatakse ja väljendatakse liigutuste või liikumistega. Rütmi-ostinatod kehapillile. Liigutused-liikumised lauludele (teksti alusel/ teksti meelde jätmise hõlbustamiseks). Õpitakse erinevaid laulumänge.

Õpitulemused II kooliastmes

- tunneb rõõmu nii individuaalsetest kui ka ühistest muusikalistest tegevustest ja väärtustab musitseerimist;
- arendab oma muusikalisi võimeid ja osaleb aktiivselt muusikalistes tegevustes – laulmises, pillimängus, omaloomingus ja muusikalises liikumises;
- osaleb aktiivselt muusikalises loomeprotsessis, katsetab oma ideid erinevates muusikalistes tegevustes;
- suhtub lugupidavalt enda ja kaaslaste loomingusse, põhjendab ja analüüsib oma arvamusi ja valikuid;
- mõistab enda seotust Eesti kultuuripärandiga ja väärtustab laulu- ja tantsupeo traditsiooni;
- märkab ja teadvustab kultuurilist mitmekesisust ja suhtub lugupidavalt erinevatesse rahvuskultuuridesse;
- leiab muusikaalast infot erinevatest teabeallikatest, käitub ohutult virtuaalmaailmas.

4.KLASS	
Osaoskus LAULMINE	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: 1. laulab tuttavaid laule võimalikult selge diktsiooniga, kõlava tooni ja õige kehahoiuga; 2. teab peast 3–4 lastelaulu, sealhulgas vastavalt võimetele Eesti hümn; 3. tunneb 3-osalist taktimõõtu ja rütmivältust TA-A-A; 4. viipab käega 3-osalist taktimõõtu;	Laulmine ja laulutehnika. Lauldakse loomuliku kehahoiu ja hingamisega, vaba tooni ja selge diktsiooniga. Pööratakse tähelepanu meloodia puhtale intoneerimisele. Lauldakse <i>a cappella</i> ja saatega nii üksi, kui ka ansamblis mille käigus kuulatakse ja kuulatakse nii ennast kui ka teisi. Repertuaar. Lauldakse eesti vanemat ja uuemat rahvalaulu, ühehäälsed laule, kaanoneid ning teiste rahvaste laule. Laulude valikul arvestatakse õpilaste kõne mõistmise taset ning võimalikke hääldusprobleeme, välditakse ülikiiret artikuleerimist vajavaid laule. Õpitakse laulma II kooliastme ühislause: Eesti hümn, „Mu isamaa armas”, „Püha öö”. Repertuaari valikul arvestatakse eesti rahvakalendri tähtpäevadega (mihkripäev, mardipäev, kadripäev, jõulud, vastlad, kevadpühad) ja riiklike tähtpäevadega (isadepäev, Eesti vabariigi aastapäev, emakeelepäev, emadepäev jt). Muusikaline kirjaoskus. Tutvutakse laulu autoritega, kinnistatakse mõisteid helilooja, luuletaja/teksti autor. Selgitatakse autori õigust enda loodule. Kinnistatakse laulu õppimist toetavat õpitud muusikateooriat. Loetakse noodist silbitatud laulusõnu ning jälgitakse rütmi ja meloodia liikumist. Arvestatakse noodikirja märkidega (kordusmärgid, esimene ja teine volt, fermaat, latern, <i>segno</i>). Kinnistatakse laule õppides mõisteid salm, refrään, eelmäng ja vahemäng.

	Kasutatakse ja kinnistatakse varem õpitud rütmivorme TA, TI-TI, TA-A, paus. Tutvutakse rütmivältusega TA-A-A. Tutvustatakse 3-osalist taktimöötu. Tutvutakse muusikaliste väljendusvahenditega - dünaamika - f - valjult, p - vaikselt; valjenedes, vaibudes
Osaoskus PILLIMÄNG	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: 1. on tutvunud mõne lihtsama muusikainstrumendi esmaste mänguvõtetega ja kasutab neid musitseerides.	Rakendatakse kehapilli ja Orff-instrumentaariumi <i>ostinatodes</i>, kaas-, eel- ja/või vahemängudes, kasutades õpitud rütme. Vastavalt kooli võimalustele ja sõltuvalt pillide olemasolust tutvutakse väikekandle/plokkflöödi/plaatpillide mänguvõtetega • ○ harjutatakse väikekandle mängu I ja V astme akordidega ○ harjutatakse plokkflöödi esmaseid mänguvõtteid kolme noodi (G, A, H) ulatuses ○ harjutatakse mängu plaatpillidel (helistiku põhiastmed) Rakendatakse väikekandle/plaatpillimängu lihtsamate laulude saateks.

Osaoskus MUUSIKA KUULAMINE

Õpilane:

1. mõistab terminite orkester ja orkestrijuht/dirigent tähendust;
2. eristab vokaalmuusikat instrumentaalmuusikast;
3. tunneb 3-osalist taktimõõtu ja rütmivältust TA-A-A;
4. viipab käega 3-osalist taktimõõtu;

Kirjeldatakse kogetud muusikaelamusi, küllastatud kontserte/muusikalavastusi. Avaldatakse nende kohta arvamust, kasutades õpitud muusikalist sõnavara. Korratakse kontserdikülastaja hea käitumise tavaid.

Tutvutakse teadlikult vokaalmuusika ja instrumentaalmuusikaga. Eristatakse kuuldeliselt vokaal- ja instrumentaalmuusikat. Kuulatakse erineva taktimõõduga muusikapalu, eristamaks 2- ja 3-osalist taktimõõtu.

Kuulatakse ja võrreldakse hääle- ja kooriliike. Kirjeldatakse oma koolis või kodukohas tegutsevaid koore - mis liik/liigid, kui suur koosseis, kes seal laulavad, mida esitavad, kus on neid kuulda/näha olnud.

Tutvutakse esituskoosseisudega. Õpitakse tundma mõisteid orkester ja dirigent. Kuulatakse erinevaid pillirühmi (klahvpillid, keelpillid, puhkpillid, löökpillid) ja eristatakse pillirühmi kõla ja välimuse järgi.

Tutvutakse laulu või muusikapala autoritega, otsitakse infot autorite kohta, meenutatakse, kas on ka varem tema loomingut õpitud/esitatud.

Kuulatakse eesti rahvamuusikat ja kirjeldatakse ning iseloomustatakse kuuldut. Eristatakse kõla ja välimuse järgi eesti rahvapille (hiu kannel, kannel, löötpill, torupill, sarved, viled, parmupill jt) ning kirjeldatakse neid. Arutletakse, millest pillid valmistatud ja milliste materjalide ja töövõtetega saaks ise samasuguse ise valmistada.

Dramatiseeringud ja liikumised kuuldud või kuulatava muusika järgi. Kuuldud muusika visualiseerimine kunstitöodes.

Osaoskus MUUSIKALINE LIIKUMINE

Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
	Laulu- ja ringmängude mängimine, tantsuliste mõistete rivi, ring/sõõr, viirg rakendamine. Ruumis paiknemine, enda ja kaaslaste liikumise tunnetamine ruumis. Kuulatud muusika väljendamine liikumistes: dünaamika väljendamine, erineva tempo ja rütmide kasutamine ja tunnetamine, loovliikumine. Kaasmängud keha- ja rütmipillidel.
Osaoskus MUUSIKALINE OMALOOMIMNG	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
	Omaloomingut luuakse ja esitatakse üksi, ansamblis ja/või üheskoos. Katsetatakse ideedega, kasutades muusikalisi osaoskusi (laulmine, pillimäng, muusikaline liikumine) nii eraldi kui ka lõimitult. Luuakse kaasmänge keha-, rütmi- või plaatpillidel, loovliikumisi, improvisatsiooni.

5.KLASS

Osaoskus LAULMINE

Õpitulemused

Õpilane:

1. laulab vaba ja kõlava tooni ning selge diktsiooniga;
2. laulab peast 5–6 laulu, sealhulgas Eesti hümn;
3. saab aru väljenditest valjult, vaikselt, valjenedes, vaibudes;
4. teeb vahet 2- ja 3-osalisel taktimõõdul;

Soovituslik õppesisu

Laulmine ja laulutehnika. Lauldakse loomuliku kehahoiu ja sügava/laululise hingamisega, vaba tooni ja selge diktsiooniga. Pööratakse tähelepanu meloodia puhtale intoneerimisele. Lauldakse *a cappella* ja saatega nii üksi kui ka ansambelis. Laulu valikul arvestada hääle isikupära ja sobivat tessituuri.

Repertuaar. Lauldakse eesti vanemat ja uuemat rahvalaulu, eristades neid üksteisest kõla alusel ja tunnuste/ülesehituse alusel. Lauldakse ühehäälseid laule, kaanoneid ning lihtsamaid kahehäälseid seadeid. Laulude valikul arvestatakse õpilaste kõne mõistmise taset ning võimalikke hääldusprobleeme, välditakse ülikiiret artikuleerimist vajavaid laule.

Repertuaari valimisse kaasata õpilasi, arvestades nende arvamusi ja soove. Vajadusel anda ette teatud kriteeriumid (teema - jõulud, kevad; pikkus jne). Repertuaari valikul arvestatakse eesti rahvakalendri tähtpäevadega (mihklipäev, mardipäev, kadripäev, jõulud, vastlad, kevadpühad) ja riiklike tähtpäevadega (isadepäev, Eesti vabariigi aastapäev, emakeelepäev, emadepäev jt).

Õpitakse laulma peast II kooliastme ühislauke: Eesti hümn, „Mu isamaa armas”, „Püha öö”.

Muusikaline kirjaoskus. Tutvutakse laulu autoritega, kinnistatakse mõisteid helilooja, luuletaja/teksti autor. Selgitatakse autori õigust enda loodule. Loetakse noodist silbitatud laulusõnu ning järgitakse rütmi ja meloodia liikumist. Arvestatakse noodikirja märkidega (kordusmärgid, esimene ja teine volt, fermaat, latern, *segno*). Kinnistatakse mõisteid salm, refrään, eelmäng ja vahemäng. Tutvutakse muusikaliste väljendusvahenditega f - valjult, p - vaikselt; valjenedes, vaibudes

Osaoskus PILLIMÄNG

Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: 1. on tutvunud eesti rahvapillide ja rahvamuusikaga; 2. on omandanud mõne lihtsama muusikainstrumendi esmased mänguvõtted ja kasutab neid musitseerides	Õpitakse tundma eesti rahvapille, nende kõla (seos materjalidega, millest nad on valmistatud) ja mänguvõtteid. Keha-, rütmi- ja plaatpillidel harjutatakse <i>ostinato</i>'de, kaas-, eel- ja/või vahemängude mängimist. Pillimängus rakendatakse õigeid mänguvõtteid. Harjutatakse lihtsamate laulude saatmist pillidega, vajadusel jätkata eelnevalt õpitud/kasutatud alternatiivsete võimalustega (värvid, numbrid, figuurnoodid). Tutvustatakse/ tuletatakse meelde noodijoonestikku (read ja vahed), absoluutset noodisüsteemi (igal noodil on oma kindel koht noodijoonestikul), nootide tähtnimetusi ning võimaluse korral luua seos - nootide asetus noodijoonestikul ja klaviatuuril (loob eelduse ja võimaluse klahvpillimängu õppimiseks). Kasutada tähtnimesid, tutvustada klahvpille ning luua seos plaatpillide tähtnimede ja klaviatuuriga. Klahvpillidel mängu katsetada veebirakendustes, Youtubes leitavad erinevad variandid visuaalseks toeks. Vastavalt kooli võimalustele, sõltuvalt pillide olemasolust: ○ Väikekandlil õpitakse uus akord IV; harjutatakse I, V ja IV akordi ning rakendatakse laulude saatmisel ○ Plokkflöödil õpitakse uued noodid C ja D, kinnistatakse plokkflöödi mänguvõtteid 4-5 noodi ulatuses (G, A, H, C, D)

Osaoskus MUUSIKA KUULAMINE

Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: 1. iseloomustab kuulatud muusikat abivahendite toel;	Kuulatakse eesti rahvamuusikat, eristatakse kõla ja välimuse järgi eesti rahvapäille (hiu kannel, kannel, löötspill, torupill, sarved, viled, parmupill jt). Kirjeldatakse ning iseloomustatakse kuuldu, kasutades abivahendeid (näiteks muusikaliste väljendusvahendite sõnakaarte). Vokaal- ja instrumentaalmuusika. Eristatakse kuuldeliselt vokaal- ja instrumentaalmuusikat ja püütakse kirjeldada esituskoosseise (palju pille/vähe pille; keel-/puhkpillid jne). Õpitakse tundma mõisteid orkester ja dirigent. Kuulatakse erinevaid pillirühmi (klahvpillid, keelpillid, puhkpillid, löökpillid) ja eristatakse pillirühmi kõla ja välimuse järgi; tutvutakse pillide nimetustega. Kuulatakse ja võrreldakse hääleliike. Tutvustatakse kooriliike. Tutvutakse laulu või muusikapala autoritega, püütakse meenutada sama autori juba eelnevalt õpitud/tutvutud laule/lugusid. Kuulatakse erineva taktimõõduga muusikapalu, eristamaks 2- ja 3-osalist taktimõõtu. Kuuldud muusika visualiseerimine kunstitöodes. Dramatiseeringud ja liikumised kuuldud/kuulatava muusika järgi. Kirjeldatakse kogetud muusikaelamusi, külastatud kontserte/muusikalavastusi. Avaldatakse nende kohta arvamust, kasutades õpitud muusikalist sõnavara. Korratakse kontserdikülastaja hea käitumise tavasid.

Osaoskus MUUSIKALINE LIIKUMINE	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: 1. arendab muusikalist väljendusoskust liikumise ja rütmimängude kaudu.	Muusikaline tajus: muusika rütmi, tempo ja dünaamika tunnetamine, erinevate rütmikujundite tuvastamine ning nende väljendamine liikumiste/liigutuste kaudu; oma liikumiste kohandamine vastavalt muusika iseloomule. Ruumiteadlikkus ja koordineatsioon: Arendatakse ruumitunnetust - ruumis paiknemine, enda ja kaaslaste liikumise tunnetamine ruumis. Motoorika, koordineatsiooni, tähelepanuvõime ja väljendusoskuse arendamine loovliikumise ja rütmimängude kaudu. Eneseväljendus ja loovus: loovuse arendamine, väljendades ennast isikupärasel viisil läbi liikumise; muusika, kehakeele ja liikumise kasutamine, et väljendada oma mõtteid ja emotsioone; kuulatud muusika väljendamine: erineva tempo ja rütmide kasutamine; muusika dünaamika, sisu, karakteri väljendamine liikumistes. Mängitakse laulu- ja ringmänge, rakendatakse mõisteid rivi, ring/sõõr, viirg. Tantsitakse lihtsamaid rahvatantse. Kaasmängud keha- ja rütmipillidel.
Osaoskus MUUSIKALINE OMALOOMING	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
	Omaloomingut luuakse ja esitatakse üksi, ansamblis ja/või üheskoos. Katsetatakse ideedega, kasutades muusikalisi osaoskusi (laulmine, pillimäng, muusikaline liikumine) nii eraldi kui ka lõimitult. Luuakse kaasmänge keha-, rütmi- või plaatpillidel, loovliikumisi, improvisatsiooni.

6.KLASS

Osaoskus LAULMINE

Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: 1. laulab peast 5–6 laulu, sealhulgas Eesti hümn; 2. laulab vaba ja kõlava tooni ning selge diktsiooniga; 3. teab, mis on häälemurre, tunneb häälehoiu põhimõtteid ja rakendab neid häälemurde perioodil. 4. tunneb levinumaid rahvalaule, rahvalaulu liike; 5. laulab regilaulu, teab regilaulu esitamise traditsioone;	Laulmine ja laulutehnika. Lauldakse loomuliku kehahoiu ja sügava/laululise hingamisega, vaba tooni ja selge diktsiooniga. Pööratakse tähelepanu meloodia puhtale intoneerimisele. Laulu valikul arvestada hääle isikupära ja sobivat tessituuri. Lauldakse <i>a cappella</i> ja saatega, koos, ansambelis ja ka üksi (vastavalt võimalustele ja võimekusele). Püütakse edasi anda laulu meeleolu ja sõnumit, kasutatakse dünaamika võimalusi esitada laulu väljendusrikkalt. Repertuaar. Lauldakse eesti vanemat ja uuemat rahvalaulu vastavalt nende esitusvõtetele. Lauldakse ühe- ja kahehäälseid laule, kaanoneid. Laulude valikul arvestatakse õpilaste kõne mõistmise taset ning võimalikke hääldusprobleeme, välditakse ülikiiret artikuleerimist vajavaid laule. Repertuaari valikusse võiks kaasata õpilasi, valikul arvestatakse eesti rahvakalendri ja riiklike tähtpäevadega. Tutvustatakse laulu autoreid, luuakse seos kirjandustundides õpituga. Väärtustatakse ühislaulmist, lauldakse peast II kooliastme ühislause: Eesti hümn, „Kui Kungla rahvas“, „Majakene mere ääres“. Muusikaline kirjaoskus. Laulu õppimisel kasutatakse ja kinnistatakse õpitud võtteid ja mõisteid. Vajadusel selgitatakse erinevaid laulu noodikirja/ülesehituse variante (sõnade paigutused noodikirjas ja noodiridade all jms).

Osaoskus PILLIMÄNG	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: 1. rakendab varem õpitud pillimänguvõtteid ning kasutab pillimängu laulude saadetes või vahemängudes;	Plokkflöödi mängus kinnistatakse õpitud mänguvõtteid viie noodi ulatuses (G, A, H, C, D), õpitakse juurde parema käe sõrmede lisamisel uued noodid E, FIS ja D. Uute nootide omandamisel on võimalik õppida lugusid nii G kui D duuris, mis on plokkflöödi õppes lihtsad helistikud. Väikekandle või plokkflöödi mängimisel kasutatakse õpitud mänguvõtteid, harjutatakse lihtsamate laulude saatmist pillidega. Keha-, rütmi- ja plaatpille mängitakse nii orkestris, ansamblis kui ka üksi. Musitseerimisel kasutatakse õpitud rütme, rütmifiguure ja pause. Noodist mängimisel kinnistatakse absoluutset noodisüsteemi. Paigutatakse absoluutsed helikõrgused (tähtnimetused) klaviatuurile (süntesaator/klaver/erinevad rakendused) ja mängitakse lihtsamaid meloodiaid plaatpillidel/klaviatuuril.

Osaoskus MUUSIKA KUULAMINE	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: - eristab abivahenditele toetudes kõrget ja madalat mees- ja naishäält; - on tutvunud erinevate kooriliikidega; - teab mõningaid olulisemaid fakte eestlaste laulu- ja tantsupeost; - tunneb levinumaid rahvalaule, rahvalaulu liike; teab regilaulu esitamise traditsioone; - tunneb eesti olulisemaid rahvapille nii välimuse kui ka kõla järgi, teab nende nimetusi; - eristab kuulamise järgi marssi, valssi ja polkat;	Hääl. Kuulatakse ja võrreldakse hääleliike, selgitatakse hääle tekkimist, häälemurret. Kuulatakse ja võrreldakse kooriliike. Kirjeldatakse oma koolis või kodukohas tegutsevaid koore - mis liik/liigid, kui suur koosseis, kes seal laulavad, mida esitavad, kus on neid kuulda/näha olnud. Kuulatakse laulupeo esituse tutvavatest lauludest. Arutletakse laulupeo kogemuse ja tähenduse üle. Eesti rahvamuusika. Kuulatakse ja eristatakse vanemat ja uuemat rahvalaulu (meloodia, sisu/tekst, esitusviis); rahvamuusikat ja seda esitavaid rahvapille; rahvatantse ja laulumänge. Euroopa rahvaste muusika. Tutvutakse valikuliselt Soome, Rootsi, Norra, Läti, Leedu, Poola, Saksamaa, Austria, Suurbritannia, Venemaa muusikatradsioonidega. Arutelude ja vestluste käigus võrreldakse õpitud rahvaste muusikat eesti rahvamuusikaga, nt leitakse erinevusi ja sarnasusi eesti rahvapillidega (pillirühm, kuju, kõla). Kinnistatakse kontserdikulastaja hea käitumise tavadid. Kirjeldatakse ja analüüsitakse kogetud muusikaelamusi ning avaldatakse nende kohta arvamust eakohaselt suuliselt või kirjalikult muusika oskussõnavara kasutades või muul looval viisil.
Osaoskus MUUSIKALINE LIIKUMINE	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: - eristab kuulamise järgi marssi, valssi ja polkat; - teab mõningaid olulisemaid fakte eestlaste laulu- ja tantsupeost;	Muusikaline tajut: muusika rütmi, tempo ja dünaamika tunnetamine, erinevate rütmikujundite tuvastamine ning nende väljendamine liikumiste/liigutuste kaudu; oma liikumiste kohandamine vastavalt muusika iseloomule. Kuulatakse eriilmelisi tantse - marssi, valssi, polka. Püütakse liikuda muusika iseloomule vastavalt, võimalusel kasutatakse liikumisel valsi ja polka põhisamme. Ruumiteadlikkus ja koordineatsioon: keha tunnetuse ja koordineatsiooni arendamine; liikumistegevuste kaudu enda ja teiste tunnetamine, arvestamine paiknemisega ruumis ja liikumistrajektoridega; kehakeele kasutamine, arvestades ruumi võimalusi ja muusika iseloomu.

	Grupisisene suhtlus: tegevusi võib läbi viia üheskoos, rühmades ja ühekaupa tegutsedes, arvestades osalejate vajaduste, oskuste ja võimalustega; teistega arvestamine, grupisisese suhtluse ja koostöö arendamine, luues üheskoos liikumismustreid ja -kavasid. Eneseväljendus ja loovus: muusika, kehakeele ja liikumise kasutamine, et väljendada oma mõtteid ja emotsioone; loovuse arendamine, väljendades ennast isikupärasel viisil läbi liikumise
Osaoskus MUUSIKALINE OMALOOMING	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane:	Turvalise ja loomisvabadust toetava keskkonna kujundamine, kus hinnaliseks peetakse ka eksimusi ning õpitakse ebaõnnestunud katsetustest. Lugupidav suhtumine kaasõpilaste loomingusse. Loomine võiks alata väiksematest katsetustest õppijale tuttavalt viisil (üminad, rütmikompositsioonid, helid ja kooskõlad jms), kasutades keha, häält ja olemasolevaid pille. Tutvutakse muusikateose interpreteerimisvõimalustega (töötlus, orkestratsioon, remiks, kaver, rahvalaulu originaalesituse kasutamine kaasaegses loos). Omaloomingut luuakse ja esitatakse üksi, ansamblis ja/või üheskoos. Katsetatakse ideedega, kasutades muusikalisi osaoskusi (laulmine, pillimäng, muusikaline liikumine) nii eraldi kui ka lõimitult. Luuakse kaasmänge keha-, rütmi- või plaatpillidel, loovliikumisi, improvisatsiooni. Muusikaloomet võib katsetada erinevates veebikeskkondades (Incredybox)

Õpitulemused III kooliastmes

- väärtustab muusikat ja muusikalisi tegevusi oma igapäevaelu rikastajana;
- osaleb aktiivselt musitseerimise protsessis, rakendab omandatud muusikaalaseid teadmisi ja oskusi – muusikalist kirjaoskust;
- on tutvunud muusika erinevate stiilidega ja arutleb täiskasvanu suunamisel kuulnud muusika üle;
- katsetab muusikalises tegevuses erinevaid ideid, hindab isikupära ja väljendusrikkust;
- tunnetab ja rakendab liikudes muusika karakterit ja väljendusvahendeid;
- väärtustab kodukoha ja Eesti muusikapärandit ning nüüdismuusikat;
- tegutseb eetiliselt ja ohutult nii reaalsetes kui ka virtuaalsetes kultuurikeskkondades, suhtub kriitiliselt infotehnoloogia ja meedia loodud keskkonda.

7.KLASS

Osaoskus LAULMINE

Õpitulemused

Õpilane:

1. laulab peast 5–6 laulu, sealhulgas Eesti hümn;
2. laulab pingevabalt, õige hingamise ja selge diktsiooniga;
3. tunneb helivältusi ja rütme TA, TI-TI, TIRI-TIRI, TAI-RI, TA-A, TA-A-A, TA-A-A-A ja pause

Soovituslik õppesisu

Laulmine ja hääletehnika. Lauldakse loomuliku kehahoiu ja sügava/laululise hingamisega. Arendatakse helikõrguste tunnetamist laulmisel, hääleulatust ja -tugevust; pööratakse tähelepanu meloodia puhtale intoneerimisele, rõhutatakse diktsiooni täpsust ja selgust. Järgitakse häälehoidu häälemurdeperioodil, arvestatakse võimete ja hääle isikupäraga, pakkudes toetavat ja vajadusel individuaalset lähenemist.

Laulude õppimisel kasutatakse omandatud muusikalist kirjaoskust (helivältused, rütmifiguurid, laulu vorm jne). Püütakse edasi anda laulu meeoleolu ja sõnumit, kasutatakse dünaamika võimalusi esitada laulu väljendusrikkalt. Laule esitatakse vastavalt oma võimetele ning oma oskuste ja kogemuste kohaselt, arvestatakse esitatava laulu sõnade emotsionaalse tähenduse ja muusikapala stiiliga.

Lauldakse *a cappella* ja saatega, koos, ansamblis ja ka üksi (vastavalt võimalustele ja võimekusele). Esinemiskogemust võimaldatakse erinevate esinemiste kaudu individuaalsetes etteastetes, väikestes rühmades või suuremates koostööprojektides, arendades ka koostöö- ja suhtlusoskusi. Enesekindlust ja positiivset lavakogemust annab toetav ja turvaline keskkond.

Repertuaar. Lauldakse ühe- ja kahehäälseid ea- ja teemakohaseid laule, tutvutakse erinevate muusikastiilide ja kultuuride lauludega, laiendades oma repertuaari ja muusikalist silmaringi. Repertuaari valikul arvestatakse ka eesti rahvakalendri ja riiklike tähtpäevadega, õpitakse laulma kooliastme ühislaule: Eesti Vabariigi hümn „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“ (F. Pacius / J. V. Jannsen),

Osaoskus PILLIMÄNG	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: 1. on tutvunud nootide tähtnimetustega ning nootide asetusega noodijoonestikul; 2. tunneb helivältusi ja rütme TA, TI-TI,TIRI-TIRI, TAI-RI, TA-A, TA-A-A, TA-A-A-A ja pause	Esmane eesmärk on positiivsete emotsioonide saamine muusika tegemisest. Süvendatakse pillimänguoskusi ning avardatakse musitseerimisvõimalusi erinevates pillikoosseisudes. Pillimäng ühismusitseerimisel koolis olemasolevate pillidega õpetaja ja/või õpilaste valikul kasutades muusikalist kirjaoskust. Laulusaadete ja pillilugude õppimisel jälgitakse rütmi (helivältused, rütmifiguurid ja pausid) ja meloodia liikumist. Arvestatakse õpitud noodikirja märkidega (kordusmärgid, esimene ja teine volt, fermaat, latern, <i>segno jt</i>), kinnistatakse mõisteid salm, refrään, eelmäng ja vahemäng. Tuletatakse meelde noodijoonestikku (read ja vahed), relatiivset noodisüsteemi (igal noodil on oma kindel koht noodijoonestikul), nootide tähtnimetusi. Tutvustatakse kitarril ja ukulele mänguvõtteid. Arvestatakse õpilaste võimekusega. Kuna ukulelel on akorde lihtsam omandada kui kitarril, siis soovitatakse esimesena akordõpet sel pillil. Klassikalisel kitarril soovitavalt harjutada lugude saatmist bassidega, lahtistel kehtel.

Osaoskus MUUSIKA KUULAMINE

Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: 1. on tutvunud sümfooniaorkestri erinevate pillirühmadega; 2. tunneb keel-, puhk- ja löökpille; 3. oskab kuuldeliselt eristada erinevaid instrumente; 4. eristab kuulamise järgi duur- ja moll-helilaadi;	Muusikainstrumendid. Puhkpillid - tutvutakse pillide valmistamise materjalide, heli tekkimise/tekitamise põhimõtetega, huuliku tüüpidega, pillitoru pikkuse muutmise vahendite ja võimalustega eri pillidel (ventiilid, klapid, kuliss). Eristatakse puu- ja vaskpuhkpile nende kõla ja kuju järgi. Löökpillid - tutvutakse pillide valmistamise materjalide, heli tekkimise/tekitamise põhimõtetega. Eristatakse määratlemata ja kindla helikõrgusega löökpille nende kõla ja kuju järgi. Keelpillide - tutvutakse pillide valmistamise materjalide, heli tekkimise/tekitamise põhimõtetega. Eristatakse näppe- ja poogenkeelpille nende kõla ja kuju järgi. Tutvutakse orkestriga - koosseis/pillirühmad, dirigendi roll ja ülesanded. Maailma rahvaste muusika. Kuulatakse ning õpitakse valikuliselt tundma teiste rahvaste muusikapärandit.

Osaoskus MUUSIKALINE LIIKUMINE	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane tajub muusika erinevaid elemente (rütm, tempo, pulss, meloodia, harmoonia ja dünaamika), väljendab neid liikumises;	Muusikaline taj: muusika rütmi, tempo ja dünaamika tunnetamine, erinevate rütmikujundite tuvastamine ning nende väljendamine liikumiste/liigutuste kaudu; oma liikumiste kohandamine vastavalt muusika iseloomule. Ruumiteadlikkus ja koordineatsioon: keha tunnetuse ja koordineatsiooni arendamine; liikumistegevuste kaudu enda ja teiste tunnetamine, arvestamine paiknemisega ruumis ja liikumistrajektooriga; kehakeele kasutamine, arvestades ruumi võimalusi ja muusika iseloomu. Grupisisene suhtlus: tegevusi võib läbi viia üheskoos, rühmades ja ühekaupa tegutsedes, arvestades osalejate vajaduste, oskuste ja võimalustega; teistega arvestamine, grupisisese suhtluse ja koostöö arendamine, luues üheskoos liikumismustreid ja -kavasid. Eneseväljendus ja loovus: muusika, kehakeele ja liikumise kasutamine, et väljendada oma mõtteid ja emotsioone; loovuse arendamine, väljendades ennast isikupärasel viisil läbi liikumise Maailma rahvaste tantsud ja erinevad tantsustiilid. Liikumises väljendatakse valikuliselt erinevate maailma rahvaste muusikale iseloomulikke omadusi, võimaluse korral õpitakse rahvatantse ja erinevaid tantsustiile.
Osaoskus MUUSIKALINE OMALOOMING	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
	Turvalise ja loomisvabadust toetava keskkonna kujundamine, kus hinnaliseks peetakse ka eksimusi ning õpitakse ebaõnnestunud katsetustest, lugupidav suhtumine kaasõpilaste loomingusse. Omaloomingut luuakse ja esitatakse üksi, ansamblis ja/või üheskoos. Katsetatakse ideedega, kasutades muusikalisi osaoskusi (laulmine, pillimäng, muusikaline liikumine) nii eraldi kui ka lõimitult. Luuakse kaasmänge keha-, rütmi- või plaatpillidel, lihtsamaid lugusid õpitud pillidel, meloodiaid ja laulutekste, loovliikumisi, improvisatsiooni.

8.KLASS

Osaoskus LAULMINE

Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: 1. laulab peast 5–6 laulu, sealhulgas Eesti hümni; 2. laulab pingevalt, õige hingamise ja selge diktsiooniga; 3. tunneb taktimõõte 2, 3, 4.	Laulmine ja hääletehnika. Lauldakse loomuliku kehahoiu ja sügava/laululise hingamisega. Arendatakse helikõrguste tunnetamist laulmisel, hääleulatust ja -tugevust; pööratakse tähelepanu meloodia puhtale intoneerimisele, rõhutatakse diktsiooni täpsust ja selgust. Järgitakse häälehoidu häälemurdeperioodil, arvestatakse võimete ja hääle isikupäraga, pakkudes toetavat ja vajadusel individuaalset lähenemist. Laulude õppimisel rakendatakse omandatud muusikalist kirjaoskust (helivältsed, rütmifiguurid, laulu vorm, dünaamikamärgistused jne). Püütakse edasi anda laulu meeleolu ja sõnumit, kasutatakse dünaamika võimalusi esitada laulu väljendusrikkalt. Laule esitatakse vastavalt oma võimetele ning oma oskuste ja kogemuste kohaselt, arvestatakse esitatava laulu sõnade emotsionaalse tähenduse ja muusikapala stiiliga. Lauldakse <i>a cappella</i> ja saatega, koos, ansamblis ja ka üksi (vastavalt võimalustele ja võimekusele). Esinemiskogemust võimaldatakse erinevate esinemiste kaudu individuaalsetes etteastetes, väikestes rühmades või suuremates koostööprojektides, arendades ka koostöö- ja suhtlusoskusi. Enesekindlust ja positiivset lavakogemust annab toetav ja turvaline keskkond. Repertuaar. Lauldakse ühe- ja kahehääelseid ea- ja teemakohaseid eesti ja teiste rahvaste laule. Arvestatakse eesti tähtpäevadega; õpitakse laulma kooliastme ühislaule: Eesti Vabariigi hümn „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“ (F. Pacius / J. V. Jannsen), „Laul Põhjamaast“ (Ü. Vinter / E. Vetemaa), „Isamaa ilu hoieldes“ (A. Mattiisen/J. Leesment), „Oma laulu ei leia ma üles“ (V. Ojakäär / L. Tungal).

Osaoskus PILLIMÄNG	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: 1. tunneb taktimõõte 2, 3, 4; 2. suudab kaasa mängida lihtsamaid rütmistruktuure; 3. oskab lahendada lihtsamaid rütmülesandeid;	Pillimängu praktiseeritakse koolis olemasolevate pillidega õpetaja ja/või õpilaste valikul, kasutades omandatud muusikalist kirjaoskust - jälgitakse rütmi (helivältused, rütmifiguurid ja pausid) ja meloodia liikumist. Arvestatakse õpitud noodikirja märkidega (kordusmärgid, esimene ja teine volt, fermaat, latern, <i>segno jt</i>), kinnistatakse mõisteid salm, refrään, eelmäng ja vahemäng. Süvendatakse pillimänguoskusi ning avardatakse musitseerimisvõimalusi erinevates pillikoosseisudes. Lugude jaotamine eri raskusastmetega partiideks (ainult meloodia mängijad, ainult bassipartii mängijad, eraldi saateakordi mängijad jne), meloodia jagamine väiksemateks muusikalisteks osadeks, nende jaotamine rühmade/mängijate vahel). Tutvutakse võimalusel maailma rahvaste (valikuliselt Hispaania, Ladina-Ameerika ja Põhja-Ameerika) muusikaga läbi pillimängu. Katsetatakse rock- ja popmuusika esitamist vastavalt võimalustele ja võimekusele.
Osaoskus MUUSIKA KUULAMINE	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: 1. on tutvunud popmuusika ajalooga ja nüüdismuusikaga.	Heli ja selle omadused. Elektrofonid. Arvutimuusika. Tutvutakse heli ja selle omadustega ning eristatakse kõla ja kuju järgi akustilisi ja elektroonilisi muusikainstrumente. Tutvutakse arvutimuusika arengulooga ja selle loomise võimalustega. Muusikatööstus. Tutvutakse helisalvestuse ja muusikatehnika arengulooga. Õpitakse tundma autorikaitse seadust ja autoriõigusega kaasnevaid kohustusi intellektuaalse omandi kasutamisel (sh internetis). Rock- ja popmuusika stiilid - nimetused, iseloomulikud tunnused, tuntumad esitajad - tutvustatavad stiilid võivad olla valitud õpilaste eelistusi arvestades. Maailma rahvaste muusika. Kuulatakse ja õpitakse valikuliselt tundma ja eristama Hispaania, Ladina-Ameerika ja Põhja-Ameerika rahvaste muusikat.

	Rock- ja popmuusika. Kuulatakse ja võrreldakse <i>rock-</i> ja popmuusika stiile, saadakse ülevaade stiilide algusaegadest ja arengust. Luuakse seosed levimuusika arenguga Eestis.
Osaoskus MUUSIKALINE LIIKUMINE	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: 1. tajub muusika erinevaid elemente (rütm, tempo, pulss, meloodia, harmoonia ja dünaamika), väljendab neid liikumises; 2. tunneb taktimõõte 2, 3, 4.	Muusikaline taju: muusika rütmi, tempo ja dünaamika tunnetamine, erinevate rütmikujundite tuvastamine ning nende väljendamine liikumiste/liigutuste kaudu; oma liikumiste kohandamine vastavalt muusika iseloomule. Ruumiteadlikkus ja koordineatsioon: keha tunnetuse ja koordineatsiooni arendamine; liikumistegevuste kaudu enda ja teiste tunnetamine, arvestamine paiknemisega ruumis ja liikumistrajektooridega; kehakeele kasutamine, arvestades ruumi võimalusi ja muusika iseloomu. Grupisisene suhtlus: tegevusi võib läbi viia üheskoos, rühmades ja ühekaupa tegutsedes, arvestades osalejate vajaduste, oskuste ja võimalustega; teistega arvestamine, grupisisese suhtluse ja koostöö arendamine, luues üheskoos liikumismustreid ja -kavasid. Eneseväljendus ja loovus: muusika, kehakeele ja liikumise kasutamine, et väljendada oma mõtteid ja emotsioone; loovuse arendamine, väljendades ennast isikupärasel viisil läbi liikumise Maailma rahvaste tantsud ja erinevad tantsustiilid. Liikumises väljendatakse valikuliselt erinevate maailma rahvaste muusikale iseloomulikke karaktereid, võimaluse korral õpitakse rahvatantse ja erinevaid tantsustiile.

Osaoskus MUUSIKALINE OMALOOMING	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
	Kui kooli õppenõukogu nii otsustab, teeb ka LÕK õpilane loovtööd. Muusika pakub selleks mitmesuguseid võimalusi - laulmine, pillimäng, liikumine, omalooming. Omaloomingut luuakse ja esitatakse üksi, ansamblis ja/või üheskoos. Katsetatakse ideedega, kasutades muusikalisi osaoskusi (laulmine, pillimäng, muusikaline liikumine) nii eraldi kui ka lõimitult. Luuakse lihtsaid meloodiaid, erinevaid muusikast lähtuvaid tekste, rütmilis-meloodilisi improvisatsioone, kaasmänge ja <i>ostinatosid</i>. Väikekandel, plokkflöödil, kitarril või ukulelel esitatakse omaloomingut kasutades õpitud mänguvõtteid. Katsetatakse omaloomingus erinevate rakenduste ja programmidega Omaloomingu meloodia noodistamisel rakendatakse absoluutset noodisüsteemi.

Osaoskus LAULMINE	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: 1. laulab peast 5–6 laulu, sealhulgas Eesti hümni; 2. laulab pingevabalt, õige hingamise ja selge diktsiooniga;	Laulmine ja hääletehnika. Lauldakse loomuliku kehahoiu ja sügava/laululise hingamisega. Arendatakse helikõrguste tunnetamist laulmisel, hääleulatust ja -tugevust; pööratakse tähelepanu meloodia puhtale intoneerimisele, rõhutatakse diktsiooni täpsust ja selgust. Järgitakse häälehoidu häälemurdeperioodil, arvestatakse võimete ja hääle isikupäraga, pakkudes toetavat ja vajadusel individuaalset lähenemist. Laulude õppimisel kasutatakse omandatud muusikalist kirjaoskust (helivältused, rütmifiguurid, laulu vorm jne). Püütakse edasi anda laulu meeleolu ja sõnumit, kasutatakse dünaamika võimalusi esitada laulu väljendusrikkalt. Laule esitatakse vastavalt oma võimetele ning oma oskuste ja kogemuste kohaselt, arvestatakse esitatava laulu sõnade emotsionaalse tähenduse ja muusikapala stiiliga. Lauldakse <i>a cappella</i> ja saatena, koos, ansamblis ja ka üksi (vastavalt võimalustele ja võimekusele). Esinemiskogemust võimaldatakse erinevate esinemiste kaudu individuaalsetes etteastetes, väikestes rühmades või suuremates koostööprojektides, arendades ka koostöö- ja suhtlusoskusi. Enesekindlust ja positiivset lavakogemust annab toetav ja turvaline keskkond. Repertuaar. Lauldakse ühe- ja kahehäälseid ea- ja teemakohaseid eesti ja teiste rahvaste laule. Arvestatakse eesti tähtpäevadega; õpitakse laulma kooliastme ühislause: Eesti Vabariigi hümn „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“ (F. Pacius / J. V. Jannsen), „Mu isamaa on minu arm“ (G. Ernesaks / L. Koidula), „Jää vabaks, Eesti meri“ (V. Oxford / (V. Oxford), „Eestlane olen ja eestlaseks jään“ (A. Mattiisen / J. Leesment), „Laul Põhjamaast“ (Ü. Vinter / E. Vetemaa), „Saaremaa valss“ (R. Valgre / D. Vaarandi), „Mul meeles veel“ (R. Valgre / K. Kikerpuu), „Oma laulu ei leia ma üles“ (V. Ojakäär / L. Tungal).

Osaoskus PILLIMÄNG	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: 1. väärtustab eesti rahvamuusikat ja oskab nimetada eesti rahvapille.	Pillimängu praktiseeritakse koolis olemasolevate pillidega õpetaja ja/või õpilaste valikul, kasutades omandatud muusikalist kirjaoskust. Süvendatakse pillimänguoskusi (ukulele/kitarr) ning avardatakse musitseerimisvõimalusi erinevates pillikoosseisudes. Arendatakse õpilaste rütmi- ja meloodiataju, esinemisjulgust, suhtlemis- ja koostööoskusi. Luuakse võimalusi loovaks eneseväljenduseks ja omaloomingu esitamiseks. Tutvutakse maailma rahvaste (Itaalia, Prantsusmaa, Aafrika) muusikaga läbi pillimängu.
Osaoskus MUUSIKA KUULAMINE	
Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: 1. tunneb järgmisi muusikažanre: ooper, operett, muusikal, ballett, sümfoonia; 2. on tutvunud üldtuntud näidetega klassikalisest muusikast; 3. väärtustab eesti rahvamuusikat ja oskab nimetada eesti rahvapille;	Hääl. Tutvutakse hääleorganitega (hingamiselundid, hääletekitajad, resonaatorid), hääle tekkimise protsessiga, häälemurde ning hääle hoidmise viisidega. Kuulatakse ning eristatakse hääleliike. Orkester. Muusikanäidete abil tutvutakse orkestri kujunemise, liikide ja koosseisudega. Õpitakse tundma sümfooniaorkestri koosseisu ning paigutust. Tutvutakse Eesti (esindus)orkestritega. Maailma rahvaste muusika. Kuulatakse ning õpitakse tundma Itaalia, Prantsusmaa ja Aafrika muusikat. Muusikateater. Näidete abil õpitakse tundma muusikateatri nelja olulisemat alaliiki (ooper, operett, muusikal, ballett). Tutvutakse ooperi, opereti, muusikali ja balleti kujunemise looga ning kuulatakse olulisemate heliloojate (Giuseppe Verdi, Georges Bizet, Jacques Offenbach, Andrew Lloyd Webber, Pjotr Tšaikovski jne) loomingut. Luuakse seosed lavamuusika arenguga Eestis, tutvutakse Eesti tuntumate lauljate ja tantsijatega. Džässmuusika. Tutvutakse džässmuusika kujunemise looga. Näidete abil õpitakse tundma džässmuusika põhijooni ja stiile. Kuulatakse olulisemate maailma ja eesti džässmuusika heliloojate muusikat ning iseloomustatakse kuuldut. Filmimuusika. Tutvutakse filmimuusika ajaloo etappidega. Kuulatakse olulisemate maailma ja eesti filmimuusika heliloojate muusikat ning iseloomustatakse kuuldut.

Osaoskus MUUSIKALINE LIIKUMINE

Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: 1. tajub muusika erinevaid elemente (rütm, tempo, pulss, meloodia, harmoonia ja dünaamika), väljendab neid liikumises; 2. on mängujuhiks noorematele õpilastele mängudepäeval, suudab juhtida liikumismänge; 3. tunnetab ja rakendab liikudes muusika karakterit ja väljendusvahendeid (III kooliastme 5. õpitulemus);	Muusikaline taj: muusika rütmi, tempo ja dünaamika tunnetamine, erinevate rütmikujundite tuvastamine ning nende väljendamine liikumiste/liigutuste kaudu; oma liikumiste kohandamine vastavalt muusika iseloomule. Ruumiteadlikkus ja koordineatsioon: keha tunnetuse ja koordineatsiooni arendamine; liikumistegevuste kaudu enda ja teiste tunnetamine, arvestamine paiknemisega ruumis ja liikumistrajektooriga; kehakeele kasutamine, arvestades ruumi võimalusi ja muusika iseloomu. Grupisisene suhtlus: tegevusi võib läbi viia üheskoos, rühmades ja ühekaupa tegutsedes, arvestades osalejate vajaduste, oskuste ja võimalustega; teistega arvestamine, grupisisese suhtluse ja koostöö arendamine, luues üheskoos liikumismustreid ja -kavasid. Eneseväljendus ja loovus: muusika, kehakeele ja liikumise kasutamine, et väljendada oma mõtteid ja emotsioone; loovuse arendamine, väljendades ennast isikupärasel viisil läbi liikumise. Maailma rahvaste tantsud ja erinevad tantsustiilid. Liikumises väljendatakse valikuliselt erinevate maailma rahvaste muusikale/tantsudele iseloomulikke karaktereid ja erinevaid tantsustiile.

Osaoskus MUUSIKALINE OMALOOMING

Õpitulemused	Soovituslik õppesisu
Õpilane: 1. katsetab muusikalises tegevuses erinevaid ideid, hindab isikupära ja väljendusrikkust (III kooliastme 4. õpitulemus); 2. tegutseb eetiliselt ja ohutult nii reaalses kui ka virtuaalses kultuurikeskkondades, suhtub kriitiliselt infotehnoloogia ja meedia loodud keskkonda (III kooliastme 7. õpitulemus)	Omaloomingut luuakse ja esitatakse üksi, ansamblis ja/või üheskoos. Katsetatakse ideedega, kasutades muusikalisi osaoskusi (laulmine, pillimäng, muusikaline liikumine) nii eraldi kui ka lõimitult. Luuakse kaasmänge keha-, rütmi- või plaatpillidel, lihtsamaid lugusid õpitud pillidel, meloodiaid ja laulutekste, loovliikumisi, improvisatsiooni. Muusikaloomet võib katsetada erinevates veebikeskkondades (Incredybox, Ableton Live, BandLab, GarageBand, Musescore, Noteflight, Loop Station jt).

8.Kunst

Kunstiõpetuse eesmärgiks lihtsustatud õppekaval õppija puhul on eelkõige huvi äratamine kunsti ja visuaalkultuuri vastu ning loomingulise algatusvõime toetamine. Õpilane õpib tundma ja kasutama kunstikeelt, arendab vaatlusoskust, kunstilist mõtlemist ja kujutlusvõimet. Kunstiõpetuse tunnid toovad õpilase ellu rõõmu ja mängulusti, millega kaasneb käeliste oskuste ja vilumuste arendamine (treenimine).

8.1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli lõpuks:

- suudab luua erinevaid kunstitöid, kasutades õpitud teadmisi ja oskusi, tunneb rõõmu kunstist ja sellega tegelemisest;
- kasutab töövahendeid ja materjale sihipäraselt, ohutult ja säästvalt;
- töötab iseseisvalt ja teeb koostööd kaaslastega;
- kirjeldab kunstitöid ning väljendab oma eelistusi ja arvamusi, kasutades (kunsti)oskussõnavara; väärtustab isikupära ja erinevaid lahendusi;
- tunneb huvi kunstiteoste ja Eesti kunstipärandi vastu, väärtustab enda ja teiste inimeste loomingut

Kunstiõpetuse tundides luuakse üksteist austav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivaldavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu.

Õpetamisel lähtub õpetaja põhimõtetest:

kunste on vaja tõlgendada. Kunstide kõne ei ole sõnasõnaline, kunstiteosed pakuvad eri tõlgendusvõimalusi ja tähendusi, mis põhinevad alati maailmavaatel, varasemal elu- ja kunstikogemusel ning on juhitud tunnetest, samuti kogemise kontekstist.

kunstid toetavad mitmekülgset loovust. Kunsti õppimine kujundab õppija loovust ja isiksuseomadusi, mis annavad eeldused mis tahes inimtegevuse valdkonnas probleeme uut viisi lahendada, et jõuda originaalsete, kasulike, eetiliste ja vähemalt looja jaoks soovitud tulemusteni.

kunstid toetavad esteetilise tundlikkuse kasvu ning inimese heaolu. Kunsti ja muusika õppimine põhikoolis võimaldab õpilasel ära tunda, emotsionaalselt kogeda ja hinnata enda ümber subjektiivset ilu (kuuldavat, kombatavat, nähtavat, abstraktset) ning nautida seda samavõrra nagu teiste oskusi või meisterlikkust.

kunstiaineid õppides arenevad kinesteetilised oskused ja kognitiivsed võimed, mis on lahutamatult seotud loomega – musitseerimise ja visuaalkunsti, ent ka performatiivsete kunstide loomisega.

kunstiainete õppimine toetab iseenda mõistmist ja mõtestamist ning üldpädevuste omandamist sisukalt ja terviklikult. Kunsti ja muusikaga järjepidev tegelemine toetab õppija eneseusalduse kujunemist ning eneseväärikust. Kunstide kaudu saab tõhusalt

arendada kognitiivseid oskusi, nt loovat ja kriitilist mõtlemist, refleksiooni- ja analüüsioskusi, samuti mittekognitiivsed oskusi, nt avatust, otsustusvõimet ja riskijulgust.

8.2. Üldpädevuste kujundamine kunstiõpetuses

Kultuuri- ja väärtuspädevus

- Kunstiõpetuse kaudu saab õpilastes äratada huvi kultuuripärandi sh kunstitööde vastu ning hoida seda uudishimu üleval.
- Teiste rahvaste kunsti uurides ja selle üle arutledes saame esile tuua kultuurilist mitmekesisust ja õpetada õpilasi seda väärtustama.
- Kunstiõppes saame arutada ilu mõiste ja ilumeele üle, tõsta esile tajuerinevusi, avada loovuse ning subjektiivsuse mõistet, pöörata tähelepanu autorlusele.
- Erinevaid kunstiliike, stiile ja tehnikaid õppides leiab õppija oma kunstilised eelistused ning rakendab neid oma igapäevaelus ja loometegevuses.
- Erinevad kunstiteosed annab rikkalikult võimalusi moraalinormide ja eetilise teemal arutlemiseks, mille läbi saab kujundada õppija kõlbluspõhimõtteid ja mõista või mõistatada kunstniku rolli ühiskonnas.

Infoväljad ja projektid: Kultuuriministeeriumi teema-aastad, Eesti Kunstimuuseumi kunsti digisild, Eesti Muuseumi Ühing, Eesti muuseumite veebivärv MUIS, Eesti Filmi Andmebaas, Eesti Kunstiakadeemia, KUHI kunstihariduse ideed, Eesti Kunstikoolide Liit, Kunstihariduse Ühing, ASSITEJ Eesti keskus, Just Film, Haridus Ekraanil, Eesti Autorite Ühing.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus

- Kunstiteoste loomisel saab esile tõsta ja tähistada Eesti rahvuslike traditsioonide ja rahvakalendri tähtpäevi.
- Kogukonna ja kultuuri väärtustavates projektides (erinevad koostööprojektid või heategevuslikud üritused) osalemine aitab kaasa aktiivse ja vastutustundliku kodaniku kujunemisele.
- Väljenduslaadides ja -viisides varieeruvus võimaldab õppijatel toime tulla erinevustega ühiskonnas, aktsepteerida ning väärtustada mitmekesisust.
- Ühise tööruumi ja töövahendite jagamine ning individuaal- ja gruppitööde vaheldumine kunstitundides aitab kaasa suhtlemis- ja koostööoskuste arengule.
- Osalemine oma klassi- ja kooliruumi kujundamisel (näitused, tähtpäevad, projektid) kujundavad hoolivat suhtumist ümbritsevasse keskkonda ja lugupidamist enda ning kaasõpilaste loomingusse (näitused).

Infoväljad ja projektid: Integratsiooni sihtasutus, Vabamu, ERRi Lasteekraan, Tervist edendav kool, Liikuma kutsuv kool, Roheline kool, kunstiprojekt *Valgele Valgega*, rahvaalgatus.ee, heakodanik.ee

Enesemääratluspädevus

- Kunstiõpe võimaldab õppijal ka oma emotsionaalset maailma avada ja peegeldada.
- Loometöö võimaldab enda suutlikkust analüüsida, enesesse vaadata ning oma tugevaid ja nõrku külgi (õpetaja abiga) hinnata.
- Väljenduslaadides ja -viisides varieeruvus võimaldab õppijatel toime tulla erinevuste aktsepteerimise ja vastuoludega ning kohandada oma tegevust ja käitumist.

Infoväljad ja projektid: Peaasi.ee, KIVA, VEPA, Kiusamisest vabaks, noorteportaal Teeviit, Lahendus.net, minukarjäär.ee, TORE ühing

Õpipädevus

- Emotsioonide, tähelepanu ja enesetunnetamisega seotud oskuste arendamine, nt enda motiveerimine, tähelepanu koondamine, sooritushirmust üle saamine, enesekindlus jne.
- Intuiitvise ja loova mõtlemise kasutamine loomeprotsessis. Katsetamise väärtustamine avab võimalusi julgemateks otsinguteks.
- Probleemilahendus, töö planeerimine nii ideeliselt kui ka visuaalselt. Info hankimine ühe või teise töö teostamiseks suunab õppijat aineteüleseid oskusi rakendama.
- Praktiliste oskuste arendamine: käeline tegevus, meetodite, materjalide, tööriistade ja vahendite (sh digitehnoloogia) kasutamine, tööpinna organiseerimine ja korrastamine
- Teistega suhtlemiseks ja teiste mõjutamiseks (sh ka pildikeel) vajalike oskuste arendamine.
- Probleemilahendus, töö planeerimine nii ideeliselt kui ka visuaalselt. Info hankimine ühe või teise töö teostamiseks suunab õppijat aineteüleseid oskusi rakendama.

Infoväljad ja projektid: Haridus-ja noorteamet HARNO blogi ja hariduse tehnoloogiakompass, Tagasi kooli, Tallinna Ülikooli haridusinnovatsiooni keskus HIK, Hev-materjalid, Tartu Ülikooli õpistsenaariumid

Suhtluspädevus

- Erinevate kunstiliikide, tehnikate ja materjalide õppimisega kaasneb sõnavara avardamine, samuti aitab kunstiteoste üle arutlemine kõnekeelt väljendusrikkamaks muuta.
- Arutelud kunstiteoste üle arendavad liskas vaatlusoskusele ka kuulamisoskust, erinevate arvamustega arvestamist ja suhtlussituatsioonidega kohanemist.
- Autorite äramärkimine ja nimetamine tuleb samuti kunstiõppes pidevalt esile, mille kaudu saame osutada ka viitamise olulisusele.
- Teoste või näituse info ja saatetekstide lugemine, koostamine aitab eristada ja mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust.
- Haridusprogrammides ja projektides osaledes ning näitusi külastades kogevad õpilased uusi suhtlemissituatsioone.
- Kunstiõppes saame tähelepanu pöörata ka igasuguse info visuaalsele korrastatusele ja selgusele (nt infograafika analüüsi ja loomise kaudu).

Infoväljad ja projektid: Peaasi.ee, Targalt internetis, noorteportaal Teeviit, kunstiprojekt *Valgele Valgega*, Erasmus+, TORE ühing, meedia kirjaoskus VeryVerified

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus

- Sarnaselt matemaatika ja loodusõpetusele toimub kunstitundides maailma uurimine ja kujutamine (sh ruumiline) kujutamine, visuaalne korrastamine, mustrite märkamine.
- Ühine eesmärk on uurida looduse värve, värvide muutusi, vorme, tekstuure ja kirjeldada kogetut. Kirjeldatakse ühiste mõistetega: rütm, tasakaal, sümmeetria, perspektiiv, proportsiooni.
- Loodusest inspireeritud musterid ja struktuure kasutatakse edukalt tarbekunstis, disainis ja arhitektuuris.
- Lisaks mõõdetavale ja kirjeldatavale on maailmas palju subjektiivset ja määratlematut, mis on samuti oluline. Sellest arusaamise parandamiseks ja taluvuse tõstmiseks saab kasutada samuti kunsti erinevaid väljendusviise.
- Tehnoloogia areng mõjutab oluliselt maailma ja sellest arusaamist, nii ka kunsti valdkondades. Näiteks saab luua digimaale ja -kollaaže, 3D-prinditud skulptuure või tarbeesemeid, erinevaid valgus ja liikumiseefektidega skulptuure, installatsioone. Tehisintellekti kasutamine toob uusi võimalusi aga sunnib mõtlema ka inimloomingu väärtustamise teemal.

Infoväljad ja projektid: ERR Novaator, Rakett 69, Tallinna Ülikooli Eduspace, Mektory tehnoloogiakool, Tartu Ülikooli teaduskool, Haridus Ekraanil, Eesti Teadusagentuur.

Ettevõtlikkuspädevus

Kõik ettevõtlikkuspädevuse valdkonnad seostuvad kunstiõpetusega:

- Enesejuhtimine: uskumused ning motivatsiooni ja pingutuse suunamine - meisterlikkuse püüe.
- Väärtust loov mõtlemine ja lahenduste leidmine - loovus, uute ideede loomine, probleemide lahendamine.
- Sotsiaalsete olukordade lahendamine - inimeste ja kultuuride vaheline teadlikus, kommunikatsioon ja ühistegevused.
- Äriideede elluviimine - kunsti ja kultuuriga seotud elukutsed, ettevõtted, kunstiteoste emotsionaalne ja materiaalne väärtus, autoriõigus, kunstnik kui ettevõtja.

Infoväljad ja projektid: Edu ja Tegu programm,, rahvaalgatus.ee, riigiportaal Eesti.ee

Digipädevus

- Digitehnoloogiad pakuvad järjest rohkem võimalusi eneseväljenduseks ja selle jagamiseks ning oma tööde esitlemiseks.
- Digitehnoloogiad aitavad kunsti avastada: kunstiorganisatsioonide veebilehed, kunstiajakirjad, virtuaalnäitused, digitaalsed kunstikogud jne
- Digitehnoloogiaga kaasnevad ohud: visuaalne üleküllus, enesekuvandi kontrollivajadus ja küberkiusamine, nutisõltuvus, privaatsus- ja autoriõigus.

Infoväljad ja projektid: Targalt internetis, <https://tehnoloogia.ee>, videokanal Videoõps, Digiõpik I kooliaste, Digiõpik II kooliaste, Kunstiõpetuse valdkonnad:

Kunstiõpetuse sisu on jagatud 7 suurema valdkonna alla ning need on järgmised:

- Kujutamise- ja vormiõpetus
- Värvusõpetus
- Kompositsiooni- ja perspektiiviõpetus
- Kujundamis- ja kirjaõpetus
- Kunstikultuur
- Tehnikad, vahendid ja materjalid
- Töökultuur

8.3. Kunstiõpetuse lõiming õppekava läbivate teemadega

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine

Kunstiõpetuse kaudu on võimalik arendada ja hoida õpilastes huvi ümbritseva keskkonna ja selle nähtuste vastu. Huvitavate ja inspireerivate tunnitegevuste kaudu tugevdatakse soovi osaleda erinevates kunsti- ja muudes õppetegevustes. Õpilastel kujuneb positiivne hoiak õppimise ja töö tegemise suhtes, valmisolek elukestvaks õppeks. Arenevad õpi-, töö- enesekontrolli-, suhtlemisoskused. Õpilasi suunatakse tajuma ja mõistma enda võimekust, toetatakse nende positiivseid arenguuskumusi. Kujundatakse oskust ja harjumust eesmärgi saavutamiseks järjepidevalt ennast arendama. Õpilased tutvuvad erinevate kunstivaldkonnaga seotud elukutsetega ning teadvustavad nende seost inimese individuaalsete eelduste ja huvidega. Õppekäikudel saavad õpilased tutvuda erinevates asutustes, nt muuseumid, hariduskeskused, töökojad vms, töökeskkondade ja töö sisuga.

Keskkonna ja jätkusuutlik areng

Teemaga taotletakse loodustaju arendamist, õpilase kujunemist vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes hoiab ja kaitseb keskkonda. Loomingulises tegevuses saab tähelepanu pöörata kaasaegse maailma väljakutsetele nt jätkusuutlik eluviis, kliimasoojenemine, rahvastiku ränne jne. Tutvutakse ringmajanduse sh taas- ja korduskasutuse põhimõtetega, õpitakse looduslikke ressursse väärtustama ja nende kaitse tähtsust mõistma.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus

Kunstiõpetuse tunnid toetavad õpilaste algatusvõimet ja ettevõtlikust ning julgustavad katsetama oma ideede arendamist ja elluviimist. Paaris- ja rühmatöid tehes omandavad õpilased esmased koostööoskused, millega kaasnevad inimeste eripärade tunnustamine ja

ühiskondlike normide ning tavade teadvustamine. Osalemine kunstikonkurssidel ja näitustel pakub kogemusi ja eduelamusi. Arutelud erinevate kunstiteoste põhjal avardavad maailmavaadet ning osalemine erinevates projektides ja näitustel annab võimaluse avaldada kunstiteoste kaudu arvamust ning erinevates küsimustes kaasa rääkida. Ainetundides tutvutakse erinevate kunstirühmituste ja -ühingutega, nende töökspidamise ja eesmärkidega, samuti noorteorganisatsioonidega, teiste huvirühmadega ning erinevate ettevõtetega, mis kaasavad noori oma tegevustesse ja pakuvad neile arengu-, koostöö- ning praktikavõimalusi. Kunstiteoste väärtuse ja autoriõiguse teemadega kaasneb ühtlasi ka looja ja tarbija rolli teadvustamine. Valminud kunstitöid võib müüa koolis heategevuslikul eesmärgil.

Kultuuriline identiteet

Teema raames tutvutakse kohaliku kultuuripärandiga, suunatakse noort mõistma ennast kultuuri kandjana ja edasivijana, mõistma kultuuride vahelise suhtlemise ja koostöö tähtsust ühiskonna jätkusuutlikkuse kujundajana, teadvustatakse kultuuri rolli igapäevaelus, kujundatakse avatud ja lugupidavat suhtumist kultuuritraditsioonidesse ja kaasaja kultuurinähtustesse. . Õpilasi suunatakse osalema ühiseid väärtusi kujundavatel kunstisündmustel. Eesti ja teiste rahvuste kultuuripärandiga tutvudes kujuneb rahvusliku kuuluvustunne ning positiivne suhtumine erinevustesse inimeste ja kultuuride vahel. Tundides julgustatakse teostama oma kultuurilist identiteeti ja loovust väljendavaid ideid. Õpilasi suunatakse osalema ühiseid väärtusi kandvatel kunstisündmustel (näitused, muuseumid, kontserdid, etendused). Tähtis on noorte endi osalemine muusikaüritustel ja õpilastööde näitustel.

Teabekeskond ja meediakasutus

Teemaga taotletakse õpilase kujunemist teabeteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab adekvaatselt ümbritsevat teabekeskkonda ning suudab toimida selles oma eesmärkide ja ühiskonnas omaksvõetud kommunikatsioonieetika järgi. Õpilast suunatakse valima sobivat suhtlusviisi ning sidekanalit olenevalt olukorrast ja vajadusest, määrama oma teabevajadusi ja leidma sobivat teavet, kujundama tõhusaid teabeotsingumeetodeid, mis hõlmavad erinevaid teavikuid ja teabekeskkondi, arendama kriitilise tebeanalüüsi. Tundides tutvustatakse visuaalse kommunikatsiooni väljendusvahenditega ning kasutatakse neid oma loometöös või loometegevuse tulemuste jagamiseks (esitlused, digitaalsed näitused, sotsiaalmeedia sisu jne), samuti õpitakse arvestama autoriõigustega.

Tehnoloogia ja innovatsioon

Kunstiõpetuse tundides kasutatakse kaasaegseid tehnoloogia võimalusi ja vahendeid, Õpitakse tundma infotehnoloogia kasutamise põhivõtteid, millega taotletakse õpilaste kujunemist uuendusaltideks ja nüüdisaegseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutavateks inimesteks. Tehnoloogia tundmine ja kasutamisoskus võimaldab toimetulekut kiiresti muutuvast elu-, õpi- ja töökeskkonnas. Uued võimalused inspireerivad ja aitavad kaasa õppijate võimele leida jõukohastele probleemidele loovaid ja uuenduslike lahendusi. Erinevate kunstiteoste ja teemade käsitlemisel saab mõtestada koos õpilastega tehnoloogilise arengu positiivseid ja negatiivseid mõjusid ning kujundama kaalutletud

seisukohti tehnoloogia arengu ja selle kasutamisega seotud eetilistes küsimustes. Tehnoloogia rakendamise võimalusi mitmekesistatakse õppetegevuses foto või video tegemise ning mudelite ja makettide meisterdamise kaudu. Lisaks arvutiklassis peetud ainetundidele kasutatakse nüüdisaegseid IKT vahendeid ka kodutööde ja õuesõppe puhul.

Tervis ja ohutus

Kunstiga tegelemine arendab tundemaailma, intuiitvset ja loovat mõtlemist. Kunstidel on oluline osa igapäevaelu rikastava ning emotsionaalselt tasakaalustava harrastusena. Kunstiga tegelemine aitab kaasa inimese vaimse tervise ja heaolu parandamisele ja hoidmisele. Tundides võib kasutada ka kunstiteraapilisi ülesandeid ja võtteid. Kunstitundides kasutatakse palju erinevaid materjale ja töövahendeid, mille juures järgitakse ohutusest ning otstarbekusest. Õpilasi suunatakse teadlikult kasutama vajalikke töökaitsevahendeid, õpetatakse märkama ja tajuma ohtlikke olukordi ning neist hoiduma, abivajadust märkama ning vajadusel abi kutsuma. Ühist tööruumi ja töövahendeid kasutades kujundatakse õpilaste teadlikkust hoolitseda töövahendite ja tööruumi eest. Läbi erinevate kunstiprojektide saab arutleda inimese heade harjumuste ja tervislike eluviiside üle ning jagada oma seisukohti läbi inspireerivate loovtööde.

Väärtused ja kõlblus

Erinevate ajastute kunstiteoste ja kunstivoolude tutvustamisega toetatakse sallivuse ja lugupidava suhtumise ning maailmavaatelistes küsimustes orienteerumise oskuste kujunemist. Kunstitundides õpivad õpilased tundma iseennast, märkama enda ja kaaslaste emotsioone ja vajadusi, ning nende väljendamise võimalusi kunstiliste tegvuste kaudu. Ühiste tegvuste, sh õppekäikudel osalemise kaudu kujunevad õpilastel suhtlemisoskused ja positiivsed väärtushinnangud. Õpilastega külastatakse kunstinäitusi ja muuseume, analüüsitakse ühiselt nähtud taieseid. Õpilasi suunatakse osalema ühiseid väärtusi kujundavatel kunstisündmustel konkurssidel ja õpilastööde näitustel.

8.4. Kunstiõpetuse lõiming teiste õppeainetega

Väärtushoiakute kujundamine ja maailma kultuurilise mitmekesisuse teadvustamine. Paljudes ainetestutvutakse erinevate kultuuridega ning toetatakse kultuurilise ja sotsiaalse identiteedi kujunemist (kunstid, eesti keel ja kirjandus, võõrkeeled, ajalugu ja ühiskonnaõpetus, geograafia, käsitöö ja tehnoloogia, kehaline kasvatus). Kunstide kaudu saab eriti hästi teadvustada kultuuridevahelist dialoogi ja loovust nüüdisühiskonna innovatsiooni allikana.

Kattuvate või lähedaste mõistete kasutamine (kompositsioon, struktuur, rütm, plaan, stiil, variatsioon, improvisatsioon, liikumine, dünaamika jm): kunstid, keeled ja kirjandus, tehnoloogia, kehaline kasvatus. Ainete sisust lähtuvate seoste esiletoomine:

Kunst ja sotsiaalsed.

Sotsiaalsainetest lähtudes vaadeldakse inimese suhteid teiste inimeste ja inimrühmadega ning erinevate kultuuride kommete ja pärimustega;

- Tutvustatakse tuntud kunstnikke, nende teoseid läbi aegade.
- Tutvustatakse eri ajastute kunstivoole.
- Käsitletakse ehituskunsti arengut aegade jooksul.
- Korraldatakse kunstiteemalisi õppekäike (näituste ja muuseumide külastamine, filmide vaatamine).

Kunst, emakeel, võõrkeeled.

Emakeelest ja võõrkeeltest lähtudes arendatakse verbaalset eneseväljendusoskust, diktsiooni, funktsionaalset lugemisoskust ning infokanalite kasutamise oskust; kirjandusest lähtudes vaadeldakse eri ajastute ja kultuuride lugusid muusikas ja kunstis, teatri- ja filmikunstis.

- Illustratsioonide juurde kuuluvate tekstide jõukohane analüüs.
- Tekstide põhjal illustratsioonide loomine.
- Kirja kasutamine kunstiteoses.
- Tähtpäevade teemaliste kaartide kutsete meisterdamine.

Kunst ja loodusained.

Loodusainetest lähtudes teadvustatakse inimese kuulmis- ja nägemismeele füsioloogilist eripära, õpitakse tundma looduskeskkonda ja selle eluvormide mitmekesisust ning helide, valguse ja värvide omadusi;

- Loodustunnetuse arendamine läbi kujutava kunsti.
- Kunsti vahendite ja materjalide seosed loodusega.
- Looduslike materjalide kasutamine.
- Loodusmaalide, skulptuuride loomine või pildistamine, filmimine.

Kunst ja matemaatika

Matemaatikast lähtudes arendatakse seoste loomise oskust ja loogilist mõtlemist (matemaatiline keel, struktuur, sümbolid ja meetodid);

- Mõõtmine ja selle erinevate meetodite kasutamine.
- Kujundite oluliste tunnuste liigitamine ja sümbolite kasutamine
- Geomeetriaalaste mõistete rakendamine erinevates kunsti valdkondades, näiteks arhitektuuris, ruumikujunduses.
- Geomeetriamõisted on aluseks kunstiõpetuses vaadeldavate objektide analüüsil.
- Piltidel olevate esemete-nähtuste tunnuste võrdlemine ja liigitamine.

Kunst, käsitöö ja tehnoloogia.

Käsitööst ja tehnoloogiast lähtudes arendatakse käelist tegevust ning loovat mõtlemist (loomise protsess, tehnoloogiad ja tehnikad);

- Kunstiõpetus ja tööõpetus on lõimitud nii loovuse, loomingu kui käsitööoskustega.
- mõlemad ained eeldavad õpilastelt individuaalset eneseväljendust, julgustavad õpilasi loovalt väljenduma, luuakse mingi reaalne teos.
- nii kunstiõpetuses kui tööõpetuses õpitakse läbi esemelise õpikäsitluse. Õppeülesannete täitmine vajab käelisi oskusi ja õppeprotsess eeldab käelise koordineerimise arendamist.
- Kunstiõpetuses ja tööõpetuses on mõnede ülesannete täitmisel kasutusel samad tööriistad materjalid.
- Mõlemas aines uuritakse värvi, kuju, proportsiooni visuaalseid elemente.
- Mõlemad ained eeldavad erinevate materjalide ja nende omaduste tundmist.
- Kasutusel on tööõpetusega samad digivahendid ja programmid.
- Mõlemas aines kavandatakse töid või kunstiteoseid alates idee väljatöötamisest kuni lõpptooteni.

Kunst ja liikumisõpetus.

Liikumisõpetusest lähtudes arendatakse kehatunnetust, tähelepanu, motoorikat, reageerimiskiirust ja koordineerimist.

- Kunstilised tegevused ja muusikalis-rütmilised liikumistegevused loovad võimaluse loominguliseks eneseväljenduseks, arendavad loovust.
- Mõlemas tunnis arendatakse kehatunnetust, tähelepanu, motoorikat, reageerimiskiirust, koordineerimist.
- Kunstiõpetuse tunnis võib kavandada liikumisõpetuse tundide jaoks kostüüme, maske, dekoratsioone.
- Kujutada oma kunstitöödel sportlasi, sportlikke tegevusi jne.

8.5. Õppetegevuse kirjeldus arenguperioodide kaupa

Õppetegevus 1.–2. klassis

1.–2. klassi kunstiõpetus mängib olulist rolli, olles kui siduv lüli erinevate õppeainete vahel ning aitab kinnistada käelise tegevuse ja meelte kasutamise oskusi. Õpetuses on kesksel kohal tajus, ning õpilastele antud ülesanded toetuvad eelkõige eeskujudele ja näidetele, mille järgi tegutsedes nad oma oskusi järjest täiendavad. Erinevate vahendite kasutamine ja näitlikustamine aitavad arendada õpilaste vaatlus- ja võrdlemisoskust ning edendavad tähelepanu, nägemis-, kompimis- ja ruumitaju, samuti motoorikat. Kunstiõpetuse kaudu õpitakse kasutama kõiki meeli objektide ja kujutiste tajumiseks ning õpitakse eristama värve ja materjale. Õpilaste motoorikat toetatakse erinevate tegevuste kaudu, nagu maalimine, joonistamine, rebimine, lõikamine, liimimine, voolimine ja voltimine. Töö käigus arendatakse ka õpilaste kõneoskust, kuna nad suhtlevad oma tegevuste käigus ning

täidavad suulisi korraldusi. Õpitakse koostööd tegema grupis ning jagama ühiseid töövahendeid. Õpetaja juhendamisel õpitakse valima sobivaid töövahendeid ja -võtteid ning kujunevad välja korraharjumused ja oskused, mis aitavad töid lõpule viia.

Õppetegevus 3.–5. klassis

3.–5. klassi kunstiõppes pööratakse tähelepanu õpilaste arutlusoskuste arendamisele, olulise eristamisele teisejärgulisest ning esemete ühendamisele erinevate põhimõtete järgi. Õpitakse eristama esemete erinevaid tunnuseid ja kujutavad neid kunstitöodes. Õpilaste taju ja peenmotoorika arengut toetavad keerukamad töövõtted nagu detailsemad joonistused, voolimistööd ning lõikamine kääride ja/või paberinoaga. Õpitakse värvide segamist maalimisel. Ühistegevuses rakendavad õpilased õpetaja juhendamisel omandatud õpioskusi, vajades seejuures pidevat meeldetuletamist ja kordamist. Järjepideva õpetuse tulemusena õpitakse planeerima ja kontrollima oma tegevusi ning omandatakse ka esmased digivahendite kasutamise oskused. Õpilased õpivad kirjeldama oma tööprotsessi, hindama oma ja kaaslaste töid ning erinevaid lahendusi. Õpetaja abiga mõistetakse kunstilise tegevuse terapeutilisi omadusi emotsioonide kujutamisel.

Õppetegevus 6.–7. klassis

6.–7. klassi kunstiõppes on õpilastel võimekus meelde jätta lihtsamate töövõtete ja nende järjekorra ning nad suudavad planeerida oma tööprotsessi. Oskavad kirjeldada suunavate küsimuste abil, milline võiks olla nende planeeritava töö tulemus, ning pärast tööde valmimist kommenteerivad ja hindavad nad oma töid. Harjutamise tulemusena omandatakse oskus kujutada inimest erinevates poosides, järgides proportsioone. Õpitakse tundma elementaarseid kujunduspõhimõtteid ja neid oma töös rakendama. Õpetaja juhendamisel kasutatakse omandatud mõisteid ning arutletakse lihtsamatel kunstiga seotud teemadel. Kunstiga seotult arendatakse ka digivahendite ja -keskkondade kasutamise oskusi, sealhulgas arvestatakse autoriõigustega.

Õppetegevus 8.–9. klassis

8.–9. klassi kunstiõppes töötavad õpilased nii iseseisvalt kui ka rühmas ning rakendavad õpetaja juhendamisel varasemalt omandatud teadmisi ja oskusi, valides ning kasutades sobivaid töövahendeid ja -võtteid. Süveneb oskus iseenda tööd kavandada, luua, viimistleda ning hinnata tulemust. Õpitakse leidma olulist aine- ja teemaalast teavet ning eristama olulist teavet vähemolulisest. Kujuneb oskus käituda turvaliselt nii digitaalsetes kui ka füüsilistes keskkondades, arvestades ühiskondlike normide ja riskidega. Eesmärgiks on, et õpilased oskaksid ning sooviksid end oma võimete piires kunstiliselt väljendada. Kujundatakse teadmist ja arusaamist kunstist kui hobist ja vaimse tervise toetajast.

8.6. Õpitulemused kooliastmete ja klasside kaupa

Õpitulemused I kooliastmes

- tunneb rõõmu loomingulisest ja käelisest tegevusest ning õppeprotsessis osalemisest;
- tunneb ära ja nimetab õpitud töövahendeid ja tehnikaid, kasutab neid kunstitöös oma võimetest lähtuvalt (vajaduse korral õpetaja abiga);
- teostab kahe- ja kolmemõõtmelisi kunstitöid nii spontaanselt kui ka kavandades, kasutab omandatud tehnikaid ja töövõtteid, töötab keskkonnasõbralikult;
- viib alustatud töö iseseisvalt või abiga lõpule;
- oskab jagada ühiskasutuses olevaid töövahendeid, peab kinni rühmas kokkulepitud reeglitest;
- hoiab õpetaja juhendamisel korras töökoha ja oskab enda järelt koristada;
- tegutseb võimalikult iseseisvalt ja teeb koostööd, arvestab kaaslastega;
- kirjeldab etteantud lihtsate küsimuste abil enda tööprotsessi ja tulemust, oma ja kaaslaste töid ning väärtustab erinevaid lahendusi.

1.KLASS	
Teema: Kujutamis- ja vormiõpetus	
Õpitulemused: • joonistab (šablooni või orientiiri) abil lihtsamaid kujundeid, vajaduse korral õpetaja abiga; • voolib rullimise, veeretamise ja lamendamise teel lihtsamaid kujundeid ja esemeid, vajaduse korral õpetaja abiga; • jälgib vastavalt võimetele pinna katmisel lihtsa kujutise kontuuri.	Õppesisu: • punkt, joon, pind, rütm, struktuur; • objektide ja kujutiste tajumine erinevate meeltega - kogetu ja tajutu peegeldamine loovtöös; • kujutab enda kogemuse piires mõtteid, tundeid ja kogemusi; • joonistab seda, mida näeb, mitte seda mida teab.
Mõisted: punkt, joon, pind	
Teema: Värvusõpetus	
Õpitulemused: • tunneb ära ja nimetab õpitud värvusi.	Õppesisu: • värvide tundmaõppimine (spektrivärvid, must ja valge) ja värvitaju arendamine; • värvide segamine (helestamine/tumestamine); • huvitavad lood ja muinasjutud värvuste kohta.
Mõisted: värviring, sinine, punane, kollane, roheline, oranž, lilla, must, valge, hele, tume	

Teema: Kompositsiooni- ja perspektiiviõpetus	
Õpitulemused: püüab kujutatava taustast esile tõsta (ei kaota kujutatavat tausta sisse).	Õppesisu: - kunstiteost luuakse läbi keskse tegelase (objekt/motiiv), olulisi selgelt märgatavaid detaile lisades; - võrdlemine (suur väike, pikem-lühem) kohamäärus (üleval, all, paremal vasakul); - piiratud ja piiramata pind (mõisted: piiratud ja piiramata pind, objekti ja tausta seos).
Mõisted: suurem, väiksem, üleval, all, lähedal, kaugemal	
Teema: Kujundamis- ja kirjaõpetus	
Õpitulemused: järgib jõukohast mustri rütmi.	Õppesisu: - lihtsamad skeemid, mustrid, sümbolid; - täht, kui mustri element.
Mõisted: muster, märk	
Teema: Kunstikultuur	
Õpitulemused: tunneb rõõmu loomingulisest ja käelisest tegevusest ning õppeprotsessis osalemisest.	Õppesisu: - kasvatatakse huvi kunstikultuuri vastu ja soovi ise selles osaleda; - kunstiõpetuse tegevused on seotud tihedalt eesti keele ja loodusõpetuse (üldõpetuse) teemadega. sh Eesti sümboolika, rahvakalendri tähtpäevade ja pärimuskultuuriga; - õpilane õpib tundma uut koolikeskkonda, selle traditsioone ja sümboolikat.
Mõisted: pilt, maal, kunstnik, näitus	

Teema: Tehnikad, vahendid ja materjalid	
Õpitulemused: 1. klassi lõpetanud õpilane: - tunneb ära ja kasutab õpetaja juhendamisel erinevaid materjale ja vahendeid (nt paber, värvipliatsid, viltpliatsid, guašid, plastiliin, savi, looduslik materjal, voolimisalus, joonlaud jms); - rebib sirgjooneliselt, lõikab silma järgi ning sirgjoonelist kontuuri mööda paberitükke ja ribasid, vajaduse korral abi kasutades; - liimib liimipulgaga paberit, vajaduse korral abi kasutades; - voldib paberilehe pooleks ja/või neljaks, vajaduse korral abi kasutades; - voldib paberi pooleks ja ruudukujulise paberi diagonaali mööda kolmnurgaks.	Õppesisu: - maalimise, joonistamise, rebimise, lõikamise, liimimise, voolimise (voltimise) baasoskuste arendamine; - erinevate tekstuuride loomine, frotaaž; - trükitehnikad; - looduslik materjal ja selle kasutamine; - materjalide säästlik kasutamine; - töövahendite õige ja ohutu käsitlemine.
Mõisted: paber, harilikpliats, värvipliats, rasvakriit, pintsell, guašš, veetops, joonistamisalus, savi, plastiliin, voolimisalus, käärid, liim jne.	
Teema: Töökultuur	
Õpitulemused: hoolitseb õpetaja juhendamisel oma töökoha ja õppevahendite korrasoleku eest.	Õppesisu: - ülesandeid teostatakse valdavalt koostegevuses eeskuju ja näidise järgi, omandatud oskuste piires ka suulise korralduse järgi; - õpitakse töötama grupis ning jagama ühiskasutuses olevaid töövahendeid; - kujundatakse korraharjumusi ja oskusi ning püsivust oma töö lõpule viia.
Mõisted: töökoht, töövahend, näidis	

2.KLASS	
Teema: Kujutamise- ja vormiõpetus	
Õpitulemused: • leiab paberilehel ja pildipinnal otsitava objekti/detaili, võrdleb 2–3 tajutava tunnuse (nt värvus, kuju, suurus) alusel näidiseid ja valminud kujutisi õpetaja suunamisel; • joonistab vabalt või šablooni abil kujundeid, lõikab neid välja, liimib ja täiendab neid, vajaduse korral abiga; • kujutab kõrvuti asetsevaid sarnaseid figuure väiksemana ja suuremana, vajaduse korral suunamisel või näidise abil; • kasutab omandatud voolimisvõtteid (veeretamine, rullimine, lamendamine, venitamine, pigistamine jms), vajaduse korral abiga.	Õppesisu: • punkt, joon, pind, rütm, struktuur; • objektide ja kujutiste tajumine erinevate meeltega - kogetu ja tajutu peegeldamine loovtöös; • kujutab enda kogemuse piires mõtteid, tundeid ja kogemusi; • joonistab seda, mida näeb, mitte seda mida teab.
Mõisted: punkt, joon, pind, rütm, struktuur	
Teema: Värvusõpetus	
Õpitulemused: 2. klassi lõpetanud õpilane: • tunneb ära ja nimetab õpitud värvi.	Õppesisu: • värvide tundmaõppimine (spektrivärvid, must ja valge) ja värvitaju arendamine; • värvide segamine (helestamine/tumestamine); • huvitavad lood ja muinasjutud värvuste kohta.
Mõisted: värvus, värvitoon, hele, tume	

Teema: Kompositsiooni- ja perspektiiviõpetus	
Õpitulemused: • joonistab šablooni või orientiiri abil lihtsamaid kujundeid, vajaduse korral õpetaja abiga.	Õppesisu: • kunstiteost luuakse läbi keskse tegelase (objekt/motiiv), olulisi selgelt märgatavaid detaile lisades; • võrdlemine (suur väike, pikem-lühem) kohamäärus (üleval, all, paremal vasakul) • tausta ja objekti suhe.
Mõisted: kontuur, detail, tegelane, ese, taust, (kahemõõtmeline, kolmemõõtmeline)	
Teema: Kujundamis- ja kirjaõpetus	
Õpitulemused: • järgib jõukohast mustri rütmi; • jälgib vastavalt võimetele pinna katmisel lihtsa kujutise kontuuri.	Õppesisu: • kujundatakse erinevaid kooli või rahvakalendri sündmustega seotus toorkuid (kaart, mütside, kinnaste šabloonid jne) Trükitehnikates luuakse mustreid (materjali trükk); • loodusmaterjalist mandalate ja lihtsamate piltide ladumine. Lihtsamate ruumiliste kompositsioonide, mudelite või makettide valmistamine. • oma nime ja nimetähtede kasutamine kunstiteostes.
Mõisted: muster, kontuur, kiri, sündmus, sümbol	

Teema: Kunstikultuur	
Õpitulemused: tunneb rõõmu loomingulisest ja käelisest tegevusest ning õppeprotsessis osalemisest;	Õppesisu: - kasvatatakse huvi kunstikultuuri vastu ja soovi ise selles osaleda; - kunstiõpetuse tegevused on seotud tihedalt eesti keele ja loodusõpetuse (üldõpetuse) teemadega. sh Eesti sümboolika, rahvakalendri tähtpäevade ja pärimuskultuuriga. - õpilane õpib tundma uut koolikeskkonda, selle traditsioone ja sümboolikat.
Mõisted: kunst, kultuur, teos, autor	
Teema: Tehnikad, vahendid ja materjalid	
Õpitulemused: - tunneb ära ja kasutab õpetaja juhendamisel erinevaid materjale ja vahendeid (nt paber, värvipliatsid, viltpliatsid, guašid, plastiliin, savi, looduslik materjal, voolimisalus, joonlaud jms); - rebib sirgjooneliselt, lõikab silma järgi ning sirgjoonelist kontuuri mööda paberitükke ja ribasid, vajaduse korral abi kasutades; - liimib liimipulgaga paberit, vajaduse korral abi kasutades; - voldib paberilehe pooleks ja/või neljaks, vajaduse korral abi kasutades.	Õppesisu: - maalimise, joonistamise, rebimise, lõikamise, liimimise, voolimise (voltimise) baasoskused; - erinevate tekstuuride loomine; - trükitehnikad; - looduslik materjal ja selle kasutamine; - materjalide säästlik kasutamine; - töövahendite õige ja ohutu käsitlemine.
Mõisted: maalimine, joonistamine, voltimine, kollaaž	

Teema: Töökultuur**Õpitulemused:**

- hoolitseb õpetaja suunamisel oma töökoha ja õppevahendite korrasoleku eest;
- tegutseb võimalikult iseseisvalt ja teeb koostööd, arvestab kaaslastega;
- oskab jagada ühiskasutuses olevaid töövahendeid.

Õppesisu:

- ülesandeid teostatakse valdavalt koostegevuses eeskuju ja näidise järgi, omandatud oskuste piires ka suulise korralduse järgi;
- õpitakse töötama grupis ning jagama ühiskasutuses olevaid töövahendeid;
- kujundatakse korraharjumusi ja oskusi ning püsivust oma töö lõpule viia.

Mõisted: töökoht, tööahend, näidis, koostöö

3.KLASS	
Teema: Kujutamise- ja vormiõpetus	
Õpitulemused: - märgab õpetaja suunamisel esemete ja figuuride detaile, täiendab vajaduse korral oma tööd; - oskab juhendile vastavalt joonistada erinevaid jooni ja vorme: sirge, kõver, laineline, terav, sujuv, kaarduv, kandiline, nurgeline, ümar.	Õppesisu: - inimeste, esemete ja looduse kujutamisel kujutatava iseloomulike tunnuste märkamine ja oskuste piires esiletoomine; - joone, kujundi, vormi ja tekstuuri kirjelduseks õpitakse mõisteid: sirge, kõver, laineline, terav, sujuv, kaarduv, kandiline, nurgeline, ümar, munajas; - võrdlemine (suur väike, pikem-lühem); - mänguline ja loov tegutsemine; - kujutatakse enda kogemuse piires mõtteid, tundeid ja kogemusi.
Mõisted: detail, tervik, suur, väike, pikem, lühem	
Teema: Värvusõpetus	
Õpitulemused: 3. klassi lõpetanud õpilane: - tunneb värvuste nimetusi; - oskab juhendamisel toone helestada ja tumestada.	Õppesisu: - värvitaju arendamine; - värvide segamine (helestamine/tumestamine); - huvitavad lood ja muinasjutud värvuste kohta; - värvuste rahvapärased nimetused: rootsi punane, lipu punane, jne.
Mõisted: värvused (punane, kollane, jne), helestamine ja tumestamine	

Teema: Kompositsiooni- ja perspektiiviõpetus	
Õpitulemused: tõstab oma töödes esile ja võrdleb kujutatud tegelasi ja objekte suuruse, asukoha ning värvivaliku abil, vajaduse korral suunamisel.	Õppesisu: - kohamäärus (üleval, all, paremal vasakul); - tausta ja objekti suhe; - osaline kattuvus.
Mõisted: üleval, all, paremal, vasakul, taust, kattuvus	
Teema: Kujundamis- ja kirjaõpetus	
Õpitulemused: - täiendab mustri rütmi; - valmistab juhendamisel tähtpäevalisi ruumikaunistusi.	Õppesisu: - kujundatakse erinevaid kooli või rahvakalendri sündmustega seotus toorkuid (kaart; mütside, kinnaste šabloonid jne) Trükitehnikates luuakse mustreid (materjali trükk); - lihtsamate ruumiliste kompositsioonide, mudelite või makettide valmistamine; - oma nime ja nimetähtede kasutamine kunstiteostes.
Mõisted: rütm, muster, trükkimine, materjalitrükk, mudel, makett, kirjakunst	

Teema: Kunstikultuur	
Õpitulemused: - võrdleb enda ja kaaslaste töid: leiab peamised tegelased/objektid, toob esile sarnasusi ja erinevusi; - osaleb vestlustes kultuuri ja kunsti teemadel.	Õppesisu: - kasvatatakse huvi kunstikultuuri vastu ja soovi ise selles osaleda; - õpitakse väärtustama enda ja kaaslaste töid ning erinevaid lahendusi; - näitusekülastused ja haridusprogrammide kaudu kunstikultuuriga tutvumine.
Mõisted: kunstiteos, maal, graafika, akvarell, skulptuur, näitus	
Teema: Tehnikad, vahendid ja materjalid	
Õpitulemused: - tunneb ära ja nimetab õpitud töövahendeid ja tehnikaid, kasutab neid kunstitöodes oma võimetest lähtuvalt (vajaduse korral õpetaja abiga); - sorteerib materjalijääke (vajalik - mittevajalik, saab veel kasutada - ei saa kasutada).	Õppesisu: - maalimise, joonistamise, rebimise, lõikamise, liimimise, voolimise (voltimise) baasoskused; - erinevate tekstuuride loomine; - trükitehnikad; - plastiliinimaal; - looduslik materjal ja selle kasutamine; - materjalide säästlik kasutamine; - prügikunst; - töövahendite õige ja ohutu käsitlemine.
Mõisted: tehnikate õppimisega kaasnev sõnavara	

Teema: Töökultuur**Õpitulemused:****3. klassi lõpetanud õpilane:**

- hoiab õpetaja juhendamisel korras töökoha ja oskab enda järelt koristada;
- tegutseb võimalikult iseseisvalt ja teeb koostööd, arvestab kaaslastega;
- viib alustatud töö iseseisvalt või abiga lõpule;
- oskab jagada ühiskasutuses olevaid töövahendeid;
- peab kinni rühmas kokkulepitud reeglitest.

Õppesisu:

- ülesandeid teostatakse valdavalt koostegevuses eeskuju ja näidise järgi, omandatud oskuste piires ka suulise korralduse järgi;
- õpitakse tasapisi valima eesmärgist lähtuvaid töövahendeid ja -võtteid;
- õpitakse töötama grupis ning jagama ühiskasutuses olevaid töövahendeid;
- kujundatakse korraharjumusi ja oskusi ning püsivust oma töö lõpule viia.

Mõisted: näidis, juhend, töövahendid, autor

Õpitulemused II kooliastmes

- loob omanäolisust taotledes kahe-, kolme- ja võimaluse korral neljamõõtmelisi kunstitöid nii spontaanselt kui ka kavandades ja uurides, teeb õpetaja abil põhjendatud valikuid õpitud tehnikate, töövõtete, materjalide ja kompositsiooni põhimõtete hulgast;
- kasutab lihtsamaid kunstialaseid mõisteid;
- tunneb ja oskab kasutada tingmärke, jooniseid, skeeme ja sümbolite oma kogemuse ja õpitu piires;
- kasutab õpetaja juhendamisel graafilise disainiga seotud tööde loomisel lihtsamaid kujunduspõhimõtteid;
- tunneb ja kasutab õpetaja juhendamisel õpitud töövõtteid ja töövahendeid, järgides ohutusnõudeid;
- teab ja järgib hügieeni, korra ja puhtuse nõudeid;
- kasutab loomingulist tegevust oma emotsioonide väljendusvahendina;
- kasutab õpetaja juhendamisel eesmärgipäraselt lihtsamaid digivahendeid;
- tegutseb õpetaja juhendamisel eetilisel ja ohutult nii reaalses kui ka virtuaalses kultuurikeskkonnas;
- teab ja järgib kujutiste salvestamise ja jagamisega seotud head tava.

4.KLASS

Teema: Kujutamis- ja vormiõpetus

Õpitulemused:

- märkab esemete, inimeste ja loomade kujutamisel neile iseloomulikke tunnuseid;
- kujutab inimest paigalasendis.

Õppesisu:

- inimeste, esemete ja looduse kujutamisel kujutatava iseloomulike tunnuste märkamine ja oskuste piires esiletoomine;
- ruumisuhete märkamine ja arvestamine (väiksem-suurem, kitsam-laiem, peenem-paksem, pikem-lühem jne) ja õpitud ruumisuhteid pildil (kõrval, ülal, all jne);
- ruumi kujutamine enda ümber;
- emotsioonide kujutamine kunstitöös.

Mõisted: asend, pinnafaktuur, proportsioon, mõõtühik, mudel, emotsioon

Teema: Värvusõpetus

Õpitulemused:

- segab põhivärvidest II astme värvid (värvuste tabeli eeskujul).

Õppesisu:

- värviring: põhivärvid ja sekundaarsed värvid, vastandvärvid;
- värvide segamine (helestamine/tumestamine);
- soojad värvid, külmad värvid.

Mõisted: põhivärvid, sekundaarsed värvid, vastandvärvid, helestamine, tumestamine, soojad värvid, külmad värvid

Teema: Kompositsiooni- ja perspektiiviõpetus	
Õpitulemused: kujutab esemeid kahel horisontaalsel abijoonel (ees, taga).	Õppesisu: - esiplaan ja taust, osaline kattuvus; - portree või horisontaalformaad; - suurussuhted ning paiknemine üksteise ja vaataja suhtes; - tasapinnalised ja ruumilised teosed.
Mõisted: esiplaan, taust, kattuvus, portreeformaad- vertikaalformaad, horisontaalformaad, kõrval, ülal, all, ees, taga, tasapinnaline teos, ruumiline teos	
Teema: Kujundamis- ja kirjaõpetus	
Õpitulemused: - kaunistab tähtpäevadeks ruumi; - osaleb ühise keskkonna kujundamisel.	Õppesisu: - ruumiliste kompositsioonide, mudelite või makettide valmistamine; - rütmiharjutused ja mängud kirjaelementide ja tähtedega (joonistatult, maalitult, rebitult, volditult); - märkide ja sümbolite tähendused (klassis, koolis, tuttavas keskkonnas olevad); - voltimine; - ühise ruumi (klassi) kujundamine tähtpäevadeks.
Mõisted: ruumiline kompositsioon, makett, mudel, rütm, märgid ja sümbolid (lipp, süda, rist, muna, jõuluvana, päkapikk jne)	

Teema: Kunstikultuur	
Õpitulemused: • osaleb vestlustes kultuuri ja kunsti teemadel; • töötab kaasa muuseumitundides; • väärtustab enda ja kaaslaste töid; • märkab ja väärtustab erinevaid lahendusi.	Õppesisu: • kasvatatakse huvi kunstikultuuri vastu ja soovi ise selles osaleda; • näitusekülastused ja haridusprogrammide kaudu kunstikultuuriga tutvumine; • teos, maal, skulptuur, kunstnik, autor; • teiste loomingu kasutamine.
Mõisted: maal, skulptuur, kunstnik, autor, maalikunstnik, skulptor, autoriõigus, kunstimuuseum, galerii	
Teema: Tehnikad, vahendid ja materjalid	
Õpitulemused: • kasutab töös erinevaid materjale, sh taaskasutatavaid materjale; • kasutab võimaluse korral erinevaid digivahendeid.	Õppesisu: • keerukamad ja pingutust nõudvad töövõtted: paberi rebimine, lõikamine joont mööda, voltimine, guaššide, akvarellide, pastellide, kriitide jm joonistusvahendite kasutamine; • voolimine: ümarplastika ja reljeef; • kollaaž; • digivahendite kasutamise: arvuti joonistamine, foto, fotokollaaž.
Mõisted: rebimine, lõikamine, voltimine, voolimine, guašš, akvarell, pastell, kriit, kattevärv, ümarplastika, reljeef, kollaaž, foto, arvutijoonistus	

Teema: Töökultuur**Õpitulemused:****4. klassi lõpetanud õpilane:**

- mõistab töövahendite säästliku kasutamise vajalikkust ja oskab seda juhendamisel rakendada;
- kirjeldab tööprotsessi, väärtustab erinevaid lahendusi, vajaduse korral õpetaja abiga.

Õppesisu:

- õpitakse tasapisi valima eesmärgist lähtuvaid töövahendeid ja -võtteid;
- õpitakse kirjeldama oma tööprotsessi;
- õpitakse väärtustama enda ja kaaslaste töid ning erinevaid lahendusi;
- initsiatiivi toetamine, spontaansuse ja loovuse tunnustamine.

Mõisted: säästlikkus, tööprotsess

5.KLASS

Teema: Kujutamise- ja vormiõpetus

Õpitulemused

- kujutab inimest ja muid elusolendeid liikumises (vajadusel abiga);
- väljendab kunstitöodes erinevaid emotsioone, kasutab selleks värve.

Õppesisu:

- inimeste, esemete ja looduse kujutamisel kujutatava iseloomulike tunnuste esiletoomine;
- ruumisuhete arvestamine (kõrval, ülal, all jne);
- inimeste ja muude elusolendite liikumises kujutamine;
- emotsioonide kujutamine kunstitöodes.

Mõisted: mõõtühik, mudel, skeem, kahemõõtmeline teos, kattumine, teravus, suurus, poos

Teema: Värvusõpetus

Õpitulemused:

- segab põhivärvidest II astme värvid (värvuste tabeli eeskujul;
- eristab külmi ja sooje värvusi, oskab toone helestada ja tumestada.

Õppesisu:

- värviring: põhivärvid ja sekundaarsed värvid, vastandvärvid;
- värvide segamine (helestamine/tumestamine);
- soojad värvid, külmad värvid;
- värvuste nimetused.

Mõisted: Põhivärvid, sekundaarsed värvid, vastandvärvid, helestamine, tumestamine, soojad värvid, külmad värvid.

Teema: Kompositsiooni- ja perspektiiviõpetus	
Õpitulemused: - tõstab oma töödes esile kujutatud tegelasi ja objekte suuruse, asukoha ning värvivaliku abil, vajaduse korral suunamisel; - väljendab osalise kattumise abil esemete ja figuuride paiknemist üksteise suhtes ees- ja tagapool, keskel.	Õppesisu: - esiplaan ja taust, osaline kattuvus; - portree või horisontaalformaad; - suurussuhted ning paiknemine üksteise ja vaataja suhtes; - tasapinnalised ja ruumilised teosed.
Mõisted: suurem, väiksem, kõige suurem, millegi ees või millegi taga, lähemal, kaugemal, üleval, all, paremal, vasakul, keskel, ääres, lähedal, koos, eraldi, puutuvad kokku. vertikaalformaad, horisontaalformaad.	
Teema: Kujundamis- ja kirjaõpetus	
Õpitulemused: osaleb ühise keskkonna kujundamisel.	Õppesisu: - ruumiliste kompositsioonide, mudelite või makettide valmistamine; - rütmiharjutused ja mängud kirjaelementide ja tähtedega (joonistatult, maalitult, rebitult, volditult) - märkide ja sümbolite tähendused (klassis, koolis, tuttavas keskkonnas); - voltimine; - ühise ruumi (klassi) kujundamine tähtpäevadeks.
Mõisted: ruumiline kompositsioon, makett, mudel, rütm, märgid ja sümbolid, illustratsioon. Illustraator	

Teema: Kunstikultuur	
Õpitulemused: - võrdleb enda ja kaaslaste töid: leiab peamised tegelased/objektid, toob esile sarnasusi ja erinevusi; - osaleb vestlustes kultuuri ja kunsti teemadel.	Õppesisu: - kasvatatakse huvi kunstikultuuri vastu ja soovi ise selles osaleda; - näitusekülastused ja haridusprogrammide kaudu kunstikultuuriga tutvumine; - teos, maal, skulptuur, kunstnik, autor; - visuaalne kirjaoskus; - teiste loomingu kasutamine.
Mõisted: maal, skulptuur, kunstnik, autor, maalikunstnik, skulptor, autoriõigus, kunstimuuseum, galerii, teose etikett	
Teema: Tehnikad, vahendid ja materjalid	
Õpitulemused: kasutab suunamisel õpitud tehnikaid kunstitööde loomisel ja lähiümbruse kujundamisel.	Õppesisu: - keerukamad ja pingutust nõudvad töövõtted: paberi rebimine, lõikamine joont mööda, voltimine; - kollaaž; - guašside, akvarellide, pastellide, kriitide jm joonistusvahendite kasutamine; - voolimine: ümarplastika ja reljeef; - materjalide säästlik kasutamine; - digivahendite kasutamise: arvuti joonistamine, foto, fotokollaaž.
Mõisted: Materjalide ja tehnikatega seotud sõnavara.	

Teema: Töökultuur**Õpitulemused:**

- mõistab töövahendite säästliku kasutamise vajalikkust ja oskab seda juhendamisel rakendada;
- kirjeldab tööprotsessi, enda ja kaaslaste töid, väärtustab erinevaid lahendusi, vajaduse korral õpetaja abiga.

Õppesisu:

- õpitakse valima eesmärgist lähtuvaid töövahendeid ja -võtteid;
- õpitakse kirjeldama oma tööprotsessi;
- õpitakse väärtustama enda ja kaaslaste töid ning erinevaid lahendusi;
- initsiatiivi toetamine, spontaansuse ja loovuse tunnustamine;
- videojuhiste järgi töötamine.

Mõisted: säästlikkus

6.KLASS

Teema: Kujutamise- ja vormiõpetus

Õpitulemused:

- arvestab juhendamisel ja näidise abil inimese täisfiguuri kujutamisel pea suurust ja jalgade pikkust terve kehapikkuse suhtes;
- näo kujutamisel arvestab silmade asukohaga;
- loob kujutatavale sisult ja vormilt sobiva tausta.

Õppesisu:

- inimeste, esemete ja looduse kujutamisel õpitakse kujutatava iseloomulike tunnuseid esile tooma (sh karakter);
- inimese kujutamisel õpitakse arvestama proportsioonidega;
- figuuride joonistamisel õpitakse kasutama liikumisjooni;
- erinevad keskkonnad ja nende kujutamine;
- õpitakse ruumilist kujutamist tasapinnal.

Mõisted: figuur, karakter, proportsioon, liikumisjoon, anatoomia, tasapind, ruum, kahe- ja kolmemõõtmelisus

Teema: Värvusõpetus

Õpitulemused:

- kujutab temaatilistes töodes värvide abil tegevuse aega ja kohta.

Õppesisu:

- värviring: vastandvärvid, lähisvärvid ja värvide harmoonia;
- toon-toonis värvimine;
- värvitaju arendamine (varjutamine);
- värvide abil aja kujutamine (aastaaeg, ööpäeva tsükkel);
- värvidega olulise info rõhutamine.

Mõisted: vastandvärvid, lähisvärvid, harmoonia, toon-toonid, värvüleminek

Teema: Kompositsiooni- ja perspektiiviõpetus	
Õpitulemused: väljendab kujutatava suuruse muutumise abil selle paiknemist pildiruumis ees- ja tagapool.	Õppesisu: - horisontaaljoon taeva ja maa rõhutamiseks; - kujutatava suurus pildiruumi sees; - ühe koondumispunktiga perspektiiv; - tööd joonlaua ja sirkliga, geomeetrilised elemendid.
Mõisted: portree- ja horisontaalformaad, kompositsioon, esiplaan, taust, pildi sügavus (koondumispunkt)	
Teema: Kujundamis- ja kirjaõpetus	
Õpitulemused: - kasutab juhendamisel lihtsamaid kujunduspõhimõtteid erinevate graafilise disainiga seotud tööde (logod, pakendid, nimed jms) loomisel; - märkab kujunduselemente keskkonnas.	Õppesisu: - õpitakse lihtsamaid kujunduspõhimõtteid erinevate graafilise disainiga seotud tööde (logod, pakendid, nimed jms) loomisel; - tarbekunst - mudelite loomisel lähtutakse otstarbest, materjalist, tehnoloogiast ja iluõigustest; - teksti kasutamine loovtöös; - teksti illustreerimine ka digitaalsete vahenditega kasutades.
Mõisted: probleem, lahendus, märk, sõnum, logo, reklaam, disain, otstarve, element, (kalligramm)	

Teema: Kunstikultuur	
Õpitulemused: - tunneb ja oskab kasutada õpitud kunstialaseid mõisteid (skulptuur, maal, graafika jms); - mõistab originaali, reproduktsiooni ja võltsingu olemust, vajadusel abiga; - väärtustab kunsti enda isikupära ja emotsioonide väljendusvahendina.	Õppesisu - vesteldakse lihtsamatel kunstiga seotud teemadel, vestlustes ja praktiliste tööde teostamisel kasutatakse õpitud mõisteid; - tutvutakse Eesti kunsti tähtteostega; - kaasaegne kunst ja installatsioon; - huvitavad funktsionaalsed ja dekoratiivsed objektid, märgid ja kirjad linnaruumis (sh graffiti); - filmide, arvutimängude, koomiksite ja reklaamide pildikeel.
Mõisted: kunstiilikidega seotud sõnavara: žanr, portree, natüürmort, linnavaade, maastikuvaade, interjööri vaade	
Teema: Tehnikad, vahendid ja materjalid	
Õpitulemused: - loob eri vahenditega mitmesuguseid pinnamustreid; - teeb kollaaži; - oskab kasutada oma loominguliseks tegevuseks digivahendeid; - kasutab töövahendeid ja -materjale tehnoloogiliselt õigesti, otstarbekalt ja säästvalt.	Õppesisu: - segatehnikad: erinevate tehnikate ja materjalide paindlik kasutamine. looduslikest ja tehismaterjalidest; - maalimine kattevärvide ja akvarellidega, pinnaefektide loomine; - joonistamine grafiit-, värvi-, vilt- ja pastapliatsitega, tööd kriidi- ja õlipastellidega; - erinevate digikeskkondade kasutamine, animatsioon.
Mõisted: opkunst, popkunst, tegevusmaal, installatsioon, reproduktsioon, kalligraafia, kalligramm, abstraktne maal, vitraaž, mosaiik, grafiti	

Teema: Töökultuur

Õpitulemused:

- planeerib juhendamisel etteantud tööülesande protsessi ja teeb kavandi järgi valmis töö kas individuaalselt või grupitööna, võimaluse korral projektõppe raames;
- töötab lihtsama videojuhendi järgi ja pildistab oma tööetappe ja/või valmis tööd;
- kasutab materjale keskkonnasõbralikult vajadusel abiga.

Õppesisu:

- õpitakse oma tegevust kavandama ja kontrollima, valida eesmärgist lähtuvaid töövahendeid ja -võtteid;
- tehakse nii individuaal kui grupitöid;
- pööratakse enam tähelepanu tööde vormistamisele;
- kavandatakse mahukamaid ja pikemaid (mitmetunniseid) projekte;
- töökoha otstarbekas organiseerimine ja selle korrashoid;
- loodust säästva tarbimise põhimõtted ja nende rakendamine oma loovtööde teostamisel.

Mõisted: kavand, projekt, viimistlus, keskkonnasõbralik, taaskasutus, korduvkasutus

Õpitulemused III kooliastmes

- väärtustab loomingulisust, isetegemist ja materjalide taaskasutust;
- kasutab ja kombineerib juhendamisel traditsioonilisi ja nüüdisaegseid materjale ning töövahendeid turvaliselt ja otstarbekalt;
- kasutab suunamisel ainealast teabekirjandust ja vastavaid veebilehti;
- jälgib tervisekaitse- ja tööohutusnõudeid; loeb ja mõistab etiketil, skeemil, juhendil olevat teavet ja juhindub sellest; mõistab tingmärke ja oskab leida veebist vajalikku infot, vajaduse korral abiga;
- käitub füüsilistes ja digitaalsetes kultuurikeskkondades turvaliselt, arvestab visuaalseid kujutisi luues ja kasutades autorsusega;
- taotleb tööde omanäolisust, loob juhendamisel kahe-, kolme- ja neljamõõtmelisi kunstitöid nii spontaanselt kui ka teadlikult kavandades, valib ja rakendab loomisprotsessi käigus sihipäraselt materjale, tehnikaid, töövõtteid ja kompositsiooni põhimõtteid; võimaluse korral eksponeerib ja esitleb oma töid põhjendatult;
- analüüsib vajaduse korral abiga kunstiloomingu erinevaid avaldumisvorme (kunst, meedia ja reklaam, visuaalsed objektid), arutleb nende üle, seostab kunste ja kunsti teiste valdkondadega, ühiskonna muutustega üldisemalt;
- tunneb rõõmu loomingulisest ja käelisest tegevusest ning eneseväljendusest;
- kujutab ja kujundab esemeid, olendeid, sündmusi jmt nii vaatluste kui ka oma ideede põhjal, kasutades visuaalse kompositsiooni baasoskusi;
- mõistab loomingulise tegevuse võimalusi iseenda ja oma emotsioonide väljendamise vahendina, väärtustab loomingulisi tegevusi igapäevaelu rikastajana.

7.KLASS

Teema: Kujutamise- ja vormiõpetus

Õpitulemused:

- inimeste, esemete ja looduse kujutamisel oskab olulisi detaile esile tõsta, oskuste piires arvestab proportsioonidega kujutamisel;
- oskab inimesi kujutada erinevates ametites sobiva tausta ja ametile omaste detailidega;
- figuuride joonistamisel oskab märgata selle liikumisjooni ja kasutama neid;
- oskuste piires kujutab ruumilisi vorme tasapinnal;
- oskab erinevate joonte ja mustritega luua eriilmelisi pindu.

Õppesisu:

- inimese kujutamine - proportsioonide ja kujutatava iseloomulike tunnuste esiletoomine;
- inimese erinevates rollides kujutamine (ametid, tööasendid jne);
- ruumilisuse kujutamine (risttahukas, püramiid, silinder, kera);
- op-kunsti teemade käsitlemine;
- valguse ja varjuga arvestamine joonistamisel;
- ümbritseva keskkonna kujutamine (siseruumid, väliskeskkond, linnaruum, loodus).

Mõisted: figuur, proportsioon, detail, isikupära, liikumisjoon, tasapind, ruumilisus, vari, opkunst, illusioon

Teema: Värvusõpetus

Õpitulemused:

- oskab kasutada värviringi oma loovtöö värviskeemi kokkupanekuks: vastandvärvid, lähisvärvid ja värvide harmoonia, toon-toonis värvimine;
- oskuste piires varjutab, et anda oma loovtööle sügavust;
- oskab värvidega rõhutada olulist;
- oskab värvide ja varjutusega luua eriilmelisi pindu.

Õppesisu:

- värviring: vastandvärvid, lähisvärvid ja värvide harmoonia;
- toon-toonis värvimine;
- värvitaju arendamine (varjutamine);
- värvidega olulise info rõhutamise.

Mõisted: värviskeem, värviratas, harmoonia, vastandumine, vastandvärvid, lähisvärvid, pildi sügavus, vari

Teema: Kompositsiooni- ja perspektiiviõpetus	
Õpitulemused: • oskuste piires püüab pildile anda sügavust; • oskab kasutada joonlauda ja sirklit ning püüab mõõtmisel olla täpne.	Õppesisu: • horisontaaljoon taeva ja maa rõhutamiseks; • ühe koondumispunktiga perspektiiv; • tööd joonlaua ja sirkliga, geomeetrilised elemendid, täpsus.
Mõisted: horisontaalne, vertikaalne, koondumispunkt, mõõtmine, sirkel, ringjoon, diameeter, küljepikkus	
Teema: Kujundamis- ja kirjaõpetus	
Õpitulemused: • oskab värvide, joonte ja mustritega luua eriilmelisi pindu; • teab, mida tähendab disain ja disainimine; • on harjutanud lihtsamaid kujundamisvõtteid mõne tarbeeseme kujundamisel; • märkab kujunduselemente keskkonnas.	Õppesisu: • proovib lihtsamaid kujunduspõhimõtteid erinevate graafilise disainiga seotud tööde (logod, pakendid, nimed jms) loomisel; • tarbekunst - mudelite loomisel lähtub otstarbest, materjalist, tehnoloogiast ja ilumõistest; • teksti kasutamine loovtöös, teksti illustreerimine ka digitaalseid vahendeid kasutades; • ilukiri (sh kirjaoptika); • infograafika.
Mõisted: probleem, lahendus, märk, sõnum, logo, reklaam, disain, otstarve, element, (kalligramm), ilukiri	

Teema: Kunstikultuur	
Õpitulemused: - tunneb ja liigitab vaadeldud kunstitöid (skulptuur, maal, arhitektuur, graafika); - mõistab originaali, reproduktsiooni ja võltsingu olemust.	Õppesisu: - tutvutakse Eesti kunsti tähtteostega; - opkunst ja popkunst ja installatsioon; - huvitavad funktsionaalsed ja dekoratiivsed objektid, märgid ja kirjad linnaruumis (sh graffiti); - vestlused lihtsamatel kunstiga seotud teemadel seal hulgas originaalteos ja võltsing.
Mõisted: kunstiiliikidega seotud sõnavara: žanr, portree, natüürmort, vaade, linnavaade, maastikuvaade, interjäär, opkunst, popkunst	
Teema: Tehnikad, vahendid ja materjalid	
Õpitulemused: loob eri vahenditega mitmesuguseid pinnamustreid; teeb kollaaži.	Õppesisu: - segatehnikad: erinevate tehnikate ja materjalide paindlik kasutamine. looduslikest ja tehismaterjalidest; - maalimine kattevärvide ja akvarellidega, pinnaefektide loomine; - joonistamine grafiit-, värvi-, vilt- ja pastapliiatsitega, tööd kriidi- ja õlipastellidega; - erinevate digikeskkondade kasutamine, animatsioon; - filmide, arvutimängude, koomiksite ja reklaamide pildikeel.
Mõisted: opkunst, popkunst, tegevusmaal, installatsioon, reproduktsioon, kalligraafia, kalligramm, abstraktne maal, vitraaž, mosaiik, grafiti	

Teema: Töökultuur**Õpitulemused:**

- planeerib juhendamisel etteantud tööülesande protsessi ja teeb kavandi järgi valmis töö kas individuaalselt või grupidena, võimaluse korral projektöppe raames;
- töötab lihtsama videojuhendi järgi ja pildistab oma tööetappe ja/või valmis tööd;
- kasutab materjale keskkonnasõbralikult vajadusel abiga.

Õppesisu:

- õpitakse oma tegevust kavandama ja kontrollima, valida eesmärgist lähtuvaid töövahendeid ja -võtteid;
- tehakse nii individuaal kui grupidid;
- pööratakse enam tähelepanu tööde vormistamisele;
- kavandatakse mahukamaid ja pikema (mitmetunniseid) projekte;
- töökoha otstarbekas organiseerimine ja selle korrashoid;
- loodust säästva tarbimise põhimõtted ja nende rakendamine oma loovtööde teostamisel;
- jõudumööda lähenetakse autoriõigusest lähtuvatele teemadele.

Mõisted: kavand, eskiis, projekt, viimistlus, keskkonnasõbralik, taaskasutus, korduvkasutus

8.KLASS	
Teema: Kujutamis- ja vormiõpetus	
Õpitulemused: oskab märgata inimese karakteristikuid ja võtab seda arvesse inimese kujutamisel.	Õppesisu: - inimese kujutamine eri vanuses, meeleolus, asendis, tegevuses ja keskkonnas; - taimede ja loomade kujutamine, plastika; - geomeetrilised kujundid; - pinna struktuurid; - skulptuur (savi, kips, plastiliin, vaha, pabersavi jne); - opkunst, pop-kunst.
Mõisted: mõõtmine, figuur, proportsioon, detail, isikupära, liikumisjoon, tasapind, ruumilisus, vari, näoilme põhikarakteristikud, näolihased, miimika, tekstuur, geomeetria, opkunst, illusioon	
Teema: Värvusõpetus	
Õpitulemused: oskab oma loovtööks kokku panna sobiva värviskeemi.	Õppesisu: - värviring, värvide nägemine, valgus; - värvide ajalugu: keele, värvi ja kultuuri suhted; - isikupärane koloriit (isiklik värvipalett); - kunstiteose kirjeldamine; - varjutamine.
Mõisted: koloriit, värviring, värviskeem, värvide tuhmistamine, monokroomsus, harmoonia, läige, täisvari, poolvari	

Teema: Kompositsiooni- ja perspektiiviõpetus	
Õpitulemused: • kasutab võimete piires kompositsiooni- ja proportsioonireegleid oma loovtöö tegemisel.	Õppesisu: • kuldlõige ehk kolmandiku reegel; • esemete 3D kujutamine; • horisondijoon ja koondumispunkt; • linnu- ja konnaperspektiiv.
Mõisted: kuldlõige, horisontaal, vertikaal, koondumispunkt, linnu- ja konnaperspektiiv	
Teema: Kujundamis- ja kirjaõpetus	
Õpitulemused: • kujundab digivahendeid kasutades esitluse enda huvist lähtuvast või õpetaja ette antud teemal; • kujundab ornamenti (sh rahvuslikku), nimetab selle traditsioonilisi ja nüüdisaegseid kasutusvõimalusi.	Õppesisu: • teksti kujundamine (kalligraafia kaartidel, kirjaoptika), initsiaal; • rahvuslik ornament, sümbolid ja tähendused, lilltikand kunstis; • ilukiri, kalligramm, kirjaoptika; • infograafia; • logo ja kaubamärk.
Mõisted: kalligraafia, kirjaoptika, initsiaal, ornament, sümbol	

Teema: Kunstikultuur	
Õpitulemused: - eristab kunstiliike (nt. visuaalne kunst, muusika, liikumine) ja kultuurinähtusi (sh karikatuur, grafiti); - on külastanud muuseume ja galeriisid; - teab mõnda Eesti kunstnikku ja tunneb ära tema teoseid.	Õppesisu: - Eesti kunst ja maailma kunst; - kunstistiilid ja -voolud, kunstiliikide omavaheline lõiming (etenduskunst, film), performance; - kultuuride erinevuste tajumine ja väärtustamine; - kultuuriväärtuste hoidmine.
Mõisted: kunstižanr, portree, natüürmort, vaade, linnavaade, maastikuvaade, interjäär ; visuaalkunsti liigid: kujutav kunst, tarbekunst, keraamika, maalikunst, graafika, fotograafia, skulptuur; kirjandus, etenduskunstid, arhitektuur, filmikunst, performance, koomiks, kultuuriväärtus	
Teema: Tehnikad, vahendid ja materjalid	
Õpitulemused: - kasutab õpitud tehnikaid, töömaterjale ja -vahendeid oma loovtöös; - oskab kasutada oskuste piires lihtsamaid digikeskkondi oma loovtööde teostamiseks.	Õppesisu: - segatehnikad: erinevate tehnikate ja materjalide paindlik kasutamine; - materjalide tundmine (nii looduslikud, kui tehismaterjalid,); - maalimine kattevärvide ja akvarellidega, pinnaefektide loomine; - joonistamine grafiit-, värvi-, vilt- ja pastapliiatsitega, tööd kriidi- ja õlipastellidega; - skulptuur (savi, kips, plastiliin, vaha, pabersavi, soolataigen, jne); - erinevate digikeskkondade kasutamine, animatsioon, film.
Mõisted: looduslikud materjalid, tehismaterjalid, kattevärvid, akvarellid, kriidipastell, õlipastell, pinnaeffekt, animatsioon, film	

Teema: Töökultuur**Õpitulemused:**

- suudab panustada ühistööde tegemisse;
- oskab suunavate küsimuste abil hinnata enda kunstipädevusi (suudab oskuste kohta reflekteerida enam kui "ma ei oska joonistada");
- väärtustab kunstiloomingut sh enda ja kaaslaste töid.

Õppesisu

- koostöö tegemine ühise tulemuse nimel, üksteisega arvestamine, kompromisside saavutamine, samas ka erilisuse esiletoomine;
- kunstitegevuste kaudu oma võimete tundmaõppimine ja arendamine.

Mõisted: individuaalne omapära, kunstiteose lugu, kunstivahend, koloriit, kompositsioon, valgus

9.KLASS	
Teema: Kujutamise- ja vormiõpetus	
Õpitulemused: oskab märgata inimese karakteristikuid ja võtab seda arvesse inimese kujutamisel.	Õppesisu: - inimese kujutamine erinevates ametites, tegevuses ja keskkonnas; - detailne joonistamine (esemed, taimed, loomad); - kujutav ja abstraktne kunst; - pinna struktuurid; - skulptuur, ruumiline objekt, installatsioon; - opkunst, popkunst, digikunst.
Mõisted: eriala, amet, detail, struktuur, töökeskkond, looduskeskkond, taies, objekt, installatsioon	
Teema: Värvusõpetus	
Õpitulemused: oskab oma loovtööks kokku panna sobiva värviskeemi.	Õppesisu: - värvide ajalugu: keele, värvi ja kultuuri suhted; - kunstiteose kirjeldamine värvide põhjal; - värvimängud (segamine, küllastus, harmoonia, perspektiiv jne); - värviefektid: värvikülastus ja kontuurid, pimestav valgus; - värvipsühholoogia, värvi funktsionaalsus.
Mõisted: küllastus, kontuur, kontrast, harmoonia, vastandumine, perspektiiv, värvipsühholoogia	

Teema: Kompositsiooni- ja perspektiiviõpetus	
Õpitulemused: • kasutab võimete piires kompositsiooni- ja proportsioonireegleid oma loovtöö tegemisel.	Õppesisu: • pildi kuldlõige; • sümmeetria ja asümmeetria; • horisontaaljoon, ühe punkti perspektiiv; • suurussuhted, kohasuhted, arvsuhted; • värviperspektiiv ja õhuperspektiiv.
Mõisted: kuldlõige, suurussuhted, kohasuhted, arvsuhted, värviperspektiiv, õhuperspektiiv, pildiseeria, eskiis	
Teema: Kujundamis- ja kirjaõpetus	
Õpitulemused: • oskab kujundada digivahendeid kasutades esitluse enda huvist lähtuvast või õpetaja ette antud teemal; • oskab kirja kasutada kujundamisel.	Õppesisu: • teksti kujundamine (kalligraafia kaartidel), kirjaoptika; • digitaalsed kujundamisprojektid (kollaažid, esitlused, plakatid jne); • digimeedia: reklaam ja meem; • animatsioon ja filmikunst.
Mõisted: kalligraafia, kollaaž, digimeedia, reklaam, meem	

Teema: Kunstikultuur	
Õpitulemused: • on külastanud muuseume ja galeriisid ning mõistab nende olulisust kultuuriväärtuste eksponeerimisel, hoidmisel ja säilitamisel; • teab mõnda Eesti kunstnikku ja tunneb ära tema teoseid; • oskab kirjeldada kunstniku tööülesandeid ja sõnastada tema rolli ühiskonnas; • oskab kunstiteost suunavate küsimuste abil mõtestada ja teadmiste piires ühiskonnas toimuva või toimunuga seostada.	Õppesisu: • Eesti kunst ja maailma kunst; • kultuuride erinevuste tajumine ja väärtustamine; • kultuuriväärtuste hoidmine; • kunsti seostamine teiste eluvaldkondade ning ühiskonna muutustega; • kunstniku elukutse ja kunstidega seonduvad erialad; • muuseumide ja galeriide funktsioonid (tutvustamine, uurimine, säilitamine, restaureerimine); • autorlus ja kunstiteoste väärtus.
Mõisted: autor, teose kasutaja, kunstikoguja, kultuuriväärtus, restaureerimine, (kunsti) hoiustamine ja säilitamine, publikuprogramm, galerii, ateljee, stuudio, kunsti valdkonna erialadega seotud sõnavara ja mõisted: kuraator, koguhoidja, haridusprogrammi koordinaator, varahoidja, restauraator jne	
Teema: Tehnikad, vahendid ja materjalid	
Õpitulemused: • kasutab õpitud tehnikaid, töömaterjale ja -vahendeid oma loovtöös; • oskab nimetada tuntumaid loodus- ja tehismaterjale; • oskab kasutada oskuste piires lihtsamaid digikeskkondi esitluste või oma loovtööde eksponeerimiseks.	Õppesisu • segatehnikad: erinevate tehnikate ja materjalide paindlik kasutamine; • materjalide tundmine (nii looduslikud, kui tehismaterjalid,); • maalimine kattevärvide ja akvarellidega, pinnaefektide loomine; • joonistamine grafiit-, värvi-, vilt- ja pastapliiatsitega, tööd kriidi- ja õlipastellidega; • erinevate digikeskkondade kasutamine, animatsioon, esitlus, film.
Mõisted: looduslikud materjalid, tehismaterjalid, kattevärvid, akvarellid, kriidipastell, õlipastell, pinnaeffekt, animatsioon, film	

Teema: Töökultuur**Õpitulemused:**

- suudab panustada ühistööde tegemisse;
- oskab suunavate küsimuste abil hinnata enda kunstipädevusi (suudab oskuste kohta reflekteerida enamat kui "ma ei oska joonistada");
- väärtustab kunstiloomingut, sh enda ja kaaslaste töid.

Õppesisu:

- koostöö tegemine ühise tulemuse nimel, üksteisega arvestamine, kompromisside saavutamine, samas ka erilise esiletoomine;
- kunstitegevuste kaudu oma võimete tundmaõppimine ja arendamine.

Mõisted: individuaalne omapära, kunstiteose lugu, kunstivahend, koloriit, kompositsioon, valgus

9. Tööõpetus

9.1. Õppetegevuse kavandamine ja korraldamine

Tööõpetus kui õppeaine hõlmab kolme valdkonda:

- tööõpetus (1.–4. klass),
- käsitöö ja kodundus (5.–9. klass),
- tehnoloogiaõpetus (5.–9. klass).

Neljandast klassis on tööõpetus integreeritud õppeaine, mis hõlmab käsitööd, kodundust ja tehnoloogiaõpetuse algtõdesid ning valmistab õpilasi ette edasiste õpperühmade valikuks. Alates 5. klassist moodustab kool õpilaste soovide ja huvide põhjal õpperühmad, kus õpilased saavad valida kas käsitöö ja kodunduse või tehnoloogiaõpetuse. Õpperühmadesse jaotumine ei sõltu soost. Vähemalt 10% õppeajast vahetavad õpilased õpperühmi nii, et osa õpilasi õpib tehnoloogiaõpetuse asemel käsitööd ja kodundust ning teine osa vastupidi. Õppeainete järjestus õppeaasta jooksul on kavandatud käsitöö ja kodunduse ning tehnoloogiaõpetuse õpetajate koostöös.

9.2. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli lõpuks õpilane:

- tunneb rõõmu ja rahulolu praktilise töö tegemisest ning selle tulemustest, väärtustab tööd ja töö tegijat;
- väärtustab ja hoiab rahvuskultuuri;
- tunnetab oma loomingulisi võimeid ja oskusi; kavandab ja teeb teoks oma ideed, hindab ja vajaduse korral korrigeerib valmistööd;
- oskab kasutada suulisi ja kirjalikke tööjuhendeid, teksti ja lihtsaid tööjooniseid
- tunneb ja kasutab säästlikult erinevaid materjale, tunneb töövahendeid ja materjalide töötlemisviise, järgib tööprotsessis ohutuid ja ergonoomilisi töövõtteid;
- hoiab puhtust ja korda ning täidab isikliku hügieeni nõudeid;
- teab tervisliku toitumise vajalikkust, lähtub toitu valides ja valmistades tervisliku toitumise põhimõtetest; käitub teadliku tarbijana;
- töötab üksi ja koos teistega, väärtustab tööks vajalikke isiksuseomadusi ning mõistab, miks on erinevad oskused ja hoiakud igapäevaelus ning tulevases tööelus olulised.

9.3. Tööõpetuse lõiming õppekava läbivate teemadega

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine – taotletakse õpilase kujunemist isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvast õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elu teadlike otsuste kaudu, sealhulgas tegema sobivaid haridus- ja tööalaseid valikuid.

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine on kaasatud lihtsustatud õppekavasse õppijale eluks vajalike oskuste ja teadmiste arendamiseks.

- Karjääri planeerimine - karjääri planeerimise osas juhendamine ja õppijale ülesannete püstitamine. Leida seoseid nende õpitud oskuste ja reaalelu vahel. Aidata õppijal mõista oma huvisid, tugevusi ja seada eesmärgi.
- Oskuste arendamine - tööõpetus keskendub praktiliste oskuste, nii tehniliste oskuste kui käsitööoskuste, õpetamisele ja õpioskuste arendamisele.
- Elukestev õpe – julgustada ja innustada õpingute jätkamist ka pärast kooli lõpetamist.
- Tööturg ja töömaailm – päriselus töömaailma toimimine ja töövõimaluste valik. Tööturul nõutavate oskuste kirjeldamine ja analüüs. Tehnoloogiliste suundumuste kajastamine.
- Karjääri nõustamine – õppija karjäärieesmärkide määratlemine ja juhiste pakkumine karjäärieesmärkide saavutamiseks.
- Praktiliste kogemuste rakendamine: Õppijale võimaluse andmine töökogemuse proovile panekuks reaaleluliste harjutusülesannete ja õpiprojektide kaudu.
- Koostöö ettevõtetega – Läbi õppekäikude õppijale konkreetse töövaldkonna töökogemusi ja teadmise pakkumine.

Keskkond ja jätkusuutlik areng – taotletakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes hoiab ja kaitseb keskkonda ning väärtustades jätkusuutlikkust.

- Materjalide taaskasutus ja säästlik kasutamine - tehnoloogiaõpetuse praktilistes töodes kasutatakse taaskasutatud materjale.
- Keskkonnasõbralikud tootmismeetodid – õppija valmistab tooteid keskkonnasõbralikul viisil, vähendades jäätmeid ja kasutades vähem ressursse.
- Jätkusuutlik eluviis - tööõpetus tutvustab õppilale keskkonnasõbralikke materjale ja tehnoloogiaid, energiatõhusaid seadmeid rohelisi tootmisprotsesse.
- Keskkonnateadlikkus – õppija harimine keskkonnateadlikkuse osas, keskkonnaprobleemide ja nende mõju selgitamine kliimamuutuste ja saastamise näitel.
- Looduslike ressursside hoidmine - looduslike ressursside väärtustamine ja nende kaitse tähtsuse mõistmine.
- Projektitööd - õppija valmistab keskkonnasõbralikke projekte taaskasutatud materjalidest.

- Jätkusuutlikud karjääri võimalused - tööõpetus aitab õppijal mõista jätkusuutliku arengu võimalusi, näiteks mahetootmise valdkonnas.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus – taotletakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähtsust.

Kodanikualgatus:

- Ühiskonnateadlikkus – läbi tehnika arengu kogeb õppija, kuidas tuvastada ja mõista ühiskondlike probleeme ja väljakutseid kohalikus elus ja maailmas.
- Kodanikuaktiivsus - õppijaid saab osaleda kodanikualgatustes ja konkreetsetele probleemidele või heategevusele keskenduvatele ühiskondlike projektides.

Ettevõtlikkus:

- Ettevõtliku mõtteviisi arendamine – tehnoloogiaõpetuses suunata õppija mõtleb ettevõtlikult ja nägema probleeme kui võimalusi ja otsima loovaid lahendusi.
- Praktiline kogemus - tööõpetuses kogeb õppija ettevõtluse külgi nagu tootearendus, tootmine ja müük.
- Rahatarkus - eelarvestamine ja aruandlus.

Kultuuriline identiteet – taotletakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust ning on kultuuriliselt salliv ja koostööaldis.

- Traditsioonilised käsitööoskused – õppija kogeb oma kultuuripärandiga seotud traditsioonilisi käsitööoskusi nagu rahvarõivaste valmistamine, käsitöötoodete valmistamine või toiduvalmistamise tehnikate õppimine.
- Pärimuslikud sümbolid ja motiivid - õppijad kasutavad oma töödes meie kultuuri sümboleid, mustreid ja motiive ja seeläbi peegeldub nende kultuurilist identiteet.
- Kultuuriline pärand ja ajalugu – õppija kasutab esemete valmistamisel traditsioonilisi käsitöötehnikaid. Puutub seeläbi kokku oma kultuuri käsitöö ajaloo ja pärandiga.
- Kultuuripärandi väärtustamine – õppija tunnetab läbi praktilise tööprotsessi austust töö vastu ja seeläbi arusaamist teiste kultuuride traditsiooniliste käsitööoskuste ja tavade väärtustest.
- Kultuuriline loovus – õppija kasutab traditsioonilisi tehnikaid uuenduslikul viisil. Teostab oma kultuurilist identiteeti ja loovust väljendavaid ideid.

Teabekeskkond ja meediakasutus – taotletakse õpilase kujunemist teadlikuks ja analüüsivaks inimeseks, kes tajub ja teadvustab ümbritsevat teabekeskkonda, suudab meediamaaailma sisu ja allikaid kriitiliselt analüüsida ja kasutada, tunnustab autorlust, oskab luua kvaliteetset meediasisu, arvestades oma eesmärgi ja ühiskonnas omaksvõetud suhtlemise norme, ning toimib turvaliselt ja vastutab oma käitumise eest end ümbritsevas teabekeskkonnas;

- Teabe otsimine ja hindamine – teabeotsing erinevatest allikatest, sealhulgas raamatutest, veebilehtedest ja ajakirjadest.
- Digitaalse kirjaoskuse arendamine – õppija kasutab arvuteid ja digitaalseid seadmeid teabe otsimiseks ja tekstiloomeks. Seejuures omandab õppija põhiteadmised veebilehtede sirvimisest ja otsingumootorite kasutamisest.
- Meediaanalüüs – erinevate meedialiikide, ajalehtede, ajakirjade, raadio ja televiisori allikate analüüs ja seeläbi kogemuse saamine meedia mõjust nende teadmistele ja arvamustele.
- Veebipõhine suhtlus ja turvalisus - kuidas kasutada sotsiaalmeediat ja e-posti vastutustundlikult ning kuidas kaitsta oma privaatsust võrgus.
- Teabe jagamine - erinevaid meediavahendeid, nagu blogid, videod või sotsiaalmeediat kasutades kogemuste ja teadmiste jagamine.

Tehnoloogia ja innovatsioon – taotletakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja nüüdisaegseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

- Põhitehnoloogilised oskused – õppijad kasutavad põhitehnoloogilisi seadmeid, näiteks arvuteid, nutitelefone ja tahvelarvuteid. See hõlmab nii klaviatuuri kasutamist, veebilehtede sirvimist kui failide salvestamise aluseid.
- Digitaalsed tööriistad – õppija kasutab dokumentatsiooni ja esitluste loomiseks digitaalseid tööriistu, näiteks tekstiredaktoreid ja esitlusprogramme.
- Internet ja veebipõhised ressursid – õppija rakendab teabe ja õppematerjalide omandamiseks veebis otsimise ja navigeerimise oskusi, veebipõhiste ressursside leidmist ja kasutamist.
- 3D-printimine ja modelleerimine õppija loob 3D-printimise ja modelleerimise abil lihtsaid objekte ja mudeleid.
- Innovatsioonioskused – õppija mõtleb uuenduslikult, leiab probleemidele loovaid lahendusi.

Tervis ja ohutus – taotletakse õpilase kujunemist vaimselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline järgima tervislikku eluviisi, käituma turvaliselt ning kaasa aitama tervist edendava turvalise keskkonna kujundamisele.

- Tööohutus – õppija järgib õigete tööriistade, seadmete ja isikukaitsevahendite kasutamist. Vältib õnnetusi ja vigastusi ning hoiab korras oma töökoha.
- Töökultuur – õppija tegutseb meie kultuuriruumi sobival viisil ja järgib kooli kodukorda.
- Esmaabi – õppija rakendab vajadusel esmaabi põhimõtteid, näiteks vigastuste ja äkiliste terviseprobleemide korral ja reageerib hädaolukorras.
- Töötervishoid – õppija lähtub õppeprotsessis ergonoomika ja töötervishoiu põhitõdedest.
- Kemikaalide ohutus - tööõpetuses kasutatavate kemikaale ja värvide ohutu käsitlemine ja säilitamine. Isikukaitsevahendite kasutamine.
- Tervislik eluviis - tervis ja ohutus hõlmavad sealhulgas toitumist, füüsilist aktiivsust ja vaimset heaolu. Õppija järgib tervislikku eluviisi ja teeb tervislikke valikuid.

Väärtused ja kõlblus – taotletakse õpilase kujunemist kõlbeliselt arenenud inimeseks, kes tunneb ühiskonnas üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

- Eetilised põhimõtted – õppija lähtub põhiväärtustest ja eetilistest põhimõtetest nagu ausus, vastutus, austus ja empaatia nii koolis kui ka igapäevaelus.

- Töökoha väärtused – õppija väärtused ja hoiakud avalduvad meeskonnatöö, koostöö, vastutuse ja kaasõppijaid arvestava ja toetava suhtumise läbi.
- Kõlblus – eetiliste otsuste langetamisel ja probleemide lahendamisel õppija valib sobivaimaid eetilisi lahendusi ja mõistab nende otsuste mõju.
- Eeskuju ja juhendamine – õppija järgib tunnis kogetud positiivseid praktikaid.
- Arutelud ja refleksioon – õppija reflekteerib oma tegevusi, õpib vigadest ja aruteludes esitleb ja kaitseb oma seisukohti.

9.4. Tööõpetuse lõiming teiste õppeainetega

Tööõpetuse lõiming teiste õppeainetega pakub õppijale võimalust rakendada teoorias omandatud teadmisi praktilises töös. Läbi õpisündmuse tunneb õppija erinevates ainetes omandatud teadmisi.

Eesti keel

- Oskus suhelda – eesti keele õppimine aitab õpilastel arendada erialast sõnavara. Õppeülesannete täitmine pakub õppijale reaalseid olukordi, kus õppijad kasutavad oskust suhelda.
- Kirjalik ja suuline dokumentatsioon: Tööõpetuses ülesannete käigus vajalike tegevuste kirjeldamine ja juhendite ja õppekirjanduse kasutamine arendavad õppija funktsionaalset kirjaoskust.
- Ohutusjuhendid - tööõpetuses rakendust leidvate tööohutuslaseid juhendeid peab õppija teadma ja tundma. Eesti keel võimaldab õppijal neid juhendeid mõista.
- Õpjuhuhiste mõistmine ja tööprotsessi kirjeldus : tööõpetus ei saa ilma erinevate tööprotseduuride ja -juhiste mõistmist. Eesti keel on vajalik nende juhiste lugemiseks ja mõistmiseks, mis on seotud konkreetsete tööetappidega või masinate kasutamisega.
- Projektitööd – tööõpetuses teostatavates õpiprojektide keelekasutus nii ettevalmistavas faasis kui tööde vormistamisel.
- Õpilastööde esitlused – kirjaliku osa vormistamine ja suulised ettekanded.

Võõrkeel

- Infootsing – õppija kasutab võõrkeelseid keskkondi infootsingul. Keelekasutus võimaldab õppijal leida uusi tehnoloogilisi lahendusi ja tooteid ja seeläbi rakendust praktilistele oskustele.
- Rahvusvaheline koostöö - tööõpetuses võivad õppijad osaleda rahvusvahelistes projektides. Suhelda kaaslastega võõrkeeles ja esitleda töötulemusi.
- Kultuuriline mitmekesisus - võõrkeele õppimine aitab õpilastel paremini mõista kultuuridevahelist sidusust. Keeleõppes puutuvad õppijad näiteks läbi pildimaterjali

kokku erinevates kultuurides toimiva tootearendusega, arhitektuursete ja tehniliste lahendustega.

- Rahvusvahelised standardid - tööõpetus järgib rahvusvahelisi standardeid ja regulatsioone ja võõrkeele oskus leiab rakendust nende standardite ja regulatsioonide tõlgendamisel.

Matemaatika

- Mõõtmine ja märkimine - tööõpetuses on mõõtmine kesksel kohal.
- Geomeetria – tööõpetuse kasutavad õppijad lihtsamaid geomeetria mõisteid ja valemeid. Õppija tunnetab ruumilisi suhteid, eseme kavandamisel koostab mõõtarve kasutades eskiise, lihtsamaid jooniseid ja piltkujutisi.
- Materjaliarvutus – nii esemete kavandamisel kui toitude retseptides järgib õppija etteantud suurusi ja koguseid. Materjaliarvutus on oluline lihtsamate kuluarvestuste teostamisel.
- Mustrid – õppija kasutab matemaatilisi mõisteid esemete disainimisel.
- Arvutamine - õppijad järgivad ja kohandavad esemete valmistamisprotsessis mõõte. Õppija kasutab matemaatilist mõtlemist tööõpetuslike probleemide lahendamisel. Tööõpetuses on vajalik pikkuste, pindalade, mahtude ja raskuste mõõtmine ning erinevate mõõtühikute kasutamine.

Loodusõpetus

- Loodusplastika - materjaliõpetus ja loodusest vahendite kasutamine. Loodusõpetus keskendub looduses esinevatele materjalidele ja loodusressurssidele, nende omaduste mõistmisele ja kasutamisele. Tööõpetus hõlmab loodusest pärit materjalide kasutamist esemete valmistamisel.
- Keskkonnasääst - loodusõpetuse sisus on keskkonnamõjudest tulenevat vajadus kasutada säästvalt materjale. Tööõpetuses on kesksel kohal materjalide taaskasutus, keskkonnahoid ja keskkonnahoidlike materjalide kasutamine.
- Praktilised oskused – õppija rakendab materjalide käsitlemise ja töötlemisega seotud oskusi. Loodusõpetus annab aluse mõista looduslike materjalide omadusi ja nende käsitlemise põhimõtteid, tööõpetuses rakendab õppija õpitut praktikas.
- Multimateriaalsus – õppija kasutab ühes töös erinevaid materjale. See on vajalik nii loovuse arendamisel kui õpilastööle laiemal funktsiooni võimaldamisel. Loodusõpetus on seotud nende materjalide päritoluga, tööõpetus mil viisil neid materjale kasutatakse.
- Tööohutus - Loodusõpetus käsitleb ohutuse aspekte seoses looduslike materjalide kasutamisega.

Ajalugu

- Ajaloo mõjutused - tööõpetuse oskused ja tehnikad on arenenud ajaloo käigus. Õppijad võrdlevad nüüdisaegseid tehnikaid ja minevikus kasutatud tööriistu ja hindavad tehnoloogia arengut.

- Kultuuriline kontekst – töötamine meie kultuuriruumis läbi ajaloo. Tööõpetuse kaudu saavad õpilased õppida erinevate kultuuride traditsioonilisi käsitööoskusi ja tehnikaid.
- Näidete kasutamine – ajaloolisi ehitisi ja tehnoloogilisi lahendusi kopeeritakse toodete kaudu. Neid tooteid kasutatakse tööõpetuse ülesannete osana, näiteks mudeliõpetuses.
- Teadmised - erinevate tööstusharudes ja kutsealadel. Kasutusel olnud materjalidega, tööriistade ja tehnikatega puutuvad õpilased kokku ajalootunnis. Näiteks põllumajanduslik tootmine ja põllusaaduste kasutamine võib esmapilgul tunduda tööõpetusest kauge teemana aga ometigi on otseses seoses nii materjaliõpetuse kui kodunduse ja käsitööga.
- Ajaloolised muutused – postindustriaalse ühiskonna tekkimine. Tööstusrevolutsiooni mõju käsitööle, kodundusele ja tööõpetusele.

Inimeseõpetus

- Isikliku omadused - inimeseõpetus õpetab isikliku arengu ja elu oskuste õpetamisele, mis on kasulikud nii igapäevaelus kui töömaailmas. Tööõpetuse tundides saab õppija neid oskusi töömaailmas rakendada läbi enesekontrolli, enesejuhtivuse, suhtlusoskuse, enesehinnangu, emotsionaalse intelligentsusi ja konfliktide lahendamise.
- Eesmärkide seadmine ja karjääri planeerimine - inimeseõpetus aitab õppijal tööõpetuse tundides tunnetada oma huvi, eesmärke ja õpetada neile, kuidas olla sõber ja kaaslane. Tööõpetus pakub isikuomadustega ja kutsealadega seotud praktilist kogemust.
- Enesejuhtimine – inimeseõpetus õpetab ajaplaneerimist, eesmärkide seadmist ja enesedistsipliini arendamist. Neid oskusi rakendatakse praktikas tööõpetuses.
- Elukutseõpe – läbi esemelise õpikäsitle keskendub tööõpetus erinevate käsitöö- ja kutsealadega seotud praktiliste oskuste õpetamisele. Õpilased õpivad konkreetsete töömaailma ülesannete täitmiseks vajalike materjalide, tehnikate ja tööriistade kasutamist.
- Ettevõtlus ja majandus - inimeseõpetus hõlmab majandusalaseid teadmisi seeläbi töömaailmas toimimiseks vajalikku ettevõtlikkust.
- Sotsiaalsete oskuste arendamine – inimeseõpetuse osa on sotsiaalsete oskuste, koostöö ja suhtlemise, õpetamine. Need oskused on abiks tööõpetuse õppeülesannete täitmisel.

Muusika

- Loominguline väljendus - mõlemad ained julgustavad loomingulist mõtlemist ja pakuvad õppijale võimalust loovalt väljenduda.
- Käeline osavus - on vajalik mõlemas aines. Nii tööriistade kasutus kui muusikariistadel mängimine nõuab käte ja sõrmede koordinatsiooni, täpsust ja osavust.

- Kujundamine ja esteetika – on vajalik mõlemas aines. Kui muusika võib olla seotud helide ja meloodiate kujundamisega siis tööõpetuses keskendutakse visuaalsele esteetikale näiteks laua katmisel, roogade esitlemisel või esemete valmistamisel.
- Akustika ja helid - muusika ja tööõpetus võivad puudutada akustikat ja helitehnoloogiat. Mõlema aine tundides puutuvad õppijad kokku heli omaduste ja levikuga ruumis, on vajadus arvestada nii heliisolatsiooni kui müra kui keskkonna ohuteguriga.
- Materjaliõpetus - nii muusikas kui ka tööõpetuses tuleb mõista ja tunda erinevaid materjale. Muusikariistade valmistamiseks kasutatud materjalidega puutuvad õppijad kokku tööõpetuses.
- Muusikainstrumentide valmistamine – tööõpetuse tunnis valmistatud keel ja löökpille saab kasutada muusika tundides – jauram, kraapspill, kastanjetid, triangel.

Kunstiõpetus

- Loominguline väljendus - mõlemad ained eeldavad õpilastelt individuaalset eneseväljendust. Julgustavad õpilasi loovalt väljenduma. Kunstiõpetuses luuakse kunstiteoseid, samal ajal kui tööõpetuses valmistatakse erinevaid esemeid.
- Käeline osavus - nii kunstiõpetuses kui tööõpetuses õpitakse läbi esemelise õpikäsitluse. Õppeülesannete täitmine vajab käelisi oskusi ja õppeprotsess eeldab käelise koordineerimise arendamist. Kunstiõpetuses ja tööõpetuses on kohati kasutusel samad tööriistad.
- Disainin - mõlemas aines uuritakse värvi, kuju, proportsiooni visuaalseid elemente. Tööõpetuses kavandatakse ja disainitakse samuti erinevaid esemeid.
- Materjaliõpetus - mõlemad ained eeldavad erinevate materjalide ja nende omaduste tundmist. Kunstiõpetuses võidakse kasutada samu materjale mida tööõpetuseski.
- Tehnoloogilised protsessid - nii kunstiõpetus kui ka tööõpetus võivad kasutada materjalide ettevalmistamisel ja töötlemisel tehnoloogid. Lisaks termilistele protsessidele leiavad kunstiõpetuses kasutamist tööõpetusega samad digivahendid ja programmid.
- Projektitöö - õppijad kavandavad mõlemas aines töid või kunstiteoseid alates idee väljatöötamisest kuni lõpptooteni.

Kehaline kasvatus

- Füüsilise tervise ja ohutuse – mõlemate ainete fookuses on füüsiline tervis ja ohutus kasvõi läbi erirituse. Kui kehaline kasvatus õpetab õpilastele liikumisega seotud tervislikke eluviise ja füüsilise aktiivsuse eeliseid, siis tööõpetus hõlmab samuti õigeid töövõtteid, õiget kehahoidu, ohutusnõudeid ja turvalise töökeskkonna loomisega seotud praktilisi oskusi.
- Käelisi oskusi arendatakse ka kehalises kasvatuses. Kehaline kasvatus keskendub sageli liikumisoskustele, nagu tasakaal, koordineerimine ja jõud, samas kui tööõpetuse kasutatavad töövõtted eeldavad töövahendite kasutamisel sama.
- Koostöö ja õppimine rühmas - tööõpetuse sisuks on meeskonnatöö oskusi nõudvad projektitööd. Kehaline kasvatus hõlmab meeskonnaspordialasid. Nii kehaline kasvatus kui ka tööõpetus arendavad koostööd ja meeskonnatöö oskusi.
- Tervislik eluviis ja kehaline aktiivsus: Kui tervisliku eluviisi edendamiseks ja kehalise aktiivsusega seotud. Kehaline kasvatus annab õppijale aluse mõista füüsilise aktiivsuse olulisust, heaolu ja tervise osa, siis tööõpetus õpetab aktiivsete eluviiside toimimiseks vajalikke praktilisi oskusi. Tööõpetuse tunnis valmistatud spordivahendeid saab kasutada kehalise kasvatuses tunnis.
- Materjaliõpetus – spordivahendite valmistamiseks kasutatud materjalidega töötlemisega puutuvad õpilased kokku tööõpetuse tundides.
- Mõisted – mõlemas aines on kasutusel ühised mõisted ja väljendid.

9.5. Õppetegevuse kirjeldus arenguperioodide kaupa

Õppetegevus 1.–2. klassis

1.–2. klassi õpilaste juhtivaks meeleks on tajus. Tööõpetuse tundides keskendutakse kõikide meeltega objektide ja kujutiste tajumisele ning õpitakse eristama värvusi ja erinevaid materjale. Käeliste tegevuste käigus arendatakse lapse tähelepanu, nägemis-, kompimis- ja ruumitaju ning mootorikat. Kujundatakse vaatlemis-, võrdlemis-, järjestamis- ja rühmitamisoskusi. Õpilaste mootorika arengut toetavad rebimise, lõikamise, liimimise, voolimise ja voltimise baasoskused, mida nad omandavad vastavalt oma võimetele. Töö käigus õpitakse kuulama ja täitma suulisi lühikorraldusi ning vastama küsimustele, aktiveerides seeläbi õpilaste kõnetegevust ja arendades suulist väljendusoskust. Ülesandeid täidetakse peamiselt koostegEVuses eeskuju või näidise järgi, samuti suulise korralduse järgi vastavalt omandatud oskustele. Õppetegevuse käigus kujundatakse korraharjumusi ja tööoskusi. Õpetaja juhendamisel õpitakse tundma ja valima sobivaid töövahendeid (sh digivahendeid) ning töövõtteid, järgides õpitud ohutusreegleid. Õpilasi suunatakse märkama ja väärtustama ilu enda ümber.

Õppetegevus 3.–5. klassis

3.–5. klassi õpetuses jätkub õpetaja osalus õpilaste tegevuses ning õpiülesandeid sooritatakse suulise juhendamise, eeskuju ja näidise järgi. Tähelepanu pööratakse lihtsate kirjalike töökorralduste mõistmisele ning nende täitmisele. Õpetaja suunamisel rakendab õpilane omandatud õpioskusi, vajades seejuures pidevat meeldetuletamist ning kordamist. Uued oskused kujundatakse ühistegEVuses õpetaja juhendamisel. Järjepideva õpetuse tulemusena õpitakse oma tegevust kavandama ja kontrollima, omandatud õpioskusi iseseisvalt rakendama. Õpitakse kirjeldama oma tööprotsessi, väärtustama oma ja kaaslaste töid ning erinevaid lahendusi. Õpetaja juhendamisel omandavad õpilased esmased digivahendite kasutamise oskused ning õpivad kasutama lihtsamaid robotikavahendeid.

Õppetegevus 6.–7. klassis

6.–7. klassi õpilastele õpetatakse meelde jätma lihtsamaid töövõtteid ja nende kasutamise järjekorda ning nad õpivad tööprotsessi kavandama. Arendatakse töö planeerimise ja tulemuste hindamise oskusi, suunates õpilasi kirjeldama küsimuste abil, milline võiks olla planeeritava töö tulemus. Samuti harjutatakse töö planeerimisel kirjalikke tööjuhendeid kasutama. Tööde valmimisel juhendatakse õpilasi oma tööd kommenteerima, sellele hinnangut andma ning seda võrdlema näidisvalmistööga. Oluline on nii enda kui ka teiste töö väärtustamine ning suutlikkus teha kaaslastega koostööd ja vajadusel abi küsida raskuste ilmnemisel. Õppetegevuses kasutatakse erinevaid digivahendeid ja digikeskkondi, võttes arvesse autoriõigusi.

Õppetegevus 8.–9. klassis

Järkjärguliselt arendatakse oskust töötada nii iseseisvalt kui ka rühmas, rakendades varasemalt omandatud teadmisi ja oskusi ning valides ning kasutades sobivaid töövahendeid ja -meetodeid. Õpilane arendab võimet planeerida, luua, viimistleda ja hinnata oma töö tulemusi. See protsess hõlmab oskust valida juhendmaterjali vastavalt omandatud oskustele, olgu selleks kirjalikud juhendid, skeemid, joonised või käsiraamatud. Õpetaja juhendamisel õpib õpilane kasutama keerukamaid digitaalseid seadmeid nagu 3D-printerid, CNC-pink, tikkimismasinad, lasergraveerijad ja teised ning omandab teadmised turvalisest käitumisest nii digitaalsetes kui ka füüsilistes keskkondades. Tööõpetuse kaudu valmistub nooruk iseseisvaks ja võimetekohaseks tööks ning/või jätkuõppeks. Õpilasele tutvustatakse erinevaid erialasid, mis on seotud ainevaldkonnaga, ning õpetatakse ette kujutama nende erialade rakendusvõimalusi kodukoha tööturul.

9.6. Õpitulemused kooliastmete ja klasside kaupa

Õpitulemused I kooliastmes

- tunneb rõõmu käelisest tegevusest ja õppeprotsessis osalemisest;
- tunneb ära ja nimetab kasutatud materjale, nimetab õpetaja abil materjalide omadusi;
- teeb vahet enda ja teiste asjadel, oskab jagada ühiskasutuses olevaid töövahendeid;
- valib õpetaja juhendamisel töö teostamiseks sobivad materjalid, töövahendid ja töötlemisviisid; kasutab õpetaja juhendamisel materjale keskkonnasõbralikult ja säästlikult, järgib esmaseid ohutusnõudeid;
- viib alustatud töö iseseisvalt lõpule;
- kirjeldab, esitleb ja hindab õpetaja suunamisel oma soove ja ideid, julgeb oma tööd teostades välja pakkuda erinevaid võimalusi ning valib koostöös õpetajaga välja tööks sobivaima variandi, kasutab vajaduse korral jõukohaseid digivahendeid;
- täidab kokkulepitud reegleid, arvestab ühiselt töötades kaaslastega;
- hoiab õpetaja juhendamisel korras töökoha ja oskab enda järelt koristada.
- teab isikliku hügieeni vajalikkust ning järgib õppetegevuses hügieenireegleid.

	Õpitulemused 1.-4. klass			
	1.klass	2.klass	3.klass	4. klass
MATERJALID JA NENDE TÖÖTLEMINE	tunneb ära kasutatavaid materjale (paber, plastiliin, savi, looduslik materjal jne);	tunneb ära ja nimetab kasutatavaid materjale (paber, kartong, plastiliin, savi, riie, lõng, looduslik materjal jms);	eristab erinevaid looduslikke ja tehismaterjale, nimetab ja võrdleb õpetaja abiga materjalide omadusi (õhuke, paks, jäme, peenike, pehme, kõva, painduv, tugev jt)	kasutab mõõtmisel joonlauda ja mõõdulinti, märgib õpetaja juhendamisel joonlaua abil punkte ja tõmbab jooni erinevatele pindadele/materjalidele;
	kasutab õpetaja juhendamisel õigesti ja ohutult lihtsamaid töövahendeid;	joonistab šablooni abil kujundeid, lõikab neid välja, liimib ja täiendab neid õpetaja juhendamisel;	valib õpetaja juhendamisel erinevaid töötlemisviise (rebimine, lõikamine, voltimine, viltimine, voolimine jms) ning kasutab töövahendeid õigesti;	otsib ja valib ühistegevuses ideid tööde valmistamiseks, märkab esemetel rahvuslikke elemente;
TÖÖPROTSESS	joonistab šablooni abil lihtsamaid kujundeid;	kasutab joonlauda sirgjoone tõmbamiseks;	töötab õpetaja suulise juhendamise järgi, vaatleb ja kirjeldab õpetaja abiga töövõtet tutvustavat videot või pilti; viib alustatud töö iseseisvalt lõpule;	töötab õpetaja suulise juhendamise järgi, mõistab ja täidab õpetaja juhendamisel ka lihtsaid kirjalikke tööjuhendeid;
	rebib sirgjooneliselt;	teeb voltimise teel lihtsamaid esemeid; voldib ruudu diagonaalselt pooleks;	kasutab materjale õpetaja juhendamisel säästlikult;	meisterdab erinevatest materjalidest, valib õpetaja juhendamisel materjalide käsitlemiseks sobivaid töövahendeid, käsitseb tuttavaid töövahendeid õigesti ning ohutult;

	lõikab silma järgi ning kontuuri (sirgjoon) mööda paberitükke ja ribasid;	kasutab õpitud voolimisevõtteid (veeretamine, rullimine, lamendamine, venitamine, pigistamine jms);	kasutab joonlauda: mõõdab paberil pikkusi täissentimeetrites, tõmbab sirgjooni läbi ühe ja kahe punkti;	paneб niidi nõelasilmast läbi; teeb käsitsi lihtõmblust (traageldab); õmbleb riidele kahe auguga nõöbi;
	voldib paberilehe pooleks ja/või neljaks;	oskab sõrmedega heegeldada jämedat ketti;	valmistab juhendamisel voltimise teel lihtsamaid kujundeid;	heegeldab erineva jämedusega materjalist ketti; heegeldab alg- ja ahelsilmust;
	voolib rullimise, veeretamise ja lamendamise teel lihtsamaid kujundeid ja esemeid;	hoolitseb õpetaja suunamisel oma töökoha ja õppevahendite korrasoleku ning isikliku hügieeni eest.	lõikab kääridega mitmesuguseid kujundeid erinevast materjalist: paberist, õhemast kartongist, vildist, fliisist, riidest;	
TEHNOLOOGIA IGAPÄEVAELUS	hoolitseb koostegevuses õpetajaga oma töökoha ja -vahendite korrasoleku ning isikliku hügieeni eest.		paneб niidi, heegelniidi, lõnga sukanõela silmast läbi;	teab olulisemaid tähtpäevi, kaunistab juhendamisel tähtpäevadeks ruumi;
			tikib eelpistet;	kasutab materjale säästlikult, leiab õpetaja juhendamisel võimalusi materjalide korduskasutamiseks;
			heegeldab jämeda heegelnõelaga ketti;	valmistab juhendamisel lihtsamaid toite (nt võileivad, küpsisetort),

				koostades eelnevalt ühistegevuses vajalike toiduainete ostunimekirja;
			torkab õpetaja juhendamisel naaskliga auke;	valib valmistatud toidu serveerimiseks sobivad lauanõud, katab ja koristab lauda;
			valmistab juhendamisel tähtpäevalisi ruumi- ja lauakaunistusi, korrastab ja kaunistab ühistegevuses oma klassiruumi;	kirjeldab ja analüüsib oma tööd õpetaja juhendamisel, sh kirjaliku kava järgi (võrdleb oma tööd näidisega; hindab tulemuse kasutamist ja esteetilisust).
			katab ja koristab õpetaja juhendamisel lauda.	

Käsitöö ja kodundus

Õpitulemused II kooliastmes

- kavandab ja valmistab juhendamisel lihtsamaid esemeid, kasutades õpitud töövõtteid ja töövahendeid ning järgides ohutusnõudeid;
- tunneb ja oskab kasutada õpitud materjale;
- teab tervisliku toitumise aluseid ja oskab koostada juhendamisel oma päevamenüüd;
- teab Eesti riigi jaoks olulisi tähtpäevi ning oskab õpetaja suunamisel katta lauda ning serveerida lihtsamaid toite, lähtudes vastavast sündmusest;
- oskab kasutada enamlevinud puhastusvahendeid vastavalt pakendil olevale juhisele;
- oskab juhendamisel hooldada ja viimistleda erinevast materjalist tooteid;
- oskab juhendamisel kasutada lihtsamaid seadmeid;
- teab ja järgib hügieeni, korra ja puhtuse nõudeid;
- oskab õpetaja juhendamisel eesmärgipäraselt kasutada lihtsamaid digivahendeid

ÕPITULEMUSED II KOOLIASTE			
KÄSITÖÖ		KODUNDUS	
5. klass	6. klass	5. klass	6. klass
• tikib üherealisi pisteid (eel-, tikk-, vars-, järel- ja/või ahelpistet);	• kavandab juhendamisel ja valmistab lihtsamaid esemeid; • valib tikkimiseks sobivaid materjale ja töövahendeid; • tikib kaherealisi pisteid (sämp-, põlvik-, aed- ja/või ristpistet);	• koristab klassiruumi, valib sobivad koristustarbed;	• korrastab töökoha
• heegeldab alg-, ahel- ja kinnissilmuseid; • heegeldab edasi-tagasi ridadena; • heegeldab erineva jämedusega materjalist ketti; heegeldab alg- ja ahelsilmust;	• heegeldab ringselt; • tunneb heegeldamise õpitud tingmärke;	• oskab käsitsi nõusid pesta;	• oskab nõusid pesta käsitsi ja nõudepesumasinaga;
• oskab õpetaja abiga valida omavahel sobivaid töövahendeid (heegelnõel, sukanõel, vardad ja lõng);	• oskab õpetaja abiga valida omavahel sobivaid töövahendeid (heegelnõel, sukanõel, vardad ja lõng);	• korrastab töökoha ja töövahendid, jälgib hügieeninõudeid toidu valmistamisel;	• jälgib hügieenireegleid ja sorteerib prügi;
• oskab moodustada algsilmust ning luua varrastele silmuseid.	• koob parem- ja pahempidiseid silmuseid;	• valmistab juhendamisel lihtsamaid toite;	• rakendab juhendamisel tervisliku toitumise

Koob parempidiseid silmuseid edasi-tagasi ridadena;	tunneb kudumise õpitud tingmärke; • koob ringselt;		põhitõdesid toidu valmistamisel;
• traageldab väljalõigatud detaile;	• õmbleb õmblusmasinaga lihtõmblust;	• loeb õpetaja koostatud kohandatud retsepti;	• loeb retsepti, kasutab õpetaja juhendamisel ohutult õigeid töövõtteid toiduainete töötlemisel;
• õmbleb riidele kannaga ja/või kannata nõöpi;		• tunneb retseptis sisalduvaid ühikuid (teelusikatais, supilusikatäis, klaas, gramm) ja nende lühendeid;	• tunneb retseptis sisalduvaid mõõt- ja mahuühikuid ja nende lühendeid;
• kasutab triikrauda õpetaja juhendamisel;		• oskab kasutada juhendamisel elektroonilist köögikaalu;	• oskab kasutada elektroonilist köögikaalu
• oskab sooritada lihtsamaid (üksikuid) töövõtteid videojuhendite järgi.		• katab laua vastavalt menüüle ja täidab elementaarseid lauakombeid;	• oskab serveerida lihtsamaid toite ja täidab elementaarseid lauakombeid.

Käsitöö õpitulemused III kooliastmes

- väärtustab isetegemist ja tervislikku eluviisi;
- kasutab ja kombineerib traditsioonilisi ning nüüdisaegseid materjale, tööriistu ja tehnoloogilisi vahendeid turvaliselt ning otstarbekalt;
- valmistab lihtsamaid esemeid, kasutades erinevaid tehnikaid ja materjale;
- kasutab ainealast teabekirjandust ja vastavaid veebilehti;
- loeb ja mõistab etiketil, skeemil, juhendil, retseptil jne olevat teavet ja juhindub sellest; mõistab tingimärke ning oskab vajaduse korral leida veebist vajaminevat infot;
- oskab juhendamisel taaskasutada erinevaid materjale;
- jälgib tervisekaitse- ja tööohutusnõudeid.

	ÕPITULEMUSED III KOOLIASTE		
	7.klass	8.klass	9.klass
MATERJALID TÖÖVAHENDID	• kavandab ja valmistab lihtsaid esemeid; • töötab suulise juhendamise järgi; • tunneb ära tehiskiududest tekstiilmaterjalid; • valib juhendamisel eseme valmistamiseks sobivad materjalid ja töövahendid;	• kavandab käsitööeset • valib eseme valmistamiseks õpetaja juhendamisel sobivad materjalid ja töövahendid; • tunneb erinevaid kangaid ja oskab neid eristada;	• valib ja kombineerib juhendamisel tööks sobilikke materjale ja õpitud tehnoloogiaid; • oskab juhendamisel taaskasutada erinevaid materjale;
TÖÖPROTSESS	• tikib kaherealist pistet (ristpistet mustri järgi);	• kasutab juhendamisel töövahendeid, viimistlus- ja/või kaunistusvõtteid eesmärgipäraselt; • kannab juhendamisel mustri kangale; • kasutab erinevaid tikkimispisteid arhailise tikandi tikkimisel;	• oskab leida võimalusi pilutikandi kasutamiseks;
	• loeb juhendamisel lihtsamaid heegelskeeme ja koekirju, • vajaduse korral otsib neid veebist; • heegeldab lihtsamat ääre- ja/või vahepitsi;	• heegeldab lihtsama skeemi või digitaalse juhendi järgi;	• heegeldab skeemide ja tööjuhendite järgi;

	koob kahe eri värvi lõngaga;	- oskab kududa tingmärkide järgi erinevaid koekirju (palmikut, maleruut jm); - teab ja tunneb tingmärke; - koob juhendamisel koekirja;	- koob lihtsaid koekirju ja esemeid koekirjaskeemide ja juhendite järgi; - oskab vajaduse korral leida veebist tingmärkide tähendusi;
	käsitseb õmblusmasinat, õmbleb kahekordset palistust ja/või kahekordset õmblust;	- kasutab õmblusmasinat, võimaluse korral tikkimismasinat; - leiab ja kopeerib juhendamisel lõikelehtelt lihtsamaid lõikeid; - viimistleb juhendamisel erinevates tehnikates töid;	- määrab oma riiete suurusnumbri ja kehatüübi sobiva tegumoe leidmiseks; - loeb ja mõistab valmisriiete etikette, arvestab neil esitatavat teavet; - õmbleb iseseisvalt lihtsamaid esemeid või teostab töid õpetaja valikul mõnes teises käsitöötehnikas;
RAKENDUMINE IGAPÄEVAELUS	- planeerib oma töö ajakava; - oskab analüüsida oma töö tulemust ja aja planeerimist;	- viimistleb juhendamisel erinevates tehnikates töid. - Leiab võimalusi taaskasutada tekstiilmaterjale; - oskab viimistleda oma töid; - tunneb rõivaste hooldusmärke;	- oskab hooldada erinevast materjalist riideid; - kasutab ainealast teabekirjandust ja vastavaid veebilehti; - oskab selgitada ringmajanduse positiivset mõju keskkonnale; - loeb ja mõistab valmisriiete etikette; - oskab iseseisvalt leida lahendusi, kuidas oma rõivaid isikupäraseks muuta;

Tehnoloogiaõpetus

Õpitulemused II kooliastmes

- kavandab ja valmistab juhendamisel lihtsamaid esemeid, kasutades õpitud töövõtteid ja töövahendeid ning järgides ohutusnõudeid;
- tunneb ära ja oskab kasutada õpitud materjale;
- oskab juhendamisel puhastada, hooldada ja viimistleda erinevast materjalist tooteid;
- oskab juhendamisel kasutada lihtsamaid seadmeid;
- teab ja järgib hügieeni, korra ja puhtuse nõudeid;
- oskab eesmärgipäraselt kasutada lihtsamaid digivahendeid õpetaja juhendamisel.

	ÕPITULEMUSED II KOOLIASTE	
	5.klass	6.klass
MATERJALID JA NENDE TÖÖTLEMINE	kasutab joonlauda esemete mõõtmisel;	oskab kasutada erinevaid mõõte- ja märkimisvahendeid;
	märgib juhendamisel toorikule punkte, sirgjooni, ristjooni, šablooni abil ringjooni ja kaari;	märgib ja töötleb baaspindu, rist- ja keeltappi;
	ühendab detaile (nt liim-, kruvi- ja naelliite, mähkimise või jootmise abil)	ühendab detaile (nt liim-, kruvi- ja tappliitega, jootmise või neetimisega);
TÖÖPROTSESS	kasutab ohutult õigeid töövõtteid;	kasutab ohutult õigeid töövõtteid;
	saeb õpetaja juhendamisel kõverjoonelisi kujundeid;	hõõveldab antud mõõtmetega nelikantliistu, silindrit ja koonust;
	jätkab puitliistust etteantud pikkusega detaile;	puurib avasid akutrelliga ja puurpingil;
	viimistleb pinda viili ja lihvpaberiga;	viimistleb valmistatud esemeid: toonib (peitsib), pahteldab ja värvib;
TEHNOLOOGIA IGAPÄEVAELUS		oskab töötada lihtsama videojuhendi järgi, pildistab oma tööetappe ja/või valmis tööd;
	järgib tervisekaitse- ja tööohutusnõudeid.	järgib tervisekaitse- ja tööohutusnõudeid.

Õpitulemused III kooliastmes

- väärtustab isetegemist; planeerib oma tegevust ja kontrollib selle tulemust;
- kasutab ja kombineerib traditsioonilisi ning nüüdisaegseid materjale, tööriistu ja tehnoloogilisi vahendeid turvaliselt ning otstarbekalt;
- loeb tööjoonist õpitud teadmiste-oskuste ulatuses; valmistab lihtsamaid esemeid, kasutades erinevaid tehnikaid ja materjale (sh taaskasutus) õpetaja juhendamisel;
- kasutab ainealast teabekirjandust ja vastavaid veebilehti;
- loeb ja mõistab etiketil, skeemil, juhendil jne olevat teavet ja juhindub sellest; mõistab tingimärke ning oskab vajaduse korral leida veebist vajaminevat infot;
- oskab juhendamisel taaskasutada erinevaid materjale;
- jälgib tervisekaitse- ja tööohutusnõudeid.

	ÕPITULEMUSED III KOOLIASTE		
	7. klass	8. klass	9. klass
MATERJALID JA NENDE TÖÖTLEMINE	jätkab puittoorikust detaile ette antud juhiste järgi	loeb jooniselt detaili mõõtmeid ja teeb lihtsaid jooniseid;	planeerib iseseisvalt või rühmas tervikliku tööprotsessi ning hindab töö korrektsust ja esteetilisust;
	märgib toorikule kõverjoonelise kontuuriga detaile;	saeb ja hõõveldab lihtsaid detaile puidutöötluspinkidel;	loeb tööjoonist õpitud teadmiste/oskuste ulatuses;
	mõõdab juhendamisel detaili läbimõõtu nihikuga;	valmistab ja kasutab juhendamisel lihtsa seotise;	mõõdab joonlaua, nihiku ja mõõdulindi abil eseme joonmõõtmel ja vajaduse korral tähendab neid lihtsa eskiisi kujul üles;
	oskab ühendada detaile vähemalt kahel erineval moel;	valmistab lihtsamaid esemeid (kasutades õpitud seotisi);	kasutab materjale, töövahendeid ja nüüdisaegseid seadmeid eesmärgipäraselt, vajaduse korral õpetaja abiga;

	märgib ja töötleb juhendamisel lihtsamat seotist;		viimistleb esemeid toonimise, värvimisega;
TÖÖPROTSESS	puurib avasid puurpingis või käsipuuriga;	- mõistab treimise mõistet; - juhendamisel ja abistamisel treib lihtsa detaili (silinder ja astmeline)	suudab valmistada jõukohaseid liiteid;
	saeb kõverjoonelisi kontuure käsi- või elektrilisekäsisaega (vajaduse korral abiga);		mõistab tööprotsessis erinevate masinate kasutusalasid;
	koostab lihtsama tööjuhendi ja/või fotoseeria oma tööprotsessist;	koostab lihtsama tööjuhendi ja/või videojuhendi oma tööprotsessist;	kirjeldab ja analüüsib oma töö valmimist etappide kaupa ning esitleb lõpptulemust, vajaduse korral õpetaja abiga;
TEHNOLOOGIA IGAPÄEVAELUS	töötab elektriliste masinatega ohutult, oskab ohte vältida.	järgib tervisekaitse- ja tööohutusnõudeid.	järgib tervisekaitse- ja tööohutusnõudeid.

10. Kehaline kasvatus

10.1. Õppeaine kirjeldus

Kehalise kasvatus õpetamisel püütakse üldist eesmärki saavutada, milleks on innustada õpilasi igapäevaselt aktiivselt liikuma, arendada nende motivatsiooni, teadmisi, oskusi ja harjumusi liikumisharrastuste ning positiivse suhtumise kujundamise suunas. Lisaks spordialade ja liikumisviiside mitmekesisusele keskendutakse ka tantsulise liikumise õpetamisele, edendades seeläbi mitte ainult teadmisi Eesti tantsukultuurist ja -traditsioonidest, vaid ka nende väärtustamist. Lihtsustatud õppes keskendutakse konkreetsemalt õpilaste psühhomotoorika ja sensoorsete protsesside arendamisele ning rehabilitatsioonile. Füüsilise tegevusega seotud ülesannete täitmisel stimuleeritakse ka õpilaste vaimset aktiivsust, sealhulgas harjutuste eesmärkide mõistmist, korralduste järgimist ning isiklike tegevuste analüüsimist. Eriti rõhutatakse sotsiaalsete oskuste arendamist, et valmistada õpilasi ette iseseisvaks toimetulekuks igapäevaelus pärast kooli lõpetamist. Intellektipuuetega õpilaste puhul on oluline arvestada nende motoorika ja üldise arenguga ning kohandada õppetöö vastavalt individuaalsetele vajadustele ja võimekusele. Õpetajate roll on äärmiselt oluline, sest on eeskujuks ning pakuvad õpilastele julgustust, innustust ja positiivset toetust. Oluline on rõhutada õpilaste tugevusi ning suunata neid arendama oma kehalisi võimeid. Tagada ohutud õppekeskkonnad ning toetada õpilaste isikliku hügieeni harjumusi ja tervislikku käitumist, mis aitab ennetada terviseriske. Talispordialade õpetus viiakse läbi vastavalt kooli võimalustele ning ujumisõpetus toimub esimeses ja/või teises kooliastmes. Õpilased, kelle tervislik seisund ei võimalda kõiki kehalise kasvatus tunni tegevusi sooritada või intensiivselt liikuda, kaasatakse tegevustesse vastavalt nende tervislikule seisundile, sooritades taastumist toetavaid liikumistegevusi ja abistades õpetajat ning kaasõpilasi.

10.2. Õppe- ja kasvatusesmärgid

Põhikooli lõpuks õpilane:

- omab arusaama kehalise aktiivsuse olulisusest oma tervise ja töövõime seisukohast ning mõistaks regulaarse liikumisharrastuse tähtsust; sooviks olla terve ja elujõuline;
- naudib liikumist ja sporditegemist ning oleks valmis seda iseseisvalt harrastama, omades vajalikke põhiteadmisi ja -oskusi;
- liigub ja spordib, järgides ohutus- ja hügieeninõudeid, austaks kaaslast ning teeks nendega koostööd, järgides kokkulepitud reegleid ja hoides keskkonda;
- tunneb huvi kodukohas ja Eestis toimuvate spordi-, liikumis- ja tantsuürituste vastu, teades ja väärtustades nende traditsioone.

10.3. Õppetegevuse kirjeldus arenguperioodide kaupa

Õppetegevus 1.–2. klassis

1.–2. klassis kujundatakse kehalise tegevuse abil ühistegevuses käitumise ja suhtlemise oskusi, õpetades lastele lühikeste korralduste kuulamist, mõistmist ja täitmist, abi küsimist ning abivajajate märkamist ja sellest teatamist. Liikumise harjutusi tehakse peamiselt matkimise ja eeskujuga järgi ning osaliselt suuliste juhiste alusel, arvestades õpilaste eneseväljendusoskust ja oskussõnavara, mis toetub nende kõne arengule. Õpetamisel

rakendatakse eesti keele erimetoodikat. Eesmärk õpetada lastele tundma oma keha, liikuma ohutult ning arvestama teistega tuttavas keskkonnas. Tundides omandatakse algteadmised ja -oskused oma keha asendi, rühi ja liigutuste jälgimiseks ning vajadusel korrigeerimiseks, lähtudes õpetaja eeskujust. Olulist tähelepanu pööratakse ka esmaste eneseteenindus- ja hügieenioskuste arendamisele. Õppetundides kasutatakse mängulisi ja mitmekülgseid harjutusi, mis tekitavad lastes rõõmu ja soovi osaleda. Liikumistegevusi seostatakse looduse ja muusikaga, et stimuleerida õpilaste vaimu ja emotsioone. Õpilasi suunatakse vastama lihtsatele küsimustele, mis aitavad neil mõista ja väljendada oma tundeid ning hinnata kogetud füüsilist pingutust.

Õppetegevus 3.–5. klassis

3.–5. klassis on õppetegevuse eesmärgiks säilitada ja suurendada õpilaste huvi ning motivatsiooni osaleda liikumistegevustes. Keskenduda nii õpilaste motoorika kui ka kõne, kognitiivsete, sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arendamisele. Ohutuse ja isikliku hügieeni nõuete mõistmise ning järgimise oskuste kujundamine on jätkuvalt oluline. Õppetegevuses keskendutakse liikumis harjutuste sooritamise oskuste arendamisele, järgides eeskuju ja suulise juhendamise juhtnööre. Õpilased harjutavad kaaslaste ja enda tegevuse kommenteerimist ning soorituste hindamist õpetaja abiga, sealhulgas kirjaliku plaani järgi. Spordi ja liikumisega seotud teadmised edastatakse kehalise kasvatuse tundides läbi praktiliste tegevuste. Liikumisõpetuse tundides kujundatakse oskusi ja harjumusi kontrollida ning korrigeerida oma keha asendit, rühti ja liigutusi. Samuti alustatakse spordialade tehniliste elementide õpetamist.

Õppetegevus 6.–7. klassis

6.–7. klassis toetatakse õpilaste huvi kehalise tegevuse ja liikumise vastu ning säilitatakse ja suurendatakse nende aktiivset osalemist õpikeskkonna laiendamise kaudu, näiteks osaledes spordivõistlustel ja/või tantsuüritustel võistlejana, pealtvaatajana ja/või abilisena ning jälgides spordi- ja/või tantsuüritusi nii kohapeal kui ka virtuaalselt. Õppetegevuses suunatakse õpilasi suurema iseseisvuse poole, samal ajal jätkates nende kognitiivsete, sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arendamist. Arvestades õpilaste kõne ja mõtlemise arengut, julgustatakse neid sooritama jõukohaseid kirjalikke ülesandeid ning kasutama õpitud terminoloogiat, pidades silmas eesti keele õppetundides omandatud. Lõimitult inimeseõpetusega tutvustatakse õpilastele murdeeaga seotud kehalisi muutusi ning rõhutatakse isikliku hügieeni olulisust. Laiendatakse õpilaste teadmisi tervislikest eluviisidest, õpetatakse neile mõistma ja põhjendama kehalise aktiivsuse mõju tervisele ning analüüsima isiklikku kehalist aktiivsust. Õpilastele tutvustatakse kaaslaste füüsiliste võimete erinevusi ja õpetatakse neid arvestama ühistevõimustes. Individuaalse lähenemise abil toetatakse õpilaste positiivset enesehinnangut ning tutvustatakse ausa mängu põhimõtteid ja võistlusmäärusi, millele suunatakse neid järgima. Tundides keskendutakse õpilaste kehaliste võimete arendamisele ja täiustamisele ning liigutusvilumuste kujundamisele. Jätkatakse harjutuste tehnikate õpetamist, samal ajal kujundades tahtemoadusi nagu sihikindlus, otsustavus, julgus, visadus, püsivus, kannatlikkus, enesevalitsemine, iseseisvus ja algatusvõime, mis on vajalikud selleks, et õpilane suudaks liikuda ja sportida ka iseseisvalt.

Õppetegevus 8.–9. klassis

8.–9. klassis suunatakse õpilasi iseseisvalt harjutama ja sportima, kasutades omandatud oskusi ja teadmisi, ning koostama endale sobivat kehaliste harjutuste kava ning analüüsima oma sooritusi. Kujundatakse oskust rakendada õpituid tehnikaid, hinnata oma füüsilisi võimeid ning järgida ausa mängu põhimõtteid ja võistlusreegleid. Arendatakse õpilaste võimet arvestada liikudes/sportides kaaslastega ja ohutusnõuetega, eristada isiklikke ja rühmahuve ning valitseda oma emotsioone, olles valmis tahtepingutusteks. Õppetegevuses laiendatakse teadmisi tervislikest eluviisidest ning tutvustatakse erinevaid spordialasid, Eesti tuntumaid sportlasi ja nende saavutusi. Arvestades õpilaste kõne ja mõtlemise arengut, antakse üha rohkem teadmisi spordist ja liikumisest ka tunniväliselt, suunates õpilasi rakendama õpitud teabe otsimise ja infotehnoloogiavahendite kasutamise oskusi õppeülesande täitmiseks. Samas on oluline arvestada eesti keele tundides omandatud oskustega ning juhendada ja toetada iseseisvat õppimist, näiteks abivahenditega ja ajaplaani kasutamisega.

10.4. Õpitulemused kooliastmete ja klasside kaupa

Õpitulemused I kooliastmes

- osaleb aktiivselt kehalise kasvatus tundides, tunneb rõõmu liikumisest, sooritab õpitud liikumisviise ja kehalisi harjutusi vastavalt individuaalsetele võimetele;
- teab ja täidab elementaarseid hügieenireegleid;
- teab ja täidab kokkulepitud mängu-, korra- ja ohutusreegleid tunnis; arvestab õpetaja juhendamisel kaaslastega;
- sooritab õpetaja juhendamisel harjutusi kehaliste võimete vaatluseks ja mõõtmiseks, annab õpetaja abiga hinnangu kogetud kehalisele koormusele (kerge/raske);
- tunneb ja nimetab abiga õpitud spordialasid pildi ja tegevuse vaatluse järgi.
- osaleb ujumise algõpetuse tundides, oskab täita basseinis käitumise nõudeid ja on algõpetuse esimese kursuse lõpuks vähemalt kohanenud veega;
- on teisel aastal läbinud ujumise algõpetuse kursuse, julgeb vees tegutseda, sukeldub, hõljub vees, on olemas alusõpetus 200 m distantsti läbimiseks ujudes.

Vastavalt kooli võimalustele ning õpilaste võimetele läbitakse ujumise algõpetus kolme õppeaasta jooksul.

1. – 2. klass

Õpitulemused	Õppesisu
Õpilane teab/oskab: - mõisteid ülal, all, ees, taga, kõrgel, madalal; - oskab: - käituda liikumisõpetuse tunnis, järgib õpetaja seatud reegleid ja ohutusnõudeid;	Põhiasendid ja liikumised Algseis, sulgseis, harkseis, kükk, iste, toengiste, selilija kõhulilamang. Käte asendid: all, ees, ülal, kõrval, puusal; jalgade asendid: ees, kõrval, taga. Liikumised võimlemises: painutus, kallutus, pöörded. Vabaharjutused vahenditega kõikidele lihasrühmadele.
- jälgida õpetajat, kuulata ja täita lihtsamaid tuttavaid käsklusi; - sooritada eeskuju järgi õpitud võimlemisharjutusi, matkida õpetaja tegevust peegelpildis; - matkimise teel sooritada jooksu-ja kõnniharjutusi kindla rütmi järgi; - sooritada pöörded ja liikumisi etteantud orientiiri järgi; - sooritab kaugushüppe hoojooksult; - ronida varbseinal, redelil, kaldpinnal, üle võimlemispingi; roomata takistuste alt läbi; - veeretada ja kanda palli; - laskuda ohutult kelguga nõlvakust; - riietuda, täita hügieenireegleid - osaleb ukumise algõpetuses - hindab adekvaatselt oma võimeid vees ja rakendab eakohaseid veeohutuslaseid oskusi.	Rivi-ja korraharjutused . Tervitamine ravis. Rivistumine ühte viirgu, kolonni. Kõnd, jook, hüplemine. Kõnd erinevas tempos ja sammupikkusega. Päkk-kõnd, kõnd kandadel. Matkivad kõnniharjutused. Kõnd erinevate käteasenditega ja-liigutustega. Mõiste kõrgel, madalal. Sulghüplemine, harkhüplemine. Hüplemine ümber ja üle vahendite ning nende vahel. Matkivad hüplemisharjutused. Põlvetõste hüplemine. Rakendusvõimlemine. Ronimine, roomamine, ripped, toengud, hüppe-ja tasakaaluharjutused. Akrobaatilised harjutused - veered kägaras ja sirutatult. Akrobaatika Juurdeviivad harjutused turiseisu ja tireli õppimiseks. Kaarsild (abistamisega), toengkägarast ülesirutushüpe maandumisasendi fikseerimisega. Tasakaaluharjutused Liikumine joonel, võimlemispingil, kasutades erinevaid kõnni-ja jooksusamme, päkkkõnd, kõnd kiiruse muutmise, takistuste ületamise ja peatumistega, tasakaalu arendavad liikumismängud Kergejõustik Jooks ja jooksuharjutused Jooksuasend, jooksuliigutused, jooksu alustamine ja lõpetamine, jookse erinevatest lähteasenditest. Jooks vahelduvalt kõnniga kolonnis, paarides, mööda joont.

	Püstistart koos stardikäsklustega. Jooksu kiire alustamine ja lõpetamine. Võidujooks kuni 30 m.
	Hüpped Hüppeharjutused mänguvormis. Ülehüpped takistustest. Paigalt kaugushüpe, maandumine kaugushüppes. Hüpped hoojooksult. Visked Palli tunnetamine: palli hoie ja veeretamine. Viskeliigutus. Pallide ja teiste viskevahendite viskamine vasaku ja parema käega vastu seina. Üle nööri, võrgu, takistuste. Pallivise ülalt täpsusele ja kaugusele. Liikumismängud Algklassides luuakse eeldused sportmängude mängimiseks liikumismängude, teatejooksude, ettevalmistavate mängude ja harjutuste abil. Nooremates klassides kasutatakse kergemaid ja väiksemaid palle. Jooksu- ja hüppemängud. Mängud (jõukohaste vahendite) viskamise, heitmise ja tõukamisega. Liikumismängud väljas/maastikul. Liikumine (jooksud, pidurdused, suunamuutused). Pallikäsitsemise harjutused: palli veeretamine, viskamine, püüdmine. Talialad Kelgutamine Ohutusnõuded nõlval. Laskumine nõlvakust, jalgadega juhtimine. Kelgul istuva kaaslaste/kaaslaste vedamine siledal pinnal. Suusatamine Ohutusnõuded suusatamisel. Suuskade transport. Suusarivi. Libisamm. Kukkumine ja tõusmine paigal ning liikudes. Tasakaaluharjutused suuskadel.

	Ujumine Õpilane jõuab õpitulemuseni tema individuaalseid iseärasusi arvestades. Rütmika Rütmitunde harjutused, laulumängud. Rahvatantsude põhisammude õpetamine: kaerajaan, polka, jenka Lihtsamate seltskonnatantsude põhisammude õpetamine: aeglane valss, rumba, samba

3. klass

Õpitulemused	Õppesisu
- Kujundatakse oskus ja harjumus kontrollida oma kehaasendit ja liigutusi. - Õpetatavad harjutused (kõnd, jook, hüpped, visked, ronimine, roomamine) on nende oskuste kujundamise eelduseks. - Alustatakse kehaliste harjutuste tehnika õppimisega - Käsitleb vahendit harjutustes, liikumismängudes ja teiste oskuste arendamiseks;	Hüppeid ja hüpakuid sisaldavad tantsud. Hüppeharjutused ja nende kombinatsioonid, sh hüpped vertikaal- ja horisontaalsuunas. Hüppe- ja jooksumängud. Keha liikumine ajas ja erinevates rütmides. Keha liikumine ruumis. Keha liikumine heli ja muusika saatel. Liikumine eneseväljenduse Kõnni-, jooksumängud ja – harjutused. Kõnni ja jooksumängudel põhinevad tantsud, tantsumängud. Kõndimine ja jooksmine sise- ja välistingimustes (sh erinevat tüüpi maastikul) Viske- ja püüdmisoskus. Vahendi hoidmine: vahendi hoidmine erinevate kehaosadega, üksi ja mitmekesi, erinevates kehaasendites, tasapindadel, erinevatel viisidel liikudes. Viske- ja püüdmisega liikumismängud. Viske- ja püüdmisharjutused: viskamine erinevalt kauguselt, ülaltkääre täpsusele, veeretamine täpsusele ja esemete alt, veereva palli püüdmine, enda ja paarilise visatud palli püüdmine.

Õpitulemused II kooliastmes

- osaleb aktiivselt kehalise kasvatuse tundides oma individuaalsete võimete kohaselt; tunneb huvi koolis toimuvate spordi- ja tantsuürituste vastu, võtab neist osa osaleja või pealtvaatajana;
- oskab sportida/liikuda koos kaaslastega, jagada õpetaja suunamisel ülesandeid rühmas, leppida kokku mängureegleid jms;
- mõistab (vastab suunavatele küsimustele) ühistegevuse reeglite, isikliku hügieeni ja ohutusnõuete olulisust ning täidab neid;
- kirjeldab õpetaja suunamisel liikumise/sportimise tähtsust tervisele; teab peamisi liikumistegevusel juhtuda võivaid vigastusi ja esmast käitumist nende korral;
- püstitab õpetaja abil lühiajalisi eesmärgi oma kehaliste võimete arendamiseks ja analüüsib koos õpetajaga nende täitmist; sooritab õpetaja juhendamisel harjutusi kehaliste võimete vaatluseks ja mõõtmiseks, annab suunavate küsimuste abil hinnangu oma sooritusele ja kogetud kehalisele koormusele.

Õppe planeerimisel ja õppeprotsessis arvestatakse õppijate erivajadustega, sh individuaalsete kehaliste ja vaimsete võimetega. Õpetaja arvestab õppetööd läbiviies õpilaste tegelike huvid ja arenguvajadustega ning et õpe oleks jõukohane ja õpilase liikumispuuet arvestav. Kasutatakse diferentseeritud õpiülesandeid, mille sisu ja raskusaste võimaldavad õpilastel sobiva pingutustasemega õppida. Õppija, sõltumata tema kehalisest võimekusest, on õppeprotsessis aktiivne osaleja. Tervisest tingitud erivajadustega õpilaste hindamisel võetakse aluseks lapsele jõukohastatud ja individuaalsete harjutuste sooritamise ja osavõtt tundidest.

4. - 5. klass

Õpitulemused	Õppesisu
• õpilast innustatakse liikuma ja õppima kõike uut, mis seotud erinevate füüsiliste tegevuste ning harjutustega. • hoiab tasakaalu asendites, liikumistel ja nende kombinatsioonides arvestab peamisi turvalisuse ja ohutu liikumise põhimõtteid ning saab aru erinevate liikumisviiside puhul vajaliku turvavarustuse kasutamise põhjustest • liigub edasi vahendil muutavas keskkonnas käsitseb vahendit liikumiskombinatsioonides, mängudes, lihtsustatud	Tasakaaluasendid erinevate kõrguste ja laiustega toepindadel; kehakujud (sümmeetrilised, mitesümmeetrilised) nii üksi kui ka koostöös. Toengud erinevate kehaosade peal. Lihtsamad ümberpööratud asendid. Maandumine. Rippumine. Kehatunnetuse ja kehahoiu harjutused paigal. Viske-, püüdmise- ja põrgatamisoskust sisaldavad liikumismängud ja liikumiste kombinatsioonid. Juurdeviivad mängud viskamise, püüdmise ja põrgatamise sportmängudele. Vahendi hoidmine erinevate kehaosadega, üksi ja mitmekesi, erinevates kehaasendites, tasapindadel, erinevatel viisidel liikudes.

sportmängudes ja teiste oskuste arendamiseks; rakendab turvalisuse ja ohutu liikumise põhimõtteid;	Palli löömisoskus käega. Juurdeviivad harjutused ja mängud palli löömisega seotud spordialadele. Palli löömisoskus jalaga. Juurdeviivad harjutused ja mängud jalgpallile. Turvalisust ja ohutust suurendavate vahendite kasutamine; õpilase enda ja kaaslaste käitumise jälgimine ja analüüsimine, ohutu ja ohtliku liikluskäitumise eristamine; ohutu teekonna kavandamine erinevaid liikumisviise ja abivahendeid kasutades.

6. klass

Õpitulemused	Õppesisu
- oskab õpetaja juhendamisel sooritada üldarendavaid jõu- ja venitusharjutusi; - teab soojendusharjutuste tähtsust; - oskab sooritada põhivõimlemise harjutuskombinatsiooni saatelugemise või muusika saatel; - oskab sooritada õpitud toenghüpet/hüpet üle takistuse (hark- või kägarhüpet); - sooritab madallähte stardikäsklustega ja oskab joosta määrustepäraselt lühimaadistantse (60m, 100m, 200m); - suudab joosta vastavalt võimetele T-400m ja P – 800m; - suudab joosta individuaalses tempos 1 km; - oskab sooritada sportmänge ettevalmistavaid liikumismänge ja teatevõistlusi palliga - teab, tunneb muusika järgi ära ja oskab tantsida peamisi rahvapärilisi tantsusid ja seltskonnatantsu	Rivi- ja korraharjutused Loendamine, pöörded paigal, ümberpöörded, käskluse „paigal“ täitmine, kujundliikumised erinevate liikumisviiside kasutamisega. Kõnni-, jooksu-, hüplemisharjutused Harjutuskombinatsioonid. Hüplemisharjutused hübitsaja hoonõõriga. Põhivõimlemine ja üldarendavad võimlemisharjutused saatelugemise või muusika saatel. Rühiharjutused. Jõu ja venitusharjutused, lõdvestusharjutused, koordinatsiooniharjutused. Lühikesed harjutuste kombinatsioonid kõikidele lihasgruppidele. Akrobaatika Painduvust arendavad harjutused, kaarsild (T); ratas kõrvale; kätelseis abistamisega. Harjutuste kombinatsioonid. Akrobaatika kava õppimine, esitamine.

Õpitulemused III kooliastmes

- osaleb aktiivselt liikumisõpetuse tundides vastavalt oma individuaalsetele võimetele; kirjeldab kehalise aktiivsuse mõju tervisele ja töövõimele ning selgitab igapäevase liikumise vajalikkust;
- järgib ohutus- ja hügieeninõudeid liikumisõpetuse tundides, tunnivälistel spordiüritustel ning iseseisvalt liikudes ja liigeldes; oskab vältida ohuolukordi ning teab, mida teha liikumisel/sportimisel juhtuda võivate õnnetuste korral;
- järgib sportides/liikudes reegleid ja võistlusmäärusi, liigub/spordib keskkonda hoides, järgib ausa mängu põhimõtteid, austab kaaslast ja teeb nendega koostööd;
- jälgib ja analüüsib suunamisel oma igapäevast kehalist aktiivsust ning annab selle kohta tagasisidet, sooritab harjutusi kehaliste võimete vaatluseks ja mõõtmiseks ning annab hinnangu oma tulemustele, kasutab erinevaid vahendeid enda kehalise aktiivsuse mõõtmiseks/hindamiseks;
- kavandab suunamisel ja sooritab tegevusi oma kehaliste võimete arendamiseks: oskab leida endale sobiliku liikumisintensiivsusega tegevuse, teab ja sooritab aktiivsele liikumisele eelnevaid ning järgnevaid tegevusi (soojendus- ja venitusharjutused), koostab lihtsamaid liikumiste kombinatsioone;
- kirjeldab suunamisel erinevate spordialade võistlusi ja/või tantsuüritusi ning muljeid nendest, kirjeldab lemmikspordiala; teab Eesti tuntumaid sportlasi, nende spordialasid ja olulisemaid fakte nende saavutustest olümpiamängudel;
- teab Eesti tähtsamaid spordi- ja kultuurisündmusi, mõistab ning väärtustab liikumisürituste ja -traditsioonide olulisust kultuuris.

7. klass

Õpitulemused	Õppesisu
- oskab õpetaja juhendamisel sooritada üldarendavaid jõu- ja venitusharjutusi; - teab soojendusharjutuste tähtsust; - oskab sooritada põhivõimlemise harjutuskombinatsiooni saatelugemise või muusika saatel; - teab ohutus- ja hügieeninõudeid sportimisel; - teab Eesti sportlasi, nende saavutusi; - teab tähtsamaid spordisündmusi (Eesti MV, MM, OM jms); - tunneb muusika järgi ja oskab tantsida peamisi seltskonnatantse: aeglane valss, viini valss, rumba, samba, cha-cha, rock	Rivi- ja korraharjutused Loendamine, pöörded paigal, ümberpöörded, käskluse „paigal“ täitmine, kujundliikumised erinevate liikumisviiside kasutamisega. Kõnni-, jooksu-, hüplemisharjutused Harjutuskombinatsioonid. Hüplemisharjutused hübitsaja hoonööriga. Rütmika Rütmide harjutused, laulumängud. Rahvatantsude põhisammude õpetamine: kaerajaan, polka, jenk Lihtsamate seltskonnatantsude põhisammude õpetamine: aeglane valss, viini valss, rumba, samba, cha-cha, rock

8. – 9. klass

Õpitulemused	Õppesisu
oskab - planeerida, läbi viia ja analüüsida õpetaja poolt antud ülesandeid; - hinnata adekvaatselt oma kehalisi võimeid; teab: - vastupidavuse, jõu- ja painduvuse arendamise üldisi harjutusi; - regulaarse harjutamise tähtsust; enesekontrollivõtteid; - arendada juhendamise teel oma kehalisi võimeid, valida üldarendavaid harjutusi erinevatele lihasrühmadele õpitu järgi; - sooritada rühi- ja koordinatsiooni harjutusi muusika saatel; - mängida üht sportmängu lihtsustatud reeglite järgi; - mängida üht sportmängu võistlusmäärustiku kohaselt;	Harjutused vahendita ja vahenditega erinevate lihasrühmade treenimiseks, harjutuste valimine ja harjutuskomplekside koostamine, üldarendavate võimlemisharjutuste kirjeldamine. Üldarendavate võimlemisharjutuste kasutamine erinevate spordialade eelsoojendusharjutustena. Rühi arengut toetavad harjutused. Harjutused lüüsisamba vastupidavuse arendamiseks. Jõuharjutused selja-, kõhu-, tuhara- ja abaluulähendajatele lihastele; venitusharjutused õla- ja puusaliigese liikuvuse arendamiseks. Iseseisev akrobaatika kava koostamine ja esitamine. Erialased soojendusharjutused sprindiks ja pikamaajooksuks. Intervalljooksud.

suudab:

- joosta jõukohases ühtlases tempos 2-3km;
- osaleda pendelteatejooksus ja ringteatejooksus;
- vastavalt võimetele sooritada määrustepäraselt hooga kaugushüpet ja kõrgushüpet;
- suusatada tasasel maastikul (tasakaal) sobivat sõidutehnikat valides;
- suusatada ühtlases tempos 3 km.